This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

NIQ

CARL GUSTAF AF LEOPOLDS

SAMLADE SKRIFTER.

Sjette Bandet.

STOCKHOLM.
TRYCKT HOS JOHAN HÖRBERG, 1833.
På eget Förlag.

Sjette Bandets Innehåll.

Tal.

InträdesTal i Svenska Akademien . . . . . sid. 1.
Anmärkningar . . . . . 23.
Tal af Svenska Akademiens Direktör, i anledning af Freds-slutet år 1790 . . . . . 39.
Svar på Herr Zibets Inträdes-Tal . . . . . 46.
Svar af Svenska Akademiens Direktör på Herr Stenhammars Inträdes-Tal . . . . . 55.
Inträdes-Tal i Kongl. Vitterhets-, Historie- och AntiqvitetsAkademien . . . . . 67.
Tal om Filosofien vid nedläggandet af Presidium i Kongl. VetenskapsAkademien . . . . 116.
Åminnelse-Tal öfver Professoren, Herr Mag. J. P. Sleincour . . . . . 174.

Recensioner.

Hertzens-Erleichterung, oder Verschiedenes an Verschiedene; von Joh. Casp. Lavater . . 205.
Den sunda Filosofien! Den naturliga Sedoläran! och den landtförvista Vantron! m. m. Af Joh. Jac. von Bilang . . . . . 215.
Om Efterhärmning. Fragment af den högre Kritiken. Af Thorild . . . . . 232.
Sveriges Statshvälfningar och Hushållsanstalter, ifrån år 1720 till år 1792; samt

Filosofiskt Försök att utur menniskans egenskaper utröna ändamålet hvartill menniskan är skapad, m. m.; Af M. Blix . . . . . 248.
Våldet på Belindas lock. Komisk Hjeltedikt af Alex. Pope. Öfversättning . . . . . 286.
Silfvertonen, eller Tasso i phosphorisk öfversättning . . . . . 305.

Supplement.

Prosaiska Stycken.

Svar på Herr Doktor Rutströms Inträdes-Tal i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien . . . . . 331.
Försök att bestämma betydelsen af några ord, som i vårt språk uttrycka Sinnesgåfvor . . . . . 336.
Om Sjelfmord . . . . . 347.

Poetiska Stycken.

Sång öfver Aftäckningen af Konung Carl XIII:s Bildstod . . . . . 351.
Till Fru Grefvinnan Rålamb . . . . . 361.
Till Fröken Clara Rålamb . . . . . 364.
Till Fröken Augusta Rålamb . . . . . 366.
Till den evigt Dyrkade . . . . . 368.
Till Mamsell Fredrica Bagge . . . . . 369.
Till en Dam, vid återsändandet af ett par handskar 370.
Till Auktorn af Poemerna: Skaldekonsten, Handeln, m. fl. . . . . 371.
Till Herr LifMedicus och Riddaren af Pontin 373.
Svenska Parnassens Klago- och SvaneSång till Pehr Enebom . . . . . 375.
Julgrisen . . . . . 379.

INTRÄDES-TAL
I
SVENSKA AKADEMIEN,

HÅLLET DEN 21 JUNII 1786 *).

MINE HERRAR!

Ett rum i Edert Samfund var hitintills alltid belöningen för utmärkta egenskaper, och hade kunnat äfven i dag blifva det. Men hvilka eftergifna fordringar Eder må kunna denna enda gång förebrås, är det icke mig som det tillhör att anklaga Edert ädelmod. Edert val vill vördas af tacksamheten, icke motsägas. Den sanna blygsamheten erkänner sin lägre förtjenst, men hon dröjer ej dervid med välbehag; hon gör ej deraf sitt talämne. Hon skall, vid tillfällen som detta, alltid snarare känna förbindelsen, att, så långt hon kan, bortgömma den.

Sverige, redan uråldrigt i ära, tillegnar sig nästan med hvart tidehvarf något nytt slag der-

*) Man har gjort vid detta tal några förändringar. Författaren har ansett sådant tillåtet genom den allmänna rättigheten, att vid en sednare upplaga förbättra, så långt man kan, den förras ofullkomligheter.

af. Så länge Wasar beklädt vår thron, har åtminstone intet århundrade varit förloradt för svenska namnets anseende. Öppnen tideböckerna: sen der i ett enda uppträde tyranners spira krossad, rikets sjelfständighet försäkrad, religionen frilöst ur vidskepelsens fjettrar. — Ett annat tidehvarf inträder: sen der vettenskaperna upplifvas igenom en stor Konungs frikostighet, våra vapen blänka omkring medelpunkten af Europa, och Sverige stifta fridslagar för de söndrade makter. Åter ett nytt århundrade — men tillslutom häfderna: och lemnom åt efterverlden att fullfölja. Det är hon, som skall upplyfta tacksamma händer för ännu en Gustavisk räddning: icke mera från främmande bojor, utan från ett slag af undergång, än nesligare — inbördes sjelfförstöring. Men efterverldens tacksamhet skall ej stanna vid detta enda föremål; hon skall finna flera: alla blidare yrkens uppmuntran genom belöningar och efterdömen; odlingens ära förenad med stridbarhetens; och tillika med arfvet af Sveriges talrika hjelteminnen, äfven omsider arfvet af ett språk, värdigt att skillra, mäktigt att fortplanta dem.

Att genom Edra förtjenster medverka härtill och begynna denna hos oss minnesvärda epok, detta, mine Herrar, har blifvit Eder ärefulla kallelse. Svenska *snillet*, manligt och fullt

af kraft, men hittintills föga uppmuntradt till sin högre utbildning, likasom föga ansvarigt för sina sjelfsvåldigare afsteg; *smaken* ofta villrådig emellan utlänningens finare odling och vår egen allmänhets; *språket,* lemnadt likasom i hvar mans hand, beroende af allas tycken, underkastadt allas granskning och lydigt för ingens rättelser; hela vår *vitterhet,* med ett ord, så i anseende till den mognade förtjensten, hvars företräde man icke alltid urskiljt med rättvisa, som med hänsigt till den vågsamma försökarn, hvars förvillelser man icke sällan hållit för utbrott af snille: allt, säger jag, har röjt nödvändigheten af en domstol, lika nyttig för begge; för den sanna förtjensten igenom sitt tryggande bifall; för den alltför dristiga medelmåttan igenom sin varnande uppmärksamhet. Det är en sådan domstol, mine Herrar, som Konungen skänkt nationen i Edert Samfund. Det är af Edra insigter, Eder vaksamhet, som hon väntar sig utredda lärdomar i dessa ämnen, nya efterdömen för talangerna, öppnade utflygter för snillet, tydliga lagar emot ytterligheten.

Af dem, mine Herrar, som finnas värdiga att häri biträda Eder, och som i denna egenskap åtnjuta äran att bland Eder upptagas, fordra Stadgarne, att något ämne inför Eder afhandlas, höran-

de till Edra yrken och värdigt Eder uppmärksamhet. Ett sådant ämne synes mig vara, framför många andra, sjelfva detta valspråk, som på en gång uttrycker både Eder stiftelses föremål och Edra personliga egenskaper. Den yppersta afhandling öfver *Snillet* och *Smaken* lemna tvifvelsutan Edra redan gifna efterdömen. En vida lägre förtjenst blir alltid, jag erkänner det, att blott söka utreda och stadga begreppen om dessa tvenne ord, underkastade så många olika tydningar. Några anmärkningar deröfver, hvartill vitterhetens närvarande tillstånd kunde synas föranleda, torde dock ej böra dömmas öfverflödiga. Om de förtjena Edert bifall, skola de troligen ej blifva utan all nyttig verkan. Om ej, skola de åtminstone förvärfva mig Edra rättelser.

Tillåten mig då, mine Herrar, att här till en början utmärka tvenne afvägar i begreppet om snille, rakt motsatte hvarandra, och begge tvifvelsutan lika klandervärda. Ägde jag lof att för ett ögonblick glömma den grannlagenhet i uttryck, som detta rum af mig äskar; finge jag nämna dessa afvägar med deras naturliga namn, skulle jag bättre uttrycka dem än jag nu gör, då jag kallar den ena för *vishetens*, och den andra för den *blinda utflygtens*.

Icke att den sanna visheten skadar snillet.

Vare hon alltid dess ledsagande syster, eller dess värdiga domare. Men om den kortsynta medelmåttan lånar hennes namn och anseende: om hon, förälskad i sitt eget ärbara skick, sin skridande metodiska gång, sina ömtåliga betänkligheter, gör dem till villkor och lagar för snillets utflygter: om hon sätter, utan eftergift, fördomens gränsor för tanken, konstregelns för inbillningen, och ett halfdanadt språks för uttrycket: om öfver eller utom hennes krets all upphöjning blir i hennes ögon ytterlighet; all liflig väckelse, lättsinnighet; all ny väg, förvillelse: då bör det fruktas, att hon föga gagnar ett lands vitterhet. Man har i synnerhet skäl till denna fruktan, om hon äger det borgerliga anseende, att hon kan gifva ett slags ton åt det allmänna omdömet, eller om sällskapshöfligheten skänkt henne det namn af *kännare,* som berättigar henne att begära ljud. Det är af sådana fäder, som man ser någon gång aflas desse amfibier i vitterheten, tillhörande hälften luften, hälften jorden, och som trampa prosans fotspår, under det de bära poesiens vingar.

Förlåtligare i sin orsak, men ej mindre tadelvärd i sina följder, är den andra ytterligheten, som jag med ett lindrigare namn vill kalla snillets förvillelse. Den består antingen i ett bemödande att höja sig öfver förmågan, eller i en

förmåga, som utsväfvar öfver gränsor och måtta. Man har sett författare, hvilka ägt nästan alla egenskaper af snille, utom den att styra och bruka det. Födde med ett slags misshag för det sorgfälligare i alla ämnen, söka de mindre dugbarhetens visa inrättning, mindre prydlighetens behag, än den spänning, som fordras för att åstadkomma stora verkningar. De åstunda icke bifall, de vilja beundras. Beröm, gifvet af en stående, en sittande läsare, smickrar dem föga; det måste ske af en knäböjande. Deras stil saknar måhända ej glans, kraft och träffande drag; de uppsvinga sig någon gång verkligen på eldsvingar; men det sken de kasta omkring sig, är något helt annat än dagsljuset; det upplyser ej, leder ej, fägnar ej: det bländar och förbryllar. Like luftsyner, irra de mera omkring, än röra sig i afmätta banor; välja af ämnen, som de behandla, helst den åsigt, som kan förvåna läsarn; styras af hugskott, mera än af ändamål och tankelagar, föraktande gudomligen det granskande vettets enkla erinringar.

Man må icke tro, att detta slag af svag urskillning är en oförmögenhet af den arten, som genast faller en hvar i ögonen. Det är så långt derifrån, att det minsta antalet af läsare der saknar eftertanken, som förlorar sig, under det att alla beundra inbillningens flygt, eller sinnesrörel-

sen, hvilken utbryter med häftigheten af en ström, som krossar dammen. Ju mera högt sväfvande inbillning, tänker man, och ju mera brusande känslosström, ju större snille; men det förhåller sig icke sällan på ett alldeles omvändt sätt. — Förståndet och sakernas rätta kännedom böra säkert vara från snillet oskiljaktiga. Det goda vettet måste regera inbillningen och känslokraften, som, öfverlemnade åt sig sjelfva, alltid yttra sig med blindhet och öfverilning. Så ofta detta ledande öga saknas eller slumrar, förlorar ock författaren det anseende af sann ingifvelse, som borde tillvinna honom, tillika med allas beundran, äfven alla vettigas högaktning. Och hvad är han den förutan? En äfventyrare i snillets verld, som ger skådespel åt den nyhetslystna menigheten.

Dragom häraf den slutsats, att begge dessa hvarannan motsatta begrepp om snillets natur lika långt afvika från sanningen. Utan tvifvel fela de, som med detta upphöjda namn hedra allt medelmåttigt förstånd, uttryckt i försvarlig meter eller smyckad prosa, och lyckligen frälst från alla möjliga fel af tankens djerfhet eller inbillningens yppighet. Men visserligen fela de ej mindre, som vilja förstå med snille ingen ting annat, än idel storhet, styrka, förstummande inbillningsfart, med ett ord, äfventyrande bålhet, utan dervid förut-

satt afseende på allmänt förnuft, ändamål och sammanhang. De hafva rätt desse sednare, att allt sant snille måste dömmas efter styrkan af sina verkningar på menniskosinnet, och bestå i deras ovanlighet; men deras motsägare hafva ej mindre rätt deri, att allt sant snille måste också behålla naturen af sant och rent förstånd; likasom vid all försköning af menniskoverk, redbarheten, nyttan, det väsendtliga värdet måste, om ej blifva större derigenom, åtminstone ej alldeles försvinna. Förena dessas visare pröfning med de förres starkare sinneslyftning eller rikare skapelser, och deraf skall uppkomma det begrepp om snille, som i alla tider skall blifva det rätta: förståndet, känslan, bildningskraften, i gemensam uppflygt lyftande eller styrande hvarandra.

Det gifves några lycklige författare, danade till detta kall af naturen likasom med en särskilt sorgfällighet; några gynnade själar, som med den rikaste bildningsgåfva och den lifligaste känsla förena den sällsynta förmågan, att alltid behålla samma omdömets klarhet, samma lugn i eftertanken. Man skall finna, att denna säkrare styrka sällan tillfallit andra, än dessa urskiljande, betänksamma sinnen, hos hvilka snillet hämtat sin näring från bekantskapen med förstånds- och naturverldens redbara föremål, i stället för att söka

den jag vet ej i hvilken tom höjd. Med den mognad i omdömen, som häraf plägar grundläggas, kunna deras grundsatser i vitterheten ej annat än lika långt åtskilja sig från fördomens inskränkning, som från den laglösa utsväfningen. Allt hvad som blott har en ensidig rätthet; all förtjenst, som skrytsamt öfversväfvar sitt mått, eller icke uppfyller det, kan ej tillfredsställa dem. För dem är *snille:* icke blott storheten, rikedomen af tankesyner och bildningsformer, utan äfven så mycket deras sanning, klarhet och förening till ändamålet. För dem är *styrka:* ännu mera sammansättningens kraft, än hänförelsens. För dem är *skönhet:* ordning, måtta, öfverensstämmelse. Derifrån — låtom oss häri tro en stor domares vittnesbörd — derifrån dessa mästerliga stycken, hvaraf ingen del utmärker sig genom sin bålhet eller sällsamhet, intet drag är äfventyradt; men hvaraf allt äger ett sant värde af både ämne och daning, och som i det hela skänka sinnet njutningen af den möjligaste fullkomlighet.

Då man talar om snillet med hänseende till dess fullkomligheter eller brister i utförandet, talar man icke då med detsamma om *smaken*, fastän under ett annat namn? Ty är det icke i grunden samma själs-egenskap, som lär konstnären både att undvika det falska och stötande, och att

finna det sanna, det träffande, hvarmed han förtjusar? Man kan icke neka poeten, som skapar *stort*, smak i det stora han skapar lyckligen, fastän vårdslösadt i dess ringare delar. Man kan icke neka kännaren, som skrifver, snille, i det han skrifver med behag, fastän utan förtjenst af stora eller träffande drag. Dessa egenskaper kunna då sägas vara i grunden af samma natur, och bristen af smak således alltid innebära tillika en brist af snille; ehvad man må göra för att icke nödgas erkänna det.

Men inlåtom oss ej i dessa finare forskningar, som ofta ej föra till det ljus de synas lofva. Behållom hellre den allmänna meningen om skiljaktigheten af dessa tvenne egenskaper. Rikedomen, styrkan, höjden af tankar, bilder, sinnesrörelser; se der, efter den antagna delningen, snillets högre lott; gåfvan för det angenäma, uttryckets, vändningens, med ett ord, stilens behag; se der, som den allmänt anses, smakens egentliga förtjenst.

Detta begrepp om smaken saknar ej en viss grund af sanning: det är blott halft och ofullkomligt. Icke må det nekas, att uttryckets och skrifartens behag ju förutsätta hvad man kallar smak, och bevisa den. Men det äger icke lika sanning, att den endast består i dessa egenskaper. Ty om

det ej kan bestridas, att vitterheten ju äger vissa slag af vida större fordran på hög anda och stark effekt, än på det egentligen angenäma och de finare behagen, så skulle deraf följa, att smakens förtjenst kunde i arbeten af dessa större slag antingen helt och hållet eller till det mesta umbäras. Man skall ej fela att finna orimligheten af denna slutsats; men hvilken annan har man då gjort, så ofta man velat förstå med smak endast ett slags lägre snille, en viss gåfva för det behagliga, och velat anse dess åberopade fordringar, på denna grund, föga gällande för arbeten af högre art och bestämmelse?

Man kan aldrig på ett fullkomligare sätt öfvertygas om falskheten af denna mening, än då man företager sig granskningen af sådana skrifter, i hvilka, med all förtjenst af höga och lysande snilledrag, smakens brist likväl ofta låter med stort misshag känna sig. Det skall vid sådana tillfällen röjas, att det är i dessa arbeten visserligen ej blott det finare behaget, den icke alltid nödvändiga ljufheten, som man då saknar med förminskadt nöje, eller alldeles förloradt; utan vanligen något mera och helt annat, vare sig ordning, öfverensstämmelse, klarhet, måtta, tillbörlighet, med ett ord, pröfningens sorgfällighet och konstlagarnas åtlydnad. Det blir deraf tydligt, att om

smaken kan i visst afseende med skäl anses såsom en gåfva för det angenäma, innebär dess natur likväl ännu något mera, och blir, i denna vidsträcktare mening, omdömets pröfning af ett arbetes bästa anläggning och visaste utförande.

Att dessa skrifartens ljufvare behag, som bära i allmänhet namn af smak, icke äga värdet af den stora skapande sinnesgåfvan, som alstrar förrådet af djupa tankar eller starkt väckande bildsyner, det är ett påstående, som man hört i våra dagar ofta upprepas, och som ej kan ogillas utan orättvisa. Men när den slutföljd deraf drages, att dessa högre, starkare, lifligare skönheter göra således redan nog till en författares ära, och göra derigenom umbärligt allt hvad till deras förtjenst kunde af smaken ännu vidare tilläggas; då blir ett sådant påstående visserligen ett uppenbart missbruk af detta ords tvetydiga, eller, hellre sagdt, flerfaldiga mening.

I sanning, mine Herrar, om smaken, i enlighet med så många andra ord af lika natur, utvidgar sig till flera bemärkelser; om den är ett slags mindre snille i de små ohärmeliga behag, som den strör öfver skrifarten, och tvertom visserligen ett ganska stort slag af snille i den höga majestätiska skönhet, som skiljer Virgilii hjeltedikt ifrån Lucani; om den är samhällsodling, då man

betraktar den såsom en aflägsnande känsla från det i seder och språk stötande: hvad är då denna sinnesgåfva, när den omfattar hela sammansättningen, granskar delarnas motsvarighet till hvarandra och till det hela, väljer toner och färgor, afsöndrar det obehöriga, ger kraft åt slappare ställen, ljus åt otydliga, vishet åt dristigheten, måtta åt styrkan, förädling åt sinnligheten, med ett ord, dömmer om det rätta till ändamålet? Hvad annat, än pröfning, urskillning, förstånd? och i hvilket snille-arbete, eller i hvilken del deraf blifva ej dessa egenskaper af oumbärlig nödvändighet?

Det är en föga erkänd förvillelse, som sedan någon tid blifvit vanligare bland oss, att hänskjuta sig till den allmänna goda smaken, då man har den olyckan att se sitt arbete vanprisadt i det samfund hvari man lefver. I grunden gör man intet annat, än vädjar ifrån en verklig domstol, som man fruktar, till en domstol, som icke bevisligen finnes någorstädes, och inför hvilken man aldrig kan kallas att ansvara. Ty hvar finnes hon oemotsägligen, denna allmänna, fördomsfria smak, dessa med naturens egen hand föreskrifna och ur den ursprungliga skönhetens verld hämtade begrepp och reglor? Reglor, som till ingen del bildat sig efter något folkslags särskilta lynne, något klimats stelare eller blidare beskaffenhet, nå-

got hofs högre förfining, någon menighets råare sinnesart, någon författares behagligare fel? Vanor, inrättningar, sätt att lefva, sätt att tänka och känna, äro icke de samma på alla ställen. Icke ens skrifsättets erkända förtjenster behålla öfverallt samma bifall. Tanken eller bildningen, styrkan eller ljufheten, den mogna pröfningen eller det lekande behaget, den ädlare naturen eller den lägre, taga ömsevis företrädet efter seder, odling och inbillningsgåfva. Alla folkslag och tider komma öfverens i något, men åtskilja sig i annat; och hvart och ett egnar åt sin smak det högsta bifallet.

Icke nog. Utom denna olikhet, hvarigenom nationerne åtskiljas, gifves äfven en personlig, som ej ringa bidrager till denna omdömets stridighet. Som den beror af hvar enskilt menniskas olika natursgåfvor, lefnadssätt, uppfostran, sinnesart, så kan den ej fela att vara betydlig. Den ena, rikare på känslor, än på stora begrepp, förtjusas af Racines ömma och rörande skrifart, och finner köld och obehag öfverallt annorstädes. En annan, född med en brinnande och flygande inbillning, förvillar sig vällustigt med Milton och Klopstock i deras höga och djerfva utflygter, beundrar med hänryckning deras mäktiga skapelser, och kastar derifrån ett medlidande öga ner på Voltaires vältaliga vishet i Henriaden.

Somliga älska den höga och prunkande stilen, den tilltagsna, skärande satiren, den filosofiska djupheten: andra åter det blygsamma och behagliga skrifsättet, det lätta och lekande skämtet, det fina vettets behag. En söker den fria naturen ensam i målningar och skrifter; en annan fordrar den upphöjd af filosofiska åsigter, eller ordnad och vårdad af samhällsvettet. I denna ständiga ombytlighet af sinnesgåfvor och omdömen, ifrån folk till folk och ifrån man till man, genom hvilket organ förklarar sig nu, frågar jag, den allmänna smaken? Hvilken nation, hvilket samfund, hvilken enskilt kan bevisa sig vara utan jäfvighet dess rätta tolk? Eller hvar finnes således i all dess obestridda myndighet denna högsta domstol, som man låtsar underkasta sig? Visserligen ingenstädes. Men fastän detta måste medgifvas; fastän intet samhälle, ingen enskilt kan med fog tillmäta sig detta anseende af högsta ofelbarhet, gifves derföre ej ett allmänt *rätt* i skönhet, likasom i förstånd, merendels lätt att urskilja för hvar och en, som äger känsla för den förra och vill bruka det sednare? Och nu: att beständigt åberopa sig detta allmänt rätta, utan att i någons omdöme vilja igenkänna dess utslag, man säge mig, för hvad annat bör det hållas, än för det beqvämaste sätt, att, genom bestridandet af

all enskilt granskning, undandraga sig all möjlighet af kritik i allmänhet?

Man kunde för öfrigt invända mot dessa författare, att de, tillika med kritikens gilltighet, jäfva på detta sätt äfven berömmets. Men det är icke så långt de sträcka deras påstående. Det är blott i ogillandet, som de finna väld och enskilta fördomar, icke i bifallet.

Det har varit en ofta väckt fråga, huruvida kännedomen af konstreglorna och begrundandet af de bästa efterdömen göra nog till smakens fullkomlighet, eller huruvida den förfining, som anses vinnas i en upphöjdare sällskapskrets, vore ännu dertill af en bevist oumbärlighet? Jag skall ej tillmäta mig rättigheten att afsluta denna strid emellan lyckans fåfänga och natursgåfvornas. Den har tvifvelsutan, som alla andra, sina olika synpunkter, under hvilka den kan dömmas olika. När Dalin skref sin Argus, detta mästerstycke på hans tid af förädladt språk och intagande skrifart, med hvilket intet äldre arbete hos oss kan på långt afstånd jemföras, då var Dalin en yngling, nyss utgången ur den låga fädernehyddan: han hade ej lefvat i hvad man kallar det bättre umgänget: han gick in i verlden, och gaf deråt, vågom säga det, den upphöjning han sjelf med—

förde, icke den han dragit derifrån. Sedan åter Dalin grånat i hoflefnaden, sedan han utmärkt nästan hvar dag med någon ny skapelse af sin rika inbillning, någon ny stråle af qvickhet, man säge mig, röjde hans arbeten efter trettio års högre umgänge en större fullkomlighet i smak, än den hvarmed han började sin bana? Svenska vitterheten antog af honom den förbättrade skrifart han infört: men smaken var ännu, äfven hos honom, långt ifrån fullkomligheten. Den behöll alltid sina märkbara brister, och den högre sällskapslefnaden hade kanhända icke på en enda förminskat antalet deraf.

Å andra sidan erkännom en sanning, oförneklig genom sjelfva sin historiska visshet. Erkännom, säger jag, att af alla dem, som med nationernas enstämmiga bifall upphöjt sig till mönster af smakens fullkomlighet, ingen enda finnes, som icke lefvat upptagen och införlifvad i den ädlare sällskapskretsen. Virgilius och Horatius, Racine, Boileau, Voltaire, Pope, Addison, voro alla upptagne medlemmar af de högsta umgängen, och hvilka andra mönster af smakens fullkomlighet räknar då verlden när hon blott nämner de yppersta?

Det är, nekom ej dertill, i den upphöjdare sammanlefnaden, som smaken synes böra, af ett

slags nödvändighet, både snarast hemfästa sig och allmännast utvidga sitt inflytande. Det högre umgänget, mindre gränsande till samhällets lägre förrättningar, mera förfinadt äfven i sinnliga njutningar, mera omgifvet af det sköna i konsterna, mera i behof af sinnets lifligare väckelser, måste just derföre, mera än andra klasser, af sig sjelf närma sig till denna finare pröfningsgåfva. Det är här, om någorstädes, som den tyckes böra förvandla sig ifrån blotta osäkra tycken, såsom hos allmänheten, eller blott minneslagar, såsom stundom hos den konstlärde, till en verklig sinnesdaning, hvilken öfverallt uttrycker sig i lefnadsart, tänkesätt, språkton, bemötande; öfverallt vill finna en motsvarighet dertill, hos författaren som hos umgängsmannen.

Det har kunnat hända, att smakens fullkomnande icke alltid varit en följd af upptagandet i dessa lyckans lysande kretsar. Det högre umgänget har ej strax varit, hvad det genom en allmännare böjelse för läsning och en till höjden bragt vitterhet i de flesta länder sedan blifvit. Det har ej kunnat skapa, ej förädla smaken hos författare, innan dess egen smak i vitterheten var af dem skapad och förädlad, och det har behöft stora skribenter, för att kunna genom sina fordringar bilda deras efterföljare. Men sjelf fullbildad,

erkännom det, har den högre verlden merendels starkt inverkat på snilleverlden.

Emellertid sedan stora efterdömen i vitterheten blifvit tid efter tid talrikare; sedan alla nationers mästerstycken, Roms och Greklands, Frankrikes och Italiens, Englands och Tysklands, kunna med lätt möda sammanhållas; och sedan man har i böcker, om det uttrycket tillåtes mig, äfven hela sällskapslifvet, månne också i våra dagar den så kallade stora verldens läroskola blir i detta afseende ännu af lika nödvändighet? Möjligtvis skall en dag den högre bildningens utspridning till större och större kretsar af samhället göra närmandet till den högsta deribland, och det personliga upptagandet deri, åtminstone till vitter förtjenst, umbärligt. Dessförinnan likväl, och som allt ännu visar sig, anmärker jag blott ur egen tillfällig erfarenhet, att medelmåttan, gynnad af lyckan med detta företräde, vinner derigenom någon gång begrepp om en förädling af seder och språk, hvarifrån medelmåttan, sluten inom umgängets lägre kretsar, icke ens gissar huru långt hon aflägsnar sig.

Tillåten mig nu, mine Herrar, att ifrån ett ämne, hvaröfver jag vågat några ofullkomliga betraktelser, vända mig till sjelfva det upplysta Sam-

fund, inför hvilket jag talar. Och till hvilken deribland föres jag med större rättvisa, än till Eder, Herr Friherre, som i dag, Ordförande i detta Samfund, räcker mig från Sånggudinnans altare samma ledande hand, af hvilken mitt första framträde ur mörkret nyligen på ett så ädelt sätt möttes och hägnades. Denna enskilta erkänsla skulle ej här våga höja sin röst, om hon i grunden vore annat än en fortsättning af den allmänna, som sången och konsterna blifvit Eder hos oss skyldige. Hvilket snille hafva våra dagar sett uppstiga, som ej funnit i Eder en välgörare, och hvars lyckligare tillfälle att följa sin kallelse icke varit till en del gåfvan af Edert rättvisa förord? Hvilket af de vackrare yrken är det väl, som man ej sett vid Eder hand nalkas thronen, och på hvilket Ni ej nedkallat Monarkens blickar? I sanning, Herr Friherre, om svenska vitterheten lånat af Edert snille nya behag, så är det en ära, som Ni sjelf delar med henne, och som kunde böra afräknas på hennes förbindelse. Men Edert nit för hennes tillväxt, Eder alltid mötande välvilja, Edra främjande omsorger — se der de fordringar, som Ni äger hos henne oafkortade, och som hon en dag skall betala åt Edert namn.

De tre svenska regenter, hvilka Stadgar eller beundran närmast införlifva med denna Stif-

telse, hafva redan funnit häfdatecknare eller skalder, värdige att emottaga omsorgen för deras namns odödlighet. Wasars stamfader har sett för längre tid sedan en manlig vältalighet öfverlemna hans minne åt efterverlden. Icke nog: den i våra häfder evigt lysande epok, som med honom började, har för våra ögon och våra hjertan blifvit med ohärmelig skönhet upplifvad på scenen af en skald, som sjelf gjort en egen i svenska snillets historia. Gustaf Adolfs segrande fall har blifvit besjunget af ett snille, hvars namn tideböckerna redan förenat med samma hjeltes, och som till sina fäders odödlighet lagt en annan, honom ensam tillhörig. Carl Gustaf, Sveriges vågsammaste härförare, har blifvit följd af en lika så hög, lika så vågande sångare, som, upplifvad af sin hjeltes efterdöme, underlagt svenska vitterheten en ny lysande tillhörighet, den episka sången: ett skaldeslag, som hon intilldess mera tillegnat sig än besutit. Desse store män hafva erhållit minnets belöning i Edra arbeten, mine Herrar, mera varaktig än bronzen som förvarar den förste Gustafs likhet, och som under konstnärens hand skyndar att antaga den andras. Men hvilken lycklig röst skall en gång sjunga den Tredjes ära? Åt hvem anförtror den svenska Sånggudinnan minnet af sin största välgörare? Och J vårdare af

svenska dygder, invigde tolkar af nationens rättvisa, hvad pris egnen J åt sjelfva Stiftaren af det Tempel, hvarest detta lysande kall af Eder utöfvas? Hvilken lager besluten J åt den Hjelten, som upplifvat bland oss tillika med friheten hennes begge värdiga ledsagare, upplysningen och smaken? Åt den välgörande, visa Regenten, som danar sitt folk, icke att oupphörligen darra under krigslyckan, utan till en nation, upphöjd genom förståndets yrken, och en dag minnesvärd genom sederna? Att glansen af hans minne aldrig må afblekna, aldrig höljas af seklernas dimma, blifve detta Eder omsorg, J Sångens Svanor, J häfdernas bevarare! Men ett större verk återstår ännu. Ett kommande slägte begär att af Eder Konungs stora egenskaper få vörda ett ännu lifligare aftryck, än det, som harmoniens ingifvelser eller häfdateckenarens pensel kunna skänka. Detta stora verk är börjadt och skall fullbordas. En vis ur Edert skötte, mine Herrar, skall deri förvara sitt eget namn åt odödligheten. Och då efterverlden, under en annan Gustaf Adolfs spira, ser uppfyllas allt hvad detta stora namn innebär, skall hon ej heller förgäta hvad hon blifvit skyldig åt Gustaf Adolfs Lärare, och skall med ökad vördnad för Edert Samfund, mine Herrar, påminna sig att äfven Han tillhörde Eder.

ANMÄRKNINGAR.

Naturen af ett Tal tillåter ej utförligheten af en Afhandling. Man lär finna, att författaren, långt ifrån att fullständigt afhandla sitt ämne, endast rört dervid i några få punkter, och efter anledningar af den tidens vitterhet. Den stora frågan huruvida det verkligen gifves någon allmän smak, några allmänna och beständiga reglor i vitterheten, samt hvilka dessa äro, återstår alltid att besvara. Det gifves tilläfventyrs få ämnen, hvarom man sagt på en gång så mycket och så litet som om detta; och visserligen ingen fråga i vitterheten mera i behof af upplysning, både genom sitt mörker och sin vigt. Tvifvelsutan kommer detta deraf, att smakens störste mästare föga sjelfve skrifvit derom: de hafva merendels åtnöjt sig att bevisa den genom deras arbeten. Om detta gör nog till nöje, gör det ej alltid nog till undervisning. Författaren smickrar sig ej att derom veta mer än andra. Men de som veta bäst, yttra sig nästan ej hos oss i allmänt tryck. De göra sig vanligtvis icke mer möda att skrifva, än man i allmänhet gör sig att läsa. Författaren har deremot för sin del alltid med något mindre noggrannhet iakttagit detta förhållande. Man finner på några blad af en bland de förra delarne, icke

hvad han ur andra böcker sammandragit, utan hvad han sjelf tänkt öfver detta svåra och föga utredda ämne: och hvad han således trott sig kunna tillägga till det, som man på andra språk redan tänkt och skrifvit derom. Hvad närvarande anmärkningar angår, höra de genom deras natur till föregående Tal. Endast korthetens fordran har ålagt att derifrån utesluta dem.

Det är ej blott i frågan om snille, som tvenne afvägar, eller hvarannan motsatta ytterligheter, tydligen röja sig. De finnas vanligen i allt, äfven i smaken, och hade kunnat i detta Tal med lika skäl anmärkas. Den första af dem är deras, som, fast med oftare åberopande af det högsta sköna af smakens allmänna lagar, likväl i grunden erkänna inga andra än deras egna hugskott och ojemna hänförelser. Ett och annat drag af detta Tal skillra dem blott ofullkomligt. Man kan i frågan om smak anse dessa som ett slags fritänkande förnekare af alla antagna grundsatser. Nästan alla nationers vitterhet uppvisar några enskilta exempel af detta slag. Men de hafva i vissa länder och på vissa tider utgjort ett större anhang, med verkligt ändamål att utröta, om möjligt varit, all konstodling, och föra den allmänna smaken tillbaka till hvad de kalla *naturen*, och vi andra, *råheten*. Deras hufvudsats var derföre

alltid den, att med förakt bestrida smakens hittills följda reglor, såsom blott personliga godtycken, eller till det högsta blott lokalt rådande fördomar, upphöjda till lagar genom vanans makt och medelmåttans trälaktiga åtlydnad. All estetisk fordran är, efter deras tanke, ett egenmäktigt kufvande af snillets nödvändiga frihet; all föreskrift, fastän grundad på pröfning och efterdömen, till det högsta tjenlig såsom ledband för svagheten, men deremot för det stora, skapande snillet en boja, hinderlig för dess utflygt, och som det måste afskudda sig.

Man bör icke förlora sin tid med att söka öfvertyga dessa om deras ogrund. Men för att öfvertyga sig sjelf derom, fins ett lätt, ofta säkert medel: det, att läsa dem. Det skulle i sanning tyckas, som frågan här vore om alldeles nya, öfvervanliga skönheter, omöjliga att hinna under band af smakens allmänna reglor, och hvartill dessa stora snillen endast genom ett sublimt förakt derföre kunnat upphöja sig. Emellertid befinnes det ingalunda, att några lyckliga drag, som stundom hos dem träffas, äro af högre och sällsyntare slag, än att de både kunnat vara och verkligen varit i alla tider förenliga med smakens vanliga fordringar. Men väl befinnes deremot, att den ringaste uppmärksamhet till dessa

fordringar skulle hafva besparat många bland dem en mängd fel och förvillelser, vida oförenligare med det sanna snillet, än detta sistnämda med smakens påstådda tvångslagar.

Det är således på långt när icke om rangen af de högre och förut osedda skönheter, som desse författare vanligen lemnat anledning att med dem tvista. Det är om nödvändigheten att undvika sådana brister och olämpligheter, som icke sällan hindra deras skrifter att vara ens medelmåttigt goda, ens läsbara. Sådan är, t. ex., denna bekymmerslöshet om allt ändamål af sanning, nytta, verklighet, som någon gång hos dem röjer sig; sådan, denna ofta svindlande fart, som blott vill uppåt och för öfrigt ingenstädes; som derföre följer ingen väg, och länder hvart det träffar sig: sådant, detta osammanhang, detta djupa töcken af förvirrade bilder, känslor, tankesyftningar, genom hvilket ofta intet ändamål låter skönja sig, ingen strimma af ljus leder läsaren; sådana, ändteligen, dessa kramplika omvexlingar af spänning och slapphet; denna laglöst frisväfvande stil, som tyckes blanda sig, nu med skyn, nu med jordstoftet; denna löjliga ton af stolthet, som öfverallt är personens, aldrig ämnets; som ej upplyfter, men gör flat; som skall vara styrkans, och är råhetens. Det är först när dessa och andra hos dem

vanliga fel undvikas, när smakens och reglornas förnekare uppvisa något arbete, som med trots af reglorna likväl förenar ordning, sammanhang, tankeljus, stilens fullkomlighet, tonens anständighet, det är först då, säger jag, icke förr, som det må tillhöra dem, att bestrida nödvändigheten af smakens föreskrifter, och som det blir deras vederparters åliggande att försvara den.

I sanning, om en och annan skrift af detta slag också innehåller, hvad man ej kan neka, några sanna, eller låt vara, äfven stora skönheter: hvad äro likväl dessa, utom deras rätta rum, eller framställde i falsk dager, eller förvirradt hopförda, eller med långa mellanskof, nu af medelmåtta, nu af osmaklighet? Hvad äro skönheter, som icke sammanstämma till ett gemensamt ändamål, och som tillhopa icke utgöra något helt, någon ännu större och skönare skapelse? Det är icke nog att deras förtjenst derigenom förminskas, den blir ofta ingen, ofta blott ett starkt sken, som desto klarare uppdagar de öfriga bristerna. Man behöfver ej mer än denna betraktelse, för att nödgas medgifva smakens nödvändighet.

Men om smakens lagar hafva, som jag här visat, deras fritänkande förnekare, så hafva de äfven (och detta är den andra afvägen) deras intill vidskeplighet rättrogne anhängare. Det gif-

ves menniskor, hos hvilka förnuftet, sanningen, smaken, allt förvandlar sig till fördomar och vidskepelse. Deras öfvertygelse fästes vid ingenting genom klar urskillning, utan blott genom vana eller myndighet. Så i religionen, så i borgerlig klokhet, så i vitterheten. Det har varit tidehvarf, då en enda tänkares mörka systematik oinskränkt beherrskat menniskoförnuftet, och gjort derigenom både filosofi och vitterhet till nästan blotta trosläror, grundade på tanken om hans ofelbarhet. Långt efter Aristoteles uppstego ännu andre lagstiftare för skaldekonsten eller vältaligheten, som byggde på hans grunder, och tillade nya klyftigheter. Man har sett metafysiken på detta sätt med en alldeles geometrisk noggrannhet afmäta och indela bildningsverlden, utstaka dess gränsor, fastställa och omskrifva alla slag af vitterhet, alla slag af möjlig tankeskapelse, och inpå bråket uträkna för hvardera måttet och kosan af snillets utflygter. Det är svårt, (man förlåte mig denna friare liknelse) det är svårt, säger jag, att under detta tvång af alltid mötande föreskrifter betrakta skalden och vältalaren annorlunda, än såsom ett dansande barn, rörande sig vid hvart steg taktmässigt, efter läromästarens ständigt ledsagande eller rättande hand.

Men det är ej detta stränga estetiska regel-

tvång, som någonsin varit hos oss den rådande fördomen. Det gifves andra slag deraf: ett i synnerhet, vanligt i vår vitterhet, och mäktigt nog att länge qväfva dess tillväxt. Ingenting är nemligen allmännare, än att personer, bekanta med någon främmande nations berömda skrifter, finna hos sitt eget språks författare nästan intet annat än råhet, vanmakt, obehag, och dömma förtjensten af hvart inhemskt försök blott och endast efter dess mer eller mindre synbara härmning af dessa utländska efterdömen. Sådant var länge i Rom det grekiska språkets företräde, intill dess man såg Homerus och Demosthenes, om ej öfverträffas af Virgilius och Cicero, åtminstone af dem på egna och nya vägar upphinnas. Sådant är ännu hos oss det fransyska språket, hvilket man kan anse nästan såsom moderspråket för den högre sällskapsverlden, och hvars författare derigenom blifvit upphöjda till rang af fastställda mönster för all slags vitterhet; en ära, som de äfven, medgifvom det, i många afseenden onekligen förtjena.

Ingenting borde i sanning vara för en svensk auktor mera smickrande, än att kunna sägas verkligen likna någon af dessa stora och odödliga skribenter. Men man vill veta hvad med denna likhet i allmänhet förstås. Nästan alla fransyska författare hafva med hvarandra en viss allmän

öfverensstämmelse af ton och uttryck, utan att derföre vara alla lika stora skribenter, eller ens alla upphöjda öfver medelmåttan. Tvifvelsutan borde frågan här endast kunna uppkomma om en Despréaux's, en Racines, en Voltaires, eller deras sanna lärjungars företräde i snille och skrifart framför den stora klassen af medelmåttiga författare, icke blott i andra främmande språk, utan äfven i deras eget. Ty om orden *god smak, god ton* icke hafva denna betydelse, hvilken hafva de då? Men görom ett rättvist undantag af några få sannskyldiga granskare, och sedan sägom: hvarom är frågan hos de öfriga? Visserligen ej om dessa nyssnämda sanna efterdömen af smak och skrifsätt, utan oftast eller endast om den fransyska tonen i allmänhet. Det är icke det sällsynt goda, det verkligen förträffliga af den fransyska litteraturen, som man sätter till mönster, det är just tvertom det hvardagliga, det öfverallt förekommande, det med hvar fransysk skribent, god eller slät, gemensamma och genom blotta språkets natur redan gifna: ordställningen, ljudfallet, talesätten, med ett ord, likställigheten af uttryck och språkvändningar. Jag gör ej en satir, utan en allvarsam undersökning. Men så långt den kunnat af mig sträckas, är det vanligen detta nyssnämda och ingenting annat, eller, för att säga kortare, sjelf-

va det fransyska språket och ingenting annat, som man tyckes egentligen sakna i vår vitterhet, och som man i sanning med stort skäl påstår ej finnas, eller kunna finnas hos våra författare.

Men gifvom åt denna beundran för all fransysk litteratur den billigaste tydning, som synes möjlig. Antagom, att den ej grundade sig på blotta fördomen för ett språk, med hvilket örat, tanken, uttrycket hos oss alltför tidigt införlifvas, och som man vänjer sig att beundra, innan man ännu lärt att rätt känna eller nyttja sitt eget. Erkännom detta språks naturliga behag, och jemte dem äfven dess företräde, både i antalet af stora snillen, och i författarnes allmännare förtjenst. Men detta företräde, är det ett annat, än den redan mognade, utbildade mannens, framför den ännu tillväxande, halfdanade ynglingens? De hafva rätt, desse fransyska språkets ifrige älskare, de hafva rätt deri, att begge språkens vitterhet ännu icke kan jemföras, hvarken i rikhet på goda skrifter, eller må hända i deras fullkomlighet. Men hafva de rätt att på denna grund förneka vårt språk all skönhet? våra författare nästan all jemförlighet i smak och odling? ja, hvad några hittills gjort, sjelfva möjligheten att en dag jemnas med sina utländska föregångare? Hafva de rätt att framställa för oss den fransyska smaken, och endast denna,

såsom ett ovillkorligt mönster, ett ideal af fullkomlighet, med hvilket all olikhet är ett obehag, och från hvilket all afvikelse vore en orimlighet?

Man vill finna i den fransyska vitterheten i synnerhet tvenne egenskaper, som den påstås äga, om ej ensam, åtminstone till högre grad än andra nationers. Det är från dem man tyckes sluta, å ena sidan till smakens allmänna förträfflighet hos dess författare, och å den andra till vårt språks afstånd derifrån. Dessa tvenne egenskaper äro sammansättningens klarhet, och stilens alltid jemna värdighet. Jag nekar ej att de utgöra, rätt förstådda, smakens ovillkorliga fordringar, och att det fransyska språket kan i hög grad berömma sig deraf. Men jag frågar, huru skulle denna skrifartens klarhet ej nödvändigt finnas i ett språk, som sedan mer än halftannat sekel genom dess bruk i all sammanlefnad, i allt slags umgänge, och i alla slags skrifter, blifvit omsider så fullkomligen bestämdt till hvart ord, hvart uttryck, hvar art af grammatisk eller rhetorisk sammanbindning? Huru skulle deremot för ett språk som vårt, ännu så nytt i sin odling, nya skapelser af ord och uttryck, nya försök af ordställningar och sammanbindningar icke vara och ännu länge blifva nödvändiga? Denna växande od-

ling,

ling, är den ett bevis af smakens brist hos våra författare? Är den ett af språkets naturliga aflägsenhet derifrån? Om likväl derigenom den fransyska klarheten ofta måste i våra skrifter saknas för en viss klass af läsare, hvarifrån kommer, och hvars fel blir detta? Månne språkets, som icke kan gå en annan väg till fullkomlighet, än den alla andra, och bland dem sjelfva det fransyska, förut nödgats följa? Månne författarnes, som endast på detta sätt kunna förädla och rikta det? Eller månne icke snarare deras, som med fördomen om ett annat språks uteslutande företräde, må hända aldrig fäst ett uppmärksamt ögonkast på vår inhemska vitterhet; och som nödvändigt måste finna sig främmande i ett redan utvidgadt språk, hvars tillväxt och utbildning de icke vårdat sig att följa.

Det återstår att tillägga ett ord angående *Stilens värdighet.* Jag föreställer mig ej, att man lärer för saknad deraf anklaga våra goda författare. Denna förtjenst förutsätter i synnerhet undvikandet af två fel: af låga ord, och af allt för hvardagliga talesätt. Ingen nation har, det är sant, sträckt grannlagenheten i detta afseende så långt som den fransyska. Men undvikandet af ett fel leder ofta till ett motsatt större. Med den omsorg kan man undfly uttryckets påstådda

oädelhet, att man gör hälften sf sitt språk obrukligt för den ädlare skrifarten, och att man till större delen utesluter derifrån både denna träffande egentlighet, som ofta så lyckligt bestämmer tankens föremål, och dessa sinnligt målande drag, som alltid tala med så stort behag till inbillningen. Jag lemnar andra att dömma, huruvida det fransyska språket af en sådan förebråelse verkligen träffas eller ej. Hvad man åtminstone oftare påstått, det är att sjelfva Corneilles, Racines och Boileaus språk på långt när ej äger för den egentliga poetiska stilen, det vill säga, för den sinnligt målande, de fördelar som Homers, Theokrits och Virgilii, eller ens som Popes, Miltons, Ariosts. Det har blifvit sagdt och upprepadt, att icke allenast de flesta ord och termer af åkerbruk, slöjder och hvardagslefnad, utan nästan alla smärre sinnliga föremål, och med dem, många af dessa lyckligt bildande drag, som i hela dess lifliga synbarhet framställa en sak för inbillningen, fått i detta språk ett anseende af låghet, som utesluter dem från den ädlare stilen: att i synnerhet den fransyska skaldekonsten derigenom fått en viss abstrakt enformighet, en viss tomhet på sinnligt innehåll, en viss brist på färgor och skapelser, som inskränker den inom kretsen af allmänna uttryck och retoriska former: att dess verkliga företrä-

de förnämligast ligger i dess behag för umgänget, i teaterstilen och känslans uttryck; men att just dessa förtjenster, hvilka utgöra ett eget slag, svårt att förena med den sinnligt bildande skaldesångens, i märkbar mån skadat språkets öfriga fullkomlighet.

Det är icke jag, som vågar göra den fransyska vitterheten någon af dessa förebråelser; det är den störste ibland dess författare, det är sjelfva Voltaire, som inför smakens och snillets högsta domstol i sitt land upprepar och nödgas medgifva dem.

Men om man således ej kan tvifla om grundligheten deraf, och om den fransyska smaken visserligen icke blir ett i alla afseenden ovillkorligt efterdöme för andra nationers, hvad skall man då säga om dessa domare i vitterheten, som med en uteslutande beundran för allt hvad som blott flutit ur fransysk penna, sätta bland oss höjden af förtjenst i den mest enträgna härmning deraf? Man lärer ej förebrå mig, att jag öfverdrifver. Jag skulle i det fallet äga mitt försvar färdigt i nästan alla våra goda skribenters erfarenhet. Knappt lärer någon bland dem finnas, som icke mer eller mindre rönt obehaget af en författares belägenhet, som måste följa naturen och fordringarne af sitt eget språk, men dömmes efter lynnet och smaken af ett främmande. Han behöfver ett nytt

ord och skapar det; det är ädelt och välljudande, men ännu ovanligt: och den fransyska smaken misshagas deraf. Han lånar ett annat ur hvardagsspråket; det förädlas hos honom genom användningen; men detta ord var nyss ett hvardagsord utan upphöjning: och den fransyska smaken misshagas deraf. Han försöker nya ordställningar, omvexlad nummer; språket vinner kraft derigenom; någon slapp sträng spännes starkare, och tonen höjer sig; men sammansättningen förlorar ledigheten, ordfallet, måhända derigenom också snarfattligheten af umgängs-talet: och den fransyska smaken misshagas deraf. Han försinnligar ett uttryck; bilden är lyckligt lånad, den är liflig och talande; men all sinnlighet i dess första nyhet tyckes likasom medföra en viss råhet, hvilken behöfver sin tid att afnötas: och den fransyska smaken misshagas deraf. Med ett ord, alla dessa försök må hafva deras ypperliga förtjenst; må skänka språket färgor och rikedom; må föra det slutligen till jemförlighet med de mest odlade: nog af, det är icke den fransyska tonen, vändningen, ordställningen; det är alltid ett helt annat språk, som har sin egen särskilta natur, sina vissa egentligheter. Behagen, om de finnas, äro icke de samma; olikheten är synbar: och den fransyska smaken misshagas deraf.

Ingenting är i sanning mera qväfvande för den inhemska litteraturens tillväxt i ett land, än en främmande vitterhet, som i alla högre eller finare kretsar nästan utränger moderspråket. Man förebär förgäfves, att smaken derigenom förädlas, efterdömen utbredas, täflan uppväckes. Det är nästan alltid fördomen för det främmande, som i dessa täflingar afgör företrädet; och äfven den bästa författare skall svårligen lyckas, att i en sådan nation skrifva på en gång för allmänheten och för det finare umgänget. Men i denna svårighet, eller rättare sagdt, i denna omöjlighet, hvilket val återstår? Utan tvifvel att skrifva för sin egen nation; att tala till dess tankegrad och sinnesart; att otvunget följa sitt eget språks lynne; att, med ett ord, hellre skapa en vitterhet åt sina egna landsmän, vore den ock till en början mindre fullkomlig, än att efter några få, knappast mer än halfsvenska läsares fordringar, tvinga sin skrifart till en onaturlig likhet af utländska efterdömen: efterdömen, alltid lättare att på sin egen väg upphinna, än att rädd och stel härmare fjät i fjät eftertrampa.

Jag är nemligen för min del öfvertygad, att hvart och ett språk har, likasom sin egen särskilta art, så äfven sin egen olika väg till fullkomligheten, och sina bestämda egenskaper för ett visst olika

slag deraf. Det är på denna väg, om den följes, som det kan och skall blifva icke allenast jemförligt med andra, utan äfven till vissa delar öfverträffa dem. Men detta syftemål hinnes icke genom slafvisk härmning af ett främmande, vare sig till språkarten, som icke kan härmas, eller till smaken, som i många afseenden beror af språkarten. Det kan blott nås genom uppmärksamhet på sitt eget språks särskilta lynne och fördelar, och genom en manligt fri utbildning deraf. Så har den engelska vitterheten blifvit en rival af den fransyska, och en rival, som i mer än ett afseende behållit företrädet. Så har sjelfva det fransyska språket uppväxt bredvid det yngre romerska, och har mognat till en egen art af förträfflighet, med hvilken detta sistnämnda i all sin skönhet icke kan jemföras. Visserligen gifves en allmän smak, gemensam med alla odlade folkslag; lagar, utan hvilkas åtlydnad någon särskilt författare väl kan göra sig berömd på en mörkare tid, men hvarförutan ingen nations språk eller vitterhet någonsin kunna vinna det klassiska värde, som de tre nyssnämdas. Emellertid hafva de ingendera bildat sig efter hvarandras enskilta lagar af smak eller språklynne. Man talar om mönster för efterföljd: se der, som jag tror, det af alla, som bäst förtjenar att framställas och öfvervägas.

TAL

af

Svenska Akademiens Direktör,

i anledning af Fredsslutet år 1790,

hållet i Akademiens offentliga Sammankomst den 10 December samma år.

Akademien samlar sig i dag, för att efter en afleden Medbroder, Herr af Botin, emottaga en ny Ledamot i RegeringsRådet, Riddaren af Kongl. NordstjerneOrden, Herr Christopher Bogislaus Zibet. Men hennes första uppmärksamhet tillhör ett ämne af mer allmän vigt. Jani tempel är tillslutet, freden återställd. Hufvudstaden har, sedan vår sista allmänna sammankomst, inom sina tryggade murar emottagit sin Konung, vår Skyddsherre, och vid sidan af honom en Arffurste, begge krönte af stridens lagrar, begge ämnen för Europas rättvisa loford och det svenska folkets tacksamhet.

Svenska Akademien äger, genom sina Stadgar, den ärefulla rättighet, att vid alla för Konung och Riket lyckliga händelser frambära till thronen dess undersåtliga deltagande. Hennes höge Stiftare har velat, att detta Samfund, språkets vårdare, smakens och upplysningens organ, skulle

tillika vara det af medborgerlighetens känslor, af nationens tänkesätt. Aldrig var ett kall värdigare, aldrig uppfylldes det med lifligare rörelser, än af oss i dag. Redan ofta tillförne, då budskapen om Konungens framgångar för ett ögonblick tröstat dess darrande Gemål, dess Son, dess Hus, eller under en kort hänryckning bortvändt hans folks ögon ifrån återstående faror på närvarande segerminnen; redan ofta tillförne, säger jag, har af dessa anledningar Akademien hemburit åt sin Skyddsherre offret af den beundran, som tillhör tapperheten, uttrycket af den värdiga tillfredsställelse, hvarmed hans vapens ära uppfyllt ett folk, ännu stolt af fordna lagrar. Med en vis, men sann erkänsla har hon sett Konungen återgifva nationen den upphöjning, det vapenvärde ibland folkslagen, som under en lång hvila vanligen aftaga. Dessa återställda, tackar hon honom i dag för en ännu kärare gåfva — den ädlaste Konungar kunna skänka den olyckliga jorden, hvars öden de hvälfva — för Freden, ljuf att njuta oafbruten, lycklig äfven då den unnas af en trötttad fiende; men ärefull, då man sjelf gifver sig den; då den samtyckes, ej utverkas; då dess heder bekräftas af Europas vördnad, dess hvila njutes på lagrar, och dess villkor förvaras i hemburna segerminnen.

Epoken af staters sällhet, J veten det, mine Herrar, var alltid nära förbunden med den af deras ära. Ett högaktadt folk var aldrig fullkomligen olyckligt: dess häftiga brytningar förråda ännu fördolda krafter. Dess vissa undergång begynner med föraktets trånad. Om det funnes ett, som, darrande under tyngden af främmande makt, tvekade att mot ett otroget lugn byta en kort fejd, vore detta folk tvifvelsutan förloradt för häfderna. Dess snille skulle aftyna af brist på ädla rörelser, och dess krafter under en feg hvila förtäras i deras sista grundämne. Grekland saknar ej blott sina hjeltar och sin krigsära: det har förlorat sina konster, sina seder, sin borgerliga välmåga, och nästan sitt menniskovärde. Emellan ruinerna af dess fordna prakt suckar den orklöse Albanen, med förslafvade sinnen, under armodets och föraktets eviga mödor, hårdare än härtågens. Så länge Rom hemsökte sina fiender, var det folkrikt och lysande: det föll, när det väntade dem under sina murar. Öknar och slott intaga vida sträckor af det under ombytliga ok liknöjdt slafvande Asien. Jag talar detta inför ett Samfund af statsmän, häfdatecknare, filosofer: ett Samfund, stiftadt till en hjeltes åminnelse, som föll stridande; samladt under en Hjeltes ögon, som återburit Freden.

Om under de förflutna åren, då aldrig hufvudstaden emottog sin Konung, utan under villkor att återlemna honom åt nya strider; då glädjen af en dags framgång alltid uppvägdes af fruktan för den följandes öde, och Sverige hvart ögonblick darrade för den stunden, då hans af ryktet hemburna odödliga namn kanhända ensamt skulle återstå oss af vår ära, vår styrka: om under denna tid Akademien ännu lifligare känt faran af hans mod, än hedern af vårt vapenrykte, vittnar detta om den sorgfälligare trohet hon smickrar sig att dela med Konungens värdigaste undersåter. Hon har bort bäfva att se en Prins, vid hvars dagar ett helt folks trygghet fästades, alla tider, alla stunder, i fältet, på böljan, öfverallt der farorna hopades, gifva soldaten efterdömen af en dristighet, som skulle hafva upphöjt hvar enskilt, af en delaktighet i mödorna, hvartill en Konungs lefnadssätt aldrig utan våda tillåter att ombytas. Det är först efter faran, nu, då hon, vid sin Beskyddares knän, rör den oliv hans svärd skördat, som hon kan lemna sin fulla beundran åt ett mod, hvars ytterlighet hon tillförene darrat att uppelda. Det är nu först hon kan, utan denna förebråelse, möta med sitt rätta offer Segraren af Uttis, Walkiala, Fredrikshamn och Svensksund; kan högmodas att teckna honom sådan, som han en dag

skall synas i häfderna: stor af vapnens rykte, upphöjd af sjelfva motgångens, liksinnig i mödor, och mäktig af sitt snille i de vådligaste ögonblick. Men jag har nämt häfderna, och det tillhör oss icke att förekomma dem.

Den fjortonde Ludvigs första fälttåg var en fortsatt högtid, och dess läger ett hof, täflande med hufvudstadens: Den Tredje Gustafs har varit en sann krigsskola, en sammandragen tafla af Carls vådor och Gustaf Adolfs segerbragder. I detta läger hafva vi sett under farornas undervisning framlysa och danas ämnen till fältherrar, kanhända nog att trösta oss öfver saknaden af Banerer och Torstensöner, om olyckligare tider framdeles satte fäderneslandet i behof af deras egenskaper, eller gåfve en vidsträcktare utöfning åt deras utsigter. Ifrån detta läger har Sverige emottagit freden, och tillika med henne dessa tappra försvarare, hvaraf vi sett de flesta lemna oss, ädlingar af hopp, för att återkomma män af förtjenst, eller erkände hjeltar. Det är omgifven af dessa, som Konungen, efter slutadt fälttåg, under menighetens glädjerop emottagits i sin hufvudstad; värdig arfving af Gustaf Adolfs thron, den han genom sitt mod uppburit. Få torde äfven finnas ibland dem af Rikets upphöjdare stånd, som med deras närvarelse pryda

denna sammankomst, hvilka ej tillika ur Fredens händer återfått någon make, någon son, någon anhörig, som på farans fält hedrat sitt namn; tillagt nya till sin ätts fordna förtjenster emot fäderneslandet, och förökt med en ny skörd dess äldre lagrar. Sjelfva detta Samfund, hvars tänkesätt i dag tolkas, kunde högmodas af delaktighet i denna ära, vore ej den närmare förening mellan dess Ledamöter, som gör, i detta enda fall, tystnaden och blygsamheten till deras gemensamma pligt. Men hvilken tystnad, hvilken blygsamhet kan bortgömma deras glans, som segern upphöjt? De allmänna papperen hafva sedan tre år sammanljudat af deras lof: deras rykten hafva gått för dem: hvarje medborgare nämner dem med aktning och erkänsla, återkommande, antingen från stridens bana, prydde af lagrar, eller från en hedrande fångenskap, åtföljde af fiendernas vittnesbörd om deras mod. O J lycklige fäder, som ännu lefven vittnen af Edra tappra söners ära! J värdiga makar, som trycken till Edert bröst dessa fäderneslandets hämnare! Skullen J bortbyta emot ett oafbrutet lugn, emot de förflutna årens tryggliet, dessa lagrar, dessa hedrande sår, dessa äretecken, denna allmänna vördnad? Konungens hand har belönat hvar särskilt förtjenst; och hvart bröst, som äger den, känner dessa belöningars smickran-

de värde: mig tillhör ej att vilja gifva derå̊t en ny upphöjning. Men J ädle stridsmän, som genom Edert mod återkallat till våra vapen Europas förundrade ögonkast; om ett Samfund, stiftadt af den Konung, vid hvars sida J stridt, helgadt å̊t språkets odling och hjeltars odödlighet; om detta Samfund genom någon förtjenst vunnit Eder aktning; om efter de lagrar J skördat, dess tänkesätt ännu smickra Eder stolthet, och om den svaga röst, som händelsen anförtrott att vara dess tolk, med ett ögonblicks bifall kan af Eder höras, så emottagen här, i närvaro af hvad nationen äger mest lysande, detta offentliga offer, som minnets yrken helga å̊t tapperheten.

Och J, som på stridens fält slutat Edra berömda dagar, eller der af dödens hand emottagit Eder första lager; öfver Eder aska hvilar det rättvisa minnet, och odödliga rykten sprida redan deras glans öfver Edra sörjande anhöriga. Häfderna skola förvara Edra bragder, sången upphöja dem. Dess röst har redan blifvit hörd. Den hjeltens skugga, som på Hoglands bölja stupade vid Carls sida, har redan emottagit dess belöning. Hon skall ej tystna. Och så länge svenska spiran bäres af en Hjelte, som sjelf stridt för minnets ära; så länge Sånggudinnorna äga ett tempel vid hans thron, skall det icke sägas, att svenskt blod runnit oberömdt för Konung och fosterland.

Svar

på

Herr Zibets Inträdes-Tal.

Då Akademien, efter återställdt lugn, med förnyad ifver öfverlemnat sig åt sina vanliga yrken, har Er förtjenst varit, bland enskilta ämnen, det första som kallat hennes uppmärksamhet, och Er förening med henne den första skänk hon emottagit af sin Skyddares hand. Om Ni vid hennes stiftning, genom jemlika förtjensters lycka, eller sedan genom ett enda vals orättvisa, saknat den äran att vara af hennes tidigare Ledamöter, äger Ni åtminstone den, att hon, ännu så nära sin upprinnelse, icke bort längre sakna Ert biträde. Den enhällighet, hvarmed hon, att jag så må tala, eröfrat Er, tillåter mig att stanna vid detta enda bevis. Fostrad af Sånggudinnorna, och under deras skydd emottagen af Lyckan, återfordra de i dag af henne deras verk; och Ni tillhör dem för alltid ifrån detta ögonblick. Vid åsynen af vår vinst glömma vi likväl icke vår förlust, och Ni har gjort att den icke kan glömmas. En man af stort värde inom detta Samfund har beklädt det rum Ni ibland oss intagit. Ni har tecknat honom, sådan som han varit: svår att ersätta; och Akademien har kallat Er att efterträda honom. Den-

na kallelse, min Herre, är på en gång det vackraste offer åt hans minne, och det enda värdiga loford öfver Edra egenskaper.

Om ett namn efter döden kunde äga för filosofens tanke något redbart, eller för hans hjerta något som förlåtligen retade dess begär, vore det ej äran att nämnas i aflägsna århundraden; det vore billigare den, att på en gång slå, med hela skenet af sin odödlighet, detsamma tanklösa slägtets ögon, ibland hvilket han nyss vandrade bortblandad och obemärkt. Jag säger dristigt *bortblandad*, ty det är ej i ringhetens kretsar, som han endast kan vara det. Den bär ej sällan det afundade tecknet af en belönad förtjenst, hos hvilken detta utvärtes värde är i hopens ögon det enda, som utmärker honom. Den rätta glansen af ypperliga egenskaper, lärda eller medborgerliga, upprinner ibland oss, likasom annorstädes, vanligen först öfver deras mull. Men denna minnets ära begynner tidigare genom vårdar, sådane som den Ni upprest öfver Eder företrädare. Det är ej efterverlden, som deraf skall behöfva undervisas om hvem Botin varit. Hans arbeten skola tala till henne derom. Det är samtiden, som alltid har behof, att man säger henne hvad hon förlorat. Er hand, min Herre, synes gjord för denna teckning. Ni har skillrat en förtjent man,

följd af lyckan, oaktadt den smickerlösa stolthet, den allvarsamma rättsinnighet, som så sällan fäster hennes välvilja; Ni har lyckats deri (om mig tillåtes att låna jemförelsen ifrån ett yrke, som varit Edert): Ni har lyckats deri, af samma grund, som Cinnas författare öfverträffade att måla den romerska sinneshöjden, och Phèdres skald, ömhetens mildare rörelser: begge hafva blott följt ingifvelserna af deras egen sinnesart.

När denna själens visa styrka, som Ni hos Eder företrädare upphöjt, inträffar hos en vanlig man, gör hon deraf åtminstone alltid en värdig medborgare; när hon under en lyckligare stjerna förenas med en lika styrka i snillet, alstrar hon sådana författare, som den Ni hedrat med Ert lof: författare, hvilka tidigt försaka den svaga artighetens tomma lekar, tidigt vända sig ifrån ord till saker, tidigt flytta inbillningens krafter till förståndets yrken. Derifrån hos filosofen och häfdatecknaren dessa vidsträckta forskningar, dessa djupa, långsamma undersökningar, som ej förtjusa, men undervisa, ej belöna med handklappningar, men med sinnets tillfredsställelse. Derifrån hos skalden och vältalaren denna mogna, vigtiga stil, som aldrig flödar i uttryck; som förminskar prydnaderna och fördubblar sakerna: derifrån ändtli-

ligen, min Herre, sådana skrifter, som Botins arbeten och Edert loftal.

En stor författare har sagt i våra dagar: ordens tidehvarf är till ända och sakernas har kommit. Denne författare har rätt: men gifves det ej i allt en afväg till det ytterliga? En upplystare tid fordrar tvifvelsutan, att i en skrift, som skall löna mödan af hennes läsning, finna annat än leende bilder, sinnrika ordspel, eller prunkande talesätt. Hon begär med rättvisa, att stilen tar sin höjd af ämnet, och att snillet näres af sakerna. Deraf följde likväl aldrig, hvad man hos oss tyckes allmännare förmena, att skrifsättets skönhet, denna ingifvelsens stundeliga förtrollning, som kläder begreppen i färgor och skepnader, som ger dem lif och rörelse, vore blott en snillets fåfänglighet, tillåtlig endast ynglingen, men hvarifrån den mogne skribenten med en värdig sträfhet åtskiljer sig. Låtom oss bekänna det: man är ej nyttigare derföre att man är utan behag, eller grundligare derföre att man har en förtorkad bildningskraft. Hvart slag har utomdess sin enskilta förtjenst: men man vill ej åtskilja dem. Deraf händer, att man blott gillar ett enda skrifsätt, och att den, som gjort en god bok i historien, ofta dömmer löjligt öfver en skrift i vältaligheten.

Denna förvillelse i så lika yrken har ej något ovanligt. Mångén, säger Boileau, har gjort sig ett stort namn i skaldekonsten, som aldrig lärt att åtskilja Lucani värde ifrån Virgilii. Lycklig den, hvars snille alstrar redbara sanningar, utan att förakta de behag, hvilka de antingen ej fordra, eller han ej kan gifva dem. Lyckligare den, i hvars skrifter nyttan och behaget otvunget förenas.

Att hafva ställt denna anmärkning till Eder, min Herre, det är att redan hafva gjort dess tillämpning. Om Akademien, för att i allmänhetens ögon rättvisa det val hon i Eder gjort, behöfde andra grunder än Ert rykte, andra bevis än det Tal Ni lemnar i dag åt hennes handlingar, skulle hon finna dem öfverallt i Er lefnad. Hon skulle säga, att en man, född med icke mindre snillets behag, än en ren urskillning; som fullkomnat begge genom en fortsatt läsning, och mer ännu genom eget eftersinnande; som hos främmande folkslag med en tänkares öga betraktat deras konster, deras seder, och deraf dragit en ny fullkomlighet för sin smak, en ny rikedom för sitt omdöme; som funnit sättet att göra sig angenäm för den finare verlden, oaktadt den själsmognad hon så ofta fruktar, och hämtat ur det högre umgänget alla dess ädlare behag, utan att antaga dessa omdömets förhastelser, denna tyckets enväld, hvar-

före det vanligen anklagas; en man ändteligen, under hvars inseende vår lyriska skådeplats gjort sina första framsteg, och som sjelf hedrat den med sin sång; hon skulle säga, min Herre, och allmänhetens röst skulle dertill gensvara, att en man af dessa egenskaper icke länge kunde blifva för hennes yrken umbärlig.

Då jag ibland Edra förtjenster, min Herre, icke bort lemna oberördt, hvad hos Eder det högre umgänget kunde med någon rätt, såsom sitt verk, tillegna sig; har jag dermed hvarken vågat sätta denna ton af den så kallade stora verlden i jemlikt värde med Edra öfriga egenskaper, eller vågat stödja det anspråk hon så ofta förnyar, att nämnas för språkets och smakens lagstiftare, åtminstone deras yppersta skola. Låtom oss tillstå, att om en menings allmänhet afgjorde dess sanning, vore denna oemotsäglig. Men kanhända har man gjort samhällets lysande värden, häri som i annat, något mer än rättvisa. Det är sant, att den högre verlden talar i våra dagar merendels öfver allt Corneilles, Racines, La Bruyères rena, ädla, lifliga språk: men talade hon ej förut mindre rent, mindre ädelt med Balzac och Voiture? Detta nya språk, är det då hon som skapat det? eller var det Racine, La Bruyère, Cor-

neille, desse män, uppstigne ur hopen, för att blifva hofvens och nationernas läromästare, för att gifva åt tidehvarfven, att jag så må säga, förädlade sinnen, och åt lyckans högre värdigheter ett uttryck, dem anständigt? Äfven Voltaire fann ej samqvämsspråket på långt när sådant han lemnade det. Det är då visst, min Herre, att det högre umgänget icke alltid erkänner sina förbindelser emot snillets söner, hvilka det påstår sig skapa, smickrande sig att hafva gifvit dem, hvad det tvertom af dem emottagit. Det sanna snillet, tilläggom det, vill samla sig i lugnet och hvilan. Dessa odödliga arbeten, som upplyst, förbättrat, förtjusat tidehvarfven, dessa ljungeldar af snille, de enda kanske, som förtjena att bära detta namn, hafva ej alstrats bland sammanlefnadens lysande förströelser: de hafva nästan alla utgått ifrån den aflägsna hyddans stilla mörker. När en man, hvars egenskaper skulle hafva gifvit ryktbarhet åt hvad enslighet som gömt honom, vägrar sig åt författarens kallelse, lemnar behaget af snillets yrken, för att dela sig åt verlden och sammanlefnaden, är det en vinst som de göra, mera än en ära som han tillegnar sig. När språket och konsterna i saknad af hans biträde, som i dag, återfordra honom, är det en förening emellan det upphöjdare umgänget och vitterheten, för dem begge

åtminstone lika nyttig, lika hedrande. Men det gifves ett yrke, låtom oss ej förgäta det, lika ämnadt att förädla samhället, och att bevara det ifrån att öfverdrifva sjelfva förädlingen: som på en gång upphöjer den lägre hopens begrepp och känslor, och emotstår hos de högre, så långt det kan emotstås, förderfvet af yppigare seders lättsinnighet: ett yrke som, utan den vådliga tonen af en bestraffning, ofta hållit taflan af den ädlaste moral strax invid utbrotten af de mäktigares laster, och utan att fela i skyldig aktning, drabbat med åtlöjets pilar alla ståndsdårskaper. Detta yrke är skådeplatsens: uppfunnet af jordens välgörande snillen, skyddadt af dess visare regenter. Det är här, min Herre, som den belefvade verlden segrar genom en viss oumbärlighet. Man kan säga, att utan att vara dess lagstiftare, är hon till större delen ämnet för dess taflor. Behöfver jag nämna huru stor del denna konst utgör af tidehvarfvets odling? Flera af de öfriga vitterhetsslagen försvinna småningom ur sammanlefnaden; dettas behag tillväxer tillika med behofvet deraf. Hvadan sker likväl, att dess framgång hos oss föga kan jemföras med vår öfriga vitterhet? Den svenska dramaturgen finner uppmuntran, beskydd, smickrande belöning; men huru sällan finner han en sann granskares stadgade rättvisa, en upplyst rådgifva-

res nödvändiga tålamod? Verldskännaren ser ej nog djupt i konstens lagar; konstens son äger ej nog verldskännedom. Hvem förenar begges förtjenster?

I fall en älskare af Sophoklers konst, min Herre, vore nog lycklig att med sitt första försök falla i Edra händer, skulle han hedras af Edert bifall, eller vinna af Eder granskning. Han skulle finna i Eder en sträng domare, men en nyttig vän. Ni skulle föra honom tillbaka till ställen af hans plan, der den antingen afvek ifrån sannolikheten, eller scenens hemligare fördelar. Ni skulle hämma hans utflygt i de utbrott af passionen der den förvillades: Ni skulle, genom Edra smickerlösa råd, gifva (så långt förmågan tilläte honom att följa dem) hans språk renheten, ädelheten, höjden af Corneilles eller Konungars. Om jag ej säger Eder, min Herre, att detta verkligen skett, är det för att bespara Er brydsamheten, att emottaga en offentlig erkänsla.

Svar

af

Svenska Akademiens Direktör

på

Herr Stenhammars Inträdes-Tal

den 14 Mars 1798.

Min Herre!

Det har varit, vid alla de förluster Akademien hittills erfarit, hennes alltid lyckliga lott, att finna ersättningen nästan vid sidan af sjelfva förlusten, och att efter nedlagdt minnesoffer åt en saknad Medbroder, få vända en lika så rättvis som tröstande uppmärksamhet på den nya förtjenst, som kom att bland oss uppfylla den afgångnes rum.

Denna stund, min Herre, synes för första gången icke ens medgifva ersättningens tröst. Af ett öde, som tyckes vilja fördubbla våra klageämnen, emottaga vi sjelfva denna ersättning, mera som ett hopp, än som en verklig egendom. Men vore den ock, genom Er helsas tryggare tillstånd, fullkomligen säker: så stor är likväl den förlust vi gjort, med så lifliga drag har Ni sjelf upphöjt den, att åtanken, ännu i detta ögonblick oåtskiljelig derifrån, med ett slags våld bemästrar sig af de första uttrycken, och att Svenska Aka-

demiens första helsning till *Kellgrens efterträdare* ännu föga kan vara annat, än ett rop af hennes uppväckta saknad.

Med hvilken ilande vinge ströfvar ej tiden öfver menniskor och menniskoverk! Under tolf försvundna år, sedan stiftelsen af denna Akademi, huru många förluster att beklaga! Återkallom ej här den största, den djupast sårande af alla — den af sjelfva dess Konungsliga Stiftare, skapare på en gång af hennes varelse, och af hennes första efterdömen. Jemförom ej våra enskilta sorgeämnen med folkslagens, verldens, tidehvarfvens. Men af tretton detta Samfunds förstkallade Ledamöter, se vi redan åtta rum intagna af ıvya. Det är sant, min Herre, Er anmärkning saknar ej sin grund: staten och kyrkan hade ägt längre än vi, mera än vi, de flesta af våra bortgångna Ledamöter. De hafva tyckts derigenom likasom mindre nära, mindre särskilt tillhöra vitterheten. Ett hemligt skonande öde syntes, intill Kellgrens afgång, vilja spara åtminstone sjelfva de grundpelare, hvarpå detta tempel i sin inrättning uppfördes. Ännu äga vi ibland oss, honom undantagen, desamma i språket, sången, vältaligheten, alltid förstnämda mästare, hvilka från börran utgjorde likasom grundläggningen till denna stiftelse. Det är Kellgrens enda stora namn, som

vi ej mera kunna tillägga till deras. Det är han ensam, som bland oss begynt räkningen af litteraturens egna, närmaste förluster. Och det kan sägas utan öfverdrifning, det bör sägas såsom en honom skyldig rättvisa, att dagen af hans åminnelse är, sedan Akademiens stiftning, dagen af sångens, smakens, filosofiens, första stora egentliga klagefest.

Hvad Akademien bort för hans minne vänta af rättvisans, insigternas och erkänslans förening — detta, min Herre, har blifvit af Er uppfyldt. Inträdande i ett Samfund, som hedrar sig af sitt val, har Ni burit framför Er minnesbilden af Er företrädare, och, förstorad genom alla Ert snilles krafter, uppställt den bland oss, till ett oförgätligt ämne för vår beundran, vår saknad. Ni har för alltid bortryckt derifrån tidens utplånande hand, och lyckligen förnyat hvart enda finare drag, som redan begynte att skönjas svagare. Sådan var han — hafva vi sagt oss sjelfva — detta lifliga, glänsande snille, som efter ett berömdt tidehvarf i svenska vitterheten, började ett nytt, ej mindre minnesvärdigt: sådan var han, denne vise, tankrene, harmoniske skald, som kom, när sången trånade; återgaf den på en gång väckelse och efterdömen; agade dess första utbrott, bortröjde medelmåttan, hämmade öfverdriften, och

skänkte svenska skaldekonsten, tillika med nya lifliga behag, ännu ett nytt slag, hvari han var sjelf den störste mästaren, och skall troligen länge förblifva det.

Men icke tillfreds med denna blott halfva rättvisa, har Ni krönt skaldens ära med filosofens och medborgarens. Under denna nya synpunkt hafva vi sett honom verkande ännu närmare på den allmänhet, hvaraf han omgafs; sett honom följa med ett aldrig frånvändt öga dess brister, fördomar, afvikelser; och genom konsten att likasom i flygten träffa dessa, lägga dagens framgång till seklernas rättvisa. Det är i detta dubbla ljus, det är höljd af dessa samlade lagrar, som Kellgren i Er teckning visar sig, ställd, att jag så må säga, emellan samtid och efterverld, och genom särskilta förtjenster tillhörig begge: den förra mera genom dagens, tillfällets hastiga alster och deras verkningar; den sednare åter mera genom den fullkomligare skönheten af hans fullbordade mästerstycken.

Emellertid, se der de störste författares lott! Den tid, på hvilken de lefva, och den, som efter dem följer, dömmer dem nästan aldrig ur samma synpunkter. Allt hvad som är blott estetisk förträfflighet, skattas ej nog af medlefvande: det flygtiga ögat hvilar ej derpå; allt hvad som blott är

nyhet, syftning på tiden, närvarande förhållande, försvinner för efterverlden, utplånadt genom afståndet. Det synes, som hade naturen ämnat blott den ena hälften af deras förtjenst att lefva tillika med dem, och blott den andra hälften att åtfölja deras namn i efterverlden.

Den tid skall komma, då glansen af Kellgrens uppträde i svenska vitterheten, ännu så lifligen intryckt i våra minnen, skall genom aflägsenheten mindre och mindre utmärka sig; då de nya starka väckelser, han gaf deråt, skola efter hand förlora sig i den allmännare riktning, som deraf uppkommit. Sångens, språkets, smakens omsider mera vanliga höjd, skola då må hända föga tillåta att urskilja hvad den allmänna odlingen är skyldig åt honom, eller hans efterföljare. Kellgren skall då blott lefva i den allmänna åtanken, genom sina större arbetens fullkomlighet. Men det är i Edert loftal, min Herre, som han skall lefva genom alla sina särskilta förtjenster; det är der, som man skall återfinna hela den sammanlagda storheten af denna berömda författare.

Ni har visat, min Herre, intill fullkomlighet, allt hvad Kellgren var genom sina olika skrifter och genom deras verkningar; deras, som efterverlden skall beundra, och deras, som hon tillåfventyrs aldrig skall känna. Tillåt ett enda til-

lagdt drag, som skall säga hvad han var — äfven utom dessa. Ty äfven då han ej skref, upphörde ej hans inflytande.

Sällan, (om ett sådant uttryck finge här brukas) sällan lefde i något samhälle, *ett omdöme*, hvars blotta närvarelse medfört för smaken, vettet, sederna lika lyckliga verkningar. Det kunde sägas, att naturen i honom skänkt åt samhället en *lefvande granskning*. Han hade slutligen ej behöft sin penna. Det var nog, man visste att han fans. Dårskapen, flärden, osmakligheten flydde hans öga, och blott ett ord tillreds att undfalla hans skarpa urskillning, blott den hemliga inneslutna tanken i hans hufvud, var i den uppskrämda egenkärlekens föreställning en redan skottfärdig satir, inom hvars håll hon fruktade att framställa sig.

Man skall finna detta kall högt, denna ära afundsvärd. Också hos Kellgren voro de det verkligen. Utan motsägelse en af de utmärkta varelser, som naturen så sparsamt skickar att upphöja de allmänna sinneskrafterna, kände han hela värdigheten af sin kallelse — och lät känna den. Aktning för förnuftet, för smaken, för dem, som i deras tjenst uppoffra sig: se der hans fordran. Man gaf honom allt hvad hans egen förtjenst rättvisade; det var mer än hans blygsamhet begärde.

Visserligen har man aldrig med en sannare blygsamhet besutit en af thronerna i vitterheten: Om hans synbara företräde ej kunde undvika att stundom nertrycka den enskilta medelmåttan, ersatte han det på en annan sida dubbelt, genom den upphöjning han i allmänhet gaf åt författares yrke, och den större karakter hans manliga sinnesart liksom intryckte derpå. Man älskade vitterheten som ett slags förtrollningsland för inbillningen och känslorna: hos Kellgren blef hon snart en skola för samhällsvett och vigtiga sanningar. Orättvisan skilde ofta och gerna talangernas aktning från författarens: Kellgren visade sig, och hon tvangs att förena dem. Man kan tvifla, om hans snille förvärfvade åt hans person en större högaktning, än det sjelf lånade derifrån. Efterdöme i författares konst, fann man honom det äfven i behag och umgängsvishet. Såg man honom närmare, behöll han ännu samma rang i redbart sinnesvärde. Och de som intill förtrolig vänskap nalkats honom, skola tillstå, att aldrig känslans liflighet, drifven ända till qvinnoömhet, förenat sig i samma själ med den grad af manligt förnuft: en egenskap, som, att jag så må tala, egentligen utgjorde Kellgren, och var i hans skrifter ännu mera karakters- än snillekraft.

Skuggom ej denna tafla med litteraturens eviga

vidrigheter, hvilka, det är sant, icke heller strax undflydde hans erfarenhet. Påminnom ej om detta namn, öppet för alla borgerliga angripelser, men utan skydd af någon slags borgerlig betydenhet; icke om denna fördom, vanligen så envis att neka språkens och nationernas förädlare nästan allt redbart värde, nästan allt annat, än det af ett ytligt konstyrke, ett fåfängligt tidsfördrif för flärden och yppigheten; — icke om dessa hundrade större och mindre lyckans värden, inför hvilka naturgåfvornas, om ej alldeles försvinner, åtminstone efter möjlighet nedsättes och förödmjukas. Återkallom ej dessa tålamodets pröfvelser, hvilka äfven Kellgren erfarit, men hvaröfver han segrade. Framkallom hellre till värdiga efterföljares uppmuntran den tröstande taflan af en förtjenst, omkring hvars ljus dessa skuggor småningom bortvika.

Från detta rum, der rättvisan och vänskapen i dag uttrycka hans saknad, hörde han fordom, sjelf lefvande och njutande, sitt beröm tolkas af den högsta domaren i svenska vitterheten; genom ett dubbelt ädelmod, på samma gång, förtjenstens belönare och loftalare. Nästan all borgerlig storhet i hans fädernesland, vanligen så stolt af lyckans företräden, och i våra dagar, medgifvom det, så rättvist stolt af en finare odling, tycktes af Kellgrens växande rykte likasom vänjas att tän-

ka sig ett värde jemförligt med lyckans: det stora snillets, som hedrar nationen och förädlar den. — Hela hans enskilta lif omgafs af vänskapen och högaktningen. Äfven denna lefnadens högsta ljuflhet, denna närmare filosofiska förtrolighet, som med bandet af en inbördes omistlighet förenar jemlika värden, äfven denna stod för honom öppen; jemväl deri hade lyckan tillskyndat honom allt, hvad inom hans fädernesland kunde belöna en stor förtjenst, eller skulle upphöjt en ringare. Kellgrens utgifna arbeten bära deraf en med dem lika evig minnesvård. Den utgör det första ämne, som der möter ögat; den är, (om ett sådant uttryck tillåtes mig) likasom tempelporten till hans odödlighet.

Er teckning, min Herre, har, i likhet med hans ära, följt honom öfver gränsorna af lifvet. Ni har tillagt till märkvärdigheten af Kellgrens lefnad, den sorgliga märkvärdigheten af hans begrafningsfest. Ni har visat rangen, snillet, vänskapen, förblandade omkring hans bår. Men Ni har lemnat åt efterverlden, att i denna målning sjelf tillägga ett af de mest rörande drag. Hon skall aldrig utan uppväckta känslor återkalla det ögonblick, då ur kretsen af den dystra, talrika sorgeskaran, sjelfva den åldrige anföraren för svenska sången under stumma tårar framträdde, och

tryckte på hans tillslutna kista de sista rörande ömhetsbetygen af en stor förtjenst, som öfverlefvat sin efterträdare.

Det var ej här det öfverlagda uttrycket af en godhet, som vill hedra. Det var den hastiga, fortryckande ingifvelsen af ädelmodet, som glömmer sig sjelf, och ser blott den bortgångna storheten. Det var fadern för svenska vitterheten, den sanna mästaren i vårt språk och vår skaldekonst, som med detta yttersta prof af sörjande högaktning öfverlemnade den största af sina lärjungar åt jorden och odödligheten.

Förluster, sådana som Kellgrens, kunna vanligen ej genom val ersättas; de voro i sådan händelse ej ovanliga förluster. Men hans rum inom detta Samfund har bort uppfyllas, och Akademien har dervid ej kunnat glömma åt hvem hon gick att gifva en efterträdare. Om det gafs ett uppstigande snille, som med bildningsgåfvans intagande liflighet förenade, lika som han, tankekraftens urskiljande skarpsinnighet; som med lärdomens vackraste lager sammanknutit flera på detta rum eröfrade; som genom segrar i sångens flera slag gjort sitt namn upprepadt bland allmänheten, och genom redan förutgången delaktighet i Akademiens arbeten, sitt närmare biträde för henne

ef-

efterlängtadt; om, säger jag, ett snille af detta företräde, en man af dessa dubbla förtjenster, fans utom kretsen af detta Samfund, så borde Akademiens val icke fela att träffa honom. Och hvad som bort ske, har skett. Men det är ej Edert beröm, min Herre, som Eder blygsamhet tillåter att framställa vid sidan af dens, hvars lof Ni sjelf tolkat. Jag skulle såra denna blygsamhet, utan att gifva Er förtjenst derigenom ett högre vittnesbörd, än hon redan äger i sjelfva det rum Ni går att här ärfva. Ett rum, tilläggom detta enda upphöjande drag — som Er företrädares egen önskan egnade Eder.

En beklaglig anledning billigar ännu tillägget af några få ord. Har då ödet velat likasom påminna om helgden af det rum, Kellgren bland oss intagit, genom den ovanliga tid det förblifvit ouppfyldt? Och när det ändteligen åter uppfylles, af hvem intages det? Af en efterträdare, som nyligen hotat att sjelf påfordra en. Nästan med döende händer, min Herre, har Ni upprest vården åt Er företrädare. Vänskapen, högaktningen hafva qvarhållit Edra sista krafter; och då Edra dagar tycktes ila mot deras gräns, har Ert snille likasom vändt om tillbaka, för att uppfylla Ert offer. Det är framburet, detta offer, utan saknad af

annat värde, än det Eder egen röst skulle tillagt deri *). Måhända har denna saknad blott gjort det mera rörande. — Ni har pröfvat den smärtande känslan, att förutse hädankallelsen från ett begyndt namn, som Ni ännu hvarken ägt tid att betrygga eller att fullborda. Måtte faran af denna hotelse dagligen för Er upphöra! Måtte Ni, genom förnyade krafter, genom ökade förtjenster, mer och mer bland oss ersätta Kellgren, och länge dela med oss det enda företräde, som blifvit oss framför honom förunnadt: det, att efter förlusten af vår första stora Beskyddare, ändteligen hafva upplefvat dessa närvarande dagar af tröstande hopp.

*) Herr Stenhammars försvagade helsa tillät honom ej, att till mer än en ganska ringa del, sjelf uppläsa sitt Inträdes-Tal.

INTRÄDES-TAL

i

Kongl. Vitterhets- Historie- och Antiqvitets-Akademien

den 11 Januari 1803.

Mine Herrar!

Denna Akademi är för min inbillning Lovisas Tempel. Mitt första inträde i denna helgedom bör vara en knäböjning inför Skaparinnan i Sverige af smak och vitterhet; vettenskapernas, konsternas, idoghetens fordom belönande Skyddarinna. Min andra rörelse är den tacksamma vördnadens. Icke utan lifliga känslor deraf intager jag, mine Herrar, i dag ett rum, som Edra förtjenster gjort aktningsvärdt, och som redan derigenom medför till ett visst mått delaktigheten i Edert beröm. Om äfven de, som kunna hoppas att genom nya tillägg öka detta beröm, eller åtminstone underhålla det, böra finna sig utmärkt smickrade af att tillhöra Eder, huru mycket djupare bör ej den känna sin förbindelse, som emottager af Eder en lika heder, utan förtröstan att kunna genom en lika förtjenst svara deremot?

Någon afhandling i den vittra lärdomen, värdig detta rum och sådana åhörare, vore nu det offer, som erkänslan borde hafva i beredskap att nedlägga. Men ett sådant arbete, om ock förmågan hos mig svarade mot pligten dertill, skulle åtminstone föranlåta mig att ännu länge uppskjuta åtlydnaden af Eder smickrande kallelse. Tillåten mig hellre, mine Herrar, att underställa Eder upplysande pröfning sjelfva det första svaga utkastet till ett sådant försök, och att göra mig, redan från detta ögonblick, en vinst af den ära jag åtnjutit.

Såsom ämne derföre erbjuder sig främst af allt sjelfva detta fornstudium, hufvudsakliga föremålet för Eder inrättning och Edra mödor. Vetenskaperna, i likhet med nästan allt annat, hafva haft hvardera sin tid af mer eller mindre allmänt deltagande, och hafva mött efter tidernas olikhet ömsevis förtjusning eller liknöjdhet. Den antiqvariska lärdomen har delat detta gemensamma öde, och har blifvit, som en mängd andra ämnen, ett föremål för olika omdömen.

När man betraktar vidden af den antiqvariska vettenskapen, eller sägom rättare, af alla dessa sammanlagda vettenskaper, häpnar man för omfattningen. Det är jordens Arkeologi och fortsatta skiften; det är folkslagens ursprung, händelser,

spridningar; språkens födelse, utbildning, slägtskaper; nationernas moraliska och politiska omvexlingar; deras råhet eller odling, välde eller vanmakt; deras religion, seder och lagar, upplysta genom urkunder, minnesmärken, beräkningar af epoker och tidelopp, genealogiska, numismatiska, heraldiska undersökningar; det är ändteligen vettenskapernas, vitterhetens, konsternas öden och framsteg, ifrån Nilstrandens första mätningar, eller de Kaldeiska herdarnes första synmärken på himlahvalfvet, intill Newtons teorier och Herschels teleskopiska upptäckter; ifrån den första rå stenmassan, som upprestes för efterverlden, intill det sista romerska underverket i byggnadskonsten; ifrån de första egyptiska bildtecken eller feniciska skrifdrag, intill de sista diplomatiska bokstafsskiften; ifrån huggjernets, penselns, grafstickelns första ofullkomliga försök, intill de sista prisade mästerstycken af konsternas förflutna tidehvarf.

Äfven den, som lik mig skådar detta vidtfamnande system af otaliga kunskapsdelar endast i en ytlig sammanhållning, på lika sätt, som man från långt afstånd omfattar med ögat hela sträckan af en stor stad, utan att deraf klart urskilja mera än de större byggnadsmassorna — äfven den, säger jag, skall ej underlåta att beundra detta bålverk

af hoplagda mödor, och tusentals menniskolif förtärda i dessa undersökningar: nu sådana, som för deras storhet synas öfvergå förmågan af menniskosnillet; nu åter sådana, som för den förundransvärda litenheten af deras föremål synas knappt äga ett värde, utan genom sammanläggningen med det hela, som deraf uppkommer.

Emellertid har af detta dubbla sätt att se äfven alstrats ett dubbelt och stridigt omdöme öfver det antiqvariska studium. Betraktar man det hoplagdt och utgörande en rörlig och lefvande tafla af flydda tidehvarf, af verldsdelar och folkslag med alla deras mångfaldiga form- och färgskiften af kultur, språk, lefnadssätt, samhällsskick, konstminnen, händelseminnen o. s. v. — då är i sanning ingenting sublimare. När man åter, utan förmåga eller vilja till denna vidsträckta omfattning, blott fäster ögat på vissa smärre delar deraf, eller endast förberedande mödor dertill; när man ser lärda mäns lif till hundradetals förspildt i bestämmandet af årtal och namnlängder, i hopsamlande och jemförande af handskrifter och läsarter, i tydningar af mörka ställen, ofta utan stort värde, i grammatiska finheter eller lexikografiska dagsmödor, i stridiga förklaringar af uråldriga inskrifter, i gissningar öfver gamla fynd eller mynt, i sammansläpade högar af beläsenhet vid hvarje

rad hos en gammal poet eller historikus, i ändlösa forskspaningar öfver de obetydligaste delar af de äldre folkslagens bruk och hvardagslefnad, — då är det sant, att det antiqvariska studium visar sig under en annan synpunkt, och att ett annat omdöme derom tyckes likasom påtränga sig betraktaren. Man finner sig flyttad ifrån det sublima skådespelet af hela öfversigten till den ofta löjliga ringheten af dess tusende smådelar, man frågar sig huru någon kunnat skänka åt vissa deribland en större eller mindre del af sin lefnadsmöda, huru någon kunnat finna derigenom sin arbetstid betald, eller sin ärelystnad tillfredsställd, och man är frestad att för ett ögonblick anse såsom ringa och fåfängligt ett studium, utom hvilket menniskotanken likväl skulle finna sig nästan inskränkt till den närvarande punkten af tid och rum, och alla framfarna tidehvarf bjuda åt hennes öga föga annat, än en omätlig rymd-sträcka af natt och tomhet.

Utan tvifvel härleder sig från denna olikhet af synpunkter den benägenhet till förringande omdömen öfver dessa lärda mödor, vare sig i språklära eller andra fornämnen, som på olika tider låtit röja sig hos verldsmän, allmänheter, och tilläggom, äfven hos en del af de så kallade vackra snillen. *Antiquarios sprevit*, säger Suetonius om

Augustus, ehuru detta ord torde egentligen böra tagas i en blott grammatisk bemärkelse. Juvenalis gäckar tydligare:

Ut legat (säger han) *historias, auctores noverit omnes,*
— — — — — — — — — *dicat*
Nutricem Anchisae, nomen patriamque novercae
Anchemoli; dicat, quot Acestes vixerit annos,
Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas. &c.

Erasmus yttrar sig ej mildare. *Jam adde* (säger han) *et hoc voluptatis genus, quoties istorum aliquis Anchisae matrem, aut voculam vulgo incognitam, in putri quapiam charta deprehenderit, aut si quis vetusti saxi fragmentum, mutilis notatum literis, alicubi effoderit, o Jupiter! quæ tum exsultatio, qui triumphi, quæ encomia, perinde quasi vel Africam devicerint, vel Babylonas ceperint.* Popes hela *Scriblerus,* likasom Dalins *Arngrim Berserk,* äro ej annat, än fullständigare satirer af lika föremål. Man kunde tillägga en mängd berömde författare.

Satiren, säger man, har sällan orätt i allt. Likväl görom ej afseende derpå. Men den tid har varit, då hela det lärda Europa hade ögonen vända på dessa undersökningar; och då dem förutan nästan ingen lager fans i lärdomen. Det är långt ifrån att samma anda, som upplifvade de förflutna

seklernas fornsökare, synes råda i detta närvarande. Äfven hos oss torde någon finna den allmänna ifvern för fornhäfdernas upplysning icke mer den samma, som då för 140 år sedan en Tungel och en Sparfvenfeldt skickades att ifrån Brabant ända till Italien, Spanien, Afrika uppsamla fornskrifter till våra häfder, och då 40,000 R:dr bestämdes till att återköpa från Danmark handlingar, hörande till vår historia. Förfallet af den äldre strängare lärdomen, vår tids otålighet vid mödosammare tankeämnen, ändteligen äfven ombytta föremål för nygirigheten eller kunskapsbegäret, må hafva bidragit härtill; men skulle jag fela, om jag räknade bland orsakerna äfven den småningom utspridda meningen om en viss fåfänglighet af dessa vidlyftiga undersökningar; en fördom, härledd från deras påstådda natur af dels omöjliga eller ovissa, dels med öfverdrift yrkade och merendels i sig sjelfva likgilltiga eller åtminstone föga vigtiga kunskaper.

Visserligen är detta omdöme till en del orättvist; men för att möta obilligheten, begynnom med att erkänna anledningen. Hörom alltså först vederparterna. Måhända skall jag här, såsom tolk af deras inkast, synas till någon del intagen af just den mening jag borde vederlägga. Mitt hopp är att följden skall frikänna mig.

När man öfverser dessa ofantliga massor af antiqvarisk lärdom, som mer än half-fylla Europas, skall jag säga, bokslott eller boksalar, förvånas man dervid, och borde tro, att i dessa ämnen ingenting vidare finnes, som ej blifvit i grunden utforskadt, ingen tänkelig fråga om menniskoslägtets forn-öden, som ej blifvit fullkomligen besvarad. Men det är kanhända långt ifrån, att dessa omätliga förråd verkligen innehålla och gifva allt, hvad de vid första åsigten antyda och lofva. Man söker sanningar, bevista kunskaper, med ett ord verkligheter: och hvad finner man? Rätt ofta — endast meningar.

Är frågan om jordens äldsta naturöden? Talrika band finnas derom, men ingen kunskap. Ifrån Hinduernas dikter till Grekernas, ifrån Sanchoniathon till Epicurus, och ifrån denna till Sack och Buffon, huru mycken afgjord sanning? Elden, vattnet, kometerna intaga och uppfylla ömsevis denna skådeban. Än har jorden varit en glasmassa, och än ett vattenhaf. Ansenligt är talet af Geogonier eller jorddaningssystemer, alla grundade uppå uppgifna naturminnen och deras påstådda undersökning. Äfven sednare undersökare, en Pallas, Saussure, Soulavie, torde föga hafva bidragit att gifva seger åt någondera meningen.

Önskar man ljus om verldens och folkslagens

ålder, begär man åtminstone någon ledning i den äldre tideräkningen? Egyptier, Kineser, Hinduer hade hvardera sin egen, skiljaktig från vår. Kaldeerna räknade, man har ofta upprepat detta, 470,000 års astronomiska anteckningar. Fenicierne vid Alexanders tid öfver trettiotusende års ålder. Somliga kronologer förstå med år, dagar; somliga, månader. Några uträkna vårt eget lands ålder efter vattenminskningen, andra efter svartmyllans tillväxt och julhelgen i Olof Skötkonungs tid. Att dömma efter naturloppet och de äldre folkslagens tidiga storhet, synes tidelängden omätlig: fordrar man åter bevisande minnen, då är all tideräkning ung.

Olympiaderna begynna knappt 800 år före den af oss brukliga, och sjelfva den Kinesiska uppstiger då ej deröfver mer, än något öfver tvåtusende år, nemligen till deras Kejsare Yao. Hvilket antal af särskilta kronologiska systemer? Hornius, Vossius och flere hafva tvistat om sjelfva den bibliska tidräkningen, efter olika texter, och skiljaktigheten är betydlig.

Newton, som bygger sin tidräkningslära på generationernas nogare afmätning och konstellationernas ombytta förhållande till eqvinoxerna, gifver åt verlden 500 års yngre början än vanligt

antages. Freret, Souciet och andra påstå att vederlägga honom.

Vill någon känna förloppet af verldens befolkning, nationernas ursprung, spridningar, och ländernas första inbyggare? Ännu en gång sagdt, vi hafva derom, påstår man, böcker — icke kunskaper. Talom ej om den helt nya verldsdelen Amerika, om hvars äldsta befolkning man kan läsa Grotii, Læti, Whistons, Du Haldes och många andras olika meningar. Talom blott om de tre öfriga, från så lång tid ämne för dessa undersökningar. Vet någon deras första rätta inbyggare? tiden, ordningen af dessas utspridning och fördelningar? Bochart, Cumberland, Schuckford, Pezron, underrätta de oss derom med pålitlighet? Det är ej nog, att alla folk härstamma ytterst bort ifrån den enda Noak. Frågan är, huru jordrymden blifvit befolkad och af hvilka? Den utlottning af våra tre kända verldsdelar åt Noaks 19 söner och sonsöner, som hos den ena häfdatecknarn afskrifves ur den andra, äger den historisk bevislighet? Känner man med visshet, att sonsonen Elam gifvit sitt namn åt Persien eller Elimais; sonsonen Arfaxad åt Kaldéen, eller Arrapachitis; sonsonen Lud åt Lydien? o. s. v. Man har skickat en viss Jaketan eller Jocetan att med sina 13 söner utbreda sig ända till Indien, och att blifva stamfä-

der för Arabiens inbyggare, med alla öfriga asiatiska folk. Josephus, Plinius, och efter dem Schuckford, Lange, m. fl. nyare, af hvilka historiska vittnesbörd veta de allt detta med oförneklighet? Men äfven detta vore ej nog att veta. Man frågar, hvilka nyare folk i hvart land utträngt de äldre och utplånat deras minnen: på hvilka tider detta skett, hvarifrån de kommit, hvilken gång de hållit, huru långt de utspridt sig, och med hvilka andra de efter hand förblandats? Allt detta berättas tvifvelsutan, men ur hvilka källor? Man förvånas, när man jemför mängden och vidden af arbeten, som afhandla dessa ämnen, med den oändliga ringheten af kunskaper, som möjligen kunna ägas derom. Gomerier och Magogiter, Celter, Schyter, Celto-Schyter, Sarmater, alla dessa öfverallt upprepade källor till den asiatiska och europeiska befolkningen, äro de annat än tomma namn, utan bestämd betydelse hvarken af länder eller folkslag? Namn, hvilka i grunden undervisa oss om ingen ting annat, än de gamlas kosmografiska okunnighet? Celter och Schyter dela Asien sinsemellan, deras ursprungliga fosterjord. Celter och Schyter utbreda sig öfver Europa, och taga denna verldsdel i besittning. Emellertid, hvem har kunnat afgöra, hvarken hvilka länder de innehaft i Asien, hvilka folkslag de der utgjort, hvilka språk

de talat, eller på hvilka tider de genomströfvat Europa, hvilka olika vägar de tagit, hvilka särskilta delar af den europeiska jorden hvardera af dem befolkat? — Nu är Gallien Celternas egentliga europeiska hemvist; nu sträcka de icke blott sin folkspridning, men sitt namn till alla Europas länder, äfven de nordiska; nu åter är det Schyterna, som ifrån Thracien ända till Thules fjällar öfversvämmat Europa, utan att man ens vet, hvilket land Thule varit. Det är Skottland, det är Orkaderna, det är Norrige och Sverige ömsevis.

Man har skrifvit mångfaldiga böcker öfver Nordens äldsta folkslag och öden. Man bestämmer de trakter i Asien från hvilka uttågen skett; man utsätter tiden då de första asiater inryckt igenom Ukraine, Polen, Ryssland, Finland och Sverige; man nämner folkhorderna hvarifrån de utgått. Emellertid försäkra andra lärda män, att det äldsta Schytien varit i Europa, icke i Asien, och bevisa detta historiska påstående med Orphei vittnesbörd, hvilken redan 1400 år före Kristi födelse, på sin resa genom Östersjön, Uleå träsk, Riphella socken, och Kasinge flod upp till Kronhafvet, nu Hvita Hafvet, berättar sig hafva funnit rundtomkring den stora sjön (Östersjön) män med bågar och spjut, Martis trogna tjenare, följakteligen Schyter. Vi hafva en karta af Hornius öf-

ver denna resa. Men åter andra lärda män antaga ej denna mening. Man utsätter tvenne inflyttningar i Sverige. Den ena till lands genom Volgatrakten, Muscovien, Finland, rakt på Upland; den sednare till sjös genom Svarta Hafvet, Donauströmmen, Tyskland uppföre. — Några tillägga ännu en tredje inflyttning, nemligen den af Finnar och Lappar ifrån deras första stamsäten, Nova Zembla och trakterna vid Ishafvet.

Man har försökt att genom språkens slägtskaper upplysa folkslagens. Men har man varit lyckligare deri? Ifrån Herodots saga om det egyptiska barnet, som uppföddes utan gemenskap med menniskor, och som ropade bekos, bekos, hvaraf slutades, att Frygiskan vore bland alla språk det äldsta och första, hvad ljus har man vunnit genom alla gissningar om ett ursprungligt naturspråk, och alla andra undersökningar af likheten eller olikheten emellan äldre och nyare? Man har gjort Schytiskan till stamspråket för en mängd, deribland Grekiskan, Latinen, Engelskan, Svenskan, Tyskan till och med Persiskan. Men när man säger om ett språk, att det kommer antingen ifrån Celtiskan eller Schytiskan, är det annat, än om man sade, att det kommer ifrån Europeiskan eller Asiatiskan? Hvad är Celtiskan? Månne det gamla Vaskiska språket, det gamla Kymriska, det Gaeliska, det

Holländska eller Svenska språket, som hvardera i sin ordning gällt för att vara det?

Några lärda hafva i sanning sökt djupare. En Leibnitz, Witsen, Bayer, Ihre hafva gjort deras namn odödligt hedrade bland de språklärda. Man har upptäckt likheter emellan Samojediskan och Finskan, Finskan och Ungerskan, Ungerskan och Hebräiskan: språkledningar hafva blifvit gjorda ifrån Tyskan tillbaka till den gamla Thraciskan, ifrån Thraciskan till Frygiskan, ifrån Frygiskan till Armeniskan och Persiskan. Busbecks bekanta ordlista säges visa likheten emellan Svenskan och Tartariskan. Men hvilka upplysande resultat har man från allt detta kunnat härleda? Några på en gång säkra och vigtiga torde blifva svårt att uppgifva.

Talom ej om tiden af de äldsta väldens bestånd och deras omvexlingar. Herodot ger 500 år åt det assyriska riket; Diodorus Siculus 1400. Ej om dynastier och konungalängder: man strider om de 30 egyptiska dynastierna, om de 38 Konungarna i Thebe: nästan om allt. Våra egna äldsta konungalängder hafva de mycket större visshet eller öfverensstämmelse? Talom ej heller om de äldsta folkslagens berömda vise och hjeltar. Sesostris, Zoroaster, sjelfva vår Oden — känner

man

man dem med all visshet? vet man ens huru många man kanhända i en person sammanblandat? Uppehållom oss lika så litet vid deras urgamla mythologiska fester och mysterier. Dessa, grunda de sig på historiska fakta, eller äro de allegorier af ett slags natur-filosofi? Hvilken har kunnat upplysa detta? När man härom läst Histoire du Ciel, l'Antiquité devoilée och hvilka helst andra skrifter, hvad vet man? Gissningar.

Lemnom nu ett ögonkast åt de ursprungliga historiska källor, hvarur man påstått att härleda alla dessa äldsta ålderdomsminnen; och man skall vid fåtaligheten deraf förundra sig öfver otaligheten af allt hvad om den forna verlden, dess länder, folkslag och händelse-skiften blifvit sedermera skrifvet och med otrolig lärdom utlagdt och smyckadt. Mosis böcker med deras bibliska fortsättning, några fragmenter af den feniciska Sanchoniathon, den kaldeiska Berosus och den egyptiska Manethon, förvarade hos Josephus och Eusebius, och ändå underkastade misstankar, tvifvelsmål och sednare förfalskningar, se der, jemte Homers och Hesiods sånger, nästan allt hvad vi äga såsom historiska grundkällor intill den ömsevis prisade och lastade Herodot, det vill säga, intill något mer än 400 år före vår nuvarande tideräkning. Efter

Herodot följer ett temligt antal grekiska och romerska historieskrifvare, som sträcker sig ända ner i medeltiden; men hvad äfven de äldre deribland kunnat veta om hela fornverlden, må dömmas af deras kunskaper om deras egen dåvarande. Man kan göra sig en gissning derom af *Somnium Scipionis* hos Cicero. Men det är här något mer, än blott gissning. Det synes vara öfvertygligen bevisadt, att man ur hela den Mosaiska perioden, ifrån Noach ända till Herodot, känner af hela Europa och det nordliga Asien, under en tid af omkring 1900 år, blott fjorton särskilta folk till deras namn, och intet enda till sin historia. Kännedomen af länder och folkslag utvidgades väl något deröfver hos sednare Greker och Romare, men deras folkhistoria kunde ej vara vidsträcktare än deras verldskunskap, och denna inneslöts till det mesta inom Rhen, Donau, Don och Tigris. Hvilka verldar af folk och länder, bortom Ural, säger en berömd historisk kritikus *), hvarom aldrig drömdes af någon grekisk, romersk eller byzantinsk häfdetecknare! Urkunderna till de första seklerna af sjelfva den romerska historien gingo förlorade i den galliska branden. Genom framgången af Cæsars vapen visste väl Romarne redan på hans tid något om Gallien, Spanien, Britan-

*) *Schlözer*: Nordische Geschichte.

nien, men om hela det öfriga Europa lefde de i nästan fullkomlig okunnighet, och osäkra rykten eller sällsamma sagor utgjorde nästan deras enda kunskaper. Emellertid är det ur deras skrifter, som vi till en begynnelse måste söka upplysning i sjelfva våra äldsta nordiska häfder: hvarifrån skulle vi eljest hämta den? Månne hos Grekerna? Men hvilka har man då samlat, vare sig hos de äldre, Herodotus och Plato, eller hos de sednare, Diodorus Siculus, Strabo och Ptolomæus? Våra öfriga historiska källor, inhemska eller främmande, äro ej ymnigare. Med afdrag af hvad den historiska kritiken förkastar eller misstänker hos en Jornandes, Warnefridus, Rimbertus, Theodoricus och Saxo, huru mycket återstår af deras skrifter till en pålitlig grund för vår äldre historia? Hos oss uppbrände Oden (påstår Torfæus) redan vid sin ankomst alla dokumenter, som han fann för sig. Arkivet var förmodligen ej stort. Andra bortfördes, till Island i 9:de och 13:de seklerna, enligt Messenius, Verelius och flera lärda män, eller förstördes då man vid Kristendomens början afskaffade runorna. Likväl fordras till sanningen häraf, att andra lärda män icke behålla segren, som påstå att inga runor då ännu voro gängse, utan att de blifvit först införda omkring denna tid.

Våra återstående och verkligt för handen varande äldsta historiska källor, hvilka blifva de alltså? Fundin Noregur, samt bland Heims Kringlas Sagor, YnglingaSagan, Olof Tryggwasons, Olof den Heliges och Magnus den Godes Sagor (tilläggom ännu, om så fordras, HerwaraSagan, Göthriks och Rolfs, Herauds och Boses), eller i långt sednare tider, Rimkrönikorna, Ericus Olai, några Konungalängder och Kloster-anteckningar; se der hela vårt grundförråd. Men alla dessa, främmande eller egna tillgångar tillhopalagda, utgöra de verkligt goda och tillräckliga urkunder för en historia af den ålder och fullständighet, som man hos oss sökt att bygga derpå? Sjelfva YnglingaSagan, den vigtigaste deribland, kunna vi ens fullkomligt trygga oss dertill? åtminstone synes sjelfva vår berömda Ihre vara af annan tanka derom. Emellertid och all denna brist oaktadt, hafva vi ej underlåtit att gifva Sverige inbyggare rakt ifrån Ararat, och våra konungalängder uppstiga hos några ända till Abrahams tid.

Jag har ej nämt Eddorna, efter de egentligen ej blifva räknade till historiska urkunder. Såsom minneslemningar från en långt aflägsen tid och af dess odlingsgrad eller trosläror, skulle de åter visserligen äga sin dyrbarhet, om man blott visste

med full säkerhet rätta tiden, till hvilken dessa läror egentligen höra; huruvida de utgjort någon gammal verklig folktro eller blott sednare poetiska skapelser, och hvem som gjort den äldsta samlingen deraf: i synnerhet om vid första upptäckten af dessa fornlemningar spåren till lärdt svek icke redan visat sig. Af begge Eddorna är Sturlesons den yngsta och mest bekanta. Allt är der dikt och gåta, understundom med någon brist på sammanhang. Nu är det Allsmäktige Gud, som skapar himmel och jord; nu åter Bores söner, som slå ihjel jetten Ymer och skapa af honom allt: af hjernan himmeln, af blodet hafven, af kroppen och benen, jorden, bergen. Så i det öfriga. Man har prisat Eddan, såsom åtminstone ett förträffligt vedermäle af de gamlas vishet och skaldekonst. Jag skall ej våga ett omdöme häröfver; jag skall blott upprepa den bekante Torfæi: *Cum verborum corticem, ferrea duritie obvolutum*, säger han, *desperando pæne labore fregeris, nucleumque gustaveris, quid sapiant, ne tum quidem assequeris.*

Efter historiska skribenter följa, såsom källor för ålderdomshäfder, kronologiska anteckningar och monumenter. De märkligaste kronologiska minnen utgöra, såsom de vanligen utsättas, hufvudsakligen tre: de astronomiska observationer

för en tid af 1900 år, som af Kallisthenes, Alexanders följeslagare, sändes till Aristoteles, och som gå, enligt Velleii Paterculi anmärkning, 50 år högre i ålder än sjelfva Ninus; den centrala solförmörkelsen, kalkulerad i Kina 2500 år före vår allmänna tideräkning, och de så kallade Marmora Arundeliana eller Oxoniensia, som ej uppstiga öfver denna allmänna tideräkning mer, än nära 1600 år. Alla dessa intyga några folkslags tidiga odling, tjena genom jemförelser till jemkning af den vanliga tideräkningen, eller uppgifva några särskilta historiska fakta, som bestämma epokerna; men upplysa för öfrigt föga om verldens händelser i sitt sammanhang. De äldsta monumenter, sådana som de egyptiska templen och Pyramiderna, ruinerna af Persepolis och de mycket yngre Palmyriska ruinerna, lemna oss ännu mera i brist af bestämd kunskap, då inskrifterna derpå dels medfört den största svårighet att uttyda, dels på några af dessa minnesmärken varit så litet läsbara, att de blifvit hållna för icke teckning af menniskohand, utan för ett spel af tiden och naturverkningar. Herodot berättar, att redan på hans tid, för 2200 år tillbaka, sjelfva de egyptiska presterna icke kunnat uppstiga med sina undersökningar till ursprunget af dessa ofantliga stenmassor. Emellertid utsättes vanligen af våra histo-

riske författare, icke blott tiden då de blifvit uppförda, men äfven namnen på dem, från hvilka de leda sin upprinnelse och deras ändamål dermed. Allt beskrifves med omständlighet.

Hvad i allmänhet angår monumentala inskrifter från långt aflägsna åldrar, anser man deras vitsord i tvenne fall mycket förminskas till sin trovärdighet. Det första fallet inträffar, när af sådana minnesmärken alldeles ingenting mera finnes öfrigt, än blott någon historieskrifvares berättelse derom, hvaruppå såsom exempel pläga nämnas Darii inskriptioner anförda af Herodot, eller Sardanapals inskription hos Arrianus, eller den som Procopius berättar sig hafva funnit på tvenne stoder i Tigis, en stad i Cæsariska Mauretanien, innehållande vittnesbördet om Fenicier-nas utdrifvande ur Palestina af Josua. Det andra fallet synes vara för handen, när monumenter af detta slag, ehuru i verkligheten tillstädes, likväl ej understödjas af samtidiga eller strax påföljande skribenter, hvilka nemligen icke varit sagskrifvare, som nästan alla de, hvilka vi hos oss äga att tillgå rörande den högre fornåldern. Lemnom alltså derhän hvad värde må böra sättas på dessa samlingar af åldriga runstenar, som finnas beskrifna och afritade hos Verelius, Buræus och Peringsköld, betraktade nemligen såsom historiska

monumenter. De slutsatser, som dragits från några af dessa, hafva åtminstone ej alltid varit de säkraste. Om med namnet Uggi, funnet på en gammal runsten fem mil ifrån Upsala, förstås Magog, säger en lärd man, så härstamma vi utan all tvifvel från Jafet; men om Gothi kommer ifrån Geter, som Loccenius af andra minnen intygar, så är Sem vår stamfader. Men utom slutsatsernas ovisshet möta ännu större svårigheter. Ingenting är nemligen här lättare, än misstag i tydningen, eller sjelfva monumenternas verkliga förfalskning. Schlözer har gifvit ett och annat märkligt exempel af illa förstådd runskrift hos våra äldre häfdetecknare. I sjelfva denna Akademis egna handlingar uppdagas på lika sätt flera misstag af detta slag. Allt intygar verkligheten deraf, likasom af förfalskningar. Dels har sjelfva tidens åverkan gjort en mängd inskrifter oläsliga, dels ofta menniskohand förändrat den gamla inskriften, hvaraf kunde anföras bevis; så väl här i Norden, som från sjelfva Italien, i fall tillfället medgåfve denna omständlighet.

Hvad som blifvit sagdt om inskrifter från de äldsta tiderna, gäller äfven om mynt, ett annat slag af åldriga minnesmärken. Först och främst förutsätter ingenting en djupare ålderdomskunskap, en skarpare urskillning, än den rätta förklaringen

deraf. Huru ofta har man ej läst på ett gammalt mynt, mindre hvad der stått, än hvad man velat eller trott finna der? Såsom exempel häraf anföras hos lärdomens beskrifvare Baudelot de Dairvals och Pater Panels myntförklaringar, i synnerhet Hardouins, som gjorde någon gång hvar bokstaf af legenden till initialen af ett nytt ord, hvaraf en helt besynnerlig mening nödvändigt skulle uppkomma. Dernäst fordra dessa ålderdomsminnen, lika så mycket som alla andra och kanske mera, att styrkas af samtidiga författares medvittnande. Huru många medaljer hafva ej, åtminstone i sednare tider, blifvit slagne öfver ganska oafgjorda bataljer, som man kallat segrar, och öfver felslagna företag, hvilka endast blifvit fullbordade i legenden? Antalet af äldre mynt, erkända för falska, är ej ringa, hvaribland må nämnas såsom ett enda inhemskt exempel en bracteat af silfver, omtalad antingen hos Dalin eller Lagerbring, på hvilken fans namnet Urban och årtalet efter Kristi börd 267: oaktadt hvarken någon Konung af det namnet funnits, eller siffror då brukades, eller årtalen förr än i 6:te seklet räknades ifrån Kristi börd. Såsom exempel nästan från våra egna dagar må ännu tilläggas den medalj, som slogs 1740 under kriget mellan England och Spanien, och som intygade Carthagenas intagande, just

på samma tid, då den fiendtliga Amiralen Vernon upphäfde belägringen för denna stad.

Ännu återstå flera slag af åldriga minnesmärken, hvari man dels sökt styrka för de äldre häfderna, dels grund för nya historiska satser eller gissningar. Sådana äro stoder, fester och lemningar från gamla tider, fundna i jorden eller annorlunda. En minnesstod, upprest för efterverlden, en fest, inrättad att bevara åtankan af någon för ett helt folkslag märklig händelse, synas väl utgöra ganska goda historiska vittnesbörd. Emellertid blanda sig här, som i allt annat, falskhet och sanning. Man har emot en enda historisk minnesstod, sådan som Duilii Columna rostralis, tjugu som tillhöra dikten. Auguren Nævii, Laocoons m. fl. vittna ej om sanningen af dessa äfventyr. Utan tvifvel kunna några deribland anses såsom historiska minnen. Sådan var, säger man, den stora Eleutheriska festen hos Grekerna till hågkomst af Mardonii nederlag. Men huru många kunna ej deremot nämnas, med hvilka förhållandet synes vara helt olika, och som väl svårligen lära böra gälla som vittnesbörd om någon verklig händelse? De Eleusinska högtidligheterna t. ex., som firades i Attika, Hyacinthfesten hos Spartanerna, den Osiriska festen hos Egyptierna, Cybeles fest hos Romarne, månne de bevisa, hvarken Proserpinas

bortförande af Pluto; eller Zephyri svartsjuka mord på Hyacinthus; eller att Osiris blifvit inlockad i en koffert och kastad i hafvet; eller att Cybeles stod talade på berget Ida och begärde att föras till Rom? Till huru många sådana allmänna högtidligheter hos folkslagen vet man lika så litet det historiska ursprunget, som till Kinesernas stora Lanternefest?

Fynd i jorden från urminnes tider gifva ofta ej större upplysning: hvar och en tyder dem på sitt vis och använder dem till befästande af sina gissningar. Om man finner elefantlemningar hos Ostiakerna i Siberien, eller vid Oronoko i Amerika, så sluta Whiston, Sack och andra deraf, att jorden varit fordom öfversvämmad af vatten; Buffon deremot, att hon varit fordom glödande af hetta och först svalnat vid Polkretsarna. Benmassan af en hvalfisk funnen vid Skara i Westergöthland, musslor och snäckor fundna i kalk- eller stenbergen på Gottland, Öland och annorstädes, må intyga, att Sverige fordom stått under vatten; men alla jetteben, på lika sätt fundna i jorden, och hvaraf lemningar här och der ännu förvaras, slutar man också af dem med lika visshet, att jettar fordom bebott Norden eller vissa trakter deraf? Dessa slags minnesmärken, så ofta bland oss omtalta och uppvisade, gifva de tillräcklig styrka åt Mes-

senii berättelse om en hel jetteslägt i Norrige, småningom utrotad, och hvaraf den sista, som ihjelslogs 1338, befanns äga 8 alnars längd? Gifva de tillräcklig styrka åt Verelii anmärkningar vid Hervara Saga, angående den historiska troligheten af dessa ofantliga fjällboar? Montfaucon i sitt Diarium Italicum må stadfästa, med beviset af en mycket prisad grönergad kopparklinga, Homers och Hesiods berättelser om kopparvapens uråldriga bruk. Denna slutsats har ingen ting öfverdrifvet; men 24 begrafna kroppar, fundna 1685 vid Evreux i Normandie, med fötterna vända åt söder, armarne sträckte längs efter sidorna, hufvudskålarne hårdare än vanligt och omgifne med yxor af orientalisk sten eller pilar af elfenben — hvarom fullständig beskrifning läses hos Lenglet du Fresnoy under Artikeln: Antiquités Gauloises — bevisa de ovedersägligen, att detta varit en allmän fenicisk grafplats och Fenicierne således Galliens första befolkare?

Icke blott mörkret af de äldsta häfderna, bristen af fornminnen, opålitligheten deraf eller tydningens svårigheter, hafva kunnat genom sjelfva sakens natur bidraga att minska förtroendet till undersökningar af denna beskaffenhet. Man måste äfven tillstå, att missbruket af antiqvarisk lärdom varit på alla ställen ganska stort, dels till

befästande af obevisliga gissningar och satser, dels till utspridande af de skamlösaste dikter och förfalskningar. Talom ej om allt hvad man smidt tillhopa med stor beläsenhet och ofta ringa urskillning för att upphöja folkslagens äldsta ursprung eller personers; ej om hvad man drömt dåraktigt till gudalärans bekräftande, såsom profetior om Kristus, upptäckta i Sibyllernas verser och Virgilii, eller Frälsarens ansigte, funnet i Run-alfabetet. Ej om diktade historiska fornhäfder, såsom *Annii* Berosus och Manethon, flera grekiska och latinska auktorer, eller hos oss Hjalmars Saga, funnen af Lucas Halpap hos en bonde i Upland, och strax derpå efter Peringskölds träskurna upplaga inryckt i en af Europas lärda historiska Thesaurer; ej om alla falska religions-dokumenter, hvaraf man finner hos Freret en ansenlig förteckning; ej om falska verldsliga dokumenter, sådana som Constantini donation, Dekretalerna för 400 års tid, och oräkneliga diplomatiska svek, berättade hos flere berömda författare i denna vetenskap; ändteligen ej heller om alla olyckliga historiska försök att utreda jordens häfder och äldsta öden ur mythologiska dikter, eller om de icke mindre vanskliga försöken att leda alla dessa dikter ifrån en gemensam källa, hvaraf den bekanta Huetius torde kunna såsom ett exempel anföras.

Man kan ej ens nämna, än mindre utföra allt detta utan en tröttande vidlyftighet.

Men hvad i synnerhet öfverflödar i detta yrke af djup lärdom, och hvad mig likväl ej är tillåtet att obemärkt förbigå, det äro dessa mångfaldiga vedermälen af alldeles åsidosatt omdöme, dessa märkliga prof af antiqvarisk lättro, förenade med skrytet af historisk allvetenhet, och sträckta — vågar jag säga det? — icke sällan ända till löjlighet. Nu är det Epiphanii flerfaldigt upprepade beskrifning, huru Noach, såsom enda besittaren af hela jorden och alla dess länder, samlat sina söner och sonsöner i Rhinocorura eller Rhinocolura, en stad belägen emellan Palsetina och Egypten, och mellan dem utlottat hela verlden till arf och ägo. Nu, bröderna Johannes och Olaus Magnus, som försäkra det lärda Europa, att Sverige, långt förr än Rom och Grekland, långt förr än Trojas förstöring, med ett ord, antingen före syndafloden eller omedelbarligen derefter haft bokstäfver och skrifkonst, hvaraf ännu stå qvar såsom minnesmärken, säga de, ofantliga häfdestenar, upprests af Jettarna. — Nu åter en Rudbeck, som i deras fotspår går att upphöja sitt lands fordna ära, genom tvåhundrade bevis, att detta land varit Platos försunkna Atland, berömdt i fornverlden *för sina* präktiga tempel, sin fruktbarhet, sina

seder och vettenskaper; att sjelfva Grekerna fått ifrån oss sina Gudar, sina bokstäfver, sin skrifkonst med nästan alla andra konster; och att hela Europa har att tacka Sverige, så för sin upplysning, som äfven för sina inbyggare. Man måste erkänna, att oaktadt hela den beundrade lärdomen af detta ryktbara verk, och all den heder som oss derigenom tillflyter, dessa tvåhundrade skäl beklagligen icke utgöra ett halft bevis tillhopalagda.

Prisom åtminstone dessa berömda mäns forskningar och patriotiska nit, äfven fast någon af dem sträcker detta nit ända till att sätta sjelfva Paradiset i Westergöthland vid sjön Wenern. Andra hade redan tillförene satt det i Spanien, Italien, till och med i Edinburgh. Men hvad skall man säga om en Bång, Biskop i Wiborg, som låter Adam sjelf göra på sin ålderdom besök hos sina barn i Sverige och bo i Tjelkestad? Om en Peringsköld, som framlägger teckningen och inskriften af en runsten, upprättad efter utgången ur Arken till deras åminnelse, som deri befunnit sig? Om en Lambecius, som ger oss i beskrifningen af Wienska bibliotheket ritningen på en oxeltand, som tillhört Og, de Amoreers konung, med utsatt vigt af fem goda skålpund? Ändteligen om en Göransson, som härleder Konung Adolf Fredriks och Drottning Lovisa Ulrikas börd på fädernet ifrån den

grekiska Bore, hvarifrån Oden redan på sin tid i 4o:de led härstammade? Förgätom ej härvid, att enligt Eddan, på hvilken detta slägtregister grundas, Bore sjelf härstammade från en saltsten, som slickades af kon Audumla, ur hvars spenar runno, säges det, fyra mjölk-åar.

Vända vi nu för ett ögonblick vår uppmärksamhet ifrån de egentligen historiska antiqviteterne till det slags förnforskning, som blott angår de lärda språken, de äldre författare, värdet, tydningen, lemningarne af deras skrifter, hvilket nytt fält för betraktelser af lika slag! Den enda Homers utläggare skulle förse mig med ämne till en vidlyftig afhandling. Man intages af en fortsatt förundran, då man genomlöper alla de fornlärdas förklaringar, ifrån dem, som funnit i hans verser fröet till all mensklig kunskap, intill Joseph Scaliger, som betitlar honom rätt och slätt för en sladdrande landstrykare. Den ena med största tillförsigt afmäter på jordkartan efter hans minsta anvisning folkens fördelningar, ländernes och vattnens gränsor, eller utforskar med fullt historiskt allvar alla de särskilta personers ursprung och öden, som af honom flygtigt nämnas; den andra bevisar med all antiqvarisk vettenskaplighet, att hela hans Iliad icke är annat, än en allegorisk

dikt.

dikt. Sådan var åtminstone den grundlärda Bianchinis mening, som försäkrar oss, att striden emellan Greker och Trojaner ingalunda angått någon Helena, utan hvad i sanning var vigtigare, sjöfarten på Egeiska hafvet och Pontus Euxinus, och att detta krig icke slutades med Trojas förstöring, utan med en handelstraktat. Jupiter är hos honom konungen öfver det östra Ethiopien; Juno Syrien; Minerva Egypten, moderlandet för vetenskaperna; Mars, hvarken en person eller ett land, utan en defensiv förbundshandling mellan Armenien, Kolchis, Thracien och Thessalien.

Men jag bör, mine Herrar, icke missbruka Edert tålamod. Lemnom Homerus och hans lärda uttolkare, likasom alla andra exempel af samma beskaffenhet. Inskränkom vår uppmärksamhet slutligen till ett enda vida märkvärdigare fenomen af detta slag: betraktom den antiqvariska lärdomen vänd emot sig sjelf, och om så må sägas, sin egen förstörare.

Det var Pater Hardouin förbehållet att gifva åt den lärda verlden denna nya och oförmodade skådesyn. Man har knappast någonsin användt en större beläsenhet i de gamla auktorerna för att intill gudomlighet upphöja deras anseende, än denna jesuit använde för att göra till intet hela

deras värde. Men hvad tillika bör sägas: kanhända har man aldrig heller blandat med en större massa af antiqvarisk erudition ett ringare mått af urskillning och sundt omdöme.

Det var denna lärde fornkännares besynnerliga föremål, att omstörta grunderna för all historia, likasom andra före honom hade användt en otrolig möda att sammanhöga likt och olikt, för att derpå bygga sina historiska hypoteser. I sin Prolusio de Nummis Herodiadum, hvarur jag lånar hans egna ord, påstår han, *coetum certorum hominum, ante sæcula nescio quot* (sæculo scil. decimotertio) *exstitisse, qui historiæ veteris concinnandæ partes suscepissent, qualem nunc habemus, cum nulla tunc exstaret.* Såsom verkliga ålderdomslemningar erkänner han inga andra romerska författare, än Cicero, Plinius, Virgilii Georgica samt Horatii Satirer och Bref, oaktadt de öfrigas äkta ålderdom bestyrkes af mångfaldiga medaljer och minnesmärken, samtidiga skribenters vittnesbörd, och af citationer ur dessa gamla auktorer hos en mängd författare i sjelfva detta trettonde sekulum, då de skulle vara tillskapade.

Det är ej här stället att anföra hans grunder, hvarom La Croze lemnar i sin vederläggning deraf behöflig underrättelse. Men det var ej nog för honom att förstöra eller söka förstöra all historisk

auktoritet. Han sträcker förhärjelsen ända till de gamlas poetiska mästerstycken, ända till deras grammatiska och kritiska författare. Den falska Virgilius är skrifven för att ge styrka åt den falska Augustinus, af hvilken han citeras, och hvars sats om predestinationen han var ämnad att understödja. *Virgilio*, säger han, *numquam venit in mentem Æneïdem scribere. Mirari subit*, tillägger han, *inter tot Æneïdos laudatores neminem adhuc unum exstitisse, qui verum hujus poëmatis scopum attigerit. Eo vates impius spectavit unice, ut doceret, fato evenire omnia, tam bona, quam mala.* Att gemensamt stödja den falska Virgilius och den falska Augustinus skrefs den falska Ovidius, den falska Juvenalis, den falska Propertius, Statius, Silius Italicus, Martialis, Quinctilianus, Asconius Pedianus, Tacitus och en stor del af kyrkoskribenterna. Allt fabriceradt i trettonde sekulum.

Det är i synnerhet vid pröfningen af Horatii Oder, som man har tillfälle att skönja Hardouins kritiska omdömeskraft; hvarefter man upphör att mera förundra sig hos honom öfver någon menings orimlighet. Allt är i dessa Oder allusion på tiden, eller på den kristna religionen. Odet till Republiken, hvari den liknas vid ett skepp i stormen, innehåller ej mer någon allegori, utan är

ett politiskt poem, ställdt till det skeppet, som år 1234 förde Comte de Brienne till Konstantinopel.

Jactes et genus et nomen inutile,

säger poeten. *Scilicet,* säger uttolkaren, *cum diceretur navis Græca, navis regia, navis Imperatoris Romaniæ.* Odet till Fuscus, som slutar sålunda:

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

innehåller, enligt Pater Hardouins mening, ingen ting annat, än ett loftal öfver Kristendomen. Hans ord äro: *Pone me, Christe, inquit vates (hoc enim est, Fusce); Pone me sub alterutra Zona, frigida, torridave: ubique meam cantabo Lalagen,* hoc est, *Pietatem amabo cum hilaritate conjunctam.*

Men den märkligaste af alla denna lärda mans förklaringar, är den af det berömda Odet till Mæcenas, hvari Horatius temligen oblygsamt skillrar sig sjelf i flygten till odödligheten, och lofvar sig alla folkslags framdeles beundran:

Non usitata, non tenui ferar
Penna biformis per liquidum aethera
Vates: &c. — *Prosopopoeïa hæc est,* säger Hardouin, *Christi triumphantis, et Judæos alloquentis statim ac resurrexit* — hvarefter han vidare utlägger skaldens ord på följande sätt: *Vere biformis;*

quia simul in forma Dei, et in forma servi — Vere idem vates, qui fuit vir propheta — non ego, paucorum sanguis parentum; Christus fabri filius, ut ferebatur — quem vocas dilecte, Mæcenas; hunc Judæus in Canticis appellat: Dilecte mi — Nec Stygia cohibebor unda; quia resurrexit et in coelum ascendit. Det öfriga af detta Ode är ej annat, tillägger han, än en klar målning af *Fratres prædicatores Sancti Dominici alumnos. Nascunturque leves per digitos humerosque plumæ,* betyder intet annat, än deras ludna handskar och skinnfodrade kappor, som de bära i de kalla länderne. Likaså: *residunt cruribus asperæ pelles,* intet annat, än deras stöflor af tjockt läder, som de brukade att rida med på sina nordiska predikotåg. Sådan är Pater Hardouin. Man begriper ej huru allt detta kunnat vara annat, än blott skämt, och det är dock hos honom fullkomligt allvar.

Jag har nu, mine Herrar, med så hastiga steg jag kunnat genomlupit en lång uppställning af ovissheter och svårigheter, af historisk lättro eller oredlighet, af lärdt skryt eller lärd orimlighet, med ett ord af de förebråelser man så ofta gjort den antiqvariska lärdomen. Det är nu tid att lemna denna sidan af mitt ämne och att betrakta den motsatta. Hvad följer således af alltsammans? Att detta studium har, som alla andra,

sitt mörker, sina ovissheter, och varit som alla andra idkadt af några med charlatanisk öfverdrift; men är det derföre utan värde och undervisning? Hela den stora samlingen af dikter och deras pröfning, som en sundare kritik tillvägabragt, är det allt ingen ting? Är man ännu i det tillstånd, som man skulle vara, om inga hypoteser vore gjorda, inga fåfänga försök vågade, inga undersökningar företagna, inga skäl mot och med framställda? Är det af intet värde, att redan veta temligen hvad som är ren dikt, hvad som är blott gissning, hvad man kan med någon trygghet antaga, hvad man bör tvifla om och ur hvilka skäl man bör tvifla? Af intet värde, att genom seklers mödor vara bevarad för den falska lärdomens eller bedrägeriets förvillelser? Om detta är något — och det är visserligen mycket — så hafva vi att derföre tacka detta fornstudium, hvarförutan vi skulle ännu leva i de första seklernas lättrogna okunnighet.

Filosofien, säger man, har i sednare dagar gifvit ljus åt den historiska kritiken. Må vara. Men så långt jag kunnat se, är det den historiska kritiken, som upplyst sjelfva filosofien.

Man kan satirisera öfver den historiska kunskapsbristen likasom öfver den filosofiska, likasom öfver den medicinska, likasom öfver hela det menskliga lifvets missöden och fåfängligheter. Allt

har sin mörka sida, som kan göras ännu mörkare, men mycket har också sitt sanna värde och sina stora fördelar. Det moderna Europa har ännu ej hunnit mycket öfver trenne sekler, ifrån den första dagningen till kunskaper: de första undersökningar i detta djupa kaos af antik verldskunskap skulle nödvändigt vara blandade med en mängd äldre eller yngre förvillelser och gissningar. Men är det sant, att ur detta mörker slutligen intet ljus uppkommit?

Låtom de äldst bekanta likasom de sednast upptäckta folkslagen smickra sin fåfänga med en förvånande ålderdom. Då likväl öfver hela jorden alla genom verkliga minnesmärken bestyrkta tideräkningar knappast öfverstiga 4000 år, men sammanträffa nästan alla i ungefär samma höjd af fornålder; skulle man ej tro, att detta vore epoken af någon stor naturhvälfning, som den historiska kunskapen fåfängt söker öfverstiga? Inom dessa gränsor af tid sakna vi ej en viss grundledning, hvarken i anseende till folkslag eller tidelopp. Sjelfva Newtons kronologiska lära må hafva sina missräkningar. Freret, Bedford, Shuckford och Qvirini må framlägga sina anmärkningar deremot; men man skall finna vid undersökningen, att alla likväl öfverensstämma i erkännandet af vissa obetviflade grunder; och denna en-

stämmighet ger redan ett sken öfver häfderna. Hundrade särskilta föremål af nationer och händelser må förblifva ovissa för kunskapslystnaden, men de stora hvarannan påföljande välden, åtminstone i det vestra Asien, de först odlade kusterna af Afrika, äfvensom de vackrare länderna af det södra Europa, hafva från ålder deras trovärdiga minnen, deras, fastän blott i stort, åtskiljande drag; oaktadt Grekernas fabler och deras vanställning af alla namn, hvaröfver man klagar. Egypten talar genom sina lemningar. Asien och Grekland bjuda oss mer eller mindre samma slags undervisningar. Grekernas egen historia, mera omständlig sedan Olympiaderne, begynner temligen högt upp i ålderdomen, så mycket nemligen, som angår de större händelser, de enda, hvilka på ett så långt afstånd böra och kunna blifva våra syn-ämnen. På lika sätt med Romarne, hvilka genom utbredandet af deras välde, likasom förut Fenicierna genom deras sjöfart och handel, sprida strimmor af ljus öfver det öfriga af den tidens verld, visserligen ej nog för att urskilja allt med klarhet, men för att fatta åtminstone vissa upplysande begrepp, och för att bestämma de stora rådande dragen af fornverldens öden och förhållande.

Lärdomens undersökningar äro ännu i fortskridande. Allt kan ej redan vara gjordt. Tele-

skopers uppfinning, kompassens uppfinning och möjligheten af större sjöresor, som deraf blifvit en följd, hafva gifvit jordbeskrifningen en förbättring, som inflyter äfven på kännedomen af den äldre verlden. Klimaterna äro ej mera sju. Delphos är ej mera midten af jorden. Nilen flyter ej mera ur Okeanos för att kasta sig i Egypten o. s. v.

Fortsatta forskningar af monumenter och fornspråken lofva ännu nya upptäckter, eller rättelser af gamla misstag. Fransmännens i våra dagar ryktbara expedition till Egypten har ej kunnat vara utan verkan dertill. Äfven denna Akademi hedras af Ledamöter, som visat prof huru man ur åldrarnas natt framsöker nya byten af kunskaper. Endast fruktan att synas smickra närvarande förtjenster hindrar mig att härom närmare yttra mig.

En ljusare tid för fornkunskapen begynner redan med Greklands och Roms verkligen historiska ålder. Det är litet, säger man, emot hela den öfriga rymden af tider och länder. Jag svarar: det grekiska och äfven romerska väldet må vara till omfattningen ringa emot en hel sednare verldsdel; emot allt det inre af Afrika; emot en mängd namnlösa folkslag ifrån Ural ända till Kamschatka-sundet; emot hela det öfriga Europa, på deras tider antingen alldeles okändt, eller knappt kändt annorlunda än genom falska gissningar; men

dessa begge ryktbara folkens häfder utgöra säkert af deras tiders verldshistoria den för oss vigtigaste och nyttigaste delen. Det kan förmodas med någon trolighet, att de folkslag, som bevarat sin egen historia och andras, hafva också ensamt nog stort värde att förtjena en långt sednare efterverlds närmare undersökningar. Brist på fornminnen och anteckningar vittna om ett af tre: antingen om förstörande naturhändelser, som borttagit all möjlighet af kännedom — eller om en aflägsenhet af tid, som nödvändigt utplånat mycket — eller ändteligen om en råhet af länder och tidehvarf, föga värdig den oändliga mödan af en noggrann undersökning. Så med all aflägsenhet, all ursprunglighet, vare sig de äldsta verldsåldrarnas, eller det moderna Europas, ifrån det romerska väldets sönderfallande, intill de första något ljusare seklerna af våra nuvarande europeiska stater. De minnen, som i hvart särskilt land för dessa mörkare tider kunnat samlas, eller kunna ännu upptäckas, må hafva deras värde för fosterlandsnitet, för fornsamlaren, för den diplomatiska sökarn, äfven för filosofen och häfdemålarn; någon gång händer, att en enda sådan upptäckt slår omkring sig strimmor af ljus, som ge dager åt en mängd ämnen; men i allmänhet äga väl ej kunskaper från dessa tidehvarf samma värde, som från upp-

lysningens, lagstiftningens, vettenskapernas, konsternas hos Greker och Romare. Lyckligtvis är det också här, som vi minst sakna fullständiga underrättelser: pris vare derföre dessa arbetsamma outtröttliga lärde, som förtärt sitt lif i forskningen af deras språk, deras häfder, deras minnesmärken och konstlemningar. Förgäfves gäckar man den påstådda pedantiska öfverdriften hos grammatici, kritici, genealogiska grubblare, sökare af mynt och inskrifter, beskrifvare af byggnader, fester, bruk, drägter o. s. v. Vi skulle utan de fleste af dessa, hvarken känna tillräckligen de gamlas språk eller deras häfder, hvarken kunnat bygga på grundläggningen af deras kunskaper, eller erhållit den daning vi antagit af deras konster och vitterhet.

Ofantliga mödor har det kostat att sprida ett någorlunda fullkomligt ljus öfver denna oss närmare del af den historiska skådebanan, och att upptäcka åtminstone vissa ledande synpunkter af den aflägsnare. Men så snart frågan inskränkes till endast dessa begge möjliga ändamål, hvem skall säga med rättvisa, att någon möda, någon forskning, någon upptäckt, stor eller liten, varit onyttig eller löjlig? Det egentligen antiqvariska studium, dessa vidlyftiga kronologiska, kritiska, numismatiska, diplomatiska undersökningar, må

synas för lättsinnigheten en öfverdrift af lärd kunskapslystnad och ett djup utan botten och gränsor. Endast den numismatiska delen deraf framställer en ofantlig vidd af stundom högst små och nästan alltid pinsamma forskningar. Emellertid hvar finner man en rikare källa för all slags historisk upplysning? Hvilka oräkneliga nyttor hafva ej derur blifvit hämtade, ifrån de första Petrarchiska, Mediceiska, Colonniska myntsamlingarna, intill dem som nu öfverallt uppfylla Europas kabinetter eller vettenskapssalar. Allmän tideräkning, religionsbruk, konsularhäfder, målare- och bildhuggarekonst, grekiska och romerska slägtstämmor, Jus Romanum, kyrkohistoria, sjelfva den egyptiska och syriska historien: allt har lånat derifrån visshet eller uttydning. Icke annorlunda förhåller det sig med den lika mödosamma hopsökningen af åldriga inskrifter och deras förklaringar. Hundrade lärde hafva härigenom burit hvardera sitt större eller mindre ljus till den historiska kunskapen, ifrån Onuphrius Panvinius, som i 16:de århundradet sammanletade icke mindre än 3000 latinska inskrifter, intill Gruteri större samling, eller Reinesii och Fabrettis Corpora inscriptionum; att ej nämna Muratori, Maffei, Bianchini och andra nyare. Nu är det Duilii Columna rostrata förklarad af Ciacconius, nu inskrifterna på Trajani

bro af Resendius, nu åter Robortellus, som bevisar Livii historiska trovärdighet genom hans enlighet med Fasti Capitolini. Förgätom ej här ett af de för historien vigtigaste fynd; ett fynd, hvarigenom den grekiska tideräkningen blifvit till vår kunskap återställd, jag menar de redan förut omtalta Marmora Oxoniensia eller Arundeliana, på Peiresii bekostnad uppsökte och samlade i Orienten, tagne vid hemfarten af Turkarne, inlöste af Grefven af Arundel, förökade af Selden och utgifne af Prideaux. Förgäfves invänder man vid allt detta möjligheten af förfalskningar eller orätta tydningar. Dessa inkast gälla visserligen för långt aflägsna tider, för ännu föga kända folk, språkarter, länder; eller för sådana fynd af mynt och inskrifter, som ej understödjas af flera andra minnen; men de försvinna här för den sammanstämmande mängden af samlingar och undersökare.

Vände vi oss nu derifrån till kunskapen om de gamlas seder och deras borgerliga lefnad, så möta vi öfverallt samma mödor och samma framgång. Inom de gränsor af tid, som den grekiska eller romerska historien medgifver en klarare öfversigt, torde knappt finnas något märkligt drag af dessa folks allmänna eller enskilta lefnad, som icke blifvit uppsökt, iakttaget, skillradt med nöjaktig sanning och fullständighet. Gudar och de-

ras bilder, prester och tempel, böner och religionslöften, orakel, besvärjningar, offerhögtider, politiska författningar, statsförsamlingar, land- och sjökrig, fester och lustbarheter, embeten och handteringar, mått och vigt, handel och sjöfart, lagar, domstolar, uppfostran, undervisning, städer, byggnader, husgeråd, klädedrägt, prydnader, gästebud och gästfrihetsrätt, intill helsningar och enskilta ärebevisningar, allt har funnit en mängd noggranna forskare och likaså omständliga beskrifvare. Icke nog: konsthistorien har gått i bredd med den borgerliga. Bildformare- och bildhuggarekonst, målning, arkitektur, stenskärning, hvar och en har blifvit undersökt och beskrifven efter sina olika verk-ämnen, sina åldrar af till- eller aftagande, sina åtskilda stilar, sina mästares skiljaktiga förträfflighet, och sina mer eller mindre dyrbara lemningar.

Så borde äfven vara. Historien utgör en stor tafla. De äldsta folkslagen visa sig blott såsom mörka massor i aflägsenheten, och låta med tydlighet svårligen urskilja sig. Man bör ej här fordra klarhet i alla dragen. Men sjelfva handlingen och hufvudfigurerna utgöras af Greker och Romare: dessa intaga framgrunden. Allt är här närmare ögat; måste derföre hafva mera ljus och fullständigare utbildning; hvart drag vara mer full-

bordadt; hvar sak åtskilja sig från den andra med all tydlighet af former och färgor. Detta fordrades — och om fordringen blifvit på möjligaste sätt uppfylld, är det väl ett skäl till missaktning eller förebråelse?

För att således dömma med någorlunda rättvisa om detta mörker, denna ovisshet, dessa påstådda fåfängliga forskningar, detta nästan löjliga ålderdomsnit, som man förebrått en mängd idkare af den antiqvariska lärdomen, åtskiljom slutligen i en enda kort öfversigt det verkligen sanna och falska, tillbörliga eller otillbörliga af en sådan beskyllning.

Klagan öfver mörker och ovisshet har visserligen rum, så snart frågan är om jordens aldraäldsta natur-öden och förvandlande omskiften; likasom i anseende till stora okända delar af jordklotet och dess befolkning. Samma klagan må vara rättvis äfven, då frågan angår det mera omständliga af de först kända folkens historia, hvilken tidernas aflägsenhet och brist på fornminnen icke tillåta att med minsta omständlighet utreda. Den må ändteligen äfven möta och erkännas, vid undersökningen af vår egen ursprunglighet i nyare och likväl för oss ej mindre mörka tidehvarf. Men denna klagan har icke mera rum, när vi inskränka oss, som vi förnuftigt böra, till de ledande

hufvuddragen af den oss bekanta fornverlden
dess äldsta tidehvarf; den har icke rum, när
gan angår sådana äldre tider, folkslag, länd
hvilka genom deras mera odlade tillstånd
deras närmare sammanhang med den yngre v
den framför alla andra förtjena att undersö
De äldsta asiatiska och afrikanska nationer
hafva varit ypperliga folkslag och värdiga en f
ständigare kännedom, i fall den kunde vin
Men det är föga troligt, att lagstiftning, vet
skaper, konster varit hos dem högre drifna,
hos Greker och Romare i deras bästa tidehv
Vi bo ej på Hinduers, Persers, Egyptiers jo
och våra flesta europeiska stater utgöra ej s
derfallna delar af deras välde, som af det rom
ska. I olyckan att finna ett ohjelpligt mörk
all hög ålderdom, är det åtminstone en lycka
kunna med någon klarhet genomskåda de för
vigtigaste jordrymder och tidehvarf. Detta ku
vi verkligen.

Fåfängligheten af en del fornforskningar
någon deraf uppkommen antiqvarisk löjlighet
vara en i vissa afseenden förtjent förebråelse. I
må träffa med rättvisa historiska systemer öf
uråldriga verlds- och folköden, när de uppbyg
på den lösa massan af en illa utredd belåsenh

och

och understödjas af inga andra fornminnen, än antingen rent af sjelfdiktade, eller högst lättroget antagna, eller falskt uttydda, och slutligen ändå med allt oändligt fattiga. Den må ändteligen hafva rum vid all ytterst sorgfällig hopskrapning och högtidlig framställning af påstådda ålderdomslemningar, som antingen skryta med ett blott gissadt värde, eller hafva intet annat än rostens och förmultningens. Men samma förebråelse har ej mera rum vid hvar och en undersökning, som framlägger, ur hvilket tidehvarf det må vara, någon verklig historisk sanning, utan att derpå eller deromkring uppföra en hel konstbyggnad af lärda gissningar. Den är i synnerhet orättvis, intill lättsinnighet, vid allt, äfven de ringaste drag, som tjena till liflig och fullständig målning af sådana folkslag och tidehvarf, hvilka varit och skola förblifva alla de följandes beundran och efterdömen. Det är här, som fornforskningen kan sägas odla sitt rätta egentliga fält, och som hvar upptäckt, huru liten den må vara, får ett stort intresse genom föreningen med allt det öfriga. Ty det är det olika värdet af tider och folkslag, det är möjligheten eller omöjligheten att känna fullständigt den tid man skillrar, som synas mig till en stor del afgöra det förnuftiga eller löjliga af dessa in-

till småhet sträckta efterforskningar. Låtom Göransson med lärd sorgfällighet jemföra Neckens olika ättetaflor efter Plato och efter Eddan. Ett visst smålöje må vara härvid tillåtligt. Men jag kan åtminstone för min del, jag erkänner det, ej finna så orimliga, som man velat anse dem, hvarken Rhamii undersökning öfver de gamla Romares handskar, eller Nicolai, om ordsätten vid deras nysningar. En kunskap, som, fastän i sig sjelf ringa, dock likväl tillägger något till fullständigheten af ett stort och förträffligt helt, må anses obetydlig; men hvarföre skulle den vara föraktlig? Gifvas dessutom ej uttryck och ställen hos ålderdomens författare, som skulle förblifvit oförstådda utan kunskaper af lika ringa slag, som dessa nyssnämda? Det är således ej alltid ämnets litenhet, som utgör pedanteriet af den lärda forskningen: det är oftare massan af en stor beläsenhet, framsläpad till grund för falska satser eller omöjliga bevisningar. Mer än ett af våra med antiqvarisk lärdom utlagda fornminnen torde ej underlåta att väcka någon förundran hos den tänkande läsarn. Deremot lärer föga någon förundra sig öfver Bianchinis nästan otroliga möda vid undersökningen af detta Columbarium Libertorum Augusti et Liviæ, upptäckt på den Apenninska vägen utanför Rom, och hvaraf man likväl upp-

es om föga annat, än den talrika betjeningen
h dess minsta fördelningar i Augusti hof och
vias: om hvem som förvarat hennes örhängen
h ringar, hvem som skött och aktat hennes
lar, eller hvem som tillvägt henne ullen för
nnes dagliga spånad.

Jag har gjort, mine Herrar, som vanligen
r ske, när man söker upplysning och bättre lär-
m: jag har begynt med redogörelsen för mina
na rätta eller felaktiga meningar.

TAL om FILOSOFIEN

vid nedläggandet af Presidium i Kongl. VetenskapsAkademien år 1806.

Mine Herrar!

Då J beslöten att upptaga eller, rättare sagdt, bibehålla i Edert Samfund en klass af litteratörer och filosofer, var det tvifvelsutan ej för det omedelbara biträde J af dem väntaden vid Edra forskningar; det var, som jag tror mig rättare dömma, i afsigt att visa Eder aktning för allt slag af odling, och för att hedra genom föreningen med Eder, eller uppmuntra genom hoppet derom, hvar och en förtjenst, som i någon vettenskap, något ädelt yrke, framtedde sig. Det var stam-modren för svensk lärdom och vitterhet, som beslöt att äfven bland sina aflägsnare ättlingar framkalla, tid efter annan, till sitt omfamnande dem, som hon ansåg värdiga denna uppmärksamhet. Den äran att finna mig räknad ibland deras antal, är visserligen en af de största, som kunnat mig vederfaras. Men det rum ibland Eder, mine Herrar, som jag i detta ögonblick intager och lemnar, vittnar om ännu ett tillägg deri, hvilket, då det för-

dubblar mina förbindelser, beröfvar mig tillika förmågan att uttrycka dem.

I saknad, mine Herrar, både af den kroppshelsa, som ger drift, och det slag af insigter, som måste inom detta Samfund leda verksamheten, har jag billigt fruktat att, vid nedläggandet af min förvaltning såsom Eder ordförande, icke kunna utan med nedslagna ögon återkalla inför Eder minnet deraf. Edra egna förtjenster, mine Herrar, hafva räddat mig derifrån och hafva gjort, att äfven detta korta tidelopp icke saknat sin märkvärdighet. Jag har sett under dessa månader ej allenast fortsättas de vanliga arbeten, som gjort denna Kongl. Akademi till ett redan åldrigt föremål för både fäderneslandets högaktning och främmande folkslags: jag har sett derutöfver beredas åt henne medlen till en tryggad varaktighet och ett alltid växande anseende. Öfver sextio års gamla lagar hade blifvit, genom tidernas förändring, ej förkastliga, men otillräckliga. En vis i purpur, statsman och lärd, hade uttänkt och författat dem; han är ej mera: men hans vishet och snille hafva ej försvunnit med honom. Jag har sett dem bevara hans grundläggning och ombyta hvad tidens olikhet gjorde ombytligt. Jag har sett ordningssnillet, lemnande för några stunder sin större allmänna verkningskrets, låna sig

med godhet åt förbättringen af Eder enskilta förvaltning, och utan andra tillagda medel än en beräknad användning, utbreda för Eder den fägnande åsynen af knappt förmodade utvägar till en ökad verksamhet *). Ett af Edra vigtigaste föremål, det, att genom belöningar framkalla nya försök i vettenskaperna, nya tillägg till det allmänna förrådet af kunskaper, har vunnit derigenom en förut saknad stadga, och fortgången deraf för alltid upphört att hvila. Af denna anledning tillåten mig här nämna, att en bland de patriotiska stiftelser, som åsyfta detta samma ändamål, äfven under förflutna månader uppnått tiden af sin verkställighet **). Icke heller låren J, mine Herrar, utan erkänsla påminnas om en upplyst Furstes dertill bidragande gåfva ***). Ändteligen hafva vi under sjelfva dessa närvarande ögonblick erfarit och med undersåtlig vördnad emottagit ett

*) Dåvarande Presidenten i Kongl. StatsKontoret, m. m., Herr Friherre Lagerheim, hade visat Akademien den vänskapen att öfverse hennes räkenskaper, och hade vid granskningen af hennes tillgångar uppgifvit förslaget till en i flere afseenden förmånligare användning deraf.

**) Holtermanska donationen.

***) Hans Durchlaucht Furst von Hessenstein hade genom testamentarisk disposition behagat ihågkomma Kongl. VettenskapsAkademien med en gåfva, till årligt förökande af hennes priser.

förnyadt vedermäle af vår Konungs och Skyddsherres frikostiga omsorger för vettenskaperna: ett vedermäle, som skall tillika förvara minnet af en bland våra Ledamöters utmärkta förtjenster *). Om detta ord af honom höres, eller någon dag framdeles läses, må han ej dervid frukta hos mig vänskapens hänförelser. Hans blygsamhet skall ej här ofredas af ett loford, som kan med så stor trygghet anförtros åt tvenne mera ojäfviga loftalare: de länder han genomforskat, och den tid, som ej mera skall äga honom.

Sådana äro, mine Herrar, de vigtigaste minnesdragen af det korta tidelopp, hvarvid mitt namn skall hafva den äran att finnas fästadt: händelser, som göra äfven dessa månader inom oss minnesvärda, och hvarunder de brister, som kunnat åtfölja mina åtgärder, skola, som jag hoppas, bortgömma sig. Ändteligen återstår mig nu blott att uppfylla den sista skyldigheten. Lagar och vana bjuda, att den heder, som åtföljer ett rum ibland Eder, rättvisas, om ej förr, åtminstone vid

*) Bestående i det förråd af böcker och andra vettenskapliga märkvärdigheter, som dåvarande KansliRådet, sedermera Presidenten i Kongl. KommerseKollegium, m. m., Herr Friherre Edelcrantz, under sina resor samlat, och som inköpt af Konungen hade blifvit af Hans Maj:t föräradt till Kongl. Akademien.

tillfällen som detta, genom någon betraktelse värdig Eder uppmärksamhet. Denna skyldighet, ehuru, som det kunde synas, minst oenlig med mina vanliga yrken, har likväl blifvit för mig genom flera hänseenden icke den lättaste. Jag kan ej frambära till Eder något nytt rön i de vettenskaper, som utgöra Edra egentliga föremål; icke tillägga någon ny visshet till Edra vidsträckta forskningar. Mina få insigter inneslutas inom litteraturens eller filosofiens trångare gränsor, och äfven denna sistnämda underlåter ej att, vid jemförelse med de vettenskaper J odlen, väcka en modfällande känsla af sin ringa visshet och redbarhet. Sanningen, på den yttre erfarenhetens stora och dagsljusa skådebana, visar sig för Eder, mine Herrar, när hon upphinnes, ohöljd och oförneklig. Men inom de mörka och aflägsna tankemolnen af systemer och bevisningar, hvilken dödlig har någonsin kunnat med visshet igenkänna henne? Hundrade gångor har man ropat: det är hon! Och hvad har det varit? Ett lärdt utanverk, inom hvilket hon ej fans. Men redan all ombyggnad, som skymmer henne, all aflägsenhet, hvari hon sökes, gör henne oviss. Skall man då ej ännu hundrade gånger misstaga sig, och, omsider tröttad att söka henne i spekulationens omätliga rymder, slutligen nödgas emottaga och erkänna

henne sådan hon närmare oss uppenbarat sig i det vanliga förnuftet, sinneskänslan och erfarenheten?

Jag vet att detta tänkesätt icke gillas af alla, och minst af dem, som förmena att den spekulativa filosofien just nu i våra dagar uppnått all den visshet och redbarhet, som hon under seklers tid fåfängt eftersträfvat. Men då skiljaktiga meningar härom med någon anledning af skäl ännu gifvas, har jag trott, mine Herrar, att några betraktelser öfver detta ämne skulle icke blifva Eder pröfning alldeles ovärdiga.

Tillåten mig, att efter en kort teckning af filosofiens fordna och närvarande beskaffenhet, så långt den kunnat af mig utrönas, hänskjuta till Edert afdömmande, huruvida hon antingen redan verkligt uppnått sin möjliga fullkomlighet eller, — i fall ej detta — åtminstone utfunnit den väg, på hvilken hon skall omsider framgå dertill, med samma trygghet som de öfriga vettenskaperna.

Hvad är filosofi? Och hvilket begrepp fäster man dervid? Det är märkvärdigt och eftertänkligt, att ännu i våra dagar, då man hoppas att hafva fört denna lära ända till höjden af fullkomlighet, eller åtminstone nära derintill, sjelfva begreppet om dess natur och väsendtlighet, om hvad hon är eller bör vara, näppeligen torde kunna sägas vara nöjaktigt bestämdt.

Filosofi är, sade fordom Skolan, en vettenskap om gudomliga och menskliga ting: hon har åtminstone varit ett anspråk att utforska bägge delarne.

Vettenskap genom begrepp, kunskaper byggda på förnufts-nödvändighet, bevisning ur aprioriska grunder, sådana äro i våra dagar filosofiens nya äretitlar. Men huru mycken filosofi torde ej gifvas, som ej är bevisning, och som hvarken bör eller kan vara det? — Det grekiska namnet betyder vishetskärlek. Grekerna, detta finkänsliga och tänkande folkslag, insågo väl att denna läras gränsor sträcka sig längre än demonstrationens. Det är i sanning ej genom den, som hvarken Sokrat, eller Epiktet, eller Marcus Aurelius förvärfvat sig namnet af filosofer.

Så långt jag för min del kunnat förstå, hafva menniskotankens undersökningar så skiljaktiga föremål, och måste, om filosofien är verklig, blifva till graden och sjelfva slaget af deras visshet så olikt beskaffade, att det lysande namnet af bevist kunskap föga torde tillhöra många delar deraf, i fall någon.

Erfarenhet och förnuftslagar i förening utgöra utan tvifvel i flera ämnen säkra kännedomsgrunder, och må kunna, så långt vi ej lyssna till den skeptiska spetsfundigheten, leda oss till nöjaktig visshet;

men kunna de gifva oss verklig bevisning? Kunna de det framför allt i de stora frågorna om Gud, frihet, odödlighet, eller i undersökningen af vår egen tänkande natur? Hvad har alltså uppkommit af alla på olika sätt försökta bevisningar i dessa ämnen, annat än den slutliga insigten af deras gemensamma otillräcklighet? Man har då med begreppet om filosofien, såsom en bevisande lära, uttryckt mera hvad man i allmänhet sökt, än hvad man vunnit; mera hvad man velat göra henne till, än hvad hon kunnat verkligen blifva. Antingen gifves då i dessa ämnen ingen filosofi, eller synes den böra antaga en mycket olika natur, det vill säga, förvandla sig till ett helt annat möjligare slag af kännedom och öfvertyglighet.

Några blygsamma tänkare hafva väl redan från äldre dagar insett och medgifvit detta, men de fleste hafva ansett en sådan mindre fullkomlighet af kunskap såsom ett förringande af filosofiens värdighet. Det stolta menniskosnillet vill ej lätteligen nedlåta sig till någon ringare fordran, än den af ofelbar kunskap. Man har således i frågan om hvad filosofien är och borde vara lemnat å sido allt, hvad som ej vore rent demonstrativt vetande, det vill säga, man har inskränkt hennes natur, till hvad hon antingen alldeles ej, eller blott till en ringa del kan vara. Man har

underkastat alla hennes olika föremål en och samma form af sträng vettenskaplig behandling; användt till detta ändamål svårare och svårare klyftigheter, och derigenom, ifrån hvad filosofien åtminstone kunde vara, en öfvertygande undervisning, gjort henne, i många delar, om det uttrycket må nyttjas, till en särskilt konstlära för skolan och dess ordensmän.

Skulle någon finna denna mening om den demonstrativa filosofien löslig och förolämpande, låne han deråt blott ett kort eftersinnande. Hvad vore bevisning i sin rätta fullkomliga bemärkelse, så snart nemligen den angår verkliga föremål, och icke inskränkes såsom vanligen till blotta begrepp och mätningen af deras innehåll? Månne annat, än uppdagandet af det evidenta sammanhanget emellan en saks existens eller beskaffenhet och de naturgrunder, hvaraf någondera på ett nödvändigt sätt förorsakas? All bevisning, som angår ting i sig sjelfva, vare sig sinnliga eller osinnliga, skulle då i sin rätta fullkomlighet utgöra en verklig naturupptäckt om sjelfva tingen, huru de till existens eller egenskaper åstadkommas och förorsakas. Neka vi hos tingen i sig sjelfva (som några filosofer göra) detta förhållande af orsak och verkning, så förfaller efter nyssnämda begrepp om bevisning all fråga derom. Antaga vi åter med Hume kaus-

l-förhållandet såsom vår enda kunskapsgrund i
iga om tingen och deras natur, så betänke man
uru långt vår kännedom deraf sträcker sig inom
lfva det sinnliga natur-loppet. Veta vi ens huru
t tillgår, att ett klot, som kastas, framdrifver ett
nat? eller hafva vi kunnat, i något enda fall,
nu framtränga till detta innersta samband emel-
n orsak och verkan, som skulle utgöra sjelfva
visningsgrunden? Huru kan då i denna mening
gon bevisning af oss ägas? och hvad ämnu vore
era förundransvärdt, huru skulle den kunna sträc-
s äfven till ämnen utom gränsen af all möjlig
farenhet?

Medgifvom, att det icke heller varit i denna
ening, som bevisningen blifvit vanligen tagen.
mycket mer beropar man sig deremot på ett
nat slag deraf, grundadt, som det påstås, i för-
ftets egen natur, och på gilltigheten af dess all-
nna lagar. Men utan att inlåta oss i den vid-
ftiga pröfningen häraf, anmärkom endast, att
otta förnuftsgåfvan kommer af och genom sig
lf till ingen kunskap. Den måste alltid begyn-
i från någonting gifvet i erfarenheten, och kan
sina slutsatser ej hinna längre, än till hvad i
tta gifna innehålles eller deraf följer. Således
nehålles till exempel redan i erfarenheten af tin-
s uppkomst och förvandlingar begreppet om

deras tillfällighet, hvarifrån vi sluta till ett nödvändigt väsende, och härleda sedan ur sjelfva nödvändighetens begrepp alla detta väsendes fullkomligheter. Men först och främst, detta gifna i erfarenheten, hvarifrån våra slutledningar nödvändigt begynna, huru bevisa vi realiteten deraf? Vidare, och i anseende till förnuftets egen gilltighet, hvad försäkrar oss att våra förnuftsgrunder, som tilläfventyrs ej äro annat, än ytterst allmänna villkor för sinnlig existens, likväl låta med tryggghet använda sig äfven på föremål långt utom all erfarenhet? Äro vi dernäst alltid säkra för betydliga fel och misstag i sjelfva bruket af dessa tankegrunder, och hafva ej nästan alla systemer mer eller mindre visat vederspelet? Man afdrage från systemet af våra bevista kunskaper hvad af alla dessa anledningar skäligen bestrides, och väge återstoden. Men huru kunna vi då, i hvilken mening det må vara, tala om bevisning? Och emedan den gifves, då frågan är om blotta begrepp, genom möjligheten att mäta deras innehåll, gifves den derföre äfven om verkliga ting? Ännu en gång påmint: kunskapen om dem, hvilka de må vara, hvilar den ej alltid ytterst på immediat perception af någonting redan existerande, hvarifrån vi sluta, men hvaraf realiteten åter ej låter vidare bevisa sig? All bevisning af

ta slag framgår då verkligen ur det obevisliga, i kedjan deraf saknar, att så må sägas, alltid i första länken. Jag påstår ej, att härigenom lf hafva bevisat något: jag utmärker blott huf-lpunkterna af denna undersökning, och hem-ller dem till tänkares eftersinnande.

Sedan man ej velat tillåta filosofien att vara ad den kunde och kanhända i de flesta delar ått borde vara, nemligen en förnuftig probabi-etslära, utan satt hennes väsende i bevisningen, ckes man åtminstone hafva bort inskränka hen-s föremål till det sparsammaste antal, och lä-rna om dem till de enklaste och närmaste följ-rna af våra allmänna förnuftsgrunder. Det är ıväl just hvad man icke gjort. Bevisningen en ng i fart har ej stannat; och det gifs knappast r den menskliga tanken något så särskilt eller lägse föremål, vare sig af den högsta varelsens grepp, viljor, afsigter, styrelse, eller af mate-ens och det verldshelas ursprungliga natur och skaffenhet, eller af själen, dess grundämne, bör-n, varaktighet, sammanverkning med kroppen; ll och med dess rum i denna sistnämda, som ke funnit sitt ställe i omfattningen af någon be-sande lärobyggnad.

Följderna häraf hafva låtit tillräckligt röna g. Från denna stolta och vidsträckta fordran

på bevisningens visshet hafva uppkommit å ena sidan dessa ryktbara dogmatiska systemer, som hvardera i sin ordning glänst och sönderfallit; å den andra det skeptiska tviflet, som väckt och retadt af den dogmatiska myndigheten, icke allenast omhvälft, hvar efter annan, dessa vördade lärobyggnader; men äfven med stark hand skakat eller uppryckt sjelfva grundvalarna för hela den menskliga kunskapen. Sådan var Bayle i vissa artiklar af sin ryktbara Diktionär. Sådan framför alla andra Hume i sin undersökning af den så kallade orsaklighetsprincipen. Det behöfdes ej mer än detta enda jetteslag, för att ej allenast sönderkrossa på en gång alla systemer, men äfven göra all bevisning rent af omöjlig.

Till antalet af dessa skepticismens kämpar hör visserligen ej i något afseende den berömde Locke, i fall ej mitt omdöme felar, den visaste, redbaraste, uppriktigaste af alla, som behandlat filosofiska ämnen. Visserligen var aldrig hans afsigt att förbrylla eller modfälla menniskosinnet genom det ringaste tvifvelsmål om våra förnuftsgrunders pålitlighet. Men genom sitt odödliga verk *om Menniskoförståndet,* hade han från en annan sida undergräft hela den förvånande tornbyggnaden af det dåvarande spekulativa systemet. Ifrån

Car-

tesii dagar ända till hans, hade man ansett nniskosinnet såsom ett magasin af eviga san- gar, i sjelfva födseln medburna, och hos oss an all erfarenhet tillstädesvarande. Den ena le under namn af *entia intra nos* betraktat n såsom i själen nedlagda kunskaper; den an- såsom mörka föreställningar, härflytande ifrån ens natur att vara likasom en spegel af det ra verldshela; ja, hvad ännu är mera, en imi- on af Guds eget eviga förstånd, eller hvad man lat hos Gud *ideernas schema* *). Tingens mot- righet till våra begrepp, och följakteligen spe- ationens objektiva realitet, var derigenom förut- t, och vägen blef gen till bevisliga kunskaper. n Lockes arbete syntes, och gjorde i filosofiens toria en för alltid märkvärdig epok. Från de klaste sinnliga intrycken följde han våra be- pp ända upp till deras abstraktaste föreningar, ı med förundran trodde man sig nu se hela det nskliga förståndet uppkommet från den yttre nligheten och genom perceptions- och abstrak- nsgåfvan af den tillskapadt. Den medsläpande rertygligheten af hans okonstlade, påtagliga grun- r förvärfvade honom snart allmännare och all- innare bifall. Det fordna spekulations-systemet

*) Leibnitzii Principia Philosophiæ: 49, 50.

begynte att vackla starkare och starkare, och utanverket af Wolfs matematiska metod kunde ej skydda det ifrån undergång.

Cartesii lära hade fallit; sjelfva den sublima Leibnitz ansågs hafva uppfört ingenting annat än en skimrande skuggbyggnad: hvar fins då visheten? frågade man sig sjelf. Hvad värde hafva alla dessa beundrade systemer? Och om de största, de djupsinnigaste tänkare kallat och ansett för ofelbar bevisning hvad likväl befunnits så långt ifrån att vara det, huru skulle den kunna gifvas i ämnen så långt skilda från omedelbar kunskap? När kan man veta, att bevisningen är fullkomligt pålitlig? Och utom denna möjlighet, huru skulle den utgöra filosofiens enda rätta natur och ändamål? Analysens fackla var af Locke upptänd och hade väglédt honom i hans undersökningar. Man trodde sig se vid den, om, ej lika vidsträckt, men dock säkrare. Man beslöt att följa detta efterdöme; att lägga erfarenheten till grund; att misstro spekulationens stora metafysiska syner; att hellre sammanlägga trovärdiga skäl, än förvilla sig i outgrundliga finheter; korteligen, att åtnöja sig med öfvertygelsens visshet, i stället för den så ofta svikliga bevisningens. På detta sätt uppkom småningom det slags filosofi, som blifvit kallad den po*pulära*, efter den, såsom mindre invecklad i ab-

ukta svårigheter, var derigenom äfven mindre
verstigande de allmänna begreppskrafterna: ett
itt af kunskap och visshet, hvarmed, efter så
nga fruktlösa försök, menniskosnillet tycktes
dteligen hafva beslutit, att intill den stora dagen
gåtans upplösning med blygsamhet åtnöja sig.

I denna belägenhet var filosofien, när i våra
gar en ny omhvälfning för henne inföll, mera
r och förvånande än någon föregående. Det
hete väl så förhålla sig, att system och bevisning
fva för menniskosinnet oemotståndliga behag;
t otåligheten plågas af ett halft och tvifvelak-
t ljus, med ett ord, att vi sträfva oupphörli-
n till någon ting afgjordt och fullkomligt, skulle
t ock vara blott en afgjord och fullkomlig okun-
ghet. Det fordna systemet hade förutsatt sinne-
s visshet och osvikligheten af vår fysiska erfa-
nhet. Det hade, långt ifrån att inskränka gilltig-
ten af våra allmänna förståndsgrunder, tvertom
r långt utsträckt deras område, och byggt på
m med allt för stor dristighet. Idealismens fin-
ter, likasom skepticismens, hade begge delarne
ifvit med missaktning afvista. Hvad har händt?
f begge dessa elementer i en kropp förenade,
t med förvandling till en produkt af helt egen
skaffenhet, har i våra dagar uppkommit den

nya skapelsen af en filosofi, som försatt Europa i en nästan allmän hänförelse af beundran. Behöfver jag nämna, att jag här talar om den berömda kritiska läran, en dogmatism af nytt och eget slag, som ifrån vår möjliga kännedom undantager ingenting annat, än den sinnliga verlden tillika med den osinnliga, inskränker hela vårt kunskapsmått till medvetandet af vårt eget jag, dess blotta tankesyner samt deras förnuftsnödvändiga sammanbindningar; men uppför likväl af detta ringa öfrigt lemnade ett system af filosofi, i sanning beundransvärdt genom sin dristighet, och uti ingenting likt de öfriga, utom i samma fordran på bevisad sanning, och på den äran att vara det enda verkliga.

Det är föga möjligt att göra i korthet en fullständig räkenskap för ett djupsinnigt och vidlyftigt system, och J fordren ej, mine Herrar, att jag här företager mig det. Men det är möjligt, och om jag ej felar, äfven mindre svårt än man låtit oss tro, att lemna i få ord om denna filosofi ett temligen klart och tillräckligt begrepp. Detta kan ej ske genom anförande af den ena eller andra särskilta satsen deraf. Det måste ske genom framställning af hela dess resultat i en synpunkt: och det är hvad jag åtminstone skall försöka att *göra*.

Filosofien söker sanning, och utgör i sitt begrepp en sammanfattning af förnuftets svar på alla våra vigtiga frågor. Men dessa svar kunna vara genom flera orsaker bedrägliga, och filosofien kan således vara falsk på mer än ett enda sätt. Hon kan vara det genom blotta felaktigheten af sina tankeslut, när de antingen ej följa med all logisk riktighet ur förutsatta grunder, eller sjelfva grunderna befinnas utan tillräcklig pröfning antagna. Sålunda har till exempel Locke trott sig bevisa felaktigheten af Cartesii sats om våra förmenta medfödda begrepp; andra af Leibnitz' bekanta monadlära och prestabilierade harmoni, andra af annat. Bevisare och motsägare grunda sig i detta fall alltid begge på samma allmänna förnuftsprinciper: man anklagar blott den falska användningen deraf, och det är denna anklagelse, som filosofiens idkare hittills vanligast gjort hvarandra.

Men filosofien kunde äfven vara falsk på annat sätt, än genom oriktigt bruk af de allmänna tankegrunderna. Det vore, i fall sjelfva den sinnliga erfarenheten eller sjelfva dessa förnuftsprinciper, hvarpå alla våra tankeslut byggas, kunde möjligen bedraga oss: i fall de så kallade idealisterna hade rätt deri, att inga yttre ting verkligen existera omkring oss, att allt är blott förblindelse och tankedröm; eller skeptikerna deri, att sjelfva

våra allmänna yttersta förnuftsgrunder utgöra blott skapelser af vår egen inbillning, våra antagna tankevanor, och hafva i sig sjelfva ingen pålitlighet. Det är klart, att våra slutsatser, så riktigt sammanbundna de än må vara, måste dock allesammans falla till intet, så snart det vore bevist, att sinnenas erfarenhet och de allmänna tankegrunder, hvarpå dessa slutsatser byggas, vore i och för sig sjelfva falska och förledande.

Man tycker sig nästan ej kunna uppfinna ett tredje sätt hvarpå filosofien skulle kunna vara falsk, och likväl har det blifvit uppfunnet. Det vore i fall någon kunde säga med sanning: idealisterna hafva orätt; vi måste antaga ting utom eller att så må sägas bakom våra föreställningar, som ligga till grund för dem, och som genom sinnlig erfarenhet verka på oss; men de föreställningar, som derigenom hos oss åstadkommas, svara på intet sätt emot sjelfva dessa ting utom dem, hafva med dem ingen minsta likhet, och lemna oss om deras sanna beskaffenhet icke det ringaste begrepp.

På lika sätt, om med bevist sanning äfven kunde tilläggas: skeptikerne hafva orätt; det gifves förnuftsgrunder, verkliga förnuftsgrunder, icke tillskapade af vår inbillning eller våra tankevanor,

utan ursprungliga från förnuftets egen rena natur. Men dessa förnuftsgrunder utgöra blott former eller lagar för sammanbindningarne af våra egna föreställningar; gälla blott om dessa inom oss sjelfva uppkommande tankesyner, icke om de utom dem möjliga tingen; kunna ej till dem utsträckas, ej på dem lämpas, och kunna således ej heller tjena oss till grund för omdömen om något enda verkligt föremål i hela den sinnliga eller osinnliga verlden. Det är klart, säger jag, att om allt detta kunde med sanning påstås, skulle filosofien derigenom nödvändigt blifva falsk i alla sina hittills vågade slutsatser om sjelfva tingen, deras natur och förhållande; och att vi med verklig erfarenhet och verkliga förnuftsgrunder likväl skulle ingenting veta eller förstå af sakernas sanna beskaffenhet; att med ett ord, emellan tingen och våra begrepp om dem all förutsatt motsvarighet skulle förfalla såsom fullkomligt ogrundad, och menniskosinnet, likasom genom en orygglig skiljemur afstängdt från allt hvad som verkligen är och all kunskap derom, befinna sig helt och hållet inneslutet inom sina egna blotta tankesyner och deras regelmätiga sammanbindningar.

Man studsar vid en föreställning af detta oväntade slag. Sådan är likväl i all sin verkliga sanning den nya lära, som i våra dagar uppstigit på

filosofiens thron; sådan, åtminstone så långt hon kunnat af mig bedömmas, andan, själen deraf.

Med den skarpsinnigaste forskning undersökas af denna berömda lära de tvenne källorna till alla våra påstådda kunskaper, sinnligheten och förståndsgåfvan; hela hennes vidsträckta innehåll utgöres af denna undersökning. Af henne lära vi således, först: att, som redan blifvit sagdt, hela vår sinnliga erfarenhet, änskönt verklig, likväl icke lemnar oss om de yttre tingen någon enda sann kunskap eller motsvarande föreställning; att sjelfva utsträckningen med deraf uppkommande beskaffenheter af storlek, figur m. m., hvilka vi såsom väsendtliga egenskaper tillägga kropparna i sig sjelfva, likväl ingalunda finnes hos dem, utan blott i våra egna föreställningar; att på samma sätt tiden, eller det fortsatta varandet, icke heller är något, som finnes i verkligheten; hvadan allt som förutsätter tid och olika delar deraf, allt hvad för vår erfarenhet framställer sig under egenskap af förutgående och påföljd, orsak och verkan, rörelse, förändring, händelse, gerning, med ett ord, allt hvad som efter vårt begrepp och vårt sätt att uttrycka oss säges ske och tilldraga sig, icke existerar annorlunda, än genom vårt eget sinnes föreställningar och såsom en blott tankesyn hos oss. Vidare undervisar oss denna lära, att

äfven sjelfva våra förståndsbegrepp och allmänna tankelagar, ehuru nödvändigt gällande de må synas oss om allt hvad som är eller någonsin kan vara, likväl angå blott våra egna tankesyner, icke tingen i sig sjelfva, och kunna om dem och deras natur ej på minsta sätt undervisa oss. Det korta resultatet af alltsammans blir således slutligen detta: ehuru vi hafva föreställningar uppväckta af tingen, föreställa de oss likväl ej tingen. De äro sanna såsom föreställningar hos oss; men fullkomligt falska såsom förmodade aftryck af sjelfva sakerna eller begrepp om dem. Likaså: ehuru vi hafva förnuftsgrunder, gälla de likväl ej om tingen. De äro sanna och säkra såsom lagar för våra egna tankesyner, men fullkomligt falska såsom förutsatta lagar för sjelfva tingens förhållande. Från all verklighet och all kännedom af det verkliga stå vi således helt och hållet afstängde. Våra egna tankesyner utgöra de enda föremålen för vår kunskapsförmåga, och hela bestämmelsen af vårt förnuft är att bringa dem till ordning, enhet och sammanhang.

Jag vågar förmoda, att man ej skall anklaga denna korta redogörelse för hvarken missförstånd eller opålitlighet. När man nu besinnar, att värdet af hela den fordna bevisande filosofien hvilar på sanningen af våra sinnens erfarenhet och på

gilltigheten af våra allmänna förståndsbegrepp, så är klart, att tillika med dessa begge grunder äfven hela den byggnad, som hon på dem uppfört, måste finna sig genom den nya bevisningen omstörtad och tillintetgjord.

Erkännom, att den objektiva realiteten, så väl af vår sinnliga erfarenhet, som af de resonementer vi bygga på våra allmänna förnuftsgrunder, aldrig blifvit ovedersägligen ådagalagd, och kan ej heller blifva det. Vissheten om någon verklig motsvarighet dertill utom oss skulle nödvändigt bero på sakernas omedelbara intuitiva kännedom, hvilken vi ej kunna äga i öfversinnliga ämnen, och hvilken till och med inom sjelfva sinnenas verld varit mer eller mindre underkastad tvifvelsmål. Tingens reella motsvarighet till vår tankes omdömen, äfvensom till sjelfva våra sinnliga intryck, har således i all förutgående filosofi mera varit ämne för en förnuftig öfvertygelse, än grundad på någon oemotsäglig visshet, hvarigenom, som hvar och en lätt inser, en stor och nödvändig länk saknats i bevisningskedjan. Den nya förnufts-kritiken har derföre med fördel angripit den fordna filosofien och hennes påstådda kunskaper från sidan af deras objektiva realitet, såsom omöjlig att ådagalägga. Men då nu den nya läran sjelf tillägger oss kunskaper och dessa kunskaper objektiv reali-

tet, så frågas med skäl, huru denna sistnämda blir för henne mera möjlig, än den tillförne varit för all annan filosofi? Visserligen har hon ej kunnat mer än andra filosofiska läror ersätta den bristande länk, som skulle tydligen fästa våra kunskaper vid deras från oss afskilda föremål; men hon har tagit en annan utväg, hon har ombytt sjelfva föremålen. I stället för att, som alltid förut skedt, sätta den objektiva realiteten i sjelfva sakerna utom oss och deras likhet med våra föreställningar, afstänger hon oss, som redan blifvit sagdt, från all möjlig kunskap om sakerna i sig sjelfva, och begynner all realitet för oss, det vill säga all existens af föremål, med vår egen tankes åskådningar, sådana de blifva oss gifna genom de begge formerna för vår sinnlighet, tiden och rymden, och bestämda till deras beskaffenhet af qvantitet, qvalitet, relation eller modalitet, genom våra tolf kategoriska förståndsbegrepp. Denna filosofi åtskiljer sig således från den förut antagna egentligen derigenom, att hon alldeles afsöndrar och undanställer det fordna ämnet för våra undersökningar, tingen i sig sjelfva med deras beskaffenhet; begynner för oss all existens, allt tänkligt föremål, med våra egna invertes tankesyner; öfverför på dem, såsom de enda ämnen för våra begrepp, den objektiva realiteten, och bygger sedan här-

uppå systemet af våra så kallade kunskaper, ungefär som man byggt på tonernas förhållande den vettenskap som vi kalla musik, änskönt något sådant som ton och ljud icke existerar i hela den yttre naturen, utan blott i och genom vårt eget så inrättade hörselsinne.

Sådan är, mine Herrar, till sjelfva de första, väsendtliga grunddragen den nya filosofi, som väckt i våra dagar så stort uppseende, och som med en omhvälfning i sjelfva menniskotanken fullbordat de öfriga, hvartill vi varit förundrade vittnen. Icke att den i grunden innehåller alldeles nya och förut otänkta saker: idealismens ytterligheter, likasom skepticismens, äro visserligen lika så gamla som det menskliga tankegrälet. Berkeley och Hume hafva blott under nya former upplifvat dem; och man finner i den sednares skeptiska skrifter Kantismen likasom i sitt frö innesluten. Den är ny, endast såsom fullfärdigt system, och genom försöket att jemte idealismen bibehålla såsom grund för den jemväl en slags yttre realitet, som likväl aldrig kan blifva ett möjligt ämne för vår kännedom. Äfven idéen dertill finnes hos Hume.

Såsom frukten af en ovanlig skarpsinnighet och ett mångårigt djupt eftersinnande rättfärdigar denna lära emellertid alltid det stora intryck,

som den allmänneligen gjort och fortfar att underhålla. Men då frågan blir, huruvida verlden fått derigenom en filosofi, hvarvid menniskosinnet kan ändteligen hvila med en varaktig tillfredsställelse och klar insigt af dess pålitlighet, då nödgas jag åtminstone för min del erkänna, att svårigheter dervid synas uppstå, som varit icke allenast långt öfver min, men torde blifva öfver flere andras förmåga att fullkomligt undanröja.

Det må vara möjligt, att hela menniskolifvet icke är annat än en sinnesdröm, tom på all verklig åsyn eller kännedom, och således till en början sjelfva den sinnliga fysiska verlden en blott tankesyn utan redbarhet. Man kan ej bevisa motsatsen: sant. Men sjelfva satsen, låter den bättre bevisa sig? Genom hvad möjligt medel vill man väl förvissa sig, att utsträckningen, som synes oss så oåtskiljelig från materien, icke finnes annorstädes än i vår egen föreställning och ingalunda i föremålen utom oss? Att på lika sätt tiden med hela dess innehåll af förutgående och påföljd, orsaker och verkningar, icke är annat än en lika tom tankedröm, utan all yttre redbarhet, och att således ingenting verkligen sker? Hvarigenom låter det vidare bevisa sig, att våra allmänna förståndsbegrepp, sådana som nödvändighet, tillfällighet, substans, orsak med alla öfriga, äro blott

former för våra egna föreställningar, och icke, hvad de synas oss vara, allmänna, nödvändiga lagar för sjelfva tingens förhållande? Sådana begrepp må vara, som Locke trodde, abstraherade från erfarenheten, eller ligga, som Kant menar, i sjelfva sinnet såsom grundformer för allt tänkande; men hvilken dödlig kan bevisa, att de blott finnas i sinnet, utan all motsvarighet i sakerna sjelfva? Antagom, att hela vår kunskap om tingen reducerar sig dock ytterst till våra egna blotta föreställningar, utan att vi genom något medel kunna möjligen framtränga till immediat kännedom af sjelfva föremålen. Antagom, att vi således ej heller kunna någonsin veta med absolut visshet, huruvida de i sig sjelfva verkligen äro sådana som vi föreställa oss dem. Men följer väl deraf, att tinget i sig sjelf, hvarken till subjekt eller predikat kan möjligen innehålla något det minsta af allt hvad vi tänka oss derom; icke ens egenskapen att vara ett *subjekt*, som äger *predikater*? Kants grunder för detta påstående, äro de ovedersägliga? Jag nödgas tillstå, att mycket synes mig felas deri, och att först och främst hans så kallade *transscendentala estetik*, det vill säga hans lära om rymd och tid, såsom blotta former a priori för alla våra föreställningar, synes *redan i stor* saknad af bevisande skäl. Lät också

rymden och tiden utgöra sådana aprioriska former inom sinnet; men det återstår alltid att visa, hvad som hindrar dem att vara derjemte någonting mera än blotta former, och att tillika existera såsom verkligheter utom oss; på sätt som det varit hittills allmänneligen antaget, att tanke och sak motsvara hvarandra. Eller skulle emellan dessa begge finnas någon sådan absolut motsägelse, hvarigenom den ena nödvändigt upphäfver den andra? För öfrigt, och med den fullkomliga omöjlighet af all kunskap om tingen i sig sjelfva, som af den kritiska läran antages och påstås, huru kan om dem någonting mot eller med afgöras? och huru låter sig af samma lära någon slags egenskap hvarken bestridas eller tilläggas dem?

Då således här den nya filosofien i sitt *nekande*, ännu mer än den fordna i sitt *jakande*, måste i brist af all intuitiv kännedom nödvändigt bygga på blotta anledningar med deraf uppgjorda slutsatser, och då med all skarpsinnighet af dessa sistnämnda motsatsens möjlighet alltid återstår, så frågas: hvari åtskiljer sig i anseende *till visheten* denna filosofi från den, som af henne omstörtas? Den fordna filosofien grundade sig på egenskaper *tillagde* tingen i sig sjelfva, den nya filosofien grundar sig på egenskaper *förnekade* tingen i sig sjelfva. Är det ena säkrare än det

andra? Det ena möjligare än det andra att för oss utröna? Och förvandla sig ej begge två derigenom, på lika sätt, redan i sjelfva deras grundläggning, ifrån digniteten af verklig bevisning, till den af en blott högre eller lägre sannolikhet; man antage graden af den ena eller andra lärans till huru stor man ock vill utsätta den?

Tilläggom en anmärkning, som synts mig förtjena uppmärksamhet. Att, som i denna filosofi sker, öfverflytta den så kallade objektiva realiteten ifrån sakerna utom oss till våra egna blotta tankesyner, och att gifva oss dem till våra kunskapers enda och rätta föremål, är det ej, om jag vågar säga, en förvexling af ordets betydelse, som ej allenast bör synas ganska oväntad, men lemnar oss dessutom i grunden lika otillfredsställde. Hvar och en fråge sig sjelf, om han med objektiv realitet någonsin förstått annat, än sjelfva sakernes motsvarighet till sina föreställningar, och om allt filosofiskt eftersinnande gått ut på annat, än att så långt möjligt vore förvissa sig om tingens beskaffenhet utom oss. Detta är då vår verkliga angelägenhet, och den rätta allvarliga meningen af hvad vi kalla objektiv realitet. Men om då all redbarhet af våra begrepp ligger deri och beror deraf, att några verkliga föremål svara emot våra före-

ställ-

ställningar; huru skulle vi finna oss tillfredsställda af deras realitet, såsom blotta tankesyner hos oss, utan all yttre väsendtlighet? Utgör ej detta just hvad vi anse för motsatsen af våra tankars redbarhet? och upprigtigt sagdt, denna slags objektiva realitet uppfyller den mera vår fordran på sanning och verklighet, än blotta pappersmyntet med derå ritadt siffertal uppfyller innehafvarens fordran på validiteten deraf?

Härvid torde invändas, att då sakernas motsvarighet till våra föreställningar aldrig kunnat bevisas, så gör filosofien härigenom ej annat, än blott lemnar å sido hvad som ej kan blifva ett säkert föremål för vår kunskap, och inskränker den med skäl till det för oss enda vissa, våra egna föreställningar. Men annat är tvifvelsutan att ej kunna bevisa motsvarigheten af sjelfva tingen till våra begrepp om dem, annat åter att helt och hållet förneka denna motsvarighet. Bevisningens blotta saknad lemnar dock qvar en förnuftig förmodan och flera öfvertygande skäl, som åtminstone bibehålla filosofiens undersökningar vid deras reella föremål, tingen i sig sjelfva; men det positiva förnekandet af all motsvarighet emellan tanke och sak borttager alldeles denna sistnämnda, och ger filosofien till föremål ingenting annat,

än blotta tankesyner af redan förutsatt overklighet. Hvad af allt detta tydligen visar sig, det är, att den nya filosofien alltså verkligen icke utgör annat, än ett eget nytt system af idealism: en lära till hvilken spekulationen oftare återkommit, och hvartill man påstår, att den rigtigt slutbundna tanken måste nödvändigt leda. Utan att inlåta mig i pröfning af detta påstående, anmärker jag blott, huru mycket det redan synes försvagas, genom de påtagligaste motsägelser i sjelfva detta nyaste försök. Ett enda prof torde göra nog att rättvisa mitt yttrande.

Kategorien *orsak och verkan* utgör till exempel en ibland de förståndsformer, som enligt denna lära tillhöra endast vår egen sinnesnatur, och få för ingen del öfverflyttas på ting i sig sjelfva, eller anses såsom i verkligheten gällande om dem. Således, när vi säga, att någonting kommer af det eller det, att någonting verkas af den eller den orsaken, är sådant efter den kritiska filosofien ett blott föreställningssätt hos oss, icke en sanning om sjelfva sakerna, hvilka på intet sätt skola äga sins emellan detta sammanhang af något som verkar och något som deraf uppkommer. Emellertid antages af samma lära, att det gifves ting i sig sjelfva, ting utom våra föreställningar, hvilka, fastän för oss evigt obekanta och till deras

natur oförnimmeliga, likväl blifva (man vet ej huru eller hvarigenom) en grund till dessa föreställningar. Men huru låter då detta möjligen förstå sig annorlunda, än såsom verkningar af tingen på oss, det vill säga, såsom ett åstadkommande af våra föreställningar, hvarigenom sjelfva tingen således blifva *orsaker* till dem? Är det möjligt att, med all vördnad för den kritiska lärans berömda upphofsman, likväl här frikalla honom från den uppenbaraste motsägelse? Emellertid är det just på denna motsägelse, som hela den dristiga tankebyggnaden befinner sig till betydlig del uppförd och grundad!

I öfrigt, och för att återkomma till sjelfva hufvudsaken, hvilken inrättning vore det väl, att tingen genom deras inflytande på oss skulle väcka hos oss föreställningar, som likväl på alldeles intet sätt föreställde dem, eller lemnade oss om dem den ringaste underrättelse? Med beundran af menniskosnillets djerfhet att ur blotta spekulativa grunder vilja afgöra någonting i dessa för oss bortgömda natur-ämnen, måste man väl dock medgifva, att försöken dertill åtskilja sig i olika grader af sannolikhet. Redan i allmänhet utmärker sig idealismen visserligen icke genom någon hög grad deraf. Men af dess begge bekanta systemer, säge

man mig dock, hvilketdera åtminstone förtjenar att hållas för det minst stötande, minst otroliga: antingen det äldre, som förklarar rent ut, att det gifves omkring oss ingen annan materiell verld, än den som i och genom våra egna blotta tankesyner tillskapas åt oss; eller detta nyare, som undervisar oss, att vi, utom eller bakom våra tankesyner, måste tillika antaga ting i sig sjelfva, som hos oss uppväcka dem, men likväl på det sättet, att våra föreställningar icke meddela oss om tingen den ringaste sanning, utan i stället ljuga för oss ett omätligt sammanhang af dårande drömsyner? En och samma förvillelse äger, det är sant, lika rum i begge systemerna. I begge finna vi oss alltså genom sjelfva natur-inrättningen oemotståndligt förledda till falska slutsatser i de för oss vigtigaste ämnen: ty om ingen verldsordning existerar utom oss, sådan som den hvaraf vi i vår bedragna okunnighet beundra storheten, prakten, visheten, så hafva vi ock blifvit genom sjelfva natur-inrättningen bedrägligt förledda att af detta tomma skuggspel sluta till en upphofsman, på hvilken vi således utan grund bygga våra förhoppningar. Men begge systemerna, fastän till denna följd lika för oss, låta dock visserligen ej försvara sig genom lika antagliga tankegrunder. Svårigheten att inse, huru kroppsliga föremål kunna möjligen in-

flyta på den andliga varelsen och meddela sig åt dess förnimmande, må förlåtligen hänföra till förnekande af all materiell existens. Men då ting, åtskilda från våra föreställningar, verkligen antagas, som till och med åstadkomma hos oss dessa föreställningar, hvilket förnuft skall då någonsin begripa, hvarken huru ting kunna böra nödvändigt förutsättas, dem vi dock ej äga lof att tillägga någon enda tänkbar egenskap, icke ens den af verklig tillvarelse; eller huru de kunna åstadkomma våra föreställningar, utan att blifva orsaken till dem; eller hvarföre dessa föreställningar, uppväckta af tingen, skola nödvändigt vara grundfalska, och ej kunna innehålla om dem några sanna begrepp, om ock aldrig så inskränkta, åtminstone så långt som de behöfvas till grund för våra vigtigaste omdömen? Lönte det väl mödan att med oändlig skarpsinnighet uttänka ett helt nytt system af idealism, endast för att på en ännu svårare och mörkare väg föra oss, om ej till alldeles ett och samma, dock till ett från det förra så föga skiljaktigt resultat?

Menniskan på detta sätt icke allenast begåfvad med ett förnuft, som ger henne idel overkliga begrepp, men äfven bedragen på sjelfva det beundrade skådespelet af hela den omätliga skapelsen, — denna föreställning, man säge mig, har den ej

något som i högsta grad motstrider, icke blott alla tiders öfvertygelse, men äfven all trolighet, all moralisk förmodan? Medgifvom, att våra sinnens vittnesbörd icke är i allt pålitligt; att det gifves naturvillor, det vill säga föreställningar, som hafva ingen likhet med sjelfva föremålen, sådana som färgorna, smaken, värmen, tonerna. Men då man åberopar sig dessa så kallade naturbedrägerier, skiljer man då hvad som borde åtskiljas, och förhåller sig ej nödvändigt på ett helt olika sätt med tingens så kallade primära och sekundära qualiteter? Dessa sistnämdas realitet ligger den ej just i deras verkningar på oss, och lofva de oss vid minsta öfverläggning annan motsvarighet i tingen, än blott den af verkande orsaker till hvad vi erfara? Menar man till exempel med sött eller varmt annat, än den beskaffenhet hos tingen, som förorsakar hos oss dessa känslor, hvilka vi nogsamt veta icke mera vara i sjelfva tingen, än svedan i det verktyg, som åstadkommer den? Naturen har dessutom icke fästat vid dessa intryck hela vårt möjliga förnimmande af tingens existens utom oss. Således när vi finna, att de blott existera såsom effekter hos oss sjelfva och icke i föremålen utom oss, anse vi oss ej derigenom bedragna, och förlora icke derigenom begreppet om sakerna i sig sjelfva. Strömmen försvinner ej ur tingens verk-

lighet, fastän dånet af dess brusning icke skulle finnas utan i vår hörselgåfva; äpplet upphör ej att vara till för oss, fastän smaken deraf uppkommer först när vi njuta det; blomman blir ej ett intet, fastän hennes färgor och vällukt existera blott i vårt öga och vårt luktsinne. Alla dessa sinnesvillor, om de så må nämnas, qvarlemna omkring oss likväl hela naturen i sin substantiella realitet. Men man borttage utsträckningen, soliditeten, motståndskraften från tingen, som omgifva oss; man borttage tidföljden med hela sitt innehåll af orsaker och verkningar, begynnande och upphörande, varaktighet och förändring, gerningar och påföljder, och hela naturen, jord och himlar, verldsöden och enskilta, förflutna tider och närvarande, allt förvandlar sig omkring oss till en djup, enformig, stillastående tomhet, ett absolut intet, ej allenast till sin hurudanhet för oss, men till sjelfva tänkbarheten af något slags möjligt innehåll. Blott den ovedersägliga bevisningen tyckes kunna aftvinga medgifvandet härtill; men en sådan bevisning, ännu en gång frågadt, lemnas den i detta system? Är den för någon dödlig i sin natur möjlig?

Inom så trånga gränsor, som varit för mig möjligt, har jag här sökt att sammanföra teckningen

af den fordna och närvarande filosofien, så långt den angår förhållandet emellan vår tankes föreställningar och deras föremål. Om jag i anseende till detta svåra problem vågat framställa några betänkligheter emot den Kantiska upplösningen deraf, har det ej skett för att bestrida andras meningar, aldraminst förtjensten af en stor och djupsinnig mans mångåriga mödor; jag har blott, med några af de skäl, som varit hos mig verkande, velat rättvisa min förmodan, att denna vettenskap tilläfventyrs ännu ej hunnit antaga sitt alldeles fastställda skick, och att någon mindre eller större förändring deraf torde ännu förestå. Min gissning härom kan vara möjligtvis ogrundad, men visserligen vore ej detta den första tidepunkten i filosofiens historia, då man ansett dess byggnad för oomkullstötligt fulländad, under det att en ny omstörtning deraf på icke långt afstånd närmat sig. Sådan är dessutom naturen af menniskosinnet, att det ej hvilar förr, än vid det, som efter möjlighet tillfredsställer dess fordringar; och knappt torde man böra förmoda, att det lärer finna dem länge tillfredsställda af ett system, som bortrycker från tanken alla verkliga föremål. Då den djupsinnige stiftaren af denna lära sjelf erkänner, att den häri starkt emotsäger den allmänna sinneskänslan, hvarigenom vi beständigt föras att använ-

a våra tankegrunder på föremål utom oss, och å bevisningen, att de ej kunna användas derpå, nnu torde sakna nödig fullkomlighet, så blir åtminstone möjligheten af en realfilosofi derigenom lltid öfrig, likasom det oemotståndliga begäret lertill i menniskosinnet. Ehuru ofullkomlig den vifvelsutan alltid måste förblifva, skall man trolgtvis aldrig upphöra att syfta dertill, och efer all förmodan förr eller sednare återkomma, från blotta synernas verld, till de gamla frågorna om sakerna i sig sjelfva och deras förhållande ill oss.

Med hvad framgång detta skall ske, beror af ned hvad mognad. Kanhända skall man alltid örgäfves berömma sig af denna sistnämda, intill less man ändteligen lärt att åtnöja sig med den ör oss möjliga grad af kunskap och visshet; att emna åt förnuft och erfarenhet det billiga förtroende, som naturen med all deras inskränkning ikväl synbarligen ämnat dem att hos oss äga; och tt såsom supplement af deras otillräcklighet utveckla ur vår egen moraliska natur de högsta och yttersta grunder för våra öfvertygelser, hvarefter i förgäfves famla öfverallt annorstädes. Detta är vad jag, åtminstone för min del, ville kalla filosofi. Efter det begrepp jag kunnat göra mig derom, angår hon långt mindre grunder för vetten-

skap, än för tänkesätt. Såsom en uppenbarelse af det i sjelfva tingen hittills fördolda, ett helt nytt förnuft om dem och deras natur, har jag svårt vid att föreställa mig henne.

Visserligen, mine Herrar, upphäfver jag mig ej till domare i dessa ämnen. Men så många skiljaktiga bevisnings-systemer i filosofien, som tid från tid påföljt hvarandra, och som hvarje gång medfört mödan af ett nytt och vidlyftigt studium, ofta utan annan vinst, än den af nya meningar, nya metoder och ordläror att inhämta och glömma, bevisa de ej, att filosofien åtminstone länge förgäfves sträfvat att nå det mål hvartill hon syftat, och att hon kanhända ännu ej förmått upphinna det? Hvad är då orsaken dertill? Månne ej den, att man sätter detta mål alltför högt öfver den menskliga förståndsgränsen, att man fordrar af filosofien mer än hon kan uppfylla, och gör sig om hennes kall och hennes förmåga verkligen alltför stora begrepp? Således har man smickrat sig, om icke att ledas af henne till insigter högt öfver det allmänna menniskoförståndet, åtminstone att förvandla genom hennes biträde våra förnuftiga omdömen och våra sannolika föreställningar till *bevista kunskaper.* De som misströstat äfven härom, hafva åtminstone hoppats att föras af henne till *bevist okunnighet.* Korteligen: i stäl-

let för hvad man hos henne kanhända förnämligast borde söka, *vishet*, har man alltid fordrat af henne hvad hon ej kunnat gifva, *bevisande visshet*. Man har vanligen trott sig behöfva dertill blott en gifven begynnelsegrund för kunskap i allmänhet, blott någon viss fast punkt hvarvid bevisningskedjan kunde fästas, för att derifrån sedan länk efter länk utsträcka den öfver hela menniskotankens område, och på detta sätt omsluta i ett sammanbundet system idel *bevista kunskaper*. Den fordna filosofien trodde sig finna denna första punkt i våra begge allmänna förnuftsgrunder, *motsägelsens* och *kaussalitetens:* men det är ingen obekant, hvarken genom hvilka inkast och svårigheter bevisningens gång blifvit på denna väg uppehållen, eller huru mycket dess namn och anseende blifvit i nästan alla systemer missbrukade. En nyare filosofi har trott sig gå säkrare till väga genom en ännu djupare undersökning af menniskoförståndets natur och lagar, än den Locke eller Condillac lemnat oss. Man hoppades att sålunda ändteligen komma till en otvifvelaktig kännedom af sjelfva tankens innersta grund, och att kunna derifrån följa densamma, med klar åsyn af dess förmåga, ända till dess yttersta gräns. Men vår tänkande naturs fenomener äro blotta verkningar, uppenbarade för oss genom vår inre erfaren-

het. Deras grund, hvarifrån de härflyta, är deremot en *sak*, ett *ting i sig sjelf*, likasom så många öfriga undangömd för vår omedelbara kännedom, och som låter efter olika föreställningar på olika sätt förklara sig. Upptäckten deraf, är den då en möjlig sak? *Leibnitz, Locke, Kant*, hafva de häri något annat företräde för hvarandra, än den större eller mindre sannolikheten af deras olika gissningar? En sådan undersökning af menniskotankens natur, begreppens härkomst och gilltighet, må emellertid visserligen gälla såsom god och förträfflig filosofi, nemligen inom gränsen af detta *undersökande* slag; men kan eller bör ett försök af sådan beskaffenhet derföre strax antagas såsom osviklig grund för hela omfattningen af våra begrepp och grundsatser? Böra alla dessa utan dröjsmål genast ombyggas deruppå, omskapas derefter, och våra vigtigaste tänkesätt och öfvertygelser således bero af huru länge man på ett visst sätt förklarar våra tankekrafters natur, deras ursprung och gränsor? Jag lemnar detta till en hvars förnuftiga eftersinnande.

Men i fall ej på kännedomen af sjelfva vår tänkande natur, hvarpå, frågar man, skulle då eljest bevisningen till sin yttersta grund byggas? Eller måste man kanhända slutligen uppgifva fordringen derpå? Jag fruktar, att man måste det,

åtminstone i allt, hvad som ej angår blotta begrepp och deras förhållande till hvarandra, utan ligger såsom ämne och sak utom oss och våra föreställningar: således främst och nödvändigast i allt, hvad som rör alldeles öfversinnliga föremål. Ty äfven i fysiska ämnen, hvarest naturens verkningar följa så gifna utforskade och beständiga lagar, måste den grundligaste teori likväl styrkas med rön, som bekräfta sakernas verkliga motsvarighet dertill; men i frågor långt utom all möjlig erfarenhet, huru blifva sådana bekräftande rön möjliga? Och likväl, huru skulle de här bättre umbäras, än inom kretsen af sjelfva det kända och vanliga naturloppet? Redan i det föregående har jag vågat mera omständligen yttra min mening härom.

Skulle det alltså ej finnas för oss mer än den enda *visshets-art,* som vi kalla *bevisning,* och hvari man vanligen sätter filosofiens väsendtlighet, så inser jag ej för min del, huru i de vigtigaste ämnen någon filosofi ens kunde gifvas. Emellertid gifves hon tvifvelsutan, och är kanhända mest filosofi genom sin förmåga att *ersätta bevisningen,* och att, oaktadt bristen deraf, föra oss till öfvertygelser, nödvändiga både för ordningen af vårt närvarande tillstånd och tillfredsställelsen i afseende på vår totala bestämmelse. Detta blyg-

sammare begrepp om filosofiens natur och ändamål är kanhända ej derföre det minst rätta och grundade. Men sådan är den glänsande chimeren af system och bevisning, att menniskosnillet, fästadt med hela sitt begär vid denna föreställning, vill ej nedflyttas derifrån inom gränsorna af sin verkliga förmåga, och misshagas deraf, likasom ett sinne, uppfyldt med romantiska känslor och föreställningar, går med osmak och ledsnad tillbaka till den verkliga lefnadens pligter och kallelser. Ofelbart måste likväl den frågan en gång slutligen afgöras, hvad filosofien verkligen kan vara, kan åstadkomma. Nödvändigt måste hon *böra* vara endast hvad hon verkligen *kan*. Och hvilken må vara denna en gång erkända gräns för hennes förmåga, så synes det mig blifva vid den, som hon efter alla sina lysande försök måste stanna, och endast inom den, som hon kan äga någon sann redbarhet.

Af mig vore visserligen förmätet, att med någon minsta fordran på säker insigt vilja bestämma denna gräns. Men skulle den vara omöjlig att åtminstone gissningsvis förutse? Redan ofvanföre har jag vågat yttra den meningen, att filosofien, tagen i den omfattning, som vanligen gifves deråt, vore, likasom till föremålens natur, äfven åtskillig till art af insigt och visshet. Efter

mitt omdöme utgöres hon i några ämnen af hvad vi kunna påstå med *verklig bevisning;* i andra af hvad vi kunna *föreställa oss sannolikast;* ändtligen i andra af hvad vi finna oss ovillkorligen *böra tänka,* såsom varelser af en moralisk natur. Se der alltså trenne olika arter af tillit eller sinnesbifall, hvarefter filosofien delar sig likasom i tre särskilta regioner. Hela hennes redbarhet synes bero af att med vishet urskilja hvilketdera af de tre visshetsslagen hon efter föremålens olika natur kan ernå och således bör söka. Hon är bevisning, medgifvom det, i all blott dialektik, hvarest frågan endast är om begreppens innehåll, deras sammanhang och följder. Hon är det på lika sätt och kan söka samma ändamål i all ren matematik, emedan denna blott vistas vid alldeles enformiga föremål, sådana som rymd och tid, med deras konstruktiva förhållanden. Men är ej här yttersta gränsen för hennes bevisande förmåga? Och måste hon ej, så snart hon öfverstiger denna gräns, förvandla sig till en kännedom af helt annan beskaffenhet? I de nyssnämnda frågorne t. ex.: om vår egen tänkande natur; om begreppens ursprung och formation; om deras användlighet eller ej användlighet på föremål utom oss; med ett ord, i detta och alla egentligt metafysiska ämnen, hvarest bristen af omedelbar sakkän-

nedom ej låter ersätta sig genom blotta allmä
tankegrunder, hvad är filosofien, eller hvad
hon annat vara, än ett forskande förnuft, som l
ger på grunder af större eller mindre sann
het, och finner sitt mål vid den högsta ern
graden deraf? Såsom försök att tillfredsställa n
niskosinnet genom sannolika uppgifter till sin
närmare kännedom, och derigenom såsom ett
tigt förråd af djupa begrundningar, skola d
undersökningar om menniskotankens natur och
nersta grundkrafter visserligen alltid behålla
stort värde och alltid tillhöra filosofien; kanh
da likväl mera såsom en särskilt afdelning af l
nes lärobyggnad, än såsom sjelfva grunden
till: på det hon nemligen ej må löpa fara att
den rubbade grundvalen vid hvarje nytt fö
omstörtas igen. Att uttrycka mig tydligare:
sofien torde på tiden af sin fullkomligt ern
stadga ändteligen åtnöja sig att vara i dessa
nen, hvad hon i sanning endast kan vara, en h
undersökningslära, ett förråd af konjektural sk
sinnighet, och under insedd omöjlighet att nå
sin förvandla sina djupsinnigaste gissningar til
system af ofelbar kunskap, böra i synnerhet
bjuda sig, att vid hvarje nytt, glimmande ta
sken, omskapa derefter, som ofta skett, sina

ti

aste läror, ända till klar stridighet med allmänt
idt omdöme, samhällsnytta och menskligt sin-
ibehof.

Men äfven i andra delar torde hon finna sig
anlåten att nedstiga ifrån stoltheten af sin äl-
ide bevisningsform, och att derifrån förvandla
till föga mer, än en öfvertygande ordningslära,
ggd, icke mera på en för oss omöjlig naturkun-
ap om tingen och oss sjelfva, utan på klara er-
enheter, inre eller yttre, och lika klara for-
ingar till ojäfviga ändamål. Af denna beskaf-
ihet synas mig moralpligterna, den enskilta na-
rrätten och samhällsgrunderna. Äfven i dessa
men, likasom i andra, har den stränga fullstän-
ga bevisningen utan tvifvel varit försökt på fle-
olika sätt. Men är det mera möjligt här än
morstädes, att framtränga till sakernas första in-
rsta grunder? eller rättare sagdt, dessa grunder,
ifva de ej i alla ämnen de samma, då man
ck ej kan stadna och hvila förr, än vid det yt-
rst ursprungliga? Detta ytterst ursprungliga hu-
i, kan man ens söka att komma dertill, utan att
veckla sig i outredliga svårigheter? och hvad
mat kan deraf väntas, än detsamma som alltid
intills: skiljaktiga metafysiska hypoteser, som

successivt intaga hvarandras rum, och göra sig hvardera för någon tid gällande, utan att den menskliga okunnigheten derigenom på minsta sätt häfves, eller annan säker följd deraf uppkommer, än tvister och förvirring? Tilläfventyrs skall man då slutligen finna visast att begynna dessa vettenskaper först der, hvarest de kunna äga fullkomlig klarhet och redbarhet, det är, vid de öfvertygelsegrunder, som i det allmänna förnuftet, sinneskänslan och det gemensamma menniskobehofvet, ligga så öppna för eftersinnandet. Derifrån skall man då troligtvis härleda deras första grundsatser, deruppå bygga deras undervisande läror, utan att för öfrigt fordra för dem någon djupare eller strängare vettenskaplighet, än deras metodiska förening till ett fullständigt helt, så långt nemligen som helhet och fullständighet kunna i någon slags mening tillhöra vår inskränkta tankekrets.

Men ännu återstår af filosofien en stor och vigtig del. Det är den, hvari menniskan betraktas såsom ställd i omfattningen af en omätlig skapelse, begåfvad med förmåga att inse det beundransvärda deraf, och att tänka öfver det verldshela, dess upphof, sig sjelf och sin totala bestämmelse. Det är här, som filosofien har sitt egentligen stora kall att uppfylla. Men hvarigenom

kan hon uppfylla det? Månne genom *bevista kunskaper?* Troligen skola de blifva oss för alltid omöjliga. Månne då genom bevist okunnighet, och förnekande af all redbar motsvarighet till våra förstånds begrepp? Hon skall till denna bevisning finna sig evigt lika oförmögen, som till den af våra tankegrunders oinskränkta gilltighet. Hvad kan då filosofien här vara, och hvad skall hon slutligen blifva? Icke *bevisning,* svarar jag, men hvad som ersätter den, *vishetslära.* Redan i blotta begreppet af detta ord, i fall det annars får antagas för mer än ett tomt ljud, ligger förutsättningen af en värdighet, en moralisk höghet, som icke skulle kunna ägas af den metafysiska bevisningen; ty den demonstrativa vissheten, som tvingar medgifvandet, hindrar det tillika att vara *förtjenande,* och de sublima satserna: *Gud, Försyn, Odödlighet,* skulle på sådant sätt genom ingen högre natur åtskilja sig ifrån satsen om *likheten i en triangel af trenne vinklar med tvenne räta.* Naturen har ej så velat. Hon har velat, att förnuftet skulle inse dessa stora sanningar, men ej kunna (om det uttrycket tillåtes mig) pocka sig till ovedersägligheten deraf. Hon har velat, att visheten skulle här bero af menniskosinnets uppfjning till *Vishetens moraliska värdighet,* och

den tillfredsställande öfvertygelsen sålunda blifva hos oss på en gång förtjenst och belöning.

Men nu — sjelfva visheten, frågar man, hvari består hon, och från hvilka grunder utgår hon till dessa öfvertygelser, så långt utom bevisningens förmåga? Hon består, svarar jag, i grundsatser och tänkesätt, byggda på förtroende till naturmakten och på djupt besinnad åsigt af hela menniskovarelsen: i ståndaktigheten att tänka, som vi genom erfarenhet, förnuft och sinneskänsla blifvit gjorde att tänka: framför allt i urskillningen af hvad som bör och måste tänkas enligt fordringarne af en moralisk natur, äfven då det ej kan vetas med demonstrativ ovedersäglighet. Hennes hufvud-lag, som deraf härleder sig, blir derföre också den, att dömma om all ting ur den högsta för oss möjliga synpunkt, det vill säga, efter sammanstämmelsen till de ojäfviga ändamål, som måste nödvändigt uppkomma ur förnuftets, godhetens, rättvisans lika ostridiga natur. Från denna grund alltså utgår visheten till sina stora öfvertygelser; emedan blott en sådan åsigt bär inom oss, genom sjelfva högheten deraf, vittnesbörd om sin ovillkorliga rätthet. Det högst vördnadsvärda (så känna vi) kan ej, i fråga om det hela natur och ändamål, vara en falsk och dårand *föreställning*. Ty likasom, vid betraktandet af yp

perliga konststycken, effekternas vanställning eller förträfflighet bevisar rättheten eller felaktigheten af den optiska synpunkt man valt, likaså, vid bedömmandet af hela det omätliga skapelseverket och dess bestämmelse, vittna äfven de deraf härledda verkningar på menniskosinnet om rättheten eller felaktigheten af den synpunkt, hvarur vi tagit åsynen deraf. Äro de sinneskänslor, som deraf födas, osällhet, förtviflan, upprorisk förtrytelse och rättvist förakt för lifvet och varelsen, huru skulle våra omdömen äga någon verklig rätthet? Äro de åter vördnad, glädje, tacksamhet, väckelse till dygd och förtröstan, huru skulle ej denna höga, rörande verkning af våra betraktelser vittna oemotståndligt om deras sublima sanning, äfven då några sinnliga färgor skulle hafva deri obehörigt blandat sig? Så, om jag ej felar, dömmer den enfaldiga men sinnesmogna visheten. Sålunda ger hon en öfvervarelse åt verlden, ett obegränsadt fortfarande åt menniskosinnet, icke derföre, att hon inser huru detta i sig sjelf verkligen förhåller sig; utan derföre, att detta måste genom sitt eget höga begrepp nödvändigt vara; derföre, att en annan lära vore brottslig och afskyvärd; derföre, med ett ord, att genom de tvenne stora

nkarna, *Gud* och *Odödlighet*, allt förvandlar sig, tån ett dystert kaos af natt och förvirring, till

ett sublimt sammanhang af ljus och skönhet. Således säger hon icke, eller säger med tyst och blygsam röst: den döda stoftmassan kan ej frambringa sig sjelf; orsak bortom orsak måste en slutligen vara den yttersta till allt, och denna finnas i ett sjelfständigt, från verlden åtskildt väsende; följakteligen gifves en Gud. Likaså säger hon icke, eller med fruktan att förvilla sig: tankegåfvan kan ej tillhöra den delbara utsträckningen; hon förutsätter ett enkelt väsende; det enkla kan ej upplösas, ej förgås; följakteligen är menniskosinnet oförgängligt. Dessa skäl, hemtade från en förment naturkunskap om sjelfva sakerna, kunna hafva sin trolighet: de hafva likväl icke den visshet, som upphäfver alla tvifvelsmål. Men på grunder, nedlagda i vår egen sinnesdaning, säger hon med större och lifligare tillförsigt: den första principen till allt, hvilken den må vara och hvarest den må finnas, kan omöjligen förenas med den låga naturen af blindhet och tanklöshet. Det högst ursprungliga måste också vara af allt det högst förträffliga, och detta högst förträffliga icke vara det blott i kraft och gränslöshet, utan äfven i vishet och godhet. Allt hvad deraf härflutit måste stå i ett stort sammanhang till stora ändamål. Naturen i sin omätlighet måste hafva en plan, högre än vanskligheten och den oupphörliga för-

störingens. Menniskolefnadens pligter och lagar, efter de innebära någon ting ännu högre än alla lefnadens ändamål, måste äfven hafva följder öfver det närvarande; med ett ord: dygden ett hopp, lidandet en tröst, och det stora skådespelet af allt någon bestämmelse, värdig storheten deraf. Bevisaren ler med stolt panna åt alla dessa synbara öfversprång i slutkonsten; visheten nedböjer sin, tillbeder och tror. Är då visheten utan tankekraft, eller pådiktar jag henne en svaghet, som icke är hennes? Visserligen inser ingen spekulation, huru allt detta skulle göras genom bevis ur tingens natur oförnekligt; men huru sker, att hvart ädelt hjerta omfattar med liflighet detta system af tänkesätt, och klappar vid den sublima föreställningen deraf? Sedan årtusenden har detta också derföre utgjort alla tiders rådande öfvertygelse; principen dertill lefver i alla sinnen såsom en oföränderlig och likställig grund till våra omdömen; och likväl vågar man knappt anse detta för filosofi! Hvarföre? Derföre, att det icke innehåller någon dialektisk roman om tingens ursprunglighet, utan ett rakt och omedelbart förnimmande af våra egna djupaste sinnesfordringar; derföre att dessa satser grunda sig verkligen mindre på någon ovedersäglig slutledning från tingens insedda naturgrunder, än på blotta känslan af en mo-

ralisk nödvändighet, som man ej kunnat förklara sig, efter den ej låtit i bestämda begrepp upplösa och uttrycka sig. Då man således ej kunnat förvandla moralkänslan till slutsatser, har man ansett henne såsom en möjligtvis bedräglig följd af blotta nervbyggnadens rörlighet; har betraktat såsom sjelfgjorda våra deraf uppkomna föreställningar, och har vägrat hennes röst att höras i filosofien. Det är blott förnuftet, har man sagt, som måste härom rådfrågas, och har trott sig då först tala verklig filosofi.

Man hade likväl kunnat finna vid oväldig undersökning, att åtminstone hela vårt moraliska förnuft, med alla sina prisade föreskrifter af sanningskärlek, rättvisa, tacksamhet, redlighet o. s. v., icke består af annat, än idel sådana känslosatser, omöjliga att härleda ur förnuftets egen, blott logiska natur. Hvad såsom medel till ändamål är tjenligt eller icke, det kan förnuftet lära oss; men hvad som i sig sjelf och genom sin egen natur är absolut värderligt eller förkastligt, det kan blott rönas genom immediat verkan på sinnet, det vill säga, genom känslans erfarenhet deraf och motsvariga vittnesbörd derom. Man föreställe sig t. ex. sjelfva rättvisan, och fråge sig hvad förnuftet ensamt kan egentligen lära oss derom? Att den består i en riktig mätning af hvad hvar och en

tillkommer. Ja; men detta är blott det yttre af rättvisan: det är *rättheten*, och ännu icke *rättvisan*. Det åter, som utgör sjelfva dess anda och väsende, högheten, värdigheten af en rättvis vilja, kan förnuftet, det vill säga, blotta slutgåfvan, göra sig derom det ringaste begrepp? Icke mer än ögat om nektar-smaken. Man hade, som det tyckes, kunnat deraf förvissa sig, att det måste finnas i menniskosinnet ännu någon annan grundkraft, än blotta tankegåfvan, någon känslonatur, hvarigenom vi hafva af det ädla, höga, värdiga, omedelbara erfarenheter, hvilka förnuftet likaså litet kan gifva oss, som ögat skulle kunna vara oss, till yttre bruk, i stället för smak och känsel.

Rummet tillåter mig ej att här inlåta mig i en större utförlighet. Men långt ifrån, att hvad som blifvit kalladt moralkänsla skulle bero af en blott fysisk rörlighet hos oss, och blifva derigenom en otjenlig och vacklande grund för våra omdömen och lefnadspligter, är det, så långt jag kunnat begripa, tvertom hon, som genom sitt vittnesbörd uppenbarar för oss all ovillkorlig värderlighet i sakernas förhållande; hon, som ger oss dessa idealiska föreställningar af det absolut förträffliga, hvilka vi ej allenast sätta till lagar för våra egna gerningar, men äfven till nödvändiga villkor för inrättningen och styrelsen af hela den

omätliga naturplanen; följakteligen äfven hon, som derigenom utgör hos oss den verkliga kännedomsgrunden till alla stora sanningar. Förnuftet uppenbarar för oss ingen sak. Det är blott gåfvan att undersöka gifna föremål. Det säger oss hvad som innehålles i det redan förutsatta, hvad deraf följer, eller hvad som bör göras till ändamål; men vår yttre erfarenhet och moralkänslan gifva oss på ett omedelbart sätt verkliga kunskaper: den förra af hvad inom vår närvarande krets verkligen är; den sednare om de högsta villkor och lagar för all fri gerning, vare sig ursprunglig från oss sjelfva eller från naturmakten. Korteligen, och i andra ord: våra yttre sinnen underrätta oss om *fysisk existens;* vårt inre sinne om *moralisk förträfflighet:* begge delarne utgöra realiteter, som blifva oss sålunda gifna genom yttre och inre erfarenhet; under det att förnuftet blott utgör en diskursiv förmåga att uppfatta och sammanbinda det gifnas förhållanden. Skulle då moralkänslan, denna höga invertes erfarenhet, ej förtjena något större uppmärksamhet, än man vanligen lemnat henne? Och skulle hon ej, vid en sådan närmare pröfning, tydligen framvisa sig, icke såsom en flyktig verkan af en viss sinnlig rörlighet hos oss, utan som en oförneklig realgrund i menniskosinnet, ämnad att i de för oss vigtigaste

frågor godtgöra, genom sitt omedelbara vittnesbörd, otillräckligheten af förnuftets insigter, och sålunda genom öfvertygelsens visshet ersätta bevisningens? Sådan vågar jag åtminstone hoppas, att filosofien verkligen skall finna den, när hon en gång, sjelf återkommen från den öfverdrifna spekulationens ändlösa rymder, och inskränkande sig till det för oss möjliga i kunskap och visshet, företager sig att utan fördom pröfva och utreda grunderna dertill. Hon skall då kanhända inse med större klarhet, än jag här kunnat visa, att principen för hennes läror i dessa ämnen icke är och icke kan vara, som hon länge trott, *demonstrativ*, eller uppkommen af sakernas egna af oss insedda naturförhållande, utan *regulativ*, det vill säga, grundad på den positiva sinneslagen att dömma om summan af allt, dess upphof och bestämmelse, efter fordringarne af den högsta för oss tänkbara förträfflighet. Mina omdömen, ännu en gång erkändt, kunna häröfver vara ogrundade. Men jag har trott mig förutse, framför allt i denna del af filosofien, någon snarare eller sednare förändring, både till syftemål och behandlingssätt. Till *syftemål*, genom att vara, icke mera en blott tjenarinna åt kunskapslystnaden, utan en vårderska af menskligheten högsta moraliska intressen, som upprätthåller alla dertill hörande

vigtiga sanningar, och bekräftar genom tankens forskning naturledningens rätthet: till *behandlingssätt* åter, genom riktningen af hennes bemödande, mera på öfvertygelsens visshet, än på den omöjliga bevisningens; framför allt, genom undersökningens vändning, ifrån tingens för oss outransakliga naturgrunder, till pröfningen af vår egen inre erfarenhet, och bedagandet af den stora, vigtiga, förunderliga, men om jag ej felar, ännu halfmörka hälft af den menskliga sinnesnaturen, som man kunde kalla den *moral-estetiska.*

Mine Herrar. Ofullständigheten af hvad här af mig blifvit anfördt har tvifvelsutan ej undflytt Eder pröfvande uppmärksamhet, och kan ej heller fela att erkännas af mitt eget medvetande. Vördnaden för det upplysta Samfund, inför hvilket mig ålåg att tala, borde väl naturligen vända mitt val på ett ämne, som utgjort, längst af alla, föremålet för mina enskilta betraktelser, och hvari jag på denna grund hoppades att finna mig sjelf minst främmande. Men ett ämne af denna vigt och fordran på grundlighet hade visserligen bort afhandlas på ett mera fullbordadt sätt. Jag har derföre i sanning fruktat, att med mitt ofullkomliga försök inställa mig inför ett Samfund, som i det erkända mästerstycket *om Upplysningen* kan visa hvad det fordrar af en filosofisk talare,

som vill från detta rum förtjena att höras. Men dels finner sig en hvar, oaktadt allt bemödande, likväl alltid tillbakadrifven inom gränsorne af sin förmåga, dels äfven har, genom flera förenade tillfälligheter och i synnerhet en till hög grad rubbad helsa, ingen tid kunnat vara för mig till ett sådant arbete mindre förmånligt, än den jag haft att derpå använda. Värdigens då, mine Herrar, öfverse med samma ursäktande godhet ofullkomligheten af mina betraktelser, som den af min i dag slutande förvaltning. För mig upphör nu den äran att vara Eder ordförande; — men icke den att *hafva varit* det. Det är en heder, som skall fästas vid mitt minne, i fall jag behåller något, och som jag nu medtager, då jag åt en efterträdare, bäst prisad af Edert nyss föregångna val, öfverlemnar det rum jag sedan sex månader innehaft: ett rum, mine Herrar, som ibland Eder alla andra skola värdigare än jag uppfylla; men ingen lemna med djupare känslor af vördnad och tacksamhet.

ÅMINNELSE-TAL

öfver

Professoren i Moralen och Statsläran vid Kongl. Akademien i Upsala, *Herr Mag.* JOHAN PETER SLEINCOUR;

hållet i den större Gustavianska Lärosalen i Upsala den 11 November 1786.

Kallad af det här studerande Östgöta Landskap, infinner jag mig på detta rum, för att afbörda dess i tvenne år ouppfyllda förbindelser emot minnet af en landsman och välgörare; emot en af Edert Samfund, J fäder, som här undervisen och danen rikets ungdom; en af Edra lärare, J lycklige ynglingar, som här mognen för ett fosterland, hvilket väntar att stödjas af Edra sonliga armar; med ett ord, emot en af de värdiga lärde, som gagnat och hedrat detta lärosäte: Professoren i Moralen och Statsläran, höglärde och vidtberömde Magister *Johan Peter Sleincour.*

Om ingenting annat, än en lefnad, utmärkt af lysande värf och uppträden, eller af en lärdom, hvars vidt spridda sken ådragit sig tidehvarfvets uppmärksamma ögon; om, säger jag, inga

ndra förtjenster än dessa vore värdiga att upp-
öjas inför Eder, att förvaras åt efterverlden, så
vekar jag icke att tillstå, J voren då förgäfves
amlade på detta rum, och den svaga röst, som
u begär Eder uppmärksamhet, skulle hafva för-
blifvit lika tyst, lika bortgömd, som det stoft,
vars hvilande minne hon i dag uppväcker. Vår
afledne lärare har icke lemnat efter sig dessa
yttre vedermälen af sina förtjenster. Större de-
len af hans lefnad, tillbragt i ett kall, hvars för-
sta ändamål är att dana upplysta och dygdiga
medborgare, lemnade honom icke nog tid öfrig,
eller kanhända icke nog krafter, att arbeta för sitt
get anseende, för det namn i den lärda verlden,
vartill snillets förmåga kunnat annars uppfordra
enom: ett namn, som han haft rätt att lofva sig
f sina insigter, om han hellre valt att dermed
ikta den lärda verlden, än att egna dem åt en
ngdom, hvilken fäderneslandet anförtrott åt hans
ndervisningar.

Näppeligen har någon lärd med mera liknöjd-
et än han ansett glansen af ett vidtfrejdadt namn,
f den ära, som ett kringflygande rykte hembär
t berömda män. Det är denna ädla förblindel-
e, jag vet det, som gifvit verlden hjeltar och
nillen. Men ibland de talrika exempel af hen-
es lyckliga ingifvelser, hvaraf tideböckerna hög-

modas, ibland de ännu talrikare, som sammanlefnaden allestädes framter, af personer, hvilka ärelystnaden uppjagat ur medelmåttans tysta och fredsamma läge, för att lefva oroliga, obetackade och kanhända slutligen äfven föraktade; är det väl ett ämne ovärdigt filosofens ögonkast, att se en man af insigter och snille söka, utan skryt af vishet, lugnet framför äran, egen tillfredsställelse framför andras beundran, och inskränkt till menskligheten ursprungliga behof lefva, rik i medelmåttig lycka, utan annan verkningskrets än den stilla undervisningens, utan annat rykte än sina lärjungars vördnad, och utan andra ämnen för sina öfriga omsorger, än sin egen vårdnad och den fattiges. Sådan var *Sleincour*. Denna menniskans filosofi, J veten det, mine Herrar, är icke lärdomens verk; hon är erfarenhetens och vishetens. J hafven känt den lärde, hvars hufvudyrke hon varit, hvars alla fjät hon ledsagat, hvars lefnad hon förljufvat, och hvars trötta ögon hon med en lindrig hand tillslutit.

På denna teckning af *Sleincour*, som jag förmodar att de som lefvat med honom skola finna sann och smickerlös, lären J ej vänta Eder, mine Herrar, någon skimrande lefnadsmålning. För vis man att i något söka det ovanliga, har han, mig

vet-

vetterligen, icke haft andra öden, än dem han ägt gemensamma med alla akademiska lärare, hvilka, med en mera hemlig än lysande förtjenst, skrida den långsamma befordringsvägen till det slutliga målet för uppoffrad möda och förtärda lifskrafter: en akademisk lärostol. Likaså obesörjd för sitt minne efter döden, som för sitt rykte under lifstiden, har han icke lemnat efter sig någon underrättelse för den, som en lärd nyfikenhet kunde locka att forska i hans enskilta händelser. Och jag tillägger med egen öfvertygelse om hans filosofiska tänkesätt, att om det kunnat bero af hans försorg, skulle, efter den engelska vises önskan, ingen grafsten i dag förråda hvar hans mull hvilade.

Det ringa man vet om denna lärare, och som man med möda räddat ur det framfarnas förgätenhet, är mig likväl icke tillåtet att här utlemna. Han föddes i Norrköping på tionde året af detta hundradetal, och uppfostrades vid skolan i Linköping, under mer än vanligt beröm af sina läromästare. De af hans vänner, som ännu minnas honom så långt tillbaka, hafva försäkrat, att han redan som ung man röjde detta förtroende till sin egen tankegåfva, denna lätthet att försvara alla meningar, förenade med detta stilla och ensliga sinnelag, som i framtiden gjorde honom, ibland

de lärde, mera till en klarsynt och vältalig tänkare, än till en systematisk filosof; i det allmänna lefvernet åter till en man, egen i seder och lefnadssätt, men utan all fruktan att synas sällsam, och föga bekymrad om andras omdömen.

Anländ år 1735 till detta Lärosäte, utgaf han innan kort och icke långt efter hvarannan de begge vanliga lärdomsprof, som till Doktorsvärdigheten i Filosofien yrkas af författningarne: det första, *om stridigheten emellan den allmänna och enskilta lycksaligheten:* det sednare, *om svårigheten att i filosofiska ämnen hinna till full visshet, utan att antaga de så kallade medfödda begrepp.*

Arbeten sådana som dessa, och som de flesta af samma art, äro icke de bevis, J veten det, mine Herrar, hvarefter man alltid med säkerhet afgör en lärd mans förtjenster. Gemenligen författade under de första åren af dess akademiska lefnad, således foster af mera nyligen samlade insigter, än att de ännu skulle hafva hunnit den mognad, som ett djupare eftersinnande, en mångårig läsning och ett af åldern mera skärpt omdöme kunna framdeles medföra, äro de hvad de böra vara, när de vittna hos ynglingen om den uppmärksamhet hvarmed han fattat sina lärares undervisning, hos den unga läraren åter om de *insigter* han samlat och den urskillning hvarmed

han förstår att föredraga dem. De grundligare insigter, den ännu vidsträcktare urskillning, som fordras för att utreda hittills oafgjorda frågor, för att befästa en ännu vacklande grundsanning, för att rätta en förvillad tankeflygt, eller för att upptända alldeles nya ljus i vettenskaperna, äro sällan en frukt af våra lärdes första bemödande, och skulle orätt sökas i deras första arbeten, då naturen så sparsamt skänker åt tidehvarfven en Cartesius, filosof redan på sextonde året, en Pascal, matematikus redan i barndomen, eller en Leibnitz, hvars första akademiska läroprof nästan underbart beriktigade ålderstigna juristers kunskaper, och lade grunden till ett förbättradt lärosätt i denna vidlyftiga vettenskap.

De, som läsa vår unga *Steincours* filosofiska försök (ty under det namnet böra de här uppgifvas), skola icke förundra sig att der finna åtskilligt, föga tillfredsställande för det mognare besinnandet, och hvaremot filosofiens sednare framsteg lemnat oss vapen i händerna. Då de så kallade medfödda begrepp af honom försvarades, gjorde han intet annat, än böjde sitt eget begrepp under deras myndighet, som varit hans läromästare. Denna Cartesianska sats, upptagen af Leibnitz, skyddad af Wolf, hade hos oss funnit för beröm-

da lärare i en djupsinnig Rydelius, i en metodisk Wallerius, för att likasom i förbigående öfverändakastas af en ung tänkare, särdeles på en tid, då man i Sverige bättre kände Cantzius och Bulfinger, Wolfs lärjungar, än en Locke och hans efterföljare. Den filosofiska lärdomen ägde ej ännu en Bonnet, en Condillac; hade ännu ej sett försökas att gifva sinnen åt en död stod, och att genom detta sinnrika påfund upplösa våra begrepp i deras första sinnliga beståndsdelar.

Ehuru den unge *Sleincour* således tycktes vända sin förnämsta böjelse på vettenskaper och filosofiska ämnen, föreställe man sig likväl icke att han i det öfriga, i det som angick de blidare yrken, språken och vältaligheten, försummade att förvärfva sig förtjenster, hvilka ej blott pryda en grundlig tänkare, men äfven oftast gagna hans vettenskap. Fastän filosof och Wolfian, gjorde han likväl aldrig ett med dessa sanningens cyniska älskare, som vägra henne all prydnad af en valdare drägt, och i detta vårdslösade skick framställa henne för allmänhetens ovilja eller förakt. Förnuftigare än flere af dem, hvilkas embetspligt det blifvit att undervisa ungdomen om förnuftets rätta bruk, tänkte han, att då hela naturen talar till våra sinnen, borde filosofien häri rätta sig efter *naturen*, och förena, tillika med nyttiga under-

visningar, äfven det öfvertalande behag, som, att så må sägas, hågleder dem hos åhöraren och gör att han med nöje omfattar dem. Bestämd i sina grundsatser, men rik i uttryck och full af känsla i deras förklarande, har jag någon gång hört honom i sin lärostol förena en abstrakt tänkares redighet och afgjorda begrepp med den vältaliga utförlighet, som man älskar hos en Gellert. *Steincour* var långt ifrån att förkasta snillets och smakens biträde i filosofiska undervisningar. Vi veta så mycket, sade han ofta, som vi behålla i lifliga föreställningar. Också, med undantag af hufvudgrunderne i sin vettenskap, dröjde han sällan vid osinnliga klyftigheter. Det lifliga uttrycket var själen i hans undervisning. Härmed vill jag likväl icke hafva tillagt honom någon öfverträffande förtjenst i vitterheten, någon ovanlig gåfva att gifva en regelbunden skönhet åt sitt föreställningssätt. Vältaligheten var icke hans egentliga förtjenst. Nej; men han anság henne åtminstone icke med ett lärdt förakt; han beklagade sig icke, som åtskillige göra, öfver tomheten af hennes rörande målningar, öfver förförelsen af hennes högre känslor och öfver fåfängan af hennes valdare uttryck. Han älskade henne, uppmuntrade henne, och öfverlemnade sitt eget snille, fastän utan omsorg, åt hennes fria och sjelfmanta ingifvelser.

Född med ett hjerta, danadt för angenäma intryck, med liflighet i känslor, klarhet i fattningsgåfva och ett visst lent behag i sättet att meddela sina egna föreställningar, tillbragte han, ännu mer af böjelse än af ren pligt, större delen af sin ungdom att mer och mer öka bekantskapen med de gamlas mönster i snille och vältalighet. Ur deras skrifter, hvaraf han tidigt genomvandrat de berömdaste, hemtade han, dels en angenäm näring för sitt stilla och känslofulla sinne, dels nyttiga biträden till förädling af egna naturgåfvor. Den kännedom af de gamla språken, af det latinska i synnerhet, som han derigenom förvärfvade sig, gjorde honom innan kort skicklig, att med undervisningar i stilen förtjena de unga studerandes erkänsla. Flera år betjente de sig med fördel af hans hand, till förbättrande af de skriftliga försök, hvarmed ynglingen efter antaget bruk söker sin förkofran i det lärda tungomålet. Ett tungomål, mine Herrar, (må denna anmärkning tillåtas mig) som i våra dagar, ur mer än ett skäl, snarare borde heta känslans och skönhetens, än vettenskapernas språk. Man har öfverflyttat deras förnämsta lärogrunder i de lefvande; de betydligaste upptäckter i konster och vettenskaper tillhöra nyare tider; och de största snillen ibland dessa nyare, de som mest bidragit till vet-

tenskapernas förkofran och yerldens upplysning, hafva merendels, som bekant är, talat i sina skrifter till sina egna landsmäns öra, åtminstone till det lefvande Europa. Clarke och Locke, Mendelsohn och Jakobi, Montesquieu, Buffon, Bonnet, hafva författat sina arbeten på de nu för tiden brukade språk. Redan Descartes och Leibnitz hade vid flera tillfällen gifvit exempel deraf. Men Cicero och Virgilius, Horatius och Livius, skola aldrig kunna uttryckas af något yngre tungomål; skola alltid göra sitt språk oumbärligt för hvar och en, som vill beundra skönheten i sin högsta och renaste bildning. Det är der hon måste, om ej hämtas, denna snillets låga, som uppeldar skalden och talaren, åtminstone näras och renas. Och det var med Greklands och Roms författare, som ödet tycktes vilja upptända den, för att ifrån dem meddelas tidehvarfven, och för att, i trotts af staters hvälfningar och naturens, icke mera utslockna på jorden.

Det är allmänt bekant, hvad okunnigheten eller beqvämligheten invänder mot behofvet af det så kallade lärda tungomålet. Men utom detta språks rikedom på skönheter af alla slag, utom dess starkare nerv i fogningen och dess outtömliga förråd af sinnliga behag i uttrycket, skulle våra fattigare och kallare samtidiga språk aldrig hafva hunnit den

grad af odling, som de nu äga, aldrig hafva skänkt oss författare, som åtminstone haft den äran att täfla med sina romerska mönster, om de änskönt aldrig förmått öfverträffa, eller ens upphinna dem.

Att som sig bör upphöja värdet af detta lyckliga språk, är att med detsamma göra *Sleincour* den rättvisa, som han äfven i det afseendet förtjenar. J läven påminna Eder, mine Herrar, med hvad förnöjelse vi ofta hört honom, ifrån detta rum, som i dag ljuder af hans saknad, tala till sina lärjungar eller församlade åhörare med ett behag, en rikedom, en flytande tankegåfva, som någon gång bedrog både honom och oss om tiden och förbytte timmar till ögonblick.

I ungdomen torftig och medellös, (hvarföre var denna lott nästan alla utmärkta naturgåfvors?) såg han sig efter vanan nödsakad, att under sin lönlösa tid vid Akademien söka sin bergning igenom bemedlade ynglingars enskilta undervisning. Det må nämnas som ett bevis af den aktning hans insigter och regelbundna lefnad redan då förvärfvat honom, att då den i de allmänna ärenderna på den tiden ansedde Grefve Fredrik Gyllenborg åstundade en handledare för sina unga söner, lemnades, framför andra, företrädet till detta förtroende åt *Sleincour*. Mer än en af våra mest hedrade medborgare, mer än en af dem,

om nu lysa i Statens embeten, hafva under hans seende, med heder bevistat detta lärosäte. Och m: känslan af egna skulder hos den faderliga läaren kunde göra förlåtligt, att efter män af såant värde ihågkomma sig sjelf, skulle jag tillägga, att den ofullkomlige talare, hvars röst erkänlan i detta ögonblick upphöjer, tillbragt, äfven an, sina första akademiska år under hans ögon; ämtat ur hans undervisningar, ifrån hans väliga mun och af hans lefvande efterdömen, om cke det vettenskapliga värde, hvilket ofta icke eror af läraren att meddela den lärande, åtminone den välvilja emot likar, den djupa vördnad ör all dygd och all sanning, som man ej kände *Sleincour* utan att med lifligt begär föresätta sig ill efterföljd.

Hans akademiska befordringar, först till Amanuens här vid Bibliotheket, vidare till Docens och derifrån till Adjunkt i den Moraliska Verldsvisheten, följde hvarandra, under snart trettio års tid, på betydliga afstånd och likasom med motvilliga steg. Ändteligen förordnades han år 1765 till Professor i Moralen och Statsläran, hvartill han genom sin lärdom och sina tänkesätt så långt tillförene satt sin förtjenst i dagen. Tvistigheter, som här icke böra återkallas, och flere omständigheter, hvilka för nära röra vår tid, för att höra under

dess dom, förbjuda mig att, vid denna märkvärdiga tidepunkt af Professor *Steincours* lefnad, framställa honom med alla de fördelar af moraliska insigter och moraliskt uppförande, hvarigenom han utmärkte sig bland medsökande. Den rättvisa är jag likväl skyldig hans minne, och J fäder, som lefven efter honom, med det vitsord skolen J trampa hans mull, att han, otillgänglig för alla låga afsigter, oskicklig till allt lismeri, oförmögen att knyta hemliga snaror för medtäflare, med stela fjät och filosofisk liksinnighet gick sin lycka till mötes. Tilläggen då äfven hvad hans närmare bekanta, hvad de få umgängsvänner kunna besanna, som han tillät att läsa i sin själ; tilläggen, säger jag, att han, långt tillförene bekant med den menskliga naturens svagheter, utan förebråelser förlät och med nöje förglömde de oförrätter man tillfogat honom. Han var, J veten det, för mycket skyddad af sina förtjenster, och fruktade för litet orättvisan, för att hvarken med ifver väpna sig deremot, eller djupt behålla minnet deraf.

Här bekom nu vår framlidne lärde ett vidsträcktare fält för sina egenskaper. Jag åberopar mig hvad redan blifvit sagdt, angående hans undervisningssätt. I sina föreläsningar följde han Puffendorfs och i synnerhet Wolfs skrifter, hvars

geometriska metod han beständigt fortfor att anse såsom den säkraste väg till visshet, och den bästa grundläggning för vettenskaplig kännedom. Man finner lätteligen, huru föga han häri öfverensstämde med sednare tiders filosofer, hvilka, som jag tror, ur goda skäl öfverenskommit att förkasta denna nakna grundlighet, detta rädda, tvungna och ofta bedrägliga bevisningssätt. Det är utan tvifvel en förtjenst, som gifver ära, att uppfinna nya sanningar, att förbättra ett ofullkomligt lärosätt: men det är ännu en annan förtjenst, mindre lysande, men mera oumbärlig vid undervisningen, att med tålamod, begriplighet, ordning, behag, inskärpa de erkända sanningar i lärjungens begrepp, och att sätta hans sinneskrafter i verksamhet, efter hvad metod man helst anser för antaglig. Efter mitt omdöme är det en lärares första ändamål, att dana skickliga och tänkande medborgare; det andra, att fortplanta och befordra den egentliga lärdomen.

Men ehuru *Steincour* således, hvad den Wolfianska metoden angår, äfvensom i anseende till sjelfva lärosatserna, alltid förblef vid den mening han ifrån början fattat derom, alltid byggde sina undervisningar på denna filosofs grunder, såg man honom likväl aldrig sträcka sitt nit derföre ända till tvistigheter, eller taga sig deraf anledning att

med sårande tillmälen angripa dem, hvilka bekände sig till ett annat tänkesätt. Han ropade icke i allmänheten, som man för och efter hans tid ofta gjort, att man undergräfde moral och religion, att man förförde ungdomen, och ryckte alla stöd undan sanningen, när man antingen icke beqvämde sig efter hans meningar, eller också (hvilket någon gång hände) genom nya ljus tycktes göra hans insigter mindre gällande. Förbättrad, icke uppblåst af sin filosofi, ansåg han icke den äldre lärdomen, det vill säga sin egen, såsom en vara, hvilken borde hållas vid sitt gamla pris, utan som en vägledande lampa i det mörker som omger oss, väl omöjlig att någonsin förvandla till full dager, men dock tvifvelsutan i stånd att erhålla märkbara tillökningar af klarhet och tjenlighet.

Med dessa tänkesätt gaf han en förödmjukande lexa åt våra lärda kämpare, att urskilja hvar en filosofisk sats egentligen begynner att röra samhället, och hvar han blott rör den lärdes egenkärlek, som försvarar eller bestrider den. Redan vid ännu bibehållna sinneskrafter, såg han här vid lärosätet sin metod öfvergifvas, sina lärogrunder rubbas, och den moraliska filosofien närma sig att antaga ett annat skick. Icke nog, och hvad mest skulle hafva sårat honom, om han äfven

l aftagande krafter liknat dem i svaghet, som
e uthärda att öfverträffas — han såg, säger
, begynnelsen fortsättas, och samma vettenskap
rkligen bestrålad af nya rikare ljus, eller märk-
rdigt ombildad, som han sjelf, med all förtjenst
insigter och mångårigt arbete, icke förmått föra
ver den gräns der Wolf lemnat den. Men det
r här, om någonsin annars, som vår värdige
eincour bevisade sig filosof i gerningarna. Jag
n härom icke åberopa mig ett säkrare vittnes-
rd, än den lärarens, som efter honom nu bekläder hans lärostol, och som redan under hans si-
i år utsågs att dela med honom den embets-
rda, hvilken hans försvagade helsa nekade ho-
m att bära utan biträde. Han skall vittna, jag
säker derom, att hans snälla framsteg i ung-
mens förtroende, hans förändrade plan till fö-
läsningar i vettenskapen, och hans, till betyd-
; del, icke blott olika metod, men äfven skilj-
tiga tänkesätt, aldrig tillslöto honom vägen till
i företrädares umgänge och rådplägningar, al-
ig drogo ett moln öfver den gamle tänkarens
nna, eller satte en fördold udd i hans uttryck,
ler förgiftade hans sällskap igenom en sårad få-
ngas hemliga missnöjen.

Han skref, som jag redan anmärkt, sällan,
som hellre intet, för den lärda allmänheten:

Antingen af brist på en stundom nyttig fåfänga, eller af öfvervägande böjelse för lefnadens beqvämlighet, undvek han all möda, som han ansåg för umbärlig. Men den muntliga undervisningen var deremot hans nöje, var snarare hans hvila än hans arbete, och den förtsatte han, så mycket hans aftagande krafter tillåto honom, intill sina sista dagar. Äfven ifrån den säng, hvarur han aldrig mera uppstod, fullföljde han sina lärda samtal med den vettgiriga ungdomen. Mer än en af Eder, J berömlige ynlingar, som i dag kanhända skänken hans minne en tacksam och hemlig tår, mer än af Eder lärer kunna besanna, med hvilken beredvillighet han, under ensligheten af sitt sjukliga tillstånd, emottog Eder i sin hydda, så ofta J sökten hans upplysningar. Påminnen Eder, huru han då, sittande framlutad och nästan sammanböjd, upplyfte från sina knän sitt nedsunkna hufvud, och öppnade sina tillslutna ögon, för att likasom skänka Eder sista qvarlefvan af den röst, som varit helgad åt Eder undervisning.

Man har förebrått vår aflidne lärde den ombytlighet i filosofiska satser, den nästan lika benägenhet att antaga och försvara alla meningar, som man hos en Bayle och andra stämplar med namn af skeptisk förförelse, och som man kanhända *rättare* borde kalla en filosofisk villrådighet.

an kan ej neka, att dessa vacklande tänkesätt, i
ra ämnen af den blott betraktande verldsvishe-
n, ofta och nästan beständigt röjde sig i hans
mtal. Egentligen sagdt bestridde han ingen sats
ed häftighet; men också tycktes han sällan om-
tta någon med full öfvertygelse, när man deri-
ån undantager dem, hvilka han ansåg höra till
underna af sin vettenskap. Emellertid när allt
ga öfverväges, återstår tilläfventyrs att afgöra,
n han i den delen förtjenar att mera lastas än
römmas; och om denna tveksamhet rättare här-
des ifrån en svaghet i begreppet under vanlig-
ten, än ifrån ett snille, som lättare insåg det
enskliga förståndets gränsor, och en uppriktig-
t, som aldrig fängslades af den hemliga fåfängan
t synas grundligare, än man i sjelfva verket kan
ra i dessa ämnen.

Jag påkallar här Eder upplysning, J lärde,
m genom Edra snillen, Eder djupsinnighet, upp-
öjt Edra namn öfver hopen af tänkare; upp-
isen en Humes inkast, undervisen min okunnig-
et; sägen: erbjuda oss våra sinnen (denna för
s enda ursprungskälla till kunskaper), erbjuda
e oss tillräckliga grunder för att någonsin oemot-
igligt afgöra alla dessa undersökningar, hvilka
losofien efter så många hundrade års förlopp, så
ånga stora mäns mödor, lemnat oafslutade? Kun-

na vi redan, eller skola vi någonsin, med tydlig bevisning, inse naturen af det väsende, som tänker inom oss; inse visshetеn af dess fria verkningar; evigheten af dess bestånd; möjligheten af dess befrielse ur sinnenas band; eller afgöra frågorna om det eviga grundväsende, hvars skapande hand vi vörda i naturen, för hvars blick vi bäfva i våra hjertan, men som i djupare och djupare moln gömmer sig för våra forskningar? Vi se något; jag medgifver det. Den skymning, som höljer oss, är icke full natt; och det är nog för att vägleda oss. Men tillåten mig att fråga: af tvenne, hvilken förtjenar mer aktning och förtroende; den som säger: jag vet allt med visshet; jag har uppfört en lärobyggnad utan mörker och förvillelse; jag har aldrig öfvergifvit den sats jag begynt försvara; eller den, som erkänner med blygsamhet gränsorna af det menskliga begreppet; som jemför möjligheter, betraktar dem såsom sådana, och väger så länge dem emellan, som de ännu å ömse sidor kunna antaga nya grader af sannolikhet? Är detta en svag tänkares målning? Är det *Steincours?* Våra tillfälliga insigter, antalet af våra sinnliga kunskaper, kunna tilltaga så länge vi lefva: naturen är rik på tillfällen dertill. Men vårt högre kunskapsbegär, J veten det, har en gräns, öfver hvilken

ken menniskoförståndet fåfängt arbetar att svinga sig. Fåfängan vill icke finna den, men den vise märker den och inrättar sig derefter.

Sleincour tviflade, det är sant, men han tvistade aldrig. Om någon filosof varit skild ifrån denna för lärda samhällen skadliga böjelse för söndring, så var det han. Ofredad af andra, ofredade han dem så litet tillbaka, att han icke ens försvarade sig sjelf. Han fäste ett så måttligt värde vid blotta spekulativa meningar, och satte deremot så mycken vigt i det allmänna lefvernets förbindelser till ett värdigt och fredsamt uppförande, att han i det afseendet, kanhända mera än på lärdomens vägnar, förtjenar att blifva ett efterdöme för dem, som undervisa i vettenskaper, och som bekläda akademiska embeten. Minnet af hans flera Dekanater i den Filosofiska Fakulteten, och af hans tvenne gånger förda Rektors-embete, vittna om smickerlösheten af detta loford. Aldrig sökte han i denna myndighet ett vapen för hemlig ovilja. Aldrig vände han lagens udd emot en med-lärare, för nöjet att såra honom. Han trodde icke att oupphörliga tvistigheter bevisa en vaksam förman. Han älskade friden, utan att uppoffra rättvisan; och man kan säga, att han gaf ögon åt lagen, ty han handhade den med urskillning. Han missbrukade aldrig dess bokstaf,

för att, under sken af likställighet med dess uttryckliga ord, begå ett hemligt förräderi emot dess förnuftiga mening.

I sanning, att blott betrakta Professor *Steincour* såsom lärd man, vore att knappast uppdaga hälften af hans förtjenst. Hans uppförande som menniska och som medborgare är kanhända det, som längst skall skydda hans minne, eller åtminstone oftast upplifva hans saknad. Man har icke kunnat undgå att anmärka hos honom en viss stränghet i seder, som ofta gjorde honom obeqväm för de större sällskap, hvarest det flygtiga umgänget och de bullersamma nöjen gemenligen göra en filosof öfverflödig. I hans allvarsamma blick, i hans betraktande tystnad, trodde man sig merendels läsa en sträng granskning öfver dessa den lifligare ålderns angenäma förvillelser; och likväl förenade aldrig en vis, med en djupare känsla af alla sakers fåfänglighet, en blidare själ, ett lindrigare omdöme, och mindre ovilja emot en tids seder, hvarifrån han sjelf tycktes vara ett undantag. Icke sällan uppklarnade hans blick vid åsyn af en yngling, som tilläfventyrs visade, antingen färdighet i en dans, eller annan skicklighet i kroppsöfningar och belefvenhet i umgänge. Vid alla tillfällen påminte han sina lärjungar att icke förgäta anständighetens yttre lagar, och att i kläde-

ägt äfvensom i uppförandé akta till hvad bru-
t och sederna pålägga en yngling, som sö-
r lyckan, och som är skyldig att icke förakta
egenskaper hon fordrar. Det är sant, man
enkände ingalunda denna omsorg, hvarken i hans
en person, (hvilken åldern slutligen tycktes fri-
lla derifrån) eller ens i hans boning. Allt var
r, till större delen, icke allenast utan öfverflöd,
en äfven utan det medelmåttiga anseende, som
ns stånd och förmögenhet väl skulle hafva til-
it. Hans sparsamhet emot sig sjelf gick ej
an skulle hafva orätt att säga det) ända till att
ka sig hvarken hvad behofven fordrade eller be-
ämligheten; men derutom sträckte den sig till
t hvad en man, som föraktar verlden, som flyr
llskap, som beror af sitt eget omdöme, och som
ljer sina egna afsigter, hederligen kan umbära.
h dessa afsigter, hurudana vore de? J veten
t, mine Herrar: flera fattiga hushåll drogo sitt
stånd från hans frikostighet, flere medellösa
iglingars brist minskades igenom hans hemliga
ltagande. Vid sin död lemnade han tvenne
igtingar en liten förmögenhet att dela, och för
enne skickliga ämnen af den studerande ung-
men ett alltid fortfarande understöd.

Född, som det synes, med ett ömtåligt sin-
lag och lättrörda, lifliga känslor, hade han,

vare sig af filosofi, eller tilläfventyrs, som oftare sker, igenom erfarenhetens strängare undervisningar, erhållit det välde öfver sig sjelf, den makt öfver sina sinnesrörelser, hvari få lära hafva den lyckan att kunna med honom jemföras. Förenad i äktenskap med en maka, som han älskade, Fru *Anna Charlotta Arrhenia*, ägde han af henne en son, en yngling af det utmärktaste hopp, berömd för sitt snille, sina tidiga insigter, lärd redan på fjortonde året, och som, i denna ålder, redan mogen för verlden, men mera för evigheten, bortrycktes från en fars sida, nästan oberedd till denna skilsmessa. När man bådade honom denna sårande förlust, svarade han med en suck, som han skickade till höjden: jag har då mera ingen son! och man såg en tår falla ur hans faderliga öga, som sedan aldrig mera visade sig der. Sjelfva hans maka lemnade honom icke många år derefter, och nästan lika oförmodadt, åt sin hyddas enslighet och sina sorgliga betraktelser. Han beklädde då Rektors-embetet, och det var just den dagen, det ögonblicket, då han stod färdig att infinna sig på det rum, hvarest han efter bruket ibland oss skulle nedlägga det i en efterträdande lärares händer. Alla i huset förskräcktes, att denna olyckliga händelse skulle beröfva honom styrkan att bevista en högtidlighet, hvartill man re-

dan församlades, och hvarest han var, för den gången, en så nödvändig och nästan ensam talande person. Men man bedrog sig. Med samma stilla åtbörder som tillförene, med samma roliga blick, som lofvade en lugn själ, infann han sig i den akademiska samlingen, uppfyllde sitt kall, talade med en säker stämma, och öfverlemnade sina rektorliga embetstecken med en hand, som genom ingen darrning förrådde det åskeslag som träffat honom, det sår han gömde inom sitt bröst.

Sträng domare, noga i rättvisans fordringar, nitisk i det samhälles förbindelser, hvars medlem han var, var han likväl långt ifrån att sjelf hysa den nödvändiga hårdhet, som man kan säga att han våldförde sitt hjerta för att utvertes antaga. Sittande i Konsistorium, afslog han för sin del, med sträng röst, med ett för böner och tårar döft öra, en torftig enkas böneskrift om ett ringa understöd. Akademiens medel, sade han, böra icke bero af vår bevågenhet, och de behöfvandes antal slutar aldrig. Låt den fattiga arbeta. Så talade han. Och denna kalla filosofen, denna obevekliga embetsmannen, satte sig efter åtskildt Konsistorium i sin vagn, för att personligen underrätta sig om den behöfvandes tillstånd; begåfvade henne af egna medel med en anständigare summa, än den hon begärt; lofvade att årligen fort-

fara dermed, (detta löfte uppfylldes) och begaf sig derefter till sitt hemvist, med ett obekymradt anlete öfver de förbigående halflöje, hvilka efter vanan beundrade sällsamheten af hans resetyg.

Ändteligen, hvilken kan med mera sanning och erfarenhet intyga ädelheten af denna filosofiska själ, än du sörjande ungdom af Östgöta Landskap, på hvars förgätenhet (om ett sådant namn må gifvas den ovissa utgången af ett val) han hämnade sig med en välgerning, som för alla tider skall göra hans minne kärt och vördadt inom ditt samhälle. Må jag undvika att här såra den lärare, i hvars sköte du, efter en Ihres afgång, nedlagt ditt förtroende, och under hvars tillsyn du nu blomstrar. Men om långliga förtjenster, om ett grått hufvuds vördiga anseende, och ett faderligt hjerta för dig, kunnat förtjena ett företräde, så hade en *Sleincour* kanhända haft någon rättighet att vänta sig det. Dessa skäl, mine Herrar hafva ej hindrat Eder att i Edert val följa Eder böjelse, och, hvad man äfven bör tillstå, Eder verkliga fördel. Men ingen fördel kan och bör hindra Eder att erkänna, att beundra ädelheten af ett tänkesätt, som kanhända icke skulle hafva funnits hos en annan förbigången än *Sleincour*. J veten, mine Herrar, om saknaden af ett förtroende, hvilket hade ärat hans sista dagar, förän-

drade hans tillgifvenhet. Och J fäder, J veten det, som voren vittnen till hans steg, och som ur hans händer emottogen den skänk af halfva hans förmögenhet, hvarmed han, såsom hufvudstoden för tvenne årliga stipendier, begåfvade detsamma Landskap, hvilket nyss likasom undandragit sig hans vård. J sågen då, hvad jag endast efter andras berättelse föreställer mig, huru han, efter att hafva lemnat den i Edra händer, utan att afbida Edra loford, utan att bemärka Er förundran, skyndade till sitt vanliga rum i Edra sammankomster, lika så kallsinnig, lika så litet uppmärksam på allt, som om ingenting deraf angått honom. Hans enda tillägg var, att intet härom måtte genom de allmänna tidningarne göras bekant.

Verldsvise, tänkare, kännare af menniskohjertat, var detta ett fint högmod? J tron det: välan! gifve himmelen, att det bodde i alla bröst. Beröfvom icke dygden den ädla sjelfkänsla, som ger henne kraft att upplyfta sig. Viljen J utdömma ur menskligheten de medel, som försynen valt att förädla henne? Det är något afstånd ifrån den svaga fåfängan, som vill berömmas, som vill förblinda med sitt sken, intill den värdiga stolthet, som vill säga sig sjelf: jag har gjort en ädel gerning, jag har förtjent tacksamhet; som vill säga sig detta — och som förbjuder sig att emottaga den

Hans yttersta lefnadsår försvunno under ett långsamt, men synbart aftagande. Kroniska plågor, hvilkas hotande följder igenom förfarna läkares skicklighet flere gånger förekommits, stodo i längden icke vidare att öfvervinna. Hans sista sjukdom, som inträffade just vid min hemkomst till fäderneslandet, var då i den grad af tilltagande, då verlden med bortvändt ansigte tyckes påminna den lidande att draga sig undan: då de gamla vännerne, våra likar i år, frukta att fästa sina ögon på en spegel, som visar dem deras egen fara, och de yngre, hänförde af omsorger eller nöjen, trygge i känslan af en starkare kroppsbyggnad, merendels icke utan afsmak och otålighet uppehålla sig vid dessa syner af den menskliga varelsens upplösning. Under denna belägenhet, som fortfor i flera månader, hade jag den lyckan, hvilken jag räknar för en af mina sannaste, att med mitt dagliga sällskap förkorta timmarne af hans plågor; att betjena honom under vanmakten af hans egna krafter, och att, kanhända med offer af angenämare tidsfördrif, betala hans fordna välvilja. Jag hade sett honom lefva som en vis; jag såg honom äfven dö sådan. Nästan under mina ögon afsomnade han lika så oförmärkt som han lefvat. Närvarande vid hans graf, hade jag tillfälle att iakttaga hans landsmäns saknad, yttrad

icke i dessa tårar, hvarmed svagheten lättar sig; men i denna verkliga bedröfvelse, utan röst, som breder sin skymning öfver det nedsänkta ögat, trycker tystnadens insegel på den sörjandes läppar, och sluter inom dess bröst en känsla, som hatar vittnen. Efter eget förordnande begrofs han utanför staden, på den plats man till samma bruk afsett åt stadens fattiga: en vettig betänksamhet, hvari han förtjenar att efterföljas. Några dagar före sin död hade han låtit flytta sin makas och sin sons lik, från deras förra hvilorum i gamla Upsala, till den graf, hvari han sjelf åstundade gömmas. Han dog med deras upplifvade minne; och den sista ljufva tanken af hans lefnad var, att emellan dessa begge närmaste ämnen för hans fordna ömhet emottaga förgängelsen. Han skulle åtminstone icke hafva befarat den för sitt namn, om han, med sitt blygsamma tänkesätt, kunnat förutse den ära, som hans minne i dag vederfarits *).

*) Hans Maj:t Konungen behagade nådigst incognito bevista denna Åminnelseakt.

RECENSIONER.

Hertzens Erleichterung, oder Verschiedenes an Verschiedene; von Joh. Casp. Lavater. St. Gallen, 1784, 12:o.

Det gifves skrifter, som äga märkvärdighet utan äga ett värde, och som man läser med nyfihet, utan att läsa med bifall och aktning. Recensenten nödgas erkänna, att han räknar till des antal denna närvarande. Visserligen är det en sjord sak, att en man af snille, välmening och istendom, är en förtjent man; men skulle en förnt man ej också kunna vara litet underlig? Skulle an väl kunna taga sig den friheten, att finna en an af snille, välmening och kristendom, i vissa ker besynnerlig ända till åtlöje? Häruppå lärer an, som jag tror, bäst kunna svara, sedan man hämtat innehållet af denna *hjertelättning, det åtskilligt till åtskilliga.* Herr *Lavater,* som alig har litet att säga, lättar sitt hjerta denna ngen på hela 358 sidor, registret oberäknadt, h desse åtskillige, till hvilka han skrifver detta skilliga, äro korteligen uppräknade: 1) hans *vänr;* 2) hans *läsare,* som han efter en lång erfa-

renhet skiljer ifrån sina *köpare;* 3) hans *recensenter;* 4) hans *korrespondenter;* 5) de *resande,* som besöka honom; 6) hans *medborgare;* 7) hans *ovänner;* 8) hans *församling.* Allt angår honom sjelf, hans person, hans skrifter, hans huslefnad, hans lärda missnöjen m. m.; så att denna bok nästan kan anses såsom en liten särskilt uppförd skådeplats, hvaruppå Herr Lavater har den godheten att uppträda och vända sig på alla sidor, för att låta det nyfikna Europa en gång för alla se sig mätt på honom. Man vill till prof anföra ett och annat ställe ur de kapitlen, som angå korrespondenter och resande, efter dessa kapitel egentligen synas författade för de aflägsnare länder och verldsdelar, hvilka ej hafva den lyckan att hysa den märkvärdiga författaren. Han begynner med att dela sina korrespondenter i *vanliga* och *ovanliga;* och det tyckes, som han åter delade dessa sednare i *brutna* och *ouppbrutna.* Med de ovanliga förstår han sådana, som för första gången skrifva honom till; hvilket synes mig ackurat. Som han alltid betänker, att han en gång skall göra den Högste *en sträng räkenskap för hvar rad han skrifvit; så tillåter han sig ock aldrig andra än högst tydliga, högst determinerade begrepp.* Han synes nemligen för begripligheten skull betrakta hela den lärda och nyfikna verl-

en såsom en stor cirkel, och sig såsom dess
ıedelpunkt, hvarest alla strålarna från perife-
len stöta tillsammans. På hvar sida i sin bok
åminner han vänner, frågare, besökande, att
an (i kraft af denna sin medelpunktliga ställ-
ing) är blott en, och de åter många, oändligen
ånge. I synnerhet innehåller detta kapitel en
ags pedagogi i tio punkter, till deras undervis-
ing, som för första gången skrifva honom till,
ch som annars icke så lätt kunde veta, huru ett
ıdant bref bör stiliseras. Dessa äro således de
o budorden, hvilka Lavater likasom från höjden
f de schweitziska bergen — och i sanning icke
tan att låta sin auktorliga åska åka ett par hvarf-
tfärdar för den till honom skrifvande mensklig-
ıeten. De dela sig sjelfva i tvenne taflor: till hans
anliga och *ovanliga* korrespondenter. Se här ett
ıtet utdrag i sin naturliga stenstil.

§. 1. "Inga komplimenter, ingen smickran-
de ingång, inga omsvep. — Man gör mig godt
och sig sjelf icke ondt, om man strax i första
raden säger: hvad man vill."

§. 2. "Vilja något, måste således den, som
skrifver mig till — — —

§. 3. — — — "den som frågar, (ty han be-
reder sig att undervisa) fråge kort, enfaldigt, rätt
fram, den frågande och befrågade värdigt."

§. 4. — — — "kära skrifvare, icke så många "frågor på en gång: jag ber, ber så mycket jag kan."

§. 5 är något positivare. — "Svarar jag icke "inom fyra veckor, så svarar jag alldeles intet. Jag "finner mig då befogad, att skicka alla bref ifrån "samma hand ouppbrutna tillbaka, &c. &c."

De öfriga fem punkter föreskrifva *de utvertes skyldigheter* i brefvexling, t. ex. att icke skrifva vidlyftigt, icke i otjenligt format, icke ofrankeradt, icke öfversända subskriptionsplaner, avertissementer, manuskripter &c. &c. Men något, som man icke förmodade att finna här, är en upptäckt, som auktor gjort af en *stor obekant synd*, (*einer unerkannten grossen Sünde*) som man begår vid brefskrifning. Den består i att skrifva *en otydlig hand*, eller med *blekt bläck*. Ett otydligt bref, säger Herr Lavater, *är ett svårt brott emot det allmänna kärleksbudet: hvad J icke viljen, att menniskorna skola göra eder etc. Den som icke vet att lefva*, ifrar han vidare, *måste icke komma i hederligt folks sällskap, och den, som icke kan skrifva en lättläst hand, måste låta bli att skrifva.* Detta är förmycket begärt. Låta bli att skrifva! Herr Lavater borde bättre än någon annan veta, att det är omöjligt. Hellre en bok om ingen ting, hellre om sig sjelf! Förbjuda en för-

fat-

attare, och i synnerhet vissa tyska författare att krifva, det är förbjuda spindeln att väfva, det är erröfva dem näring och näste. Förgäfves sopar i honom bort ur den ena vinkeln af litteratuens palats; i samma ögonblick pressar han sina örtlar och spinner i den andra. Till sina vanliga korrespondenter skrifver Herr Lavater blott uräkter för att icke kunna besvara dem alla genast. *detta ögonblick,* säger han, *då jag skrifver detta, igga (Gud vet att jag icke ljuger) öfver hundra besvarade bref ifrån furstar och tiggare* (alla itan tvifvel vanliga korrespondenter) *för mina igon.* Han ber, han besvär, han bönfaller, gråande och skrattande, hos dessa sina korrespondener, att skona honom, och leder dem alla ögonblick tillbaka till den stora aritmetiska sanningen, *att han är en, och de många.* Men hvad vigtiga, öfverhopande sysslor trycka då den stackars mannen, frågar tilläfventyrs någon medlidande läsare, som ännu icke hunnit att omfattas af den stora Lavateriska aktivitets-hvirfveln? Hvilka andra, än hans arbeten? Hans arbeten: godt! Och hvilka äro då dessa för menskligheten så dyrbara lemningar af hans makalösa snille, utom hans bekanta *Fragmenter,* och hans *Utsigter i evigheten?* Jo! tvåhundra *Kristeliga Sånger: Böner för alla dagar i året:* En *Kristelig Handbok:* En *Kristelig Kalen-*

der (förmodligen till skillnad ifrån de öfriga okristliga): sextio *Katekes-psalmer: Abraham och Isaac,* Drama (för hvilket hans son en gång skref och *tackade honom rätt mycket*): *Evangelierne och Apostlagerningarne på vers,* hvilka han med sin naturliga blygsamhet *rekommenderar hos alla älskare af Klopstocks Messias:* och ibland oändligen flera af samma art ändteligen hans *Pontius Pilatus, eller höjden och djupet af den mensklige visheten och den menskliga dårskapen; eller Gud i smått och menniskan i stort; eller ett andeligt nosce te ipsum; eller allt i allom,* eller — eller — eller &c. Detta är af alla hans snillefoster det, som ligger närmast intill hans hjerta: det är en *pust af hans jag;* det är *andan af hans anda;* det är *ljuset eller skymningen af hans snille;* med ett ord, det är *han sjelf. Den som hatar denna bok,* säger han, *hatar mig; den som älskar densamma, älskar mig. Den som denna bok blott till hälften smakar, honom smakar jag sjelf blott till hälften; men den som denna bok obeskrifligen behagar, han måste vara en hjertans vän af min person;* hvari han har fullkomligen rätt: så att aldrig konsubstantialiteten af en författare och dess skrift påtagligare haft rum, än här. Derföre utlåter han sig ock i det följande temligen sakramenterligen derom, *att det är ett arbete, fullt*

af individualitet, och utan det synbara medium af honom sjelf en ganska odtnjutelig spis. Herr Lavater är öfvertygad, att han aldrig *skrifver en rad, som icke är nyttig, god och framför allt tydlig.* Han har ålagt sig inför Gud, att göra sig klara begrepp om allting, hvartill recensenten önskar honom kraft af höjden; men denna bok är skrifven för de sympatetiska själar, så att de öfriga veta hvarefter de rätta sig. Efter de omtalta tio buden för brefväxling i allmänhet följer en liten hustafla för anonyma brefskrifvare, hvari han, korteligen sagdt, förbjuder dem att finna sig löjlig, under straff att aldrig mera blifva uppbrutne af hans hand, och hvarest han med en älskvärd uppriktighet förklarar, *att han tror sig förtjena respekt.* Ändteligen kommer ordningen till de resande, som besöka honom. Han påminner dem alla (*öfverraskande hjertans vänner undantagne*) att behörigt låta anmäla sig, innan de infinna sig. Han kunde annars *just då hålla på att skrifva ett bref, att taga emot eller lemna ut en bok.* Kommer någon oanmäld, hotar han att sätta honom vid ett bord, gifva honom något att läsa eller bese, och att för egen del fortfara i sina sysslor eller gå ut. Han vill, att man strax frågar något, och att man, om möjligt är, redan i dörren säger: *jag vill gerna tala med eder öfver*

följande punkter. Då fråge han (den främmande) *ifrån A till Z, och höre upp att fråga, så länge jag svarar, och att svara, så länge jag frågar: och vänte sig ändå på nio frågor ibland tio det släta svaret: jag vet icke; och på den tionde ett kanske.* I sanning ett höfligt sätt att bemöta främmande resande, som man stämt till sig på en viss timma alla måndags, tisdags, torsdags och fredagsförmiddagar, och som man uttryckligen föreskrifver, huru de böra tala och fråga, för att omsider icke få annat svar på alltsammans, än *kanske,* och *jag vet icke!* Ändteligen påminner han sina främmande att icke göra långa visiter, men att tryggt blifva qvar, när han ber dem bli qvar, och att för all del icke begära hans porträtt vid afskedstagandet, som han lätteligen begriper, att hvar och en fiker efter. Utaf alla de otaliga kopparstick, som man förfärdigat af honom, Lavater, äger han ofta icke mer, än ett enda aftryck qvar af hvarje slag, hvilket, som man lätt finner, han sjelf icke kan umbära till sin hemliga förnöjelse. Under dessa villkor emottager han alla, till och med dem, som blott komma för att betrakta hans verkliga skapnad, *hvilken af den, som ensam rätt känner densamma, blifvit utsedd att så mångfaldigt idealiseras och karrikatureras.* Att denne ende är vår Her-

re, derom kan väl icke tviflas. Men att vår Herre ensam rätt känner Lavaters sanna skapnad, det är förmodligen taladt alldeles i andanom. Till slut följer en slags redogörelse för hans *grundsatser och religion*, och ändteligen, hvad man knappast skulle föreställa sig, en revision af alltsammans.

Hvad skall man nu säga om att se en författare, som sätter Apostlagerningarne i tyska rim, och som uppfinner nya böner för alla dagar i året, antaga denna ton af *stor man*, och åt alla sidor utfärda sina orakelsvar? Hvad skall man säga om att se Kapellanen i Zürich, i den inbillade medelpunkten af sitt auktorliga planetsystem, med all kristlig ödmjukhet drömma om hela det lärda Universums attraktion till sig, och samla alla sina krafter till den deremot svarande repulsion, som han menar att jemvigten fordrar? Men det är icke nog att hafva skrifvit en sådan bok; han ber, han besvär vänner och bekanta att köpa, utlåna, förskänka och på allt sätt utsprida den, liksom han fruktade att icke blifva ett nog allmänt ämne för löjet och skämtsamheten. Recensenten är för sin del färdig (Gud vet att han icke ljuger!) att efter begäran skänka bort sitt exemplar, så snart han finner någon, som vill äga det; och han tror sig dermed icke göra ett stort offer. Men någon korrespondent, som kunde hoppas att blifva

uppbruten, och som hade öfverflöd af kristlig kärlek, gjorde väl, att i behagligt format, med ganska läslig hand och ganska svart bläck, utan komplimenter, utan smickrande ingång och i två rader säga Herr Lavater, att man härstädes för hans skrift mycket befarar de stora hajarna i den lärda oceanen, Kryddkrämarne, hvilka ännu, under denna nordligare latitud, äro faslige sväljare af vissa tyska böcker.

Den sunda Filosofien! Den naturliga Sedoläran! och den landtförvista Vantron! jemte åtskilliga nyttiga fysiska upptäckter, m. m. Af Joh. Jacob von Bilang, E. C. Kapiten och Riddare. 1:a Delen, 125 sidor 8:o. Stockholm, Cronland, 1792.

Idan är, med sina riktigt iakttagna utropstec-
n, den vidtfamnande titeln af ett arbete, hvar-
författaren lofvar oss med hvarje månad fort-
tningen, och hvaraf redan två band lemnat
pressen. Vi inskränke oss här till redogörel-
för det första af dessa, innehållande *filosofi-
och moraliska reflexioner om uppfostrings-
ket och den naturliga sedoläran, af J. J. von
ang*, dedicerade till *Hans Maj:t Konungen;*
refter äfven till *Hans Kongl. Höghet Hertig
Regenten;* likasom också till *det urgamla
enska Folket;* äfvensom derjemte till *Stockholms
xime Venerandum Consistorium.*

Detta första band utgöres af 4 kapitel, under
jande fyra särskilta rubriker, nemligen: 1:o *Fi-
ofiska reflexioner öfver Uppfostringsverkets
rvarande, beklagansvärda och jemmerfulla be-
enhet, jemte förslag till ett nytt,* samt endast

på naturliga och förnuftiga grunder inrättadt uppfostringssätt; 2:o *Den naturliga sedoläranes rätta grundsatser och hufvudstycken, sammanfattade i en så kallad naturlig och sedolärande katekes;* 3:o *Sjelfva uppfostringssättet, eller grunderne och motiverne till ungdomens uppammande i förenämde naturliga sedolära;* 4:o *Om grunderna till sedoläranes eller de borgerliga dygdernas oafbrutna bibehållande hos ungdomen, sedan de blifvit på förenämde sätt uppfostrade* (skulle heta: sedan *den* blifvit på förenämde sätt *uppfostrad*).

Sedan författaren, redan uti dedikationen till Svenska Folket, prisat sine landsmän såsom en utmärkt *lycklig del af jordens inbyggare, upplyst af sanningens välgörande fackla;* sedan han talat om vår *nya höga bestämmelse till frihet, vishet och allmän lycksalighet;* om *skenet af den sol, som hos oss så lifligen bestrålar förnuftets himmel,* och om *omöjligheten att öka rågan af vårt sällhetsmått genom annat, än önskningar för det oafbrutna fortvarandet af samma lycksalighet,* antager han strax i början af sin afhandling *uppfostran,* såsom *den enda lycksalighetskällan för menniskoslägtet och alla samhällen,* hvilken han derföre med ett ganska oratoriskt epitet kallar den *gudomliga uppfostran.* Hvad nu angår tillämp-

ningen af denna grundsats på vårt så lycksaliga land, så yttrar han sig *) derom på följande sätt: 'Och denna enda *källa* till ett folkslags lycksalighet, *huru är icke den allmänneligen, och nb. i synnerhet i vårt kära fädernesland, vanvårdad, förvänd, onaturlig! Hvilken himmelshög klagan är väl tillräcklig att nog lifligen kunna afskillra dess närvarande jemmerfulla belägenhet! Se hvilket vidunder af menskligheten nb. yttersta förderf; och hvilken hiskelig qvarlefva, änhu i ett så upplyst tidehvarf, af nb. det grymmaste barbari!!! Måtte långt hellre intet samhälle finnas på jorden, än ett nb. så vanartadt och känslolöst folk emot sitt eget slägte!!!*" — Det är sålunda som författaren litet närmare beskrifver denna *lyckliga del af jordens inbyggare, hvars sällhetsråge nyss icke kunde ökas genom annat, än önskningar för dess varaktighet.* Vi hålle emot hvarandra dessa så olika yttranden, för att gifva åt yngre författare en god spegel af de sällsamma stridigheter, hvartill man genom en obetänksam öfverdrifning så oförmärkt hänföres. Äfven i de ämnen, hvaröfver stridiga omdömen af loford och tadel verkligen kunna till en viss grad fällas, aktar sig en vettig auktor, att ändå till en så uppenbar motsägelse utsväfva i någondera.

*) Pag. 31, 32, 34.

Efter denna inledning och några derpå följande allmänna betraktelser kommer författaren till Uppfostringsverket hos oss, sådant det är, och sådant det efter hans mening borde vara. De hos oss vidtagne anstalter finner han i allmänhet högst oförnuftiga. Med häftighet ifrar han emot bruket att låta barnen uppfostras, antingen af egna föräldrar, hvilka han påstår vara *merendels sjelfve, mönster af alla laster, ja till en gräselig mängd ökände tjufvar och skälmar,* eller att lemna dem till undervisning *åt usle och föraktade skolmästare, klockare, spögubbar, läsgummor,* likasom till *vanliga informatorer.* Man kunde härvid göra Herr von Bilang en liten dilemmatisk fråga af följande beskaffenhet: om ni menar med usla och föraktade skolmästare våra vanliga rektorer och kolleger, hvilka, efter offentligen aflagda lärdomsprof, antagas och befullmäktigas till ungdomens undervisning, med hvad rätt kallar ni dem *usla* och *föraktade?* — Menar ni åter dermed andra än desse, huru har ni då, vid *er himmelshöga klagan öfver svenska uppfostringsverkets jemmerliga tillstånd,* och då ni uppräknat såsom ungdomens uppfostrare *spögubbar, invalider, läsgummor, m. fl.,* huru har ni dervid kunnat förgäta att nämna ett ord (annorlunda än tillfälligtvis) om den betydligaste af regeringens anstalter i detta

ämne; om det som med högsta egentlighet förtjenar namn af en riksförfattning — våra *allmänna skolor?*

Och Herr *von Bilang* sjelf, hvad nytt medel föreslår nu han i sin vishet till uppfostringsverkets upphjelpande ur dess *jemmerliga* vanhäfd? — Jo, *allmänna skolor.* Likväl, man måste tillstå det, med en stark förbättring emot de närvarande. Han vill för det första, att hvart gossbarn öfver hela riket, ifrån grefvens till torparens, må der uppfostras, och det redan ifrån första året af dess lefnad. Den andra hufvudpunkten af hans förslag innehåller, att alla barnen skola kalla hvarandra *bröder,* på det, tillägger han, att när de sedan i framtiden råka hvarandra, den ena i purpurn, den andra t. ex. vid plogen eller dragkärran, jemlikheten och den förtroliga vänskapen då redan ifrån barnåren må vara dem emellan stadfästad. Ifrån denna skola utesluter Herr *von Bilang* likväl alla flickebarn, emedan, säger han, de sedermera uppfostras af gossarna.

När man eftersinnar den gräseliga mängd skolmästare, som skulle fordras, att ända ifrån andra året handleda hela generationen af ett uppväxande folkslag, och hvilka således, enligt författarens uttryck, *redan i barnkammarn,* ja redan vid vaggan, skulle begynna utöfningen af deras kall, stud-

sar man tillbaka af förundran vid hans påstående, att till sådana sysslor inga andra må antagas, än *utsökt skicklige och store män.* Det blir ett lappri i jemförelse mot detta villkor, hvad han derjemte fordrar, att nemligen alla dessa informatorer skola vara i rang, och, som det tyckes, äfven i lönevillkor, till det minsta *Biskopar eller Super-Intendenter.* Man skall finna, om man vill gifva sig mödan af en sådan uträkning, att detta väl uttänkta förslag, afmätt efter vår folkstock, förutsätter ingenting mindre än tillgången på vid pass lumpna tjugu till trettio millioner Riksdaler årligen, och dertill ett litet nätt antal af minst etthundratusen *utsökt store män.* En betydlig del af nationen, man ser det lätteligen, skulle derigenom komma att utgöras af *barn* och *biskopar;* ty det är ofelbart, med den ständiga tillsyn daningen af ett två års barn nödvändigt fordrar, (och hvilket, enligt författarens föreskrift, *intet ögonblick finge lemnas åt sig sjelft*) att en och samma person icke kunde på en gång bevaka flere uppfostran, eller uppammande, som han ganska välbetänkt uttrycker sig. Den vidsträcktaste befattning, hvartill en sådan biskop eller superintendent synes möjligen kunna dela sig, vore då, att, sittande emellan tvenne vaggor, bestrida uppsynen öfver begge. Hvadan med lätthet också in-

ses, att rikets uppfostringsverk fordrade efter denna plan ungefärligen ett lika stort antal *ammor* och *biskopar*. Men dessa riksammor, eller riksköterskor, hvad man må kalla dem, hvilka således den mesta tiden komme att hålla biskoparna sällskap, hvarföre glömmas de alldeles af författarens belönande omsorg? Är det rättvist, att i deras både ansvariga och mödosamma kall ingen uppmuntran af heder dem beviljas? Efter den billigaste proportion i verlden, synes dock som dem i det ringaste borde tilläggas anseende af Kapitensfruar, hvilket äfven förträffligen öfverensstämmer med författarens allmänna stora grundsats, att, som han uttrycker sig, *excitera ambition*.

Hvad nu slutligen angår utvägarne och medlen till kostnadernas bestridande, så utlåter sig författaren ej vidlyftigt derom. Han nämner blott, i förbigående, kollekter, lotterier, och föräldrarnas egne afgifter. Härtill lägger han vidare stamböcker, de förmögnares gåfvor, sammanskott m. m., hvilket i sin riktigt utförda mening lärer vilja säga: *gåfvor enligt stamböcker; gåfvor af dem som hafva råd att gifva; och sammanskjutna gåfvor;* trenne källor till inkomster, hvilka en mindre drifven man i finans-saker, än författaren, lätteligen skulle taga för en och densamma. I synnerhet beropar han sig på de fordna klostren,

som här funnits. En liten oläglig omständighet, i anseende till dessa sednare, är väl den, att de nu mera ej äro till, och att deras skingrade rikedomar svårligen skulle kunna återsamlas, ehuru trängande behofvet dertill också vore. Men denna invändning förfaller såsom obetydlig genom författarens eget yttrande angående naturen af sitt förslag. Han anser det nemligen sjelf såsom helt och hållit *platoniskt;* det vill säga, fullkomligen godt annars — blott icke gjordt för att verkställas.

Beträffande den naturliga och sedolärande Katekes, som innehålles i det andra kapitlet, och hvilken författaren oegennyttigt framlägger till antagande vid de allmänna riks-skolor han föreslår, så inskränke vi oss deröfver till endast följande korta anmärkningar.

Vore också detta magra register på dygder och pligter, med det lilla tillagda ordet om deras orsaker och nytta, verkligen både fullständigt och väl indelt; så blir det ändå alltid, utan en omständlig, ja utan en ganska lycklig förklaring, onyttigt för en ålder i saknad af all erfarenhet, all skicklighet att fatta dessa föga sinnliga begrepp. Den nytta, som dermed skulle vinnas, blir då ingen, utan genom den muntlige lärarens gåfvor och lifliga föreställningssätt; i hvilket fall förtjensten deraf äfven blir hans, icke register-skrifvarens. Ty

svårigheten, min Herre, af en god undervisning i sedoläran ligger icke deri, att riktigt minnas namnen på dygder och pligter, utan i konsten att med lefvande drag intrycka deras nödvändighet i lärjungens begrepp och hjerta.

Skall åter ändamålet af denna *naturliga katekes* vara, att nyttjas såsom en handledning af sjelfva de *utsökt store män* och *biskopar*, hvilka böra förrätta undervisningen, så nödgas vi bekänna, att den efter vårt omdöme saknar dertill allt behörigt värde. Vi tro att det icke gifves någon stor man, eller ens rätt och slätt någon biskop, som icke af sig sjelf, och äfven helt oberedd, skulle kunna uppräkna dessa dygder och pligter med ännu långt bättre ordning, än författaren här gjort. En filosofisk *indelare* t. ex. uppställer icke i motsats emot hvarannan *pligterna emot andra menniskor, och pligterna emot samhället.* Han påminner sig, att det äro andra menniskor, som utgöra samhället. Han vet, att i hvad samhälle man helst vistas, lefver man således tillika ibland andra menniskor. En filosof sätter icke heller pligterna emot oss sjelfva i sådan ordning som denna: *pligten att vara tapper; — pligten att med försigtighet välja hustru; — pligten att akta sig för spelsjukan.* — Sådant kallas ej att indela, utan att på höft uppräkna. Än mindre

ålägger han oss att *älska och högakta alla andra menniskor, såsom våra förtrognaste vänner.* Det går för långt: och författaren bör icke begära sådant. Ännu långt mindre inblandar en filosof i sin så kallade *naturliga katekes* hela den uppenbarade trosläran. Och ändteligen aldramihst när han talar om *Öfverhetens pligt att vara outtröttlig i sitt höga kall, samt i synnerhet att med egna lysande exempel befrämja all slags dygd och medborgerlighet,* citerar han i anledning deraf följande verser:

Lorsqu' Auguste buvait, la Pologne étoit ivre;
Lorsque le grand Louis brûla d'un tendre amour,
Paris devint Cythère, et tout suivit la cour &c.

Då författarn i det följande *tredje kapitlet* företager sig att afhandla hvad han kallar *grunderne och motiverne till ungdomens uppammande i förenämde naturliga sedolära,* skulle man väl knappt förmoda, att under denna rubrik ingenting annat finna, än den bekanta indelningen af menniskans lefnad i dess fyra åldrar, jemte uppnämnandet af några hos ungdomen vanliga egenskaper och fel, såsom *läraktighet* eller *dumhet, böjlighet* eller *envishet,* o. s. v. Svårt skulle det blifva att häraf dömma hvad begrepp författaren egentligen fäster vid de tvenne orden *grunder* och

mo-

motiver; ty den som känner det minsta af ordens filosofiska bemärkelse, icke kallar han det för en *grund* eller ett *motiv till sedolärans inplantande,* att barnen vid en viss ålder äro *dumma,* vid en annan *läraktiga,* vid en annan *envisa* m. m.; medförde också verkligen årens olikhet detta olika förhållande. Men till öfverflöd är äfven ingenting falskare, än denna indelning. Ty hvarken äro barnen till exempel i allmänhet *dumma* och *minneslösa* intill sjunde året, men deremot böjliga; eller röjer sig hos dem läraktigheten, sjelfklokheten, lättrogenheten, envisheten, apaktigheten, blott emellan det sjunde och fjortonde; egenskaper dessutom, hvaraf några utesluta de öfriga. Hela barnåldern har denna beskaffenhet af fel och goda böjelser, hvilka icke låta sig efter årtalen på papper indela. En auktor, som äger förråd af verkligt nyttiga saker, uppfyller icke sin bok med denna magra och löjliga grundlighet, som ingenting annat innebär, än de mest triviala saker, framställda på köpet med ett märkligt tillägg af falskhet och förvirring.

På samma sätt som författaren i detta föregående kapitel visat hvad han kallar *grunderne och motiverne till den naturliga sedolärans inplantande,* går han nu att i det följande fjerde

och sista visa *grunderne* till dess *bibehållande och stadfästelse.* Med *grunderna* förstår han icke heller på detta ställe skälen och de förmående orsakerna; utan de yttre uppmuntringar af *ceremonier* och *belöningar,* hvilka han ifrigt och till mångfaldighet yrkar. Vi beklage, att den nödvändiga kortheten icke tillåter oss anföra beskrifningarne på alla dessa offentliga fester och belöningshögtider; dessa *hederstecken* på hatten, på bröstet och på fingrarne. Han vill till ex., att alla beskedliga gossar vid tjugonde året skola offentligen beskänkas med gullringar af alla bygdens unga flickor, så högre som lägre, till ett tecken, att de förre nu kunna anhålla om de sednares hjertan, och välja sig ibland dem hustrur. Han vill dernäst, att alla beskedliga karlar skola få guldpenningar på bröstet med regentens bild och en inskription af författaren. Man finner, att han ej ser på kostnaden. I ett så väl uppfostradt land skulle naturligtvis hvar karl blifva mycket beskedlig, hvilket gjorde i blott guldringar och guldpenningar åt beskedligt folk redan en betydlig summa; ville man änskönt ej taga ett hvart af dessa hederstecken till högre värde än författarens bok. Han förutsätter således, man ser det väl, ett land, rikare än vårt på ädla metaller, och skrifver på intet sätt för dessa riksgälds-ti-

der. Men något, som författaren icke förutsätter, är den sanningen, att hederstecken böra vara sällsynta, just för att kunna vara *hederstecken;* och att ett helt folkslag, prydt med *guldpenning på bröstet, något glimrande på hatten och guldring på handen,* skulle blifva en lika så löjlig uppmuntran till dygd, som barnsligt påfund af en moralisk skol-stiftare. För vidlyftigt skulle det blifva att här anföra alla författarens öfriga *grunder till den naturliga sedolärans bibehållande.* En enda deribland kunne vi dock ej lemna alldeles obemäld. Den består uti att gifva riklig karakter och rang åt moraliska egenskaper, likasom åt embeten och stats-förtjenster. Herr *von Bilang* undrar äfven på, att man icke länge sedan betjent sig af detta sluga påfund. Men som han i sitt arbete hvarken utsätter med hvilka allmänna sysslor och stats-förtjenster den eller den dygden borde hafva lika rang; eller föreslår hvad karakter borde genom en sådan konungens fullmakt tilläggas *flitens, troheten, sparsamheten* &c.; så uppskjute vi att yttra oss öfver detta hans förslag, till dess författaren hunnit utarbeta en sådan moralisk *titulatur- och rang-ordning.* Vi längte med nyfikenhet att erfara hvad moralisk rang i staten efter detta förslag tillkommer en författare, som

föreslår att taga barnen vid tu års ålder ifrån föräldrarne, för att låta dem efter sin katekes uppfostras; och vill derefter låta *utan all undflykt* straffa de arma föräldrarne för fel, som begås af deras barn vid en mognare ålder.

När man framställer sig att förbättra ett helt rikes uppfostringsverk; när man skrifver handböcker för ungdomen, och ger undervisningar åt de *utsökt store män*, som böra väljas till dess uppfostran, synes det ibland annat, som man ägde någon förbindelse att sjelf kunna uttrycka sig på sitt modersmål, om ej fullkomligt väl, dock åtminstone med sammanhang, språkets renhet och en viss grammatisk riktighet. Se här några ställen, som skola utvisa, huruvida auktorn till förbemälte *Sunda Filosofi och Naturliga Sedolära* känt och uppfyllt denna ganska naturliga förbindelse för auktorer.

Han skrifver pag. 38: — — "medelst den "lydnad och tvång till dygden, som de yngre "och svagare äro *underkastade* de äldre och star"kare. — pag. 44: intet enda gossbarn, som "icke redan vid cirka tu års ålder blifvit *skilde* "ifrån sina föräldrar. — pag. 46: *befordra någons* "*nödtorft*. — pag. 51: segra öfver afgudar, helga"de af tiden, invigde af yppigheten, och offrade

egennyttan. — pag. 55: skyldigheter, *hvartill* enniskan af naturens lag är förbunden *till.* — ın talar pag. 62 om Kristi *högst uppenbara* ‘delse af en jungfru för 1793 år sedan. — ibid. ı änglar, ämnade att NB. *omgifva* Gud. — g. 68 om dygden att *umbära* sinnliga ſlustar h sedvanor. — Han yttrar sig pag. 69 sålun-ı: ty den försigtige lyckas det och vinner snast, samt hjelper sig alltid bäst ur faran. — Ändligen bjuder han pag. 76: att icke allenast unırlåta att skada *andra menniskor*, utan fast mefreda och försvara *honom.*" Vi förbigå flere lika ställen med en mängd oriktiga eller fördna ord, såsom: *vanvettinge, blindvist, grönöst, apartig* (i stället för *apartad* eller *apak*), *undra sig* &c., samt en nästan öfverallt felig kommatering, som underhjelpt af skrifsättet akar stundom de löjligaste förvillelser.

Vi kunna slutligen ej underlåta, att med några l anmärka författarens besynnerliga sorgfällig t att ofta inblanda fransyska ord, äfven der, arest ej den ringaste nödvändighet dertill tvin-. Således finner man öfverallt i hans arbete lana uttryck som dessa följande: *prevenera* om ‘got; — *recommendera* en flitig *lecture;* helsans ıserverande och bevarande; — *occupationer* och

förrättningar; *estimable* näringar; — *differenta* åldrar; — utesluta *exprès*; — *excitera ambition*; *reussera* i den *pointen* af *Religion* att förqväfva *ambition*. — Hvarföre ej så gerna: att *etouffera ambition?* så hade ingenting varit svenskt i den meningen mer än *att*, *af* och *i*. Det är väl ej rart att finna personer i det allmänna umgänget, som med flit på detta löjliga sätt bråka och uppspäcka deras modersmål, för att derigenom gifva sig anseende af en slags förnäm vana vid det fransyska språket. Svårligen skulle man likväl kunna misstänka för en sådan fåfänga en man, hos hvilken, både som auktor och ståndsperson, man utan all svårighet förutsätter denna lilla skicklighet. Hade författaren derföre velat i detta språk visa någon särdeles färdighet, så hade han i sin bok dertill funnit långt behörigare tillfällen. Der finnes nästan ej en enda fransysk citation, som ej flödar af stafnings- och andra grammatikaliska fel, omöjliga att undfly ett aldrig så litet språklärdt öga. Se här: *l'aire*, *soit-méme* (soi-même), *savoire*, *dir*, *pouvoire*, *pomp*, *un exemple qui a de pouvoir* &c., fel, så mycket angelägnare att rätta, som de af ett särdeles missöde, dels allesammans inträffa just på sådana ställen, hvarest någon ovisshet i stafsättet vanligen röjer sig hos mindre kunni-

ga, dels med samma stafning oftare återkomma, till ex. *redicule*, och i synnerhet ordet Sans-Souci, hvilket åtminstone sex gånger förekommer, alltid stafvadt utan sitt *s*, nemligen sålunda: *San-Souci.* — Detta om den första delen af Herr *von Bilangs* arbete. Om den andra framdeles.

OM EFTERHÄRMNING.

Fragment af den höga Kritiken, till upplysning för alla Läsare, som icke vilja bedragas. Af Thorild. Tryckt i Stockholm hos Zetterberg 1792, 8:o 34 sidor.

De som tagit någon kunskap om dessa tid efter annan framkastade häften, hvilka utgöra hvad denne auktor sjelf kallar sina *Vittra Arbeten,* lära påminna sig, att han uti *Lagstiftningen för Snillets Verld* lofvar allmänheten ännu en liten bok *pro Sensu sublimi,* under titel af: *Den höga Kritiken eller det sanna Snillet;* hvari publiken skulle af honom undervisas, att *utan behof af någon kritisk skolmästare hafva i hela vitterheten en äkta smak.*

Detta löfte anser nu författaren till en del uppfyldt genom närvarande fragment. Vissa förutskickade eller inblandade reflexioner undantagne, angår det likväl hufvudsakligen blott några vittra stölder, hvilka, så vidt vi af hans sammanlagde utlåtelser kunne sluta, blifvit nyligen gjorda ur hans arbeten eller samtal, dels i anseende till *stilen och sättet att författa,* dels äfven i anseende till *satser och nya sanningar,* dem han upptäckt, och hvarmed andre auktorer en tid lång

t på hans bekostnad, *vunnit penningar och nutation*, men, till höjd af otacksamhet, *utan att r citera honom.* Om han dervid icke nämner sjelf, annorlunda än indirekte och i tredje rsonen, upplyses man likväl tillräckligt om hans ning, så väl genom de ifrågavarande ställen, ilka lära verkligen finnas i hans skrifter, som en af den beundran hvarmed han öfverallt ta- om det bestulna stora Snillet, *dess ovanliga ter, sköna drag, teorier, originaliteter, djerf- storheter och infall:* en beundran, hvilken man l sällan lärer hafva sett denna författare egna någon annan än sig sjelf.

Vi utlåte oss icke här öfver rättvisan och kheten af en sådan sjelfbeundran; icke öfver n sällsamma egenskapen af ett arbete, redan i r kungjordt, men hvartill anledningen synes först r hafva förekommit; icke öfver troligheten af föregifna vittra stölder. Mindre allvarsamma are, än vi, skola kanske hos auktorn till *Kritik ver Kritiker* och till *Det nödvändiga i Finanser-* blott vända till rolighet detta naiva skryt, *af r man* och af ett Snille, *som med godhet och da bibringar andra skribenter de begrepp de ta; hvilka åter göra berömda böcker af blotta teckningar ur dess conversationer;* men, icke jde dermed, på det otacksammaste sätt plundra

honom allt framgent på *hans ovanliga idéer, skö-na drag, teorier, originaliteter, djerfva storhe-ter och infall.* Hvad oss angår, som det ej till-kommer att skämta, och som ej våga att hafva infall, synes det oss blott som författaren något för tidigt tillåter sig denna ton af *Stort Snille* och dessa klagomål, i fall de annars kunde någonsin hos en vettig auktor billigas. Vi tro, att förtjen-sten af hans skrifter är dertill visserligen icke nog afgjord, och vi förundra oss med skäl, att i hans *erkända arbeten* ingenting finna, som tyckes på långt när svara i värde emot de förluster hvaröf-ver han beklagar sig. Lika så litet hafva vi å an-dra sidan funnit, i de tid efter annan med hans skrifart utkomne stycken, något, hvarpå en god auktor just med smärta skulle se sig bestulen. Lät något deraf verkligen vara honom frântaget; men lönte det väl mödan att så starkt som han gör trumma derefter?

Men det är tid att komma till sjelfva skrif-ten och dess innehåll. Vi fråge härvid — icke den delen af läsare, hvilkas urskillning och tan-kegåfva med största förtroende alltid hvila vid det underbara en auktor säger dem angående vär-det af sitt arbete; utan dem deribland, hvilkas egna omdöme och kunskaper uppfordra dem att under läsningen sjelfve forska i de ämnen dem

föreställas: — desse fråga vi, desse anmode vi att eftersinna, innan de ännu öppna denna skrift om imitationen, hvilka upplysningar de der vänta sig att finna, och på hvad sätt dem synes, att en god auktor borde afhandla detta ämne. Sedan bedje vi dem att göra jemförelsen.

Man bör icke anse sig för kännare, säger författaren på ett ställe i detta fragment, *innan man enligt sanningen lärt att väl skilja rafs, skrift, bok* ifrån hvarandra. För vår del tro vi det vara tillräckligt att väl skilja *rafs* ifrån de begge öfriga slagen; men vi smickre oss ej med hopp, att sådant alltid skall låta göra sig med samma lätthet som här.

Ett godt arbete, *bok* eller *skrift,* (sådan är vår tanke derom) säger det *vigtiga,* hvilket alltid är det *nyttiga* i ämnet; säger det med *ordning, sammanhang* och med en viss *skicklighet af skrifart,* åtminstone med *anständighet. Rafs* har ingen af dessa egenskaper, utan förenar tvertom deras motsatta fel. En *rafsare* (är det icke så Herr Th.) har ingen plan, intet sammanhang, ingen stil. Han säger allt, så när som det hufvudsakliga. Man följer honom till hälften af hans arbete, utan att veta hvart ut han leder, och man slutar honom, utan att veta hvad man läst. Man finner stundom lika så mycken metod hos ho-

nom, när man läser honom ifrån slutet till början (vi föreslå att försöka det), som när man på det vanliga sättet läser honom ifrån början till slutet. Han har merendels lika så inskränkt urskillning, som gränslöst högmod. Han tar det burleska för qvickt, det orediga för djupt, det orimliga för originalt; hoppar i sina skrifter ifrån hugskott till hugskott, och sammanhopar liknelser af den dåligaste smak med tankar af den tydligaste falskhet. I fall författaren finner oss på denna beskrifning skicklige nog att skilja en rafsare ifrån en god auktor, fortfare vi desto tryggare med det öfriga af hans fragment om imitationen.

Detta ämne har, säger han, länge legat i mörker. Det samma har han sagt om alla de ämnen öfver hvilka han skrifvit. Men huru har han upplyst dem? Huru upplyser han detta? Jo, på följande sätt.

Först säger han: *att imitera Homerus är icke att skrifva det samma som Homerus.* Deri har han åtminstone rätt. Derpå tillägger han, att *vi icke väckas till härmande apors gyckelspel,* och att en soldat, som vill visa sig uppeldad af sin anförares exempel, icke till den ändan måste begynna på att kommendera som han; eller för att nyttja auktors egna originala uttryck: icke

rföre måste *vilja härma hans gudalika röst* h *bud.*

Han säger vidare, att all sann härmning rör t *allmänna,* icke det *besynnerliga* i en sak. et är just tvertom. Om han mins någon skrynde poet, hvars högtrafvande svulstiga stil och rser blifvit lyckligen *härmade*; om han kommer ihåg huru lifligt nöje en sådan härmning forom gifvit publiken, skall han finna, att det var st det *besynnerliga* hos denne, icke det *allmänt,* hvarvid den imiterandes konst då i synnerhet ste sig. I vitterheten och konsterna är det *sätt,* som kan imiteras; *saken* kan blott upprepas; en det är *sättet,* som är hos en stor konstnär, målare, en bildhuggare, en poet, just det *besynnerliga,* hvilket åtskiljer honom ifrån alla andra samma yrke, och som, i fall godt, förtjenar t efterliknas. All imitation rör då detta *besynerliga,* och alldeles intet det *allmänna;* hvilket en imiterade saken nödvändigt har med flere andra saker gemensamt, och i hvilket fall det vore kgilltigt hvilken af dessa flera saker man imiterade. Vi förundre oss deröfver, att den *ovanlige* nkaren, som gör nya Teorier, icke af sig sjelf nsett en så enfaldig sanning. Men vi råde honom att flytta den med första in i Teorierna. Vi kola ej derföre skrika, att han bestulit oss.

Han säger, att *ingenting kastar större ljus på läran om den vittra imitationen, än vårt sätt att likna Gud. Denna imitation,* fortfar han, *består icke deri, att med en eftergycklad tossaktig gudomlighet* ropa Guds *varde ljus, härma hans åskor och stormar; utan deri, att hvar och en i sin själs uppriktighet och sanning, med sin egen bästa makt och kraft, söker den slags fullkomlighet, som är honom möjlig.* Författaren, som upplyser mörka ämnen, och som gör Teorier, borde likväl veta, att tvenne saker af alldeles åtskilda slag icke tjena till upplysning af hvarandras egentliga beskaffenhet. Det är ej nog att hafva ovanliga idéer; de måste äfven vara riktiga. Annan är imitationen af Catos dygd, annan af Raphaels pensel. Ingen har trott likna Gud genom härmning af åskor eller stormar. Man vet, att om det i något afseende är möjligt, sker det ej genom utvertes medel, utan blott genom viljans godhet. Men hvar och en vet tillika, att en poet eller konstnär icke kan härmas, utan just i hans sätt att röra sinnena, hvilket, som nyss sades, fordrar en härmning af helt annat slag, än den moraliska likheten. En målare-gosse imiterar ej Raphael, fast han än söker *den högsta fullkomlighet, som är honom möjlig,* då han i *sin själs uppriktighet och sanning, med sin egen bästa makt*

och kraft, kladdar edra tapeter. Han kan likna Gud, om ni vill, genom sin rättsinnighet och godheten af sitt uppsåt, men ännu en gång, han liknar icke Raphael. Den *ovanliga tänkaren* har på nytt bedragit sig. Han har trott sig föda en *ovanlig idé,* och har födt en *orimlig.* Vi tro, att han i det af oss anförda torde finna någon rättelse. Fort in dermed i Teorierna.

Han säger, *att den slags imitation, som kallas öfverföra på sitt språk andra länders och tiders skönheter, heter i en mild och förtrolig stil, att stjäla frukt ifrån grannen för att dermed fägna eder. Men att det ni stjäl der solen går upp, gör er till tjuf der solen går ner.* Detta kallar han *en mild och förtrolig stil.* Huru han likväl vet att gifva sakerna sitt rätta namn!

Han säger, *att Virgilius tog i löndom från Homerus.* Han inbillar sig, att man i Rom läste Homerus lika så litet som vissa skribenter i den *höga kritiken* hos oss, och att man kunde stjäla af honom i löndom. Vet han ej, att sjelfva Augustus, som belönte, beundrade och räddade Virgilii Sånger, har gjort en jemförelse emellan dem och Iliaden; hvari han till och med ger Virgilius företrädet?

Han säger, *att Horatius lånte sina Sångers både ljungeldar och blomster af Pindarus, Ana-*

kreon med flere. Vi bönfalle hos honom på det enträgnaste, att visa oss *Horatii ljungeldar och hans blomster* hos Pindarus och Anakreon; skulle han också dertill fordra ett års tid, för att lära det språk hvarom han talar.

Han säger, *att Plato, Cicero, Kyrkofäderne, Erasmus, Fontenelle, Voltaire, Pope, icke varit Genier,* utan vittra tjufvar, *som öppnat boutiken af falskt och sant vett i alla sortimenter och fasoner.* Så talar om verldens yppersta skribenter densamme yngling, som ropar på hvart blad af sina två, tre små häften: det är jag, som är ett stort Snille! Men man kunde svara honom med den gamle vises råd, af en lika anledning: unge man, skryt då med rimlighet.

Han säger, att det gifs ett slags *imit-imitation eller conto, eller lappverk, eller egentligen sagdt tras-täcke — som består af idel halfva och hela verser, lånte ur den ståtligaste poet, som sjunger om Gudar eller hjeltar, för att dermed lofsjunga en tossa.* Det är visst, att hvarken Plato eller Cicero, eller Kyrkofäderne skrifvit med denna stil.

Han säger, att det ges ett slags *härmare med kraft, hvilka han kallar litteraturens svultne kossacker, som vid den festin ett rikt snille gifver, fastän de kommo nyss utsvultne ur skogen,*

ropa

ropa till folkhopen: detta är vårt palats, och det är vi, godt folk, som gifva dessa festiner.

Han säger, att den konst hvarmed dumdristige författare intaga den fåkunniga hopen, är *oreda och öfverdrifning.* Detta är sant. Men kan det vara han sjelf, som säger oss det?

Han säger, att *hopen, i frågan om snille, kan sättas utom sig af glädje åt en flandrisk grin-olle.* Vi medgifve, att han har rätt, och berömme hans oväldighet.

Han säger, att *alla imitatorer äro kort-knektar, hvilka, när de synas i det täcka, grina så söttsött, som en verliebt Harlequin.* Hvarefter han talar om *lag-tossor, rim-tossor, inbillningens Horribilicribrifaxar, och de ömma känslors flygelmän i poesien.*

Han säger, att *det är en skam för mensklighetен, en skam, som kan röra den vise till tårar, att något sådant som aktion* (teatralisk) *har kunnat blifva för oss en konst, en stor konst, en sublim konst. Aktion* — fortfar han — *ett upptåg inför själen och naturen, inför Gud och himmelen, så styggt, som dess fullbordande är pinsamt, ända till omöjlighet.* Vi lemne åt våra goda aktörer att försvara deras konst. De hafva denna gången Grekland och Rom, Frankrike, England,

med ett ord, alla upplysta nationer på deras sida. Men så mycket se vi väl, att om detta rika *mille* någonsin mera ger *festiner i sitt palats åt svultne kossacker, som komma ur skogen*, lärer han åtminstone icke tillika gifva dem spektakel. Man kan ej begära allt på en gång. Tout baron a sa fantaisie.

På ett par ställen resonerar han djupt. Han säger ibland annat, att *efter hans teori hvart och ett tings beståndskraft finnes i dess egna systems centrum, hvadan ock dess skönhet endast finnes i dess egen hela varelses finaste mått.* — Öfver denna sin teori yttrar han sig sjelf sålunda: *det är i sanning förundransvärdt, huru allt det sublima i naturen är enfaldigt.* Detta drag målar. Författaren märkte tvifvelsutan, att han råkat säga en omening, hvaraf ingen skulle begripa något.

Sådana äro de egentliga momenter af detta författarens nya arbete. Allt det öfriga angår blott de stölder man gjort ur hans böcker, konversationer, idéer, teorier, hvilka, som han nu efteråt bekänner, ensamt utgöra hans *rikedomar*, hans *palatser* och *festiner*. Om så förhåller sig, vore det kanske nu han kunde tala om *tras-täcken*. Dessa försök att imitera hans skrifart i riksnyttiga ämnen kallar han Phaëtontism, eller *att vilja köra*

Solens vagn, och dem, som med en sådan förmätenhet omgå, *det patriotiska snillets bytingar.*

Den ena har gjort *ryktbara böcker* af de begrepp han inhämtat i författarens *umgänge*, och har deruppå vunnit *penningar och reputation.* Sådant har en gång blifvit honom förlåtet, men han har kommit igen. Den andra har blifvit ärad för trenne skaldestycken, hvilka, som han utlåter sig, draga deras hela värde ifrån *en annans förstånd*, än dens eget, som derföre bär namnet. Skulle ej detta *andra förstånd* äfven vara Hr Th:s? Slår ej felt, ty huru skulle han annars med denna visshet kunna försäkra allmänheten derom? Godt! Ni skall se, att han till slut har gjort alla deras bästa arbeten, vid hvilka han i sin lifstid talat.

Vi försöke ej att utgrunda hvilken denne poet må vara. Men om han blifvit ärad för poesier, hvilka tillhöra fragmentskrifvarens förstånd, kunna vi ej nog beundra ädelmodet af hans *förstånd*, som gjort i det fallet bättre verser åt andra, än åt honom sjelf. Nästan på samma sätt förhåller det sig med den prosa han påstår, att man stulit ifrån honom. Om han trodde oss, skulle han taga igen hvad de beröfvat honom, och lemna åt dem i stället hvad han sjelf utgifvit. Desse oförsynte förtjente väl en sådan bestraffning.

Det följde nu i ordningen att här anföra några af de ur latinska auktorerna citerade ställen, hvari författaren, genom en ganska klar och liflig tillämpning, än liknar sig vid Öfverguden *Jupiter, hvars altare man plundrat vid ljuset af dess egna strålar* *); än påminner sina imitatorer, att icke *undanstjäla honom sin ära, sedan han upplyft dem till storhet och anseende* **); än åter råder oss andra författare, att för *naturens vanmakts* skull hos oss ej söka på ett fånigt sätt härma sådant hos honom, *som för hvarje dödlig är långt öfver all möjlighet att likna* ***); men rummet, och den skoning vi äro skyldige läsarns tålamod, tillåta oss ej en sådan omständlighet. Låtom oss för fullkomlighetens skull endast tillägga författarens egen märkvärdiga jemförelse emellan sig och andra skribenter, när de i ämnen eller skrifart våga att närma sig upp till honom. *Det är naturligt*, säger han, *att en fiskarebåt skall våldsamt vräkas och förgås på desamma hafvets vågor, der ett skepp*

---

*) Lucernam fur accendit ex ara Iovis,
Ipsumque compilavit ad lumen suum. *Phaeder.*

**) Non debemus suffurari gloriam illorum, qui nos in altum extulerunt. *Plutarch.*

***) Mihi quidem de Stilo cum aliis certamen et aemulatio plane pusilli animi ac cavillatoris esse videtur: in iis vero, quae imitari queat nemo, etiam prorsus insulsi. *Plutarch.*

har sin vissa och majestätliga gång. Men derföre bör också den sitta glad på sin strand och meta sina löjor, som ej har råd och makt att kring oceanen söka nya verldar. Aldraminst bör en sådan komma och skryta med att hafva funnit dem, hvars bålaste färd till hafs man nog vet aldrig har sträckt sig öfver Kodjupet.

Liknelsens förhållande är detta: *fiskarebåten* är hvarje författares i allmänhet. *Det majestätliga skeppet* är författaren af denna skrift. *Oceanen* är hans snille. De *nya verldarne* äro hans *teorier, originaliteter, sköna drag, djerfva storheter och infall. Kodjupet* är hvar och en annan skribents förstånd. *Meta löjor* vill säga i hans originala skönare språk, att skrifva lappri, plocka ihop *sant och falskt vett i alla sortimenter och fasoner, såsom Plato, Cicero, Kyrkofäderne, Petrarca, Erasmus, Fontenelle, Voltaire, Pope, Wieland etc.* *). Hans egen skrifart deremot heter *det stora slaget af stil och sanningar, eller — den högsta ordning af stil, skönhet och sanningar* **).

Läsarn torde förundra sig att så långt fram i recensionen ännu ej hafva funnit spår till den afhandling *Pro sensu sublimi*, som skriften skall innehålla, och som skulle lära honom *att hafva*

*) Pag. 8.
**) Pag 17, 21.

i hela vitterheten en äkta smak. Men han lärer urskulda oss att ej hafva gifvit mera, än vi sjelfva fått, och att ej hafva kunnat redovisa för mer, än hvad dessa blad innebära. Om han täckes sjelf genomögna dem, lärer han deri svårligen upptäcka annat, än de af oss troget anförda *djerfva storheter och infall.* Läsarn torde ej kunna hindra sig ifrån att småle härvid; men författaren skall utan tvifvel svara dertill, att han föraktar åtlöjet. Sådant kan, vi medgifva det, någon gång bevisa storhet och hjeltesinne; men vi hemställa till författarens eget närmare eftersinnande, huruvida det vid detta tillfälle vore verkligen ett tecken af god betydelse.

Vi undra ej på de hårda och föraktande tillmälen, hvarmed författaren i dag angriper några bedragne ynglingar, hvilka af brist, dels på urskillning, dels på erfarenhet och kunskaper, låtit förvilla sig af hans skrytsamma sjelfberöm, till hans förtrolighet och okloka efterföljd. Det är sant, att äfven en gosse, som i sin barnslighet närrar den andra ut på isen, långt ifrån att doppa honom djupare i fall den brister, känner och uppfyller pligten att bispringa och rädda den oskyldige han missledt: men det gifves ingen orsak, hvarföre moralen här som annars icke skulle bero af omdömes-graden. Om vi således undre på

något, är det (oaktadt den erfarenhet vi deraf äge), att sådane efterföljare verkligen kunnat gifvas, hvilket vi anse såsom ett bevis till hvad grad äfven det allmännaste slag af förstånd är, som poeten säger, en trögväxt ört på jordens yta; och kanske mera på den del deraf som vi bebo, än på många af de öfriga.

Sveriges Statshvälfningar och Hushållsanstalter, ifrån år 1720 till år 1792, jemte orsaker och anledningar dertill, af M. Blix, Häradshöfding.

Filosofiskt försök, att utur menniskans egenskaper utröna ändamålet hvartill menniskan är skapad; samt att utur djurens egenskaper utröna ändamålet för djuren, af M. Blix, Häradshöfding.

Herr *Blix,* Häradshöfding, som för få år tillbaka första gången visade sig på den auktorliga skådebanan, har genom desto flitigare uppträden sedan sökt att underhålla sin hågkomst hos allmänheten. *Jordbruket, finanserne, politiken, historien* och sednast *filosofien* äro de ämnen, hvari han ansett sig kallad att undervisa. Någon skall, med denna underrättelse, måhända redan vid genomögnandet af den sist anförda ordrika titeln, förundra sig öfver så vidsträckt sakkunskap, och så liten kännedom af språk och stil. Men den, som utan att stanna dervid, blott behagar sträcka den ringaste pröfning till sjelfva skrifterna, skall snart finna emellan begge delarne den fullkomligaste jemförlighet.

Antalet, och den tätare följaktigheten af dessa arbeten, vittna oemotsägligen, att Herr B:s skrifter

ibland oss icke sakna läsare. Man kan ej neka, om man också gerna ville, att en ibland dem gått ända till *tredje upplagan.* Ibland den större mängd hågade köpare, som detta förutsätter, torde dock en enda liten klass böra för sanningens skull undantagas: den synes utgöras af sådana, som älska att finna, i böcker som angå rikshushållningen, erfarenhet och mogen öfverläggning; i historiska och politiska skrifter, sanning och oväldighet; i filosofiska, kännedom och tankeföljd, och i alla tillhopa, skrifartens värdighet.

Hr B:s första skrift, *Svenska Jordbrukets historia,* har funnit motsägare, dels i anseende till principen, (hvilken i sanning kunde synas tagen ännu mera till andras förmån, än till sjelfva jordbrukarens) dels äfven i anseende till vissa uppgifters riktighet. Till detta sednare slags kritik har Hr B. grundligen svarat genom liknelsen om någon, som på en väg söker upphinna sin föregångare; *det måste ske dervid,* heter det, *att han först får honom i sigte bakifrån;* hvilket skall hafva händt Hr B., enligt hvad han sjelf yttrar, med det ämnet han afhandlade. Dernäst påminner han, att just sådane anmärkningar (emot goda bakvända afhandlingar) gjordes också i Frankrike kort före revolutionen; hvadan han synes likasom frukta hos sina granskare någon trolös afsigt emot det

allmänna lugnet, och afskräcker dem med Polens öde ifrån vidare påminnelser.

Skriften om *Finanserna* har blifvit granskad i en särskilt afhandling, och så långt vid en hastig läsning kunnat dömmas, med en grundlighet och en tillbörlighet af skrifart, hvilka, ännu mer än sjelfva stridigheten i meningar, göra denna afhandling till en verklig motsats af Hr B:s arbeten.

Boken om *Sveriges Statshvälfningar och Hushållsanstalter ifrån år 1720 till år 1792*, är ibland alla Hr B:s skrifter, likasom den vidlyftigaste, äfven den mest kringspridda och i sanning den märkvärdigaste. Den innehåller, utom en kritik öfver 1720 års Regeringsform, en slags Riksdagshistoria för sednare tider, starkt späckad med Hr B:s egna spekulationer i några mål af den allmänna hushållningen. Jemte allt detta, innehåller denna bok ännu många flera särskilt anmärkliga saker; såsom, för att exempelvis nämna några deribland: vissa till sak och uttryck, i det minsta sagdt, ganska vågade omdömen öfver en nyss afliden Svensk Konung; flere påminnelser vid eller mot billigheten af Carl XI:s bekanta Reduktion; Rysslands garanti för 1720 års Regeringsform öfverallt anförd såsom en afgjord och oförneklig sak; bevis att Svenska Adelns jord är af all jord i riket den mest betungade; och utom mycket annat

af samma beskaffenhet, slutligen äfven en liten satirisk jemförelse emellan de fyra Riksståndens rättigheter, hvilket ämne likväl i sanning tyckts fordra ett något olika behandlingssätt.

Det heter i denna jemförelse, om likstolen som för begrafningar tillkommer Presterskapet: *att denna grofva betalning tages, fastän presten för sin tjenst viss lön njuter.* — Och längre fram: *olycklig den lekman, som skulle bjuda till att här vandra i den ostrafflige Abrahams spår och sjelf begrafva sin däjeliga Sara.* — Vidare, och om undantag i begrafnings- och likstolsrättigheten, såsom till exempel, i händelse af sjelfspillingar: *ehuru rörande tillfälle det här vore för en anderik man, att vid denna uslings graf varna sina kära åhörare från djefvulens försåt och list, hafva dock lagarne beslutit i 13 kap. M.B. att straffa en död kropp för det brott han begick å den tid han var lefvande, och derföre, utan åtal af Presterskapet, här lemnat begrafningsskyldigheten åt rackarn. Jag känner,* fortfar auktor vidare och i anledning af Presterskapets boställen, *jag känner inga flera varelser i Sverige, än stararne och presterne, som äga nästen utan att bygga dem. Spilkråkan timrar åt de förra och församlingen åt de sednare.*

Man torde väl näppeligen hafva sett någonsin

tillförene, i ett offentligt historiskt arbete, eller någon annan skrift, ett helt Riksstånds rättigheter med sådan stil afhandlas. Men jag har trott denna lilla profbit behöfvas, för att såsom en tjenlig inledning bereda läsarn till det påföljande.

Det är i företalet till andra delen af detta arbete, hvilken begynner med Konung Gustaf IIIs regeringstid, som auktor yttrar sig på följande temligen oförväntade sätt:

Om erkänslan obestridligen är berättigad, att med strida tårar fukta det nyss uppkastade stoftet åt qvarlefvorna af en vårt slägtes krönta välgörare; — så är förmodligen vid befrielsen från en plågare ingen viss termin bestämd eller utstakad bakom konungagrafven, för oskulden att få sucka, och för den qväfda samfundsdygden att få draga andan till sig. Hvarföre skulle man då icke beskrifva Gustaf III:s ur minnet, medan det är friskt? — Man studsar tillbaka vid denna strof; och man har rätt att göra det. I fall Hr B. trott, att under dessa begge motsatser finna för sin kända välmening en skärm emot vådliga tydningar, så känner han illa naturen af den retoriska figur han nyttjat. Det gifs ingen läsare och ingen skribent, som ej skall säga honom, att denna fras, för att kunna försvaras inför hvad slags domstol det ock vore, vitter eller borgerlig, måste nödvändigt

helt och hållet omvändas. Skulle han ej hafva vetat, att i alla sådana motsatser innehåller den sednare alltid sjelfva tillämpningen? Det är visst här, om någonsin, som man bör hoppas att Hr B. sett sitt ämne, eller sin tanke, *bakifrån*. Jag skall ej tillåta mig någon annan anmärkning öfver detta ställe. Se här en och annan af de strida tårar, hvarmed Hr B. 1795 *fuktade det nyss uppkastade stoftet åt qvarlefvorna* af Gustaf III.

2 del. p. 220 — — — *Kung Gustafs mycknа snille passade icke åt hans vanmäktiga rike. Hans regering kommer och verkligen för eftervärlden att liksom föreställa kavalkaden af en för stark ryttare på för mager och mattad häst. Både ryttare, manöver och sporrar äro för svåre åt hästen, fastän hästen har mera eld, styrka och istadighet, än ryttaren föreställde sig. Och härigenom händer, att hästen kabriolerar; och knäcker ryggen.* Första tåren.

Nej, Gustaf III hade bort få vara Frankrikes Konung i Ludvig XVI:s ställe. — Men jag ber Hr B., hvarföre då just i en halshuggen Konungs ställe? Förslaget är ej välvilligt; och hvarföre borde han icke så gerna *få vara Sveriges?* Jo, heter det — — — *Sverige hade väl då måst saknа en Konung af ovanligt stora egenskaper, och med honom en hel hop af sin nu ägande*

prydlighet — men hade förmodligen tillika varit af med alla sina tre slags riksgäldssedlar, och en stor del af sin utländska skuld. **Andra tåren.**

Pag. 218 beskrifver på följande sätt en del af dessa *stora egenskaper*, och deribland i synnerhet Konungens nyss berömda *myckna snille.* — — — *Om man betraktar, att de saker för hvilka Konung Gustaf kom i mesta ropet, voro dristigheter, som aldrig så många i rad hafva lyckats för en och samma Konung, så lärer icke nekas, att om en viss hetta icke inledt hans motparti i oförsigtigheter, hvarigenom Konungen just i sakernas krisis fick tillfälle att gå litet längre än han nånsin sjelf hade vågat hoppas; så torde mycket af Konungens nu erkända statsklokhet hafva hos eftervärlden kommit i stark fråga. Och hvari bestod väl Konung Gustafs politik? kanske i någon lång uträknad plan? kanske i sammanbindandet af en mängd föresedda händelser, hvartill Konungen hade likasom sjelf lås och nyckel? Nej tvertom. Ingen ömsade oftare planer och system, embetsmän och regeringsformer än Gustaf III. Hans hela konst bestod i en viss snabbhet att betjena sig af tillfällen — att alltid gå en ny väg hvar gång han fick en ny utsigt — och i hela hans rike fans ingen enda orsak till hans inrikes mäktighet. Och detta verkmedel skaffade han sig visst*

icke sjelf, utan lyckan skaffade honom det. Tredje tåren.

Pag. 216 innehåller på samma sätt en liten målning af dessa egenskaper, fastän mera vänd åt den moraliska sidan. — *Det såg ut som Konung Gustaf icke var nöjd att blott och endast njuta — som han icke var tillfreds derest hans njutande icke blef väl synligt. Han ville likasom stundeligen visa Svenskarne, att de nu styrdes af en konung, som icke berodde af sina ständers statsregleringar.* Fjerde tåren.

Pag. 265 framställes åter ett litet drag af dessa stora egenskaper i regeringsvägen. — — — *Det såg dock ut såsom Konung Gustaf i början af sin regering ärnade göra något för åkerbruket. Han tog dertill två steg:*

det ena,

att han — till Jordbrukets och Slöjdernas hjelp!!! — inrättade WasaOrden!

Men jordbrukets och slöjdernas sjukdom bestod i vanmakt, och denna sjukdom kunde Wasaordenstecknet ingalunda kurera. WasaOrdens rätta ställe blir alltså ibland de många prydligheter, som det Svenska Lejonet i Konung Gustafs tid fick, då det dagligen gick till hofs med klippta klor och putsade morrhår. — Man måste tillstå, att denna tår var väl en af de ömmaste, hvarmed

någonsin, som Hr B. vältaligt uttrycker sig, *erkänslan fuktat det nyss uppkastade stoftet åt qvarlefvorne af en vårt slägtes krönta välgörare;* — ty jag tror alltid, att det är på Konung *Gustaf III* som föresatsen af den anförda perioden ur Hr B:s företal ofelbart syftar. Andra må förklara eftersatsen.

I 3:dje del. flyta ännu några dylika tårar, bestämde att *fukta det nyss uppkastade stoftet åt qvarlefvorna etc.* Se här en, (pag. 81) som rinner ändå nästan stridare, än någon af de förra. — — — *Men jemte gillande af satsen,* (det är frågan om Ständernas hemställan 1786, rörande barnamords hämmande), *förklarade Konungen uti tryckt publikation, att rikets villkor icke medgåfvo denna utväg. Ändå medgåfvo dessa villkor kort derefter större summor, än härtill behöfdes, till ökande af sådane biskopars och embetsmäns löner, som hade nog förut. — De tilläto nyss förut byggnaden af ett operahus, som täflar med de flesta i Europa — de tilläto att gräfva ner millioner kring Drottningholm och Haga — att resa bort andra millioner kring Europa — och slutligen att kriga bort ännu flera millioner emot Ryssland etc.* Jag undviker att sluta denna period. Se här blott ett litet stycke, som förklarar

det

det nyss anförda. Det förekommer i 2:dra delen pag. 263: *Sverige hade icke år 1786 tillgångar nog, att med 15 R:dr stycket frälsa från knifven hundrade späda barn, som årligen mördas af sina mödrar: men tre år derefter hade det penningar åt emellan 60 och 80,000 Svenskar, som måste bita i gräset.* Det är tid att upphöra med dessa utdrag, och att hämma denna tåreflod. Hr B. gråter för oerhördt.

För lågheten att genom dessa anförda ställen vilja bereda Hr B. något annat missnöje, än det som kunde följa af hvar förnuftig läsares förtrytelse, lärer recensenten troligen ej kunna misstänkas. Han afskyr, så mycket hvar hederlig man bör göra, det nedriga sättet (som ej är utan exempel), att af arghet eller tillgjordt nit i allmänna papper anklaga med-undersåter, och utan blygd tillägga dem afsigter, hvilka, om de vore bevisliga, det visserligen vore långt utom den litterära kritikens gränsor att beifra. Denna bok är dessutom i sin tredje upplaga kringspridd ibland allmänheten, och kan således genom närvarande recension föga vinna i publicitet.

Men hvad recensenten, både såsom läsare af Hr B:s arbete, och måhända någorlunda domsgill

öfver värdet och tillbörligheten deraf, tror sig kunna säga Hr B., det är detta följande.

Då det är historiens rätt att dömma konungar, och måhända endast möjligt för efterverlden att med fullkomlig oväld anklaga eller frikalla dem, bör och vill recensenten ej heller träda henne i förväg med ett försvar, som dessutom här skulle böra förkortas intill ofullständighet. Men då Hr B. tyckes tro, att historiens tid begynner strax efter jordfästningen af en nyss från thronen nedstigen Konung, och att de, som ännu höra klockringningen efter honom, utgöra redan hans dömmande efterverld; då nödgas recensenten påminna Hr B., att han gör sig om *historien* och *efterverlden* ett lika så falskt och sällsamt begrepp, som öfver sjelfva de ämnen, hvilka böra hänskjutas till deras afgörande. Låte Hr B. underrätta sig, att en historieskrifvare just derföre måste lemna en längre rymd af år emellan sig och den tid han beskrifver, på det omöjligheten för honom att sjelf hafva deltagit i dess händelser må göra hans oväldighet, om ej säker, dock åtminstone trolig och möjlig. Må han veta, att den person, som sjelf icke allenast *kunnat deltaga* i alla parti-rörelser under den Konungs regering, som han påstår skildra — utan ock verkligen *deltagit* i många — blir, med hvad förtjenst som helst, alltid

vig; men blir med Hr B:s stil och öfriga otill-
rligheter, i stället för en verklig skribent, blott
usel satirskrifvare. Detta uttryck har ej und-
llit mig obetänksamt: det är ännu lindrigt; och
; kan ej återtaga det.

Vore här tillfälle att tala om historisk skrif-
t och historiens ännu andra fordringar, än san-
ng och rättsinnighet, så kunde man fråga Hr B.,
n det är med alla dessa osmakliga gycklerier,
araf hans stil öfverflödar, som han tror att en
storieskribent förtjenar detta i sig sjelft vörd-
dsvärda namn? Men det är ej stället att ifra
r dessa mindre saker. Det är här frågan om,
t i hvad stil som helst, antaglig eller platt,
äglig eller odräglig, icke göra sig till en trum-
t åt agget och smädelsen, som oblygt skallar
ver den knappast tillslutna konungagrafven, och
vars mynning man vågar hålla invid sjelfva den
rron, på hvilken en sörjande son med *ohämma-*
e tårar uppträder. Ja, stridiga tänkesätt kunna
ppkomma, och kanhända måste uppkomma ibland
t manligt och sjelfständigt folk. Ja, olika me-
ningar om den ena eller andra styrelsen kunna
nnas utan förebråelse, och kanhända med lika
eder på båda sidorne. Men hvarest heder verk-
gen fins, och tillika med den äfven den för-

nuftiga rättsinnighet hvarpå den grundas, der skola visserligen alla meningar öfverensstämma i misshag och vämjelse för ett synbart åsidosättande af allt skick och allt återhåll. Vill jag härmed förringa sanningens rätt, eller som Hr B. yttrar sig, *qväfva oskuldens suckar?* Nej, min Herre, visst icke. Men hennes suckar måste, tyckes mig, låta annorlunda. Må sanningen våga att visa sig inför Konungarna, ohöljd och osminkad, när så behöfves, men ej oblyg, ej oanständig. Må den lidandes röst upphöjas inför deras throner, öfver deras grafvar, hvar helst och på hvad tid rättvisan möjligen fordrade det; men må denna röst vara sanningens, nödvändighetens, och så långt förnuft och pligt ovillkorligt ålägga det, tillika *vördnadens!* Det är ej nog, sannerligen ej nog, att alltid idkeligen prisa den, i hvars händer makten ligger. Man måste också lemna dens namn fredadt, af hvilken hon ej mera innehafves. Och bitterheten, mellanströdd med några fraser af ett tvetydigt beröm, förlorar ej derigenom sin otillbörlighet. Om en nyligen afliden Konungs minne ej kan vänta trygghet midt ibland ett ädelmodigt folk, som nyss var hans; midt under ögonen af ett konungahus, såsom hvars fader och furste han nyligen vördades; — man säge mig, hvar skall *då* fräckheten omsider stanna? Och redan djerf nog

att uppträda invid sjelfva konungabåren, skall hon ens vänta hädanefter, till dess dödstidningen ändteligen frikallar henne ifrån sin otåliga tystnad?

Jag har, i afseende på denna bok, härigenom uppfyllt mitt egentliga ändamål. Dess öfriga fel äro blott okunnighetens, halfkunnighetens eller det falska omdömets. Hr B. har i synnerhet ett särdeles missöde i historiska uppgifter. Af trettio sådana skall man knappt finna tvenne, som ej äro falska eller vanställda. Men då förteckningen på dessa beständiga misstag redan blifvit af annan hand meddelad, får jag ej för min del den äran att dermed roa läsarn. Jag hoppas att i Hr B:s sista lärdomsprof finna tillfällen dertill, som kunna ersätta uppoffringen.

Likasom författaren tyckes hafva till större delen grundat sin bok om *Statshvälfningar* på hågkomsterne af de öfverläggningsämnen, som kunnat vid våra sednaste riksmöten förekomma, och hvarom hans minne icke alltid förvarar de pålitligaste uppgifter: på samma sätt, och till fullkomlig likhet dermed, synes han också hafva sammansatt sin sednare bok om menniskans och djurens ändamål af vissa hågkomster från skoleåren, svagt behållne, men ännu sämre ihopkokade med hvad en sednare tillfällig läsning kunnat deri tillägga.

Det är detta, som Hr B. kallar *Filosofiskt Försök*, och hvilket han kanske med större skäl borde kalla: *Försök att synas Filosof*, ifall annars titeln af en bok rätteligen bör tillkännagifva dess afsigt och innehåll.

Emellertid är det med sådana vapen, med denna egna styrka af förnuft och insigter, som Hr B. likväl framställer sig att förkrossa en Bayle, en Locke, en Voltaire, med flera af det förflutna seklets verldsberömda snillen, hvilka han, utan att misstänka filosofiens sednare omskapelse, allesammans innebegriper under namnet af *nya filosofer*, och hvilka han, i sin vanliga raska skrifart, tilltalar och afstraffar, såsom idel usla sladdrare utan mening och sammanhang.

Författarens tyngd af tretton goda lispund viktualievigt, hvarom hans bok lemnar oss på ett ställe den hotande underrättelsen, gör honom utan motsägelse till en stor och vördnadsvärd filosof på viktualievågen, men det behöfdes att också hans bevis vägde något. Man förundrar sig att se honom, så alldeles på fri hand, afgöra ämnen, hvaröfver de tankedjupaste hufvuden under seklers tid aldrig kunnat förena sig, och hvilka en nyare filosofi ändteligen visat oss vara ställde långt utom kretsen af den menskliga fattningsgåfvan. Hr B. är icke af denna tanke. Han finner alla

dessa ämnen helt handgripliga, och hans penna tyckes ej kunna löpa så fort som hon behöfde, för att lika promt med hans snille utreda alla svårigheter.

Det är likväl ej denna beskaffenhet, denna stötande blandning af skryt och vanmakt, som ger åt hans bok dess förnämsta märkvärdighet; det är åfsigten och ändamålet. Den förra slags märkvärdigheten är ej hos oss alldeles ovanlig; den sednare är deremot ny och starkt framstigande. Man kan ej hoppas att hafva misstagit sig om detta ändamål, då hvar sida, ja nästan hvar rad af denna skrift, förråder författarens begär och bemödande att vid namnet af *ny filosofi* och *nya filosofer* fästa de afskyvärdaste begrepp, och att under detta tvetydiga, eller rättare sagdt ej tvetydiga, namn likasom utpeka till ämne för det allmänna hatet och misstroendet hvar och en, som i våra dagar utmärkt sig för någon grad af filosofisk odling.

Jag har trott, att i en tid, sådan som vår, denna enda omständighet borde vinna åt författarens bok en uppmärksamhet, hvartill den genom sin öfriga beskaffenhet ingalunda synes berättigad. Det är ingen, som icke känner det mer eller mindre häftiga rop, som alltsedan den första Påfvetiden låtit höra sig emot filosofernas undersökning-

gar; ingen, som icke hört eller läst någon af de beskyllningar för arghet och Guds-förnekelse, hvarifrån icke ens de bäste, de visaste bland dem, varit på vissa tider undantagne. Samma farhåga, samma misstanka emot filosoferne äro ej, bekännom det, äfven ibland oss alldeles främmande; men så långt jag vet, utgör denna bok den första uttryckliga anklagelse-akt, som i vårt land emot dem af trycket utkommit. Hr B. tilltalar dem på hvar sida, med en synbar jemmer öfver deras förföriska läror och förderfvade tänkesätt; öfverallt möter ögat intet annat, än samma alltid upprepade apostrofer: *Sägen, J nye filosofer! — Svaren, J nye filosofer! — Besinnen, J nye filosofer! — O, J nye filosofer! — Ack, J nye filosofer!* — Man önskade att veta hvilka, utom de två citerade fransyska skribenterne, under detta namn af Hr B. egentligen begripas. Men det är detta, som han förmodligen helst låter hvar läsare af någon gissningsgåfva sjelf uttyda.

Då emellertid hans bok troligen icke blifvit författad just i hopp att på utländska språk läsas, är det förmodligen hvarken de engelska, eller fransyska, eller tyska filosoferna, hvilkas förkrosselse af författaren genom detta arbete egentligen åsyftas. Det är då efter all liknelse verkligen filosofernas i hans eget kära fädernesland. Se här en

och annan af de små oriktigheter, för hvilka de af honom anklagas.

I Religionen: förnekandet af en Gud, både såsom skapare af verlden och domare öfver gerningarne; jemte förnekandet af en själ och ett lif efter detta. — I Moralen och Samhällsfilosofien: menniskans uppsåtliga förblandning med fånaden; lärdomar till inga andra dygder, än högfärden och skrymteriet; afsigten att utsprida Guds-förnekelsen ibland menniskorna såsom den enda solida grunden till upplysning och god lagstiftning. — Ändteligen, och hvad man minst af allt skulle föreställa sig: undervisningar till förtryck, tyranni, förgätande af mensklighet och samvete, ja till den mest barbariska grymhet emot förtrampade likar.

Man skall tro, att jag öfverdrifver. Låtom då Hr B. sjelf tala. Se här, till en början, huru han indelar den moderna filosofien och våra tiders tänkare:

Pag. 65. *Det gifves två slag af nya filosofer. Det ena slaget nekar tillvarelsen af en Gud; det andra medgifver en Gud. Begge slagen neka menniskan en odödlig själ, och kullkasta hoppet om ett lif efter detta.*

Det är visst, att man kan icke vara en ackuratare kännare af nya filosofien, än Hr B. här visar sig. Om Hr B. någon gång skrifver framdeles

en bok i gamla historien, likasom han här skrifvit en öfver nya filosofien, skall han tvifvelsutan också säga oss, att det gafs förr i verlden blott två slags menniskor: Cycloper och Centaurer.

Pag. 53. *Nya filosofien anser deremot hela detta sällhetslöfte* (hoppet om odödligheten) *med begabb; kallar berättelsen derom presterliga påfund; höljer hela läran med all möjlig smädelse; bestrider mig ett lif efter detta; påstår verlden vara evig och att jag hvarken äger skapare eller själ.*

Nej, Hr B:, ingen filosof bestrider Er en själ, eller denna själen ett lif efter detta. Ännu en gång: undersöka förnuftsgrunderna af ett ämne; pröfva dem; finna möjligtvis flera på den ena eller andra sidan: allt detta är ej att bestrida något. Det är blott att undersöka. Så snart man lemnar kretsen af dessa undersökningar, återkommer hvar dödlig till behofvet af samma läror. Att erkänna deras nödvändighet, är det ej att erkänna deras sanning? Det är ej sjelfva lärorna om *Gud, själ, odödlighet,* som nånsin blifvit gäckade. Det är en hop små arga eller tanklösa själars filosofiska eller ofilosofiska försök, att under vigten af dessa läror finna ett skydd för deras auktorliga egenkärlek, deras falska slutsatser och gallimatiska bevisningar. Ty i alla tider har det, ty värr,

funnits själar, oupphörligt sysselsatte, antingen att utsprida falska begrepp öfver ämnen, dem de ej det minsta förstå, eller att med deras osannfärdiga beskyllningar förolämpa andra själar, dem de ej det minsta känna. För lifvets skull efter detta, Hr B. — likna dem icke!

Pag. 66. *Gud har, i det högsta,* (*säga de* nya filosoferna) *satt materien i ordning, ifall slumpen ej gjort detta sednare.* — Dertill, *bestrida de nödvändigheten af Guds försyn.*

Att tro en styrelse efter allmänna lagar, hellre än en stundelig mellankomst af allmakten, är ej att bestrida Guds försyn: det är just tvertom. Det är ett elakt behandlingssätt i filosofien, likasom i historien, att i uppgifter och slutsatser alltid taga precist motsatsen af det som *är* och det som *följer.* Hvad slumpen angår, så hafva de nya filosoferne aldrig påstått, att den gifvit ordning åt verldsmaterien. Slumpen gör allt oredigt och utan skicklighet, som man kan se af Hr B:s flera arbeten.

Pag. 153. *Herrar nya filosofér hafva med mycken flit sökt att sammantrassla menniskan med fånaden.*

Det är någon gång icke så lätt att skilja dem åt.

Pag. 60. *Men hvarföre blifva nya filosofiens dygder så fatte?* (förstå: sådane som Hr B:s milda

teckning af nya filosoferna utvisar) *Jo, derföre att de äga endast två grundvalar.*

Den ena: Uppfostran. Den lär mig blott behaglighet i umgänge. — Det är — dölja mina fel. — De utrotas alltså icke: de skymmas endast.

Den andra: tillfredsställelsen med sig sjelf. Det är högfärden.

Att Hr B. icke känner någon annan slags uppfostran, än förställningskonsten, eller någon annan slags tillfredsställelse med sig sjelf, än högfärdens, det kan vara en sanning, och är ej ett tvistämne. Men hvilka äro då, om jag får fråga, de ädlare dygder, dem en högre upplysning hos Hr B. alstrat? Förmodligen dem, som röjas i rättsinnigheten af hans omdömen; i aflägsenheten för allt charlataneri; i den ej mindre aflägsenheten för alla tvetydiga insimulationer, som kränka obevisligen; och framför allt, i afskyn för allt egennyttigt bruk af konjunkturer och tillfällen.

Pag. 13. *Nya filosofer! upplysen Kina, i stället för att förvilla Europa. Gifven åt Kineserna lagar och uppfostran. För allting skaffen dem dervid hjeltemod och frihetsanda! Detta bör falla Er ganska lätt, i fall eljest Ert system är riktigt. Ty gudlösa äro de förut. Er halfva möda är således här sparad.*

Se der, efter det begrepp Hr B. ger oss om

våra tiders filosofiska principer, *gudlösheten* gjord till en grundval för *uppfostran, lagar* och *hjeltemod.* Item: Den oroliga frihetsanda, som begynt att skaka thronerna, icke otydligen härledd från filosofernas inblåsningar. Eller hvad betyda annars de ironiska orden: för allting skaffen dem frihetsanda etc. Men utom den klara och obortgifliga menniskorätten, hvilka hafva väl derutöfver någonsin varit någon verklig filosofs frihetsfordringar? Och när och hvar har väl någon af dem föröfrigt yrkat annat, än folkens oqvalda trygghet, emot obrottslig lydnad för lagar och öfverhet. Det har verkligen sitt nöje med sig, att se auktorn till *Sveriges Statshvälfningar* göra sig ond på oroliga hufvuden, och i den delen så godt han kan hvitmena sig. Men det händer, när man vill passera för en annan än den man är, och när man är för qvick, att man bär sin mask illa, och att någon del af ansigtet då och då framskymtar. Hr B. glömmer, att han sjelf på ett annat ställe i sin bok hånligen förebrår Kineserna deras rädda undergifvenhet för styrelse och befälhafvare. Men hvad vill då Hr B? Han fördrar icke att man lyder, och han gör sig till anklagare då man röjer frihetskänsla. I sanning synes han icke hafva särdeles reda på sina begrepp. Gudlösheten i Frankrike, som han kallar den *Robes-*

pierriska filosofien, har der gjort revolutionen. Gudlösheten i Kina gör åter, att inga frihetskämpar der kunna finnas, och håller hela nationen, säger han, i en feg undergifvenhet. Förlike nu detta hvem som gitter. *Davus sum, non Oedipus.*

Det rika fält för anmärkningar, som Hr B:s skrifter lemna, gör att man måste inskränka utdragen. Jag skall blott här tillägga ett enda ställe, som fullbordar hans målning af den nya filosofien.

Pag. 152. *Hvem läste icke för några år sedan med rysning i tidningarne den tyranniske nya filosofens barbariska förfarande, som hvar söndag, i stället för att anspänna sin vagn med hästar, anspände den med Negrer. Med tungorne långt utom halsarne måste dessa löpa i kapp med hästar. De stupade; men piskades till dess de reste sig.*

Nej, det blir tid att fasa för en filosofi, som så grufveligen förstenar menniskohjertat — emot bröder!

Ja, det blir verkligen också tid att med det förakt och det åtlöje, som dessa uselheter förtjena, vända bort ögonen derifrån. Man ser tillräckligt af detta enda drag hvaråt Hr B. syftar, och hvilka begrepp han önskade att hos oss utsprida om *filosofien* och dess idkare. Hvar bof, hvar niding

ir då, enligt hans milda och rättvisa omdöme, en ärjunge ur de nya filosofernas skola, en kamrat if de få upplysta snillen, som äfven vår tid och vårt land framalstrat; och galgen och stupstocken ikola på det sättet aldrig emottaga andra halsar, in nya filosofers.

Men hvilken tidpunkt har Hr B. ibland oss valt, att utan all synbar anledning, med de osannaste, de grofsta tillvitelser förolämpa en klass af stilla och nyttiga medborgare i alla länder, hvaribland åtminstone ingen i hans fädernesland genom ett enda penndrag, så mycket jag vet, berättigat honom till beskyllningar af denna hittills oerhörda beskaffenhet. Det blir ej Hr B:s fel, om man ej hädanefter hos oss nekar eld och vatten åt filosoferna, och likasom vilda skadedjur jagar tillbaka in i skogarna hvar och en, som i våra dagar utmärkt sig genom någon grad af filosofisk sinnesodling.

Ifrån det politiska ändamålet för denna bok, vore det nu anledning att komma till det påstådda filosofiska, och att med en blick på förnuftsvärdet af sjelfva afhandlingen sluta dessa anmärkningar. Men svårligen skulle, äfven med bästa vilja, något begrepp härom kunna meddelas läsaren. Man står här likasom fast i den från alla håll sammansopade mörjan af illa förstådda äm-

nen; och det är ej lätt att mellan alla dessa hoptrasslade minneslån ur filosofi, historie, fysik, kemi, anatomi &c., hitta en förnuftsväg, som syftar fram till någon bevisning. Allt hvad ändteligen låter, fast med möda, skönja sig, består i upprepandet af den gamla vanliga satsen: att menniskans begär till en ännu större sällhet, än den hon här njuter, tyckes utmärka för henne bestämmelsen till en efter döden fortsatt varelse; att deremot djurens tillfredsställelse med deras närvarande existens icke synes, hvad dem beträffar, lemna anledning till någon sådan förmodan.

Men det som härvid förekommer nytt och märkvärdigt, det är Hr B:s begrepp om sjelfva detta sällhetsbegär, som efter hans tanke skall utmärka menniskans bestämmelse för evigheten. Man inbillar sig måhända, att auktor tvifvelsutan förstår med detta begär denna ädlare åstundan till en viss högre moralisk sällhet, hvilken alltid blifvit ansedd såsom ett bevis af menniskonaturens förträfflighet, och af dess bestämmelse för en högre ordning af saker, än denna sinnliga. Men icke en misstanke till något begrepp derom finnes i hela denna afhandling. Det är öfverallt lystnaden till sinnliga njutningar, som bevisar för Hr B. menniskans bestämmelse för en salig evighet. Se

här

här ungefärligen gången af hans filosofi i denna vigtiga undersökning.

Hvad *dygdens lycksalighet* först och främst beträffar, sådan som den af moralisterna beskrifves, så yttrar Hr B. sig derom redan (p. 36) med ett litet satiriskt smålöje: *att den är för spekulativ åt hans sinnlighet.* Men på *ära*, på *nöjen*, på *mynt*, på *varor*, derpå, säger han (p. 50), är menniskan desto girigare, ju mer hon erhåller deraf; och dertill syfta hennes omsorger, icke blott för *dagen*, för *året*, för *hela framtiden*, utan för — *sjelfva evigheten.* Som nu ingen dödlig (enligt auktors mening p. 154) finnes benägen att se upphöra en sällhet, den hon på sådant sätt *finge efter sin lystnad utstaka evärdelig*, så drar han deraf den visa och goda slutföljd, att naturen icke nedlagt hos menniskan en sådan lystnad, utan för att i ett lif efter detta en gång uppfyllas.

Hvarföre den jordiska lefnaden, oaktadt dess tillgångar på ära, på nöjen, på mynt, på varor, likväl icke kan fullkomligen uppfylla detta sällhetsbegär, hvarifrån Hr B. leder beviset för sin odödlighet, dertill anför han (p. 37) följande tvenne goda orsaker: 1:o emedan det allmänna *matsäcksförrådet* är här i verlden för otillräckligt åt alla deltagarne; 2:o emedan *utvägarne att förlora*,

och att bringas till tiggarestafven, äro för talrika och för mångfaldiga. Man vill äga, tillägger han pag. 38, *på en gång, all förnöjelse, som kan med sinnen och begrepp upptänkas och önskas. Man vill äga den utan oro, och utan fruktan att någonsin förlora den. Men detta kan ej ske i en verld så ställd som denna närvarande.*

Påminner någon härvid, att det kunde gifvas en slags ädlare njutning, som redan här uppfyllde menniskans högre sällhetsbegär; en sällhet, som just bestod i *behofvens inskränkning*, och i *tyglandet af de gröfre sinnliga begären*, så ropar han dertill (pag. 39) med en ganska häftig otålighet: *Hvilken vedervärdig tröst för mina begär! Hvarföre fick jag då de begären, i fall jag för alltid ärnades åt jordklotet, der dessa begär aldrig kunna mättas?* Man ser deraf, att Hr B. låter i detta ämne på intet sätt med fagert tal afspisa sig; man ser att han vill, på det ena eller andra stället, hafva sina sinnliga begär i hela deras vidd oafkortadt mättade; och att han väntar sig en, i den vägen, rätt nöjsam evighet. Också förbehåller han sig pag. 159, ibland annat, uttryckligen: *att ett oupphörligt ombyte af sällskap icke får der tryta.*

Det är med denna filosofiska grundlighet som Hr B. i närvarande bok afhandlar sitt ämne, och

n han ur menniskans egenskaper och begär ırpsinnigt utletar hennes ändamål.

Hvad angår djurens egenskaper och ändamål, är han derom kortare; men alltid lika ljus och ındlig.

Hvad är djurens högsta goda? frågar han g. 161. Hvartill han svarar sig sjelf: *hvilan;* tilläggandes, att *allt annat är idel behof.* — ·ilan är således icke ett behof, utan blott njut- ıg; maten, brunsten, friheten, således för dju- ı inga verkliga njutningar, utan blott behof. , sådant kan man kalla att filosofera grundligen.

På denna solida grundläggning bygger han g. 165 följande märkvärdiga slutsats: *är nu hvi- ı,* säger han, *djurens högsta goda här i verl- n, så tyckes följa af sig sjelf, att den måste nna göra deras högsta goda evärdeligen;* det l säga, djurets högsta njutning, då djuret icke mera till. Man kan ej tänka, ej uttrycka sig ed en större skarpsinnighet.

Tilläggom ännu, för läsarns nöje skull, några ödda prof af samma djupsinniga slutgåfva.

Författaren vill bevisa, en gång för alla, sjä- ns immaterialitet och dess fullkomliga skiljaktig- t från kroppen. *Betrakta,* säger han, *en Kongl.*

Förordning. Icke är det i de materiella bokstäfverna, som sjelfva förordnandet finnes och uppehåller sig: nej, det är i den mening de utgöra, hvilken existerar särskilt ifrån bokstäfverna. Så existerar också själen, efter hans tanke, särskilt ifrån kroppen; *och så,* tillägger han segrande, *så förhåller det sig med metafysiska väsenden.*

Men hvar existerar då meningen af en Kongl. Förordning annorstädes, än i dens hufvud, som ger eller emottager den? Om nu själen icke annorlunda är till, än i begreppet derom, så är i sanning hennes egna särskilta existens af Hr B. rätt illa bevisad. *Ty så,* Hr B., *så förhåller det sig med metafysiska väsenden,* att de äro till blott i tanken derom, emedan det endast är genom tanken som de blifva metafysiska. Det vore likväl nödigt, innan man skrifver i filosofien, att åtminstone veta skilja emellan substanser och idéer, emellan blotta begrepp och utom begreppen verkligen existerande ting. Man måste således råda Hr B. att en annan gång ej göra själen till ett *metafysiskt väsende,* ej likna henne vid *meningen af en Kongl. Förordning;* icke blott derföre, att det gifves vissa själar nästan utan all mening, hvarigenom likheten blir, som Hr B. ser, ej särdeles träffande, men derföre i synnerhet, att en blott *mening* icke existerar särskilt för sig sjelf

och utom den menandes begrepp, hvilket är just motsatsen af hvad Hr B. ville bevisa.

Genom ett stort exempel vill Hr B. pag. 6 öfvertyga oss om religionens förmåga att uppelda hjeltemodet. Till den ändan anför han Leonidas' bekanta skämtord till Grekerne vid Thermopylae: *I qväll skola vi äta hos Pluto;* och tillägger, som en verkan af denna religiösa måltids-betraktelse: *att större hjeltemod, än deras, torde historien knappast äga att uppvisa.*

Såsom bevis huru långt glömskan af Skaparen i de äldsta tiderna sträckte sig, anför Hr B. (p. 13), att Herkules väpnad med ingenting annat än blott sin klubba, fick utan motstånd genomvandra verlden och föröfva tusende våldsamheter. Beviset tycks ej vara ett af de starkaste. Det torde hända, att Skaparens kännedom ej varit stor på dessa tider: men klubbans längd och tjocklek, dess många grofva knölar, och armen som förde henne, synas också hafva ägt någon liten del i den allmänna räddhågan.

Pag. 64 yttrar Hr B. det särdeles djupsinniga påståendet, att om ett tillkommande lif ej finnes, så blifva våra borgerliga samhällen idel föraktliga gycklerier, och inrättningen deraf får intet något gilltigt ändamål. Hr B. har, man måste tillstå det, en förundransvärd gåfva att se det

djupa och sanna i sakerna. Om vi ej skola lefva efter döden, (sådan är hans slutsats på detta ställe) så lönar det ej heller mödan att här i verlden njuta skydd och trygghet till lif och egendom.

Hr B. är ej mindre stark i fysiken och naturkunnigheten, än i filosofien och slutkonsten. Se här huru han pag. 43 beskrifver eldens underbara verkningar: *med en ganska liten glödhög af knappt en qvadrat-alns yta i min kakelugn, kämpar jag,* säger han, *emot en köldkolonn af icke mindre än millioner kubikmils tjocklek, och hvars diameter är af så oerhörd längd, att den ifrån fönsterrutan af min kammare går ända förbi Solen — ända förbi den på andra sidan om Solen vandrande Saturnus; ända förbi Herschels nyss uppfunna planet, och lika långt på alla sidor omkring mitt hemvist. Hvardera af mina eldpartiklar har milliontals köldpartiklar att afhålla, och ändå segrar jag.* Om nu denna stora kämpedat verkligen har sin riktighet, och om det är rättvist att respektera styrkan efter effekternas storlek, så blir Hr B., man kan ej neka dertill, framför sin kakelugn en mycket olika vördnadsvärd person, emot framför skrifbordet. Men jag misstänker i allt en viss jemlikhet af krafter. I fall Hr B. har öfver sitt rum en kallkammare, och han vill göra ett experiment, som kunde tjena att litet beriktiga

hans fysiska lärdom, så ville jag råda honom att stiga dit upp, trappan uppföre; eller att i annan händelse åtminstone på en halftimme öppna, en rätt kall vinterdag, dörr och fönster i det rum som han bebor. Han skall då med största visshet erfara, att han med sin glödhög i kakelugnen verkligen ej kämpat emot en större köldkolonn, än den som funnits innesluten emellan hans fyra kammarväggar, och att segren ej är fullkomligt så lysande som han afmålar den. Köldkolonnen, som går ifrån hans fönsterruta förbi solen, det vill säga, rakt igenom strålarna af denna ofantligen utsträckta eldmassa, är ett drag af fysisk skarpsinnighet, som förtjente att sluta redogörelsen för Hr B:s närvarande arbete. Jag skall blott tillägga ett enda litet ställe derur, som det vore oförlåtligt att lemna alldeles obemält. Det förekommer pag. 167, och lyder på följande sätt:

Om någon gång händer, att ett lejon råkar rifva ihjel en menniska, eller om en Neger någon gång får tillfälle att stjäla lifvet af en hård husbonde, så motsäga dessa enskilta tillfälligheter ingalunda det allmänneliga välde, som menniskan öfver djuren synes äga. Man ser häraf, att Hr B. räknar Negrerne till djurslägtet, och att han skrifver i alla ämnen med samma mogna besinnande. Det är sant, att han redan pag. 152 kallat Negrerne

sina *bröder*, och att detta kunde tyckas innebära en liten motsägelse; men kanhända gifves häraf någon förklaring, som häfver svårigheten, och som lätteligen kunde göra kritiken orättvis.

Jag bör kanhända ej sluta denna recension, utan att hafva sagt ett ord om skrifarten. Den är sig lik i alla denna författares skrifter. Den har förtjensten af en viss lätthet och liflighet, men hvilka, då de nästan alltid skynda sig framom eftertanken, då de nästan beständigt röja sig i falska begrepp och högst förhastade omdömen, tyckas blott tjena att göra tankarnas oriktighet desto synbarare. En orimlighet, sagd med mycken lätthet och liflighet; falska resonementer, som med den största lätthet och liflighet oupphörligt sammanlänka sig, få derigenom, jag vet ej hvilken ny, oemotståndlig löjlighet. Om Hr B. kunde förmås att i sina skrifter lemna åt språket en något nogare vård; att blott välja ämnen dem han något närmare kände; att våga sina omdömen med något större betänksamhet; att i sina slutsatser något bättre öfverväga hvad som följer eller icke följer; att isynnerhet för alltid bortlägga alla dessa sökta qvickheter, alla dessa liknelser af den högsta osmaklighet, hvaraf hans stil öfverflödar; så skulle han tilläfventyrs kunna hoppas, att såsom författare upphinna åtminstone medelmåttans för-

svarlighet. Se här några exempel af dessa, förmodligen efter Hr B:s tanke, mycket qvicka ställen. Jag anför dem, såsom en varnande efterskyn för yngre författare, sådana, som de vid ett flygtigt genomögnande af hans bok för ögat uppfallit.

Pag. 2. *Forntidens jättar bestormade himmelen med stenar. Vår tids jättar vilja göra detsamma med idel mjölmaskar.*

Pag. 19. *Gagnade det filosofien det minsta i sin bevisning, eller i sin makt att öfvertyga, om hon gjordes gamlare än hon är? Filosofien bleſve ju i det fallet den enda mö, som trodde att få flera tillbedjare derigenom, att hon omgåfve sitt hufvud med gråhåriga löslockar, och gaf sin mun anseende af att vara vissnad och tandlös.*

Ibidem. *Den sanna filosofiens lärdomar, eluru nyttige och kärkomne för verlden, äga icke dessmindre, hvad tiden angår, mycken likhet med brandvaktens underrättelser, den tid de utropades i gathörnen. Kl. half 11 lät först brandvakten oss veta, att kl. var 10 slagen. Men då hade vi redan hört det sjelfva en half timma förut ifrån kyrk-tornen.*

Pag. 31. *Hvad är det, som slumpen medgifver icke kunna göra? — Svar: ett par skor!*

Pag. 42. *Luften, lik den fordna Engelsman-*

nen, har likasom sina särskilta privilegier, sin Magna Charta. Är äfven lik Engelsmannen deri, att när han är lugn och sig sjelf lemnad, får man honom icke ur fläcken.

Pag. 43. *Elden är lik de tjenstehjon, som arbeta för bara maten; men som derjemte behöfva strängaste tillsyn. Ty får elden spisa allt hvad han vill, så råkar jag snart i samma trängsel, som det fordna Rom vid trälarnas uppror under Spartacus.*

Pag. 55. *Menniskokroppen anatomiserad visar likasom de vanliga orgverken sig behöfva: 1:o En orgtrampare, hvilken, om jag så får säga, skall sätta orgverkets lungor i rörelse. 2:o Behöfver det en organist, som bringar det till all möjlig utöfning af dess samteliga förmögenheter etc.*

Pag. 66. *De nya filosoferna låta Gud endast göra hvad en hofqvartermästare gör vid högtidligheter, nemligen endast anvisa hvar materie-partikel sitt rum.*

Pag. 69. *Märkom, att det är för dessa stifter och kuggar i verldshjulet, som dessa filosofer i vår tid begynt predika frihet och jemlikhet..... Är icke detta upptåg allt detsamma, som om de anmälte sig till förespråkare för urverkshjulen i Danviksklockan, med ansökning att de måtte alla*

få blifva lika stora? och att efter denna klocka, sedan hon efter ett sådant kannstöpareförslag erhållit nya jemlika hjul, skulle Sicklaöns invånare ovärdeligen förbindas att rätta sig, ehuru oordentligen klockan än ginge.

Pag. 106. *Jag ville veta, efter som de* (nya filosoferna) *indela kroppens förmögenheter emellan lemmarne, om de på samma sätt vilja indela snillets förmögenheter emellan nerverna, så att hos hvar poet, hvar nerv haft, ifrån poetens födelse, hos sig ett rimslut förvaradt, det nerven på viss dag ger ifrån sig, antingen genom krystning, likasom pumpen ger ifrån sig vatten, eller genom tryckning, likasom orgelpipan ger ifrån sig sin ton.*

Pag. 109. *Således åligger det nya filosoferna, att sjelfve visa möjligheten af deras sats. Och det kunna de aldrig göra på bättre sätt, än att de framvisa en tanke, den de kunna hålla qvar med spik, tång, snöre; ett begrepp, som de förmå afklippa med sax; en slutsats, som de kunna öppna med knif; och ett omdöme, som de kunna tåga i många delar.*

Pag. 112. *Så att menniskan har fått af honom* (Voltaire) *mycken likhet med det heliga romerska riket, hvilket i hvar del af rikskroppen drages med en liten riksaristokrat af egen makt*

och egen vilja. Med den skillnad likväl här, att till dessa små krafters iordninghållande inom menniskan, har Herr Voltaire hvarken förunnat menniskan kretsdirektörer, eller riksdag, eller rikskammarrätt, eller riksöfverhufvud.

Pag. 117. *Innan Herr Voltaires åttationde år hade då* (i fall minnet vore materiellt) *i hans hjerna bordt vara ännu trängre än i Stockholms packhus, när lossningen vid Skeppsbron är som starkast.*

Pag. 125. *Denna ädla varelse* (själen) *visar sig för oss likasom beständigt i fönsterne af sitt palats. — Lifvet bor deremot likasom i köket. Dess förrättningar der äro, att skura diskar, sätta på grytan till nästa mål, bära ut soporne, skaffa ved och vatten, ungefär som en annan kökspiga. Det är oskiljaktigt från själen, så länge hon bor i kroppen, men såsom domestik. Det följer själen genom verlden, men åker på drängslädan.*

Pag. 164. *Hunden löper icke af samma orsak åt skogen, som flickan åker på maskeraden. Utan hunden fiker efter villebrådet i skogen, af samma orsak som besökaren fiker efter bränvinskaggen i tullen. Ack hvad jag skall äta! — tänker hunden. Ack hvad jag skall supa! — tänker besökarn. Begge föras de af sin snålhet. Ty ingendera hade svultit ihjel, om de icke fått det fånget.*

Det är denna skrifart, som en viss klass af läsare hos oss ännu kallar qvick och roande. Man måste ej förundra sig deröfver. Förnuftet gör öfverallt långsamma framsteg, och smaken, som är ett förädladt, finare förnuft, gör dem ej hastigare. Men då ädlare, sannare begrepp om författares yrke och värdigheten deraf hunnit att bland oss utbreda sig; då man lärt att, äfven i skämt, åtskilja en god auktors skrifsätt ifrån sådana putslustigheter, hvaråt tanklösheten dumskrattar af en viss mekanisk retlighet: då skola tvifvelsutan dessa, så kallade infall och qvickheter, blifva för sjelfva den stora allmänheten äfven så ofördragliga, som hvar läsare af god smak och sundt omdöme nu finner dem.

Våldet på Belindas lock. Komisk Hjeltedikt af Alexander Pope. Öfvers. Stockholm. Ekmanson. 1797. 12:o, 80 sid.

De, som ej af originalet känna detta berömda poem, skola finna sig något förundrade vid den bekantskap dermed, som de här komma att göra. Vördnaden för Skaldens minne, och rättvisan som man är skyldig deråt, befaller recensenten säga, att detta icke är Pope. Hvar och en, aldrig så litet bekant med skaldekonstens mästerstycken, vet att det i dessa smärre ämnen mindre är saken, än sättet att uttrycka den, som utgör den stora poeten. Den lifliga qvickhet, de ohärmeligt leende gracer, hvilka efter sjelfva Voltaires vidgående göra detta poem ojemförligt, man söker dem förgäfves i den svenska prosan; de synas der likasom med en hand bortstrukne: och denna hand är öfversättarens. Det är en hård, men för sanningen och smaken oundviklig bekännelse, att öfversättningen genom nästan ingen förtjenst synes svara emot dessa originalets lätta, skiftande, sylfidiska behag, så framt man ej skulle få nämna trycket, formatet och det yttre omslaget; hvilka i sanning hafva för ögat förtjensten af en viss lockande täckhet. Också väntar man sig med någon *sanno*likhet, att i denna lilla angenäma bokunge,

m dessa små vackra röda eller brokiga per-
r, finna en penna skuren af gracerna. Popes
nn ger dessutom skäl till en sådan förmodan.
ıellertid torde det vara omöjligt att lägga en
gre, krumsnare hand, på ett finare arbete, än
skett. Jag vill ej tala om öfversättarens be-
ıdiga misstag om meningen. Men äfven der
ıma träffats, saknas nästan alltid sanningen af
medfödda uttrycket. Det är ej här geniet,
ı leker, det är den tunga arbetsmödan, som
efter med besvär, och gör på ett ledsamt sätt,
igheter. Icke en enda Popisk qvickhet, som ej
per, uttänd och förlamad; icke en blomma af
ıtens rika skapelser, som ej framräckes vissnad
ır söndertummad. Man skulle säga, att öfver-
tarn redan från sjelfva titeln velat begynna för-
pningen. Poemet heter på Engelska: *The Rape the Lock;* eller på rätt god och begriplig Sven-
: *Den bortröfvade hårlocken.* Öfversättaren, icke
d med det naturliga namnet, har funnit bättre
kalla det: *Våldet på Belindas lock;* likasom
linda vore en förut ganska bekant person, och
asom våldet på en annans hårlockar ej kunde
:a af mycket åtskillig beskaffenhet. Men efter
ersättaren ville nödvändigt skilja sig från ori-
alet, hvarföre har han ej så gerna kallat sitt
ıete: *Våldet på den bortröfvade hårlocken*; eller

ännu tydligare: *Våldet på Popes Rape of the Lock?* En sådan titel hade åtminstone ägt förtjensten af sanning och uppriktighet. Huruvida den verkligen ej varit den mest passande, torde med någorlunda visshet kunna dömmas af följande anmärkningar.

Första Sången.

"Jag sjunger om det förskräckliga brott m. m." — Pope talar ej om brott; han säger *dire offence.* Det är: *den grymma förtörnelse m. m.*

"Den förfärliga vrede, som en ovanlig händelse uppretade." — *Trivial things,* betydde ännu aldrig ovanliga händelser. Det är just tvertom. Pope säger: *hvilka häftiga tvister stundom härleda sig från de vanligaste, de ringaste ämnen.*

"Kan väl hos ringa män uppstiga en så djerf föresats?" — Pope talar ej om ringhet, utan om kroppens litenhet. *Huru dristar smått folk inlåta sig i så väldiga företag?* säger han. *Lord Petre,* om hvilken han här talar, var ganska liten till växten, men han var ej en ringa man.

"Inskränk icke din utsigt inom låga föremål." — Pope talar ej om höga eller låga föremål: han säger *things below,* saker som här nedre förefalla, till skillnad ifrån dem, som tilldraga sig i den högre rymden, den osynliga verlden.

"Oro-

"Oroliga älskare vaknade kl. 12." — Pope säger med fin ironi: *sömnlösa älskare vaknade kl. 12.*

"Fast hon ej mer spelar kort, ser hon likväl med nöje när de handteras." — Hos poeten heter det: *fast hon ej mer spelar, tittar hon likväl med nöje i korten.* Han talar om hänskilda fruntimmer, som ännu efter döden behålla deras böjelser.

"De trumpna och tvära få namn af Gnomer." — Pope säger: *sjunka ner till Gnomer*, i motsats af dem, som uppstiga i ethern och blifva Silfer. Gnomerne vistades under jorden.

"Vistas och sväfva omkring i luften." — Pope säger: *skalkas och fladdra i luftrymderne.*

"När tillfället eldar begärelserna, musiken upprör sinnena, och dansen upphettar blodet." — Det är ej så Pope uttrycker sig: han talar hvarken som predikant eller läkare. Han säger som poet: *När det blida tillfället framlockar begären, när musiken förvekar sinnena, och dansen uppeldar dem.*

"Somliga, som i lifstiden sätta alltför högt värde på sin skönhet, öfverlemnas till Gnomerna; höja sina afsigter och öka sitt högmod, förakta alla ringare anbud och afslå deras kärlek." — Det är ej möjligt att mindre veta hvad poeten sagt, eller åtminstone att mer förvirradt uttrycka det. Man skulle tro häraf, att de som i lifstiden sätta

för högt värde på deras skönhet, efter döden öfverlemnas till Gnomerna; höja derigenom sina afsigter, öka sitt högmod, och förakta alla mindre anbud än Gnomernas. Pope säger deremot, att *sådana skönheter äro för sjelfva lifstiden öfverlemnade åt Gnomerna, och att det är Gnomerna, som ingifva dem denna fåfänglighet, som föraktar alla lägre anbud än Pärers och Hertigars.*

"Hvilken ömsint flicka skulle icke bli ett offer för mankönets höfligheter och tillställda baler!" — Sådan är ej Popes mening. Den är något finare. *Hvilken öm lättrörd flicka,* säger han, *skulle ej bli ett offer för den enas artigheter, om ej den andras bal hindrade det?*

"Och när ombytlig fåfänglighet af alla slag, unga, oförfarna hjertans lockmat, ofta omvexlas, när välfägnad täflar med välfägnad..... det ena ekipaget drifver bort det andra." — Man skulle tro, att det i dessa sista orden vore frågan om en kusk-träta; om trängsel af ekipager utanför porten, och om rum att komma fram. Sådan är likväl ej Popes tanke. Han talar föröfrigt hvarken om lockmat eller om välfägnad. Se här hans uttryck: *Genom ombytliga fåfängligheter från alla håll, göra de* (Silferna) *könets hjertan till evigt omvexlande granlåts-magasiner, der peruker täfla med peruker, värj-band med värj-band, ele-*

ganter uttränga eleganter, och ekipager gifva vika för ekipager. Scenen är således i fruntimmershjertat, och icke på gatan, som öfversättaren tyckes föreställa sig den.

"*Shock* (knähunden) *hoppade upp, och väckte henne med sin tunga.*" — Det är sant, att ordet tunga finnes hos Pope; men öfversättaren borde veta, att *tongue* i Engelskan betyder allt slags språk, ljud, tungomål; och att *tunga* i Svenskan har ej samma betydelse.

"*Tillbad Belinda genast Sminkets Gud.*" — *The cosmetic powr's; Prydnadens* (icke Sminkets) *Gudamakter;* sådant är Popes uttryck.

"*Darrande börjar den unga prestinnan vid altarets sida praktens heliga sedvanor.*" — Det är här frågan om nattduksbordet. Man vet ej hvem den unga prestinnan skall vara, så framt ej Belinda sjelf. Pope säger: *den lägre prestinnan;* hvarmed förstås tydligen kammartärnan, som kläder fröken, eller efter poetens ord: *förrättar fåfängans helgade gudstjenst.* Öfversättaren skiljer ej emellan *helig* och *helgad;* men han skiljer ej heller, som vi sett, emellan fröken sjelf och kammarjungfrun.

"*Här strålа Indiens glindrande stjernor, och Arabiens välluster andas.*" — Öfversättaren har ändteligen en gång velat vara mer poetisk, än poeten

sjelf. Pope nämner inga stjernor; han säger rätt och slätt: *denna ask upptäcker för ögat Indiens glödande ädelstenar, och ur denna andra andas hela Arabien.*

"Tusentals skimrande knappnålar, i rad uppställda, ligga om hvarandra" m. m. — Uppställda knappnålar, som ligga om hvarandra, är ett uttryck, hvaraf all äran tillkommer öfversättaren. Poeten säger: *långa rader af knappnålar utsträcka här deras skinande ordningar.*

Andra Sången.

"Ett intagande sinneslugn." — En sådan beskrifning af Belinda låter ej väl förena sig med hennes nyss förut omtalta *"lifliga själ, qvick som hennes ögon och ostadig som de."* Sanningen är, att Pope säger hvarken det ena eller det andra. Han säger, att hennes själ var qvick som hennes ögon, *and as unfix'd as those, — lika så litet hvilande som de.* Man kan flytta sinnets och ögats uppmärksamhet med mycken hastighet emellan flera ämnen, utan att vara ostadig, som är ett karaktersfel. Pope tillägger, att en *graceful ease,* en *intagande frihet, och en godhet skild från allt högmod, skulle hafva bortgömt hennes fel, om de sköna ha några att undangömma.* Pope uttrycker sig som poet och belefvad man i sitt omdöme

öfver en då lefvande skönhet. Öfversättaren är något mindre artig, och något mindre sammanhängande: han säger, att *"hennes sinneslugn skylde hennes fel,"* det vill säga, hennes ostadiga sinne, som likväl visade sig i hennes spelande ögonkast.

"Föll sedan ned på ansigtet och bad med eldiga ögon" m. m. — Det är litet svårt att hafva eldiga ögon när man ligger på ansigtet. Pope säger rätt och slätt, att lorden *prosternerade sig*, eller som det i vårt språk heter, föll på knä. Förmodligen har öfversättaren velat tillägga i ödmjukhet, hvad som kunde synas fela hans öfversättning i behag och artighet.

"De smältande tonerna försvunno långsamt på vattenytan." — Pope säger: *de bortdogo längs efter vattnet.* Detta uttryck målar. Det förra säger ej ens någonting. Det är ett sällsamt begrepp om öfversättningar, att man i dem måste säga allting annorlunda än författaren.

"De lysande härarne infunno sig i alla master." — Pope säger: *rundt omkring seglen.* Hvarföre ombyta hans uttryck?

"Huru somlige, mindre förtrodde, i månens bleka sken förfölja de stjernor, som nattetiden nedfalla, eller upplysa dimmorna i den tyngre luften." — Det är här fråga om Silfernas olika förrättningar. Pope säger ej, att somliga äro mindre *för-*

trodde, utan mindre *förfinade*, hvarföre de också hålla sig i den lägre luften. Icke heller säger han, att de *upplysa dimmorna*, utan att de *suga dem*, eller draga näring derifrån.

"*Att stjäla dem ett lysande smink från regnbågen, innan han nedfaller i dagg.*" — Åter förekommer sminket hos öfversättaren. Men ej heller på detta ställe nämnes det af poeten. Han säger: *a brighter wash; skönhetsvatten, badvatten för hyn*, att göra den mera len och lysande.

"*Att lifva ansigtets munterhet.*" — Också en af Silfernas förrättningar hos de sköna. Poeten säger: *att inspirera deras airer.* Hvarföre säger då aldrig öfversättaren detsamma som poeten?

"*Eller för långa tidehvarf släpas genom trånga nålsögon.*" — Ett straff för Silferna. Men poeten talar hvarken om *trånga* nålsögon, eller att *släpas* derigenom. Han säger, att en sådan Silf skulle för *hela åldrar sitta* inträngd och *inspärrad i ett nålsöga.*

"*Eller skall den skurken*" *etc.* — Poeten talar höfligare; han säger blott: *den olycklige.* Öfversättaren har trott att gifva mera grace åt uttrycket.

"*Darra vid åsynen af den under honom fräsande vätskan.*" — Ett af straffen var, att fästa den brottsliga Silfen öfver ångan af en kopp chokolad. Poeten säger, att han skulle *darra vid åsynen af den under honom kokande sjön.* Öfversättaren har

förändrat ordet *sjö* till *vätska*. Som han troligen ej just är någon Silf, så har han också sett saken med helt andra ögon, och har i en liten kopp chokolad ej kunnat igenfinna bilden af en hel kokande sjö.

"Bäfvande för ödets beslut." — Pope säger: *for the birth of fate;* efter orden: *bäfvande för hvad ödet skulle framföda.* Ännu en gång, i skaldestycken sådana som detta är bilden allt, och saken intet.

Tredje Sången.

"Vid hvart och ett ord såras någons heder." — När man vill ombyta smaklösheten af detta hvardagliga talesätt, till ett uttryck af snille, säger man som poeten: *för hvart enda ord dör en reputation.*

"Emellertid började dagen lida. De brännande solstrålarne föllo mera snedt." — Pope säger: *emellertid, nedstigande från middagshöjden, började solen att skjuta mera snedt sina brännande strålar.* I det uttrycket, att *dagen började lida*, ligger en gäspning, hvarmed öfversättaren riktat poemet.

"Uslingar hängas, på det att jurymän måtte få äta." — Originalet har: *tjufvarna måste hängå, på det att rätten måtte få spisa middag.* Ordet *uslingar* medför ett slags klagande medlidande,

som hör till menskligheten och ej till poemet. Det är vackert att hafva medlidande med olycklige; men haf det då också litet med poeten. Lät det ej bli sagdt, att Pope måste misshandlas, på det att öfversättaren skulle få göra en liten röd bok.

"Såsom en slagen här öfversvämmar Asiens fält och Afrikas sandöknar." — Pope säger: *förskingrad såsom en flyende här af Asiens troppar eller Afrikas svarta söner.* Hvarifrån komma fälten och sandöknarna? I originalet finnas de ej.

"Eller när de skönaste porsliner kastas ner, förvandlas till smulor, och några skimrande stycken endast äro qvar." — Meningen är här densamma, uttrycket är blott ej Popes. Originalet har hvarken: *kastas ner,* eller *äro qvar.* Der heter det: *när rika kinesiska vaser, fallna från höjden, ligga förvandlade till glittrande stoft och några målade skärfvor.*

"Hvad tiden skonar, förkrossar stålet." — *Förkrossa,* är ej Popes ord, och ej det som uttrycker stålets verkningar. *Receives its date,* säger poeten, eller, att det får af stålet sin bane, gränsen för sin varaktighet.

"Det underkastar ödets beslut så väl alla minnesmärken som menniskan." — Popes uttryck är, att det *underlägger förgängelsens makt, likasom menniskorna sjelfva, äfven deras minnesmärken.*

Fjerde Sången.

"En sorgsen, tungsint ande, som alltid qväl- af ljusets klarhet." — Orginalet har *sully'd.* Det icke qväljas af dagen, det är smutsa, orena den. pe säger: *the fair face of light; dagens vac- z ansigte.* Detta vackra ansigte visar sig allde- ej i öfversättningen.

"Ingen glädje är känd i denna hiskliga nejd; n hotande Östan är den enda vind här blåser." När man talar om *glädje,* talar man icke om ad vind som blåser. Man vet väl att östanvin- n gör melankolisk, men det är här fråga om l och sammanhang. Så snart den sednare de- i af en mening innehåller en slags exception n den förra, så måste samma sak i begge om- as. Den första måste då ej handla om sällhet, a den andra om blåsväder. Popes uttryck är tta följande: *ingen upplifvande fläkt låter kän- sig i dessa ohyggliga trakter, den fruktade tan är den enda vind här blåser.*

"Att blekna med anständighet och att svimma högfärd." — *Blekna med anständighet,* är ej poe- s uttryck. Det är svårt att begripa huru man ekna oanständigt. Pope säger: *faints into airs; immar för airs skull.* I Guds namn, säg då en ng hvad Pope säger.

"Än försöker hon, insvept i sin kappa, att digna ned på det rika sängtäcket, såsom hon hastigt blefve sjuk, eller behöfde uppassning." — Hvem skulle väl här igenkänna originalet, som lyder på följande sätt: *på det rika sängtäcket nedsjunker hon med ett förut beslutadt illamående, svept i sin morgondrägt, för sjuklighets skull och för täckare utseende.*

"Här visa sig lefvande thekannor, med den ena armen utsträckt och den andra krökt. Den ena är handtag och den andra sprutar." — Thekannor som spruta, torde ingen ännu hört omtalas. Den andra armen som sprutar, gör uttrycket ännu oskickligare. Pope säger: *den ena armen är grepe och den andra pip.*

"Flickor rulla omkring marken som buteljer." — Näst det språk hvarpå öfversättaren skrifver, tyckes han förstå intet språk så illa, som det hvarur han öfversätter. Hvar i all verlden talar då Pope om flickor, som rulla sig omkring marken som buteljer? Pope säger: *förvandlade till buteljer; turn'd bottels.* Hvad skulle man säga om en öfversättare, som försvenskade det fransyska ordet *metamorphoser*, med *rulla sig omkring marken?* till exempel: *les compagnons d'Ulysse furent metamorphosés en cochons. Ulyssis följeslagare rullade sig omkring marken, såsom svin?*

"Lycka till mäktiga Drottning." — Originalet
r: *mulna, förtretliga Drottning.* — *"Du, som be-*
ller öfver qvinno-vapörer och beslut m. m." —
riginalet har: *moder till vapörer och fruntimmers-*
ille! och poeten tillägger: *som ger ömsevis an-*
ser af hysteri eller af poesi; och bringar den
a att taga medicin, den andra att skrifva tea-
pieser. Öfversättaren säger *hopskrifva:* han gjor-
ej illa att bortlägga både ordet och saken. Det
m *hopskrifver* är nästan aldrig bra skrifvet.

"Om nånsin din Gnom kunnat förderfva den
hagsjukas tillgjorda retelser, eller sätta en finne
den skönas ansigte." — Pope nämner ej ett ord
a de behagsjukas tillgjorda retelser. Han säger
kelt: *om nånsin din Gnom kunnat undanstjäla*
grace, eller uppresa (*raise*) *en finne på något*
önt ansigte. Läsaren jemföre de tvenne uttryc-
n: *sätta en finne, uppresa en finne;* det ena
etens, det andra öfversättarens.

"En flaska fylldes med förställd räddhåga."
Öfversättaren har illa förstått poeten. Denna
ger: *bleknande fruktan.* Han har ej ett ord om
rställning på detta ställe.

"Och alla Furierna rullade ut som en storm-
nd." — Pope säger: *all the Furies issu'd at the*
nt. Öfversättaren har tagit *vent* för väder, storm-
nd. Ordet betyder *öppning*, och meningen är,

att allt det i påsen inneslutna onda rusade ut genom öppningen.

"O! du stackars flicka, sade hon, och echo i Hamptons skogsparker svarade: stackars flicka! stackars flicka!" — Det är redan ej bra att säga en osmaklighet; men det är oförlåtligt att låta echo upprepa den. Pope säger som han borde, och som stilens värdighet fordrade: *olyckliga flicka!*

"Hvarföre har du gjort dig så oupphörlig omsorg" etc. — Originalet har: *var det derföre som du gjort dig etc.*

— — — *"uppvisa dina hår till afund för narrar och förundran för fruntimmer."* — Originalet har: *till narrars afund och damernas bestörtning.*

"Med allvarsamma ögon och ett stilla tanklöst ansigte." — Originalet har: *ett rundt otänkande ansigte.*

"Öppnade han först sin dosa, tänkte sedan på saken och sade" etc. — Originalet har: *Öppnade han först snusdosan, sedan ämnet, och sade etc.*

"På hennes himmelska bröst låg hennes matta hufvud nedsänkt." — Originalet har: *på hennes böljande barm.* Öfversättaren har tagit *heav'd* för *heav'nly.* Det är icke hans största misstag.

"Tre gånger föll uret ur min darrande hand." — *Patch-box* är ej ur, utan *musch-dosa.* Ett ur,

som fallit två gånger ur handen, är ett godt ur, om det ännu kan falla den tredje.

Femte Sången.

"Säg, hvarföre äro de sköna så berömda och hedrade? kloke mäns hugnad och fåfängligas lekverk?" — Pope säger: *hvarföre utgöra de ämnet för förnuftiga karlars ömhet och för de flygtigas bordskålar?* Hvilken öfversättning!

"Hvad blir för oss då annat att göra, än att väl använda vårt förnuft?" — Pope säger: *att väl använda den makt, som våra behagligheter gifva oss.*

"Den ena dör genom en metafor, den andra genom en visa." — Man dör icke hvarken *genom* metaforer eller visor; men man kan dö *i* en metafor, i en visa. Detta är också poetens både mening och uttryck.

"Just i det hans näsborrar ville draga till sig sin lifsande, insmög den listiga flickan en stor hop snus." — Ingen dödlig skulle vid läsningen af detta ställe falla på någon annan tanke, än att hon proppade snuset i näsan på honom. Också synes öfversättaren ej annorlunda förstå saken. Poeten säger likväl blott, att hon *kastade en pris snus emot honom.* Man gjorde väl, att antingen rätt förstå en auktor, eller att ej öfversätta.

"Gnomerna kringförde i hast de stickande kornen till de mest kittliga ställen." — Men, hvar talar Pope om några kittliga ställen? *To ev'ry atom just,* har ej denna betydelse; det vill säga: *hvartenda korn,* icke ett undantaget.

"Hofmäns löften och ledsna människors förböner." — Man vet ej hvad detta sista vill säga. Frågan är om alla de på jorden förlorade saker, som återfunnos i månen. Pope säger, att man der fann ibland annat *sjukt folks böner.* Det utgör åtminstone en klar mening, att man förgäfves ber och läser på sotsängen, när man lefvat illa. Men hvad vill *ledsna människors förböner* säga? Öfversättaren har haft sig bekant, att ordet *sick* också betyder *ledsen;* och strax har han ej felat att välja af begge förklaringarne den som hade ingen, eller åtminstone den minsta meningen. Men om ej alla *ledsna mäns förböner* förloras på jorden, så fäller jag en för Pope och hans framdeles trygghet. Hvad *ledsnad* angår, så har jag deraf all nödig anledning.

Prosaiska öfversättningar utgöra den lägsta, den lättaste, men icke derföre den minst nyttiga delen af språkodlingen. Det är godt och nödvändigt, att vänja och böja språket till uttryck af "a slags begrepp och föreställningar. Det lyck-

ligaste snille skall stadna långt nerom fullkomligheten, om detta skapelseämne saknar nödvändig tjenlighet; om det är rått, oböjligt, otillräckligt. Emellertid har granskningen hos oss föga uppehållit sig vid försök af detta slag; antingen för deras större talrikhets skull, eller för ledsnaden vid en alldeles sak-tom ordkritik. Deraf har händt, att hvem som kunnat sammanbinda ord och fraser, ansett sig duglig till öfversättare, och att de största osmakligheter, de största orimligheter flugit omkring, eller om man så vill, krupit omkring i allmänheten, utan all slags påminnelse. Det är ej mycket längesedan man såg utkomma en öfversättning af en italiensk roman, hvarest något berättas hafva skett *en dag, om natten;* — hvarest hjeltinnan i pjesen säger till sin älskare: *"vet du intet huru ljufligt det nöjet är, att utgjuta sitt blod för den man innerligen älskar, det må vara så litet, och på hvad sätt som helst?"* — Och hvarest en far gör sin son följande beskrifning af hans mors fordna behagligheter: *"flera af de förnämsta i landet, som förgäfves frestat henne genom stora löften, afundade mig hennes säng; hvilken ej heller kan hafva varit mindre behaglig för dig, min kära son* *)." — Om *Journalen för Svensk*

*) Se Storhertiginnan af Toscana, Bianca Capellos lefverne och död, pag. 37 och 43.

Litteratur fortfar, som den begynt, att lemna nå gon närmare uppmärksamhet åt detta slags arbe ten, blir sådant tvifvelsutan en verklig vinnin för smaken och språket, och tilläfventyrs ej de minsta bland detta arbetes flera förtjenster.

SILFVERTONEN,

eller

Tasso i phosphorisk öfversättning.

(Något om språk och stil i Poesien.)

Att skalden (när han nemligen bekänner sig i den sanna tyska tron i poesien) utgör en *lfverton i Skapelsens Sonat*, detta är hvad vi nna lära af företalet till en liten *poetisk Sam-ng*, nyligen utgifven*), och hvad man, i brist utgifvarens insigt i detta slags musik, nödgas nna obestridt. Huruvida det likväl egentligen genom sin poesi, tryckt i Upsala, som den ga skalden i en sådan egenskap af *silfverton* yder skapelsen, detta är hvad som deremot åter-år att veta och afgöra. Man kunde föranlåtas till gon tvekan derom, så väl af nyssnämda lilla etiska Samling, som af andra föregående.

Med någon kännedom af Tassos språk och ans skönheter, har jag t. ex. för min del ej nnat läsa utan förundran den öfversättning ur ans *Befriade Jerusalem*, som finnes i *Phosphoros* r Augusti månad 1810, och som nyligen råkat t falla mig i händerna: ett poetiskt försök, knap-

*) Poetisk Kalender för året 1813, utgifven af Atterbom. Upsala, hos Stenhammar och Palmblad.

past troligt, äfven i Phosphoros; och som, i fall tillhörigt den författare, som af ryktet nämnes och initial-bokstafven A. tyckes utvisa, på ett sällsamt sätt kontrasterar emot den ton af myndighet och mästerskap, hvarigenom den unga författaren fortfar att utmärka sig. Då vittra fenomener af detta slag, och i synnerhet tillväxten af deras antal, torde nu som alltid böra tillskrifvas samma vanliga orsaker, nemligen dels svärmande vänners oförståndiga bifall till hvarandras sämsta rim-kram, dels den offentliga kritikens mera sällan afbrutna tystnad, vill man här försöka, att om möjligt är, vända Hr A:s uppmärksamhet på det sanna värdet af hans poesi: på det att, om den unga skalden verkligen derigenom skulle hålla sig för en *silfverton i skapelsens sonat*, han åtminstone ej må lemnas opåmint om den myckna oäkta tillsats, som i denna förmenta *silfverton* beklagligen röjer sig.

Så långt jag lärt förstå en poetisk öfversättares kall, synes väl den fordran hos honom icke obillig, att om öfversättningen ej kan täfla med originalet i lika skönt uttryck af dess mening, måste den åtminstone — *hafva* mening. Kan man ej sätta sina eller andras tankar i vers, utan att, genom den gräseligaste förvridning af sitt arma modersmål, göra dem löjliga eller obegripliga, då

är man ej skapt till poet, och blir det aldrig, så höga tankar man än kunde hysa och yttra om sig sjelf och sitt snille. Gåfvan att under band af meter och rim uttrycka sig utan uppoffring af den klarhet, riktighet, med ett ord, af den språkförtjenst, som sjelfva prosan i all sin frihet någonsin kan äga, denna gåfva utgör väl ej sjelfva poesien, men den utgör en nödvändig del deraf, likasom att spela *rent* ovillkorligen förutsättes för att spela *väl*. Man skall den förutan svårligen finna sig bättre emottagen såsom Tassos öfversättare, än hvar och en nyläring, som med sin gnisslande stråke framställde sig att offentligen exequera en Haydns eller Mozarts sublima mästerstycken.

Låtom oss nu höra sjelfva *silfvertonen*. Till den ändan, jemförom med originalet några ställen af öfversättningen, t. ex.:

Här på stranden (säger Tasso) *står ett bord, dukadt med läckra och kostbara rätter, och skalkande simma genom den klara vågen tvenne språksamma, vällustiga flickor, som än stänka hvarandra med vatten i ansigtet, än täfla att hinna ett utsatt mål. Nu dyka de under vattnet, nu låta de, efter en förborgad fart, hufvud och rygg åter synas igen.*

Så ord från ord i originalet. Jag har trott

mig böra göra Hr A. uppmärksam på denna gåfva hos Tasso, att i sina mest poetiska målningar täfla med sjelfva prosan i språkets och stilens klassiska renhet. Men har Hr A:s öfversättning någon misstanke af samma förtjenst? Se här huru *silfvertonen* klingar på detta ställe:

Med rätter, *som af prakt sitt värde hämta,*
Betyngdt, ett bord dem lockar här på randen:
Och, *lekande*, i klara vågen *skämta*
Två jungfrur, skalkande i ungdomsbranden;
Bespruta än hvarann, och än de flämta,
Hvem först kan nå ett ämnadt mål på stranden.
Än dyka de; och röja snart för dagen,
En hals, en rygg, *ur djupets löndom dragen.*

Med friheten att på detta sätt tillåta sig hvarje språkförvridning efter meterns behof, hvarje olämpligt eller löjligt uttryck, när det blott rimmar emot ett föregående, hvar fins det naturens styfbarn, som ej skulle prestera, på hvad stund det vore, en öfversättning, åtminstone så god som denna, af hvilken skald man fordrade? och hvem vore ej då poet, ifrån det han kan räkna stafvelser? *Ett bord med rätter, som hämta sitt värde af prakt, och som betyngdt, lockar dem* (riddarna) *på randen* — hvad är det för ett språk och för verser? Huru gör någon, för att *lekande, skämta*

skalkande? — Två jungfrur, skalkande i ungdomsbranden; — denna pedantiska otäckhet, skall den svara emot de två fina och lifliga dragen, *garrule e lascive?* Huru *bespruta tvenne jungfrur hvarandra? Huru flämtar man hvem först skall nå ett mål?* Den, för hvilken det är likgilltigt om en tanke uttryckes på detta, eller på originalets mästerliga sätt, han begäre ej *Virgilier* och *Tassoner:* för honom hafva vi *Matts Bjugg* och vederlikar. Uppehållom oss ej vid en *hals,* en *rygg, dragen ur djupets löndom;* dragom hellre ur det phosphoriska läftets löndom ännu ett eller annat prof af Hr A:s *silfvertoner. Tasso* säger:

Som morgonstjernan, daggig och droppande, uppstiger ur böljan, eller som Kärleksgudinnan vid sin födsel med hastig rörelse frambröt ur oceanens bördiga skum: sådan visade sig denna, så droppade den kristalliska vätskan ur hennes ljusa hår m. m.

Hvilket Hr A. öfversätter:

Som morgonstjernan *opp ur vågen qväller*
I daggig fägring; eller *Amors moder*
Ur oceanens skum, som bördigt sväller,
Sprang, gungande på ytans höjda stoder;
Så hon: så ur de blonda lockar *väller*
Den perlande kristalln *i ljusa floder.*

Jag vill ej tala om morgonstjernan, *som opp ur vågen qväller;* — icke om dess qvällande i *daggig fägring*, i stället för det enkla och rätta uttrycket, att *hon uppstiger ur böljan, daggig och droppande.* På lika sätt som *morgonstjernans qvällande*, förbigår jag *hafsskummets svällande*, och den *perlande kristallens vällande;* ett rimsnideri, som jag likväl tyckt mig finna bortlagdt och föraktadt, äfven af våra medelmåttigaste försökare. Men då öfversättaren, för att få ihop ännu tre andra rim, som han behöfver till sin strof, låter *Amors moder* — ur hvars hår kristallen *väller i ljusa floder* — *springa gungande på ytans höjda stoder* (!!!); när han till denna grad förlöjligar *Tassos* enkla och mästerliga målning af Kärleksgudinnans uppkomst ur hafvet, då torde man kunna tvifla, om rimkoppleriet och frasmakeriet någonsin hos oss visat sig i en mera åskådlig förening. *Springa gungande på ytans höjda stoder* — i stället för att med *hastig rörelse uppkomma ur hafsskummet* — är det alltså med den stilen man måste öfversätta, när man skall äga rättighet att finna *Popes* Iliad ett uselt arbete?

Öfversättaren yttrar några strofer derefter — det förstås, alltid i samma äkta *silfverton:*

Och om likväl ett väckt begär, *förvåget,*
I hjertat bana för behagen röjer, —

Dock snart förnuftet, *om sin ära träget,*
Sin glaf till hämd mot späda lustan höjer.

Önskeligt att så vore! Men, uppriktigt frågadt, hade förnuftet ej i det fallet bort framför allt *höja* sin *glaf* till *hämd* emot den ingalunda *späda lustan*, som hos öfversättaren här och allestädes röjer sig — den att rimma utan ringaste gåfva dertill? Ja, i fall förnuftet varit *rätt träget om sin ära*, hade det ej bort försöka både *glaf* och *kakelugn* deremot, hellre än att tillåta en enda fras af så gräsligt nonsens, som till exempel den, *att ett väckt begär förväget röjer i hjertat en bana för behagen?* Finner öfversättaren ej, att *förvägenheten hos det väckta begäret*, (som skulle bestå deri, att begäret vågar *röja i hjertat en bana för behagen*) utgör ett mischmasch af ord, hopvridna för rimfyllnaden skull, men af hvilka hvartenda blott tjenar att komplettera gallimatian? Ställen af sådant slag må böra såsom tillfälliga fel ursäktas, när de blott sällan visa sig, och när det öfriga röjer mera förtjenst. Men när de öfverallt förekomma; när förtjensten sättes just deri; hvad skall då läsarn tänka? Eller bör han kanske tro, att en utbåsunad ny teori i vitterheten torde numera göra *omeningar till skönheter*, ja kanske *fordra dem* till poesiens prydnad? Bör han kanhända tro, att en stor poet, om

han nu för tiden vill förtjena det namnet, måste låta *nattens bloss kyssa kullarna ur hvittnadt gull?* — eller låta, till minsta, *en dubbel tår sjunka, för att med dagg försona den stormigt höjda barmens häpna vår* *), och att sådan är den sanna höjden af geniets uttryck? Skulle man föreställa sig, att någon, med orubbadt förnuft, kunde anse en sådan skrifart för att vara den, som poesiens natur rätteligen fordrar? Emellertid är det på sådant sätt som Hr A. synes verkligen tro, att man bör massakrera språk och mening, innan hvad man skrifver förtjenar att hållas för *äkta skaldekonst.*

Icke blott några ställen af hans öfversättning äro sådana: allt är sådant. Öfver allt samma falska begrepp om poetiskt uttryck, för att ej säga samma saknad af allt begrepp derom. Icke en ibland mer än 40 långa strofer, som bär stämpeln af sann talang, eller som vittnar om annat, än föresatsen att *taga* parnassen *med våld,* likasom det blifvit sagdt, att man bör *taga himmelriket.* Deraf händer, att hvart ögat vänds, faller det på någon omening eller löjlig svulstighet, som öfversättaren beklagligen synes hålla för poetiskt språk. Om Tasso säger, *att den unga nymfen på*

*) Sångerna i Selma. Öfversättning af Silfvertonen A. Se Phosphoros.

en gång log och rodnade, och att löjet förskönades genom rodnaden, likasom rodnaden af löjet, så heter det hos Hr A., *att löjet brann förklaradt i rodnaden och rodnaden i löjet.* Men huru brinner ett löje förklaradt i en rodnad? och huru brinner tvertom igen en rodnad förklarad i ett löje? Under så mycken förklaring å ömse sidor, är det sorgligt, att meningen skall vara den enda, som ej låter förklara sig.

Om Tasso säger, *att vinden susade, och gjorde löfven och vågen språkande genom den rörelse han meddelte dem,* så tänke sig ingen Hr A. nog opoetisk att i lika enkla ord uttrycka sig. I hans öfversättning måste *bladens sorl och vågens klang besvara den huldt susande vindens svängda balsamvingar.* Om det heter i originalets enfaldiga språk: *här blifven J blott kärlekens riddare,* så lyder detta i öfversättningens högre stil: *här svärjes Amors fana blott i krigen.* Att *arbetet öfverträffar materien,* heter på det phosphoriska språket, att *konsten vetat dåra ämnets hårdhet;* och om Tasso yttrar, att *hjeltarnas själar förblefvo döfva och tillslutna för dessa trolösa, ljugande retelser,* så vet öfversättaren att med långt andra uttryck pryda denna tanke, och det heter hos honom, *att det stolta paret dämmer två bröst af jern mot det falska smickrets lena elf-*

ver. — Hvilken *silfverton!* och om *skapelsens sonat* består af idel sådana, hvilket gudastycke! Verkligen, allt sedan den fordna, gyllene åldern i vår poesi, då man skref: *jag sätter den i rund hamrade gapande armen, på ripans broände af Odens skölds galge,* (menandes dermed att man satte ringen på fingret *) ville jag väl se hvem man skulle finna att i den äkta *charad-stilen* förlikna med öfversättaren. Ty den bekanta vittra damen, som i stället för att säga, *sätt fram stolar,* befallte sin lakej, *att förse sällskapet med samtalets beqvämligheter* **), röjde dock deri någon slags mening, och synes derföre ej genom detta svaga prof hafva gjort sig värd att komma i någon jemförelse.

Men låtom oss helst höra Hr A. sjelf i hela behaget af hans meter och rim. Man tror ej möjligheten af sådana verser det förutan. Se här t. ex.:

Rund var den rika byggna'n; *i dess gömda*
Omkrets, lik cirklens medelpunkt, sig tedde
En park, som, framför jordens mest berömda,
För skådarns syn *en ymnig skönhet bredde.*
Utanifrån ospejliga, förgömda
Balkonger andars konst rundtom beredde.

*) Se Ihres bref om Eddan.

**) I komedien *Les Precieuses ridicules,* af Moliere.

I fall läsarn ej förut vet af *Phosphoros*, att den nya verskonsten är till sitt väsende en *musikalisk kristendom;* så lofvar jag, att han ej skall gissa dertill af detta och dylika prof. Af poetisk musik torde han väl tvertom knappt tycka sig hafva hört någon *okristligare.* Efter det *höga,* litet af det *ömma,* t. ex.:

Så han; och fågelchören *återtonar,*
Som bifallsrop, *sin sång med enig vilja.*
Hvart djur sig drucket, med sin lott försonar,
Och dufvorna med dubbla kyssar *gilja.*
Sjelf *lagern, kysk,* den ek, *som trotsig thronar,*
Den hela höga, löfviga familja,
Tycks, samt med jord och haf, *i suckar skallra,*
Och himlakänslor genom luften dallra.

Ibland så många prisfrågor, som tid efter annan utsättas, vore det en, som till vitterhetens stora förkofran förtjente att framställas, nemligen: *huruvida en författares tanke, löjligt uttryckt af hans öfversättare, likväl förblifver samma författares tanke eller ej?* Är det ej missförståndet härom som gör, att den uslaste parodi af en främmande poets arbete ännu ofta betyder hos oss detsamma som *öfversättning deraf?* och att hvar och en ung försökare, sedan han efter sin förmåga rådbråkat och aflifvat några strofer, eller några

sidor ur Homerus, Petrarca, Tasso, betraktar sig ifrån den stunden såsom deras *andre jag* på denna sidan om Östersjön, och sina verser såsom utan fråga *deras arbete?* Men bedrar sig ej häri *den himlaburne* *), om jag törs tala så fritt? Täcktes öfversättaren till exempel underrätta oss, hvarest Tasso skulle hafva sagt någonting så osmakligt, som att *fågelchören återtonade sin sång med enig vilja?* (originalets ord äro, *att foglarnes chör begynte på nytt sin enhälliga sång*) — eller någonting så meningstomt, som *att hvart djur — drucket — försonade sig med sin lott?* (originalets ord äro, *att hvart djur på nytt öfverlemnade sig åt kärlekens rörelser*) — eller hvarest han skulle hafva förvandlat sig till en nog eländig rim-skramla, för att fylla slutet af sina rader med dufvor *som gilja*, med ekar *som throna*, med suckar *som skallra*, och *känslor som dallra?* — Hvad *den hela, höga, löfviga familjan* angår, så borde öfversättarens eget omdöme hafva sagt honom, huru föga väl en vers som man beundrar, öfversättes genom en vers som man skrattar åt. *Hela det stora, löfklädda slägtet*, säger Tasso. Man kan ej röja för *trädens* ära mera nit, än öfversättaren gjort; men af *den hela, höga*, roliga *familjan*, förutser jag, att *lakysk* torde sannolikt blifva den otacksammaste.

*) ...ldens epitet i det citerade företalet.

Efter djurens och trädens ömma rörelser, se här nu äfven en bit mensklig kärlek. Läsarn skall ej deri misskänna samma vittra hand. Först kommer den skönas beskrifning:

Med hennes halsduk leker ljumma vinden,
Som *sidenhåret, fläktande, förbistrar:*
Hon tränar; *bleknande, på glödda kinden,*
Kring svettens hulda perlor vestanflistrar....

Derefter följer hvad under den hulda svettningen vidare förefaller:

På ögon, läppar, söta kyssar snöga
Från Fén, som nedböjd deras nektar finner:
Vid hvarje kyss, han suckar så, *att föga*
Det fela syns, att själn i hennes svinner....

Om *Armidas* beskrifning räknas i originalet för ett af dess mest oförlikneliga ställen, måste man tillstå att detta ställe, äfven i Svenskan, hederligen försvarar sin ojemförlighet. *Den ljumma vinden, som fläktande förbistrar sidenhåret — den kring svettens hulda perlor flistrande vestan — de söta kyssar, som snöga från Féen, på ögon, läppar — och Féen, som nedböjd finner de söta kyssarnas nektar — och själn, som vid hvarje kyss svinner i hennes* — äro *silfvertoner,* som tillfventyrs kunna trotsa allt hvad vi hos oss någon-

sin sett och hört af det slaget, och som förmodligen aldrig blifvit i sin art öfverträffade. Det är här man verkligen förledes att beundra skarpsinnigheten af den bekanta *Youngs* anmärkning, som säger någonstäds med hela sin engelska frihet: *att äfven den mest satiriska härmning af vissa författares poetiska stil aldrig må hoppas att uppgå emot hvad de sjelfva, af egen fri och uppriktig dårskap, stundom begåfva oss med.*

Uteslutom ej påföljande fyra rader, om också ej i sitt slag af lika hög rang med de föregående:

En sällsam håfva röjs vid älskarns sida,
En skär kristall, *som spred en spegels strimma.*
Nu, vigd i *Amors* tjenst, framför *den Frida,*
Han håller den i *hennes prydningstimma....*

Med förbigående af allt annat, anhåller jag blott här, att till min undervisning i språket upplysas, hvad den *Frida* månde vara för ett ord, och i hvilken ordbok betydelsen deraf måste sökas? Man ser, att Hr A. åtminstone ej gör sig besvär i anseende till rimmen. Då ett sådant felas honom, sätter han i slutet af raden, utan krus, det första tomma munväder som liknar det förra ordljudet. Emot *sida* finner han sålunda med största lätthet *den Frida,* likasom nyss förut *fli-*

stra emot *förbistra*, o. s. v. — Med fullkomligt fritt bruk af alla gallimatians rikedomar i anseende till *uttrycket*, och denna rättighet att, hvad *rimmet* angår, ej behöfva taga det ifrån något brukligt språk, kan man ej klaga, att ju den poetiska konsten befinner sig skäligen lättad. Förövrigt påminner detta temligen om den stora poeten *Arleqvin* hos *Holberg*, som emot *önsker* rimmade med *udpönsker*, sägande, att *samma ord väl i prosan betydde ingenting, men vore deremot i vers ett oförlikneligt fynd. Arleqvins* och alla andra lika stora kännares auktoritet i all ära, men så, gode Herrar, så skref ej Tasso; och eho som så skrifver, honom skall ej väl gå, och hans rim skola ej länge lefva på jordene.

Göra ej dessa prof tillfyllest, se här *silfvertonen* i hela sin himmelska klang; det är *Rinaldo* som talar till *Armida:*

O, då du mig försmår, om du var mäktig
Att skönja *de behag, ditt anlet mänger:*
Din blick, af *denna längtan evigt drägtig*,
Säll i sig sjelf, ej skulle smäkta länger.
En spegel skillrar ej *en bild, så präktig;*
Ett ringa glas ett paradis ej stänger.
I himlen spegla dig; *i dess demanter*
Du blott kan se din fägrings amaranter!

Vi hafva här, *ett anlet, som många behag — en blick, drägtig af längtan — ett glas, som ej stänger ett paradis — himmelens demanter, hvari den sköna skulle spegla sin fägrings amaranter.* — Något annorlunda hos Tasso. *Himmelen,* säger han, *är blott värdig att vara din spegel, och i stjernorna kan du betrakta skönheten af dina anletsdrag.* Mera finnes ej i originalet. Demanterna och amaranterna härleda sig från öfversättarens egen makalösa magnificens. Hr A. älskar att i allmänhet sätta smaragder, topaser, karbunkler, hvar han kan, i stället för meningar: så att det ingalunda är ädla stenar, som felas i hans verser, hvad som annars fattas dem.

Jag kan ej lemna följande förtjusande slutstrof obemält:

Då nu hon smyckat sig, *beredd* hon bjuder
Sin vän farväl, *och kysst ur famnen rymmer.* —
Han stannar; *ty hans sällskap hon förbjuder,*
En vink all åtrå efter medfart skymmer:
Och ensam *går, bland trän och kreaturen,*
Den älskande, på blida drömmar *buren.*

Läsarn finner här slutligen, *en skönhet, som kyst rymmer ur famnen — en vink, som skymmer all åtrå efter medfart — en älskare som går, buren, ... bland trän och kreaturen* —

hvar-

hvarest öfversättaren äfven sjelf funnit för godt att taga sin hvila tills vidare.

Så och än vridnare — (har öfversättaren sagt några strofer ofvanföre).

Så och än vridnare, de svängda gränder
Inveckla dem; *men boken hindret röjer.*

Jag lånar hans eget poetiska uttryck och säger, *att så och än vridnare* förhåller sig med hvar rad af denna öfversättning, och i allmänhet med hela den röda *Phosphoros,* så långt åtminstone, som det varit mig möjligt att drifva läsningen deraf. Jag hade velat läsa mer,

men boken hindret röjer;
Hvar vers all åtrå efter medfart skymmer.

Ehuru öfversättningar af detta slag kunde tyckas ej mera nödvändigt påkalla kritikens åtgärd, än så många nya originaler af samma beskaffenhet; likväl synes häri någon olikhet äga rum, och ett sämre fall uppkomma för oskickligheten, så ofta hon åtager sig att göra oss bekanta med andra nationers berömda skalder, och att införa någon af dem på vårt språk talande. Man kan ej förbinda sig att prestera ett förträffligt original; men när man öfversätter ett sådant, gör man sig förbunden att ej vanställa det. Originalskrifvaren

har, lyckligtvis, ej heller något mönster att omedelbart jemföras med; och om han rimmar löjligt, kan man åtminstone ej förebrå honom att hafva haft i hvarje rad fullkomligheten för ögonen, utan att förstå det minsta deraf. Ändteligen disponerar han också blott om sin egen, ofta obetydliga reputation; men en eländig öfversättare förlöjligar tillika sin författare, och då han ej kan upplyfta sig till honom, förnedrar honom till jemlikhet med sig: hvilket strider uppenbart emot skaldens *heliga bestämmelse*, af Hr A. sjelf så ofta åberopad. Med en viss ökad rätt fordrar man väl alltså af en sådan skaldetolk, att hans egna verser böra röja någon öfning i denna konst, något begrepp derom åtminstone, och att man under det stora främmande namnet icke från början till slut undfägnas med en inhemsk nylärings råaste febuserier. Men huru har Hr A. uppfyllt denna så billiga fordran, i anseende till Tasso? och har man ej rätt att säga med romerska poeten:

Qvem non offendat toto faex illita vultu?

eller i phosphorisk *silfverton* öfversatt:

Hur skall man ej af harm och af förvåning flistra,
Att se, hur drägg och smet hvart anletsdrag förbistra!

Någon annan förtjenst, än den af stilens och versens klassiska skönhet, kan man ej gifva åt en poetisk öfversättning, som ju mera trogen sitt original, ju mer äger derifrån allt sitt öfriga värde. Men när skall man då en gång lära besinna, äfven hos oss, att en öfversättning med förakt af denna enda, men stora förtjenst, omöjligen kan ge någon den ringaste; likasom hvart original den förutan förgäfves skulle äga alla öfriga? En verklig mästare, som företagit sig att öfversätta Tasso, skulle i denna stilens och versens förtjenst, så långt språket medgifvit, hafva sökt att täfla med sitt mönster. En försökare af talang skulle åtminstone hafva budit till att ställa sig itt sådant original till eftersyn. Men en ung proselyt af *absoluthetens uppenbarelse* gör sig om den saken helt olika begrepp. För honom äro språklag och verskonst uselheter, som han lemnar åt småsnillet att bråka med, och han tror sig tvertom uppsväfva desto högre i poetisk förträfflighet, ju mer han kan förvandla originalets enkla och naturliga uttryck till en onaturlig mörja af ord och fraser, hvarvid förnuft och smak stå häpna och handfallna.

Skulle någon finna detta yttrande hårdt och sårande, så medgifver jag att det så kunde med

något skäl synas. Jag frågar blott i hvilket land, der man åtminstone hunnit se opp ur barbariet, (och icke tumlat sig hufvudstupa dit tillbaka igen) ett skaldefoster, sådant som detta närvarande, skulle böra vänta sig att mötas af ett lindrigare omdöme? Jag frågar om sanningen, äfven i hela sitt omildrade uttryck, icke blir slutligt en rättvisa, efter så många oblyga utfall af en ungdomsflock, som fast den ock bestod af englar i snille, dock varit skyldig aktning åt förtjenta föregångare, åtminstone förskoning ifrån sådana höfligheter som *galge och påk* *)? Behöfver jag hvarken säga

*) Hvad *galge* och *påk* angår, se derom bladet Polyfem, i fall någon ännu äger det. Egentligen är det blott tvenne stora utländska förbrytare, *Pope* och *Voltaire*, hvilka den vettiga utgifvaren af detta blad funnit rättvist att — såsom ertsförderfvare af smak och skaldekonst — *i galge aflifva*. I en ädel och vitter allegori föreställas de hos honom såsom tvenne vid porten af poesiens tempel upphängda uslingar, *drypande af en tjock och drös materia, som kallas rimslut, och dinglande för blåsvinden, samt stötande dervid sina toma skallar emot hvarandras*. Hvad åter *påk* angår, så är dess inhemska bestämmelse i samma blad med all tydlighet uttryckt, och det heter derom till vederbörande i en temligt massiv *silfverton*:

Eder är nyttigt,
Känna profossens påk, hvarje minut, på er rygg.

Det är med sådan qvickhet och värdighet, som den nya vittra kritiken hos oss upphöjt sin röst. Man

eller dölja, att jag här talar om detta vittra förbund hos oss, af unga skaldebröder, som enligt bästa moderna teori ansett sig böra begynna vår poesis upphöjning med att *skymfa* och *skryta;* men hvarom kan med skäl frågas, huruvida, efter snart fyra års segerskrål, någon enda deribland gifvit oss ett *läsbart stycke;* och hvilkas antagna namn af *nya skolan* tyckes hitintills blott påminna om behofvet att gå ännu rätt länge i *den gamla!* Hvem som med uppmärksamhet och kännedom följt den så kallade *phosphoriska* vitterheten, rådföre härom sitt eget omdöme. Hvem som dertill ej ägt tid och tålamod, fråge blott sitt minne, huruvida han, bland alla stycken inom dessa med skäl rodnande permar, någonsin hört omtalas ett enda såsom utmärkt af det allmänna bifallet; under det han säkert ofta funnit sig vittne till det allmänna eller enskilta åtlöje, som åtföljt största delen deraf. Och om hvad här säges troligen skall finna sin bekräftelse i de flesta läsares både minne och omdöme, då tror jag mig berättigad att slutligen fråga: åt hvilken annan, mindre långmodig publik i Europa, man skulle hafva understått sig, att i en skrift, förkunnad såsom den *äkta himmelska poesiens nu först uppgångna mor-*

skulle vämjas att upplifva minnet af dessa grofheter, om det ej syntes nödvändigt för troligheten.

gonstjerna, och under oupphörligt förolämpande af alla hittills värderade förtjenster, bjuda, i tretton samlingar efter hvarandra, idel försök af sådan beskaffenhet? Stycken, hvaribland väl knappt något enda höjer sig, hvad geniet angår, öfver den vanligaste medelmåtta, under det att så många deremot finnas stämplade till språk och stil af begynnarens gröfsta oskicklighet?

Hr A. yttrar med all poetisk sjelfkänsla, *att han vet bäst*, han *sjelf*, *bristerna af sin öfversättning*. Med respekt för hans ädla stolthet, kunde man dock frestas till ett oskyldigt löje, så vida det likväl är troligt, att hvarenda läsare *af Journalen vet dem i denna stund bättre än han*. Men Hr A. begär äfven kännares råd, och gör deri mera förnuftigt, i fall hans beslut är att verkligt följa dem. Man inser blott med svårighet hvarföre han, såsom ett villkor för den äran att råda honom, tyckes förutsätta nödvändigheten *att i grund förstå alla de sydliga tungomålens genius*. Det är sant: något närmare bekantskap än han sjelf röjt, torde väl rådgifvaren böra äga med det språk, hvarifrån öfversättningen skett. Men skulle all den öfriga lärdomen blifva till detta ändamål lika oumbärlig? Och måste man nödvändigt vara prydd med den vidsträcktaste språkkännedom, för att värdigt yttra sig angående öfversättarens poesier?

Om någon till exempel, utan annat högre anspråk, endast rådde öfversättaren, att till en början *hafva mening i sitt eget språk*, månne ej en sådan skulle redan derigenom förtjena namn af en god rådgifvare? och skulle ej hvarje sann kännare högeligen tillstyrka öfversättaren att följa detta goda råd, som äfven dessutom befinner sig fullkomligt enligt med *de sydliga tungomålens genius?* Öfversättaren skulle från den stunden säkert ej mera skrifva, som i den *Poetiska Kalendern*, att *musiken är engeln, som bådar nyckeln till aningens trolleri* — eller, som på andra ställen, hvarken låta *näktergalar besjunga lifvets tömda haf* — eller *fantasien klinga emot gudomsrösten* — eller *konstverlds-harmonikan purpra evighetens himlarymd* — eller *sjelfviskheten qvida i sjelfgrafd afgrund, och Sjelfvets dystra tidehvarf ligga på bottnen bland formerna i evighetens degel* — eller *vårens unga Gud dansa från himmelen, och de väckta blomster-englars fulla kransar beströ med balsam hans dunkelgröna drägt* — eller *den gyllne tiden*, likaledes *dansa ur minnets öknar, beglänst af återsken från hoppets land, och beströ med liljor den brända Thebaïden* *): — emedan, ty värr, ingen *engel bådar nyckeln* till sådana ordröror, och emedan äfven de *sydliga, tun-*

*) Se Hr A:s poemer i Phosphoros.

gomålens genius ingalunda tillåter dem, ifall ej såsom varnande prof af gallimatisk löjlighet. — Med bortläggande af en sådan stil skall det troligtvis också synas mindre oblygt, mindre orimligt, att i nästa företal, vill Gud, och ännu starkare än förut, upphöja den utmärkta ynnest, hvarmed allmänheten och isynnerhet *det vackra könet,* framför de *flesta andra i Sverige utgifna poetiska Samlingar,* emottagit dem som bära Hr A:s namn. Nyttan af ofvannämda råd, ehuru enfaldigt, vore alltså klar och ögonskenlig. Men den berömda *Goethe* ger på något ställe ett råd af annat slag, som kunde synas måhända ännu visare, och som ej torde böra utelemnas. *Man borde,* säger han, *akta sig för en talang, hvari man aldrig kan hoppas att hinna någon höjd. Man må tycka sig hafva gått deri så långt man vill; men när man en gång lärt sig att klart inse hvari mästarens förtjenst består, då skall man alltid med bitter känsla nödgas beklaga förlusten af den tid och möda, som man bortkastat på ett sådant fuskeri.* Jag anför detta råd på den berömda tyska författarns ord, och sådant jag hos honom funnit det; lemnandes åt öfversättaren sjelf, med öfrige respektive *Morgonstjernor,* att i deras vishet afgöra nyttan och lämpligheten deraf.

SUPPLEMENT.

PROSAISKA STYCKEN.

Svar på Herr Doktor Rutströms Inträdes-Tal i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets Akademien.

Min Herre!

Det val Akademien gjort af Eder till sin ledamot, har hon grundat på den allmänna rösten om Edra förtjenster: en röst, min Herre, hvars enhällighet hon ej funnit störd af mera än en enda motsägare: Eder egen blygsamhet.

Men denna domares stränghet, hos de flesta vanligen så lätt att mildra, är det ej hos Er. Om Edert värde, min Herre, såsom författare och lärd, kunde någonsin allvarsamt påfordra ett försvar, vore det i sanning endast mot Edra egna omdömen; och jag yppar blott hvad jag med visshet vet, då jag vågar säga, att likaså mycket som andra vanligen göra för att tillvinna sig den allmänna uppmärksamheten med dess smickrande följder, har man ej sällan sett Er göra för att undvika och afleda dem.

Ett ofelbart sätt till Eder vederläggning skall likväl alltid blifva, att låta Er sjelf göra den, genom arbeten och afhandlingar i vitterheten eller

lärdomen, sådana som den vi nu afhört, och tillika med dess aktningsvärda författare i dag emottaga. Det har varit på sådant sätt, min Herre, som Ni från en längd af år tillbaka, under beständig omsorg att ej synas, beständigt fortfarit att röja, nu den i Svenska Sången till hög rang uppstigna skalden; nu den mogne och skarpt seende granskaren; nu åter den i språken, häfderna, lärdomen bevandrade kännarn. Jag nämner ej de vettenskapliga yrken, hvaråt Ni såsom kall och pligt offrar Ert bemödande.

Icke annorlunda, min Herre, har äfven i dag tilldragit sig; och det är med tillfredsställelse som Kongl. Akademien sett Er föranlåten, att genom Eder upplästa afhandling sjelf bekräfta de omdömen om Edra förtjenster, som Ni på allt annat sätt säkert skulle funnits ovillig att erkänna. Ni har visat, min Herre, huru språken bildas till fullkomlighet, och huru de ifrån höjden deraf åter nedfalla till vanställning och barbari. Om Ni dervid i synnerhet haft till föremål de berömda klassiska språk, hvarifrån Europas nuvarande odling till så stor del härleder sig, kunna likväl från Edra påminnelser nyttiga lärdomar hämtas, äfven för de språk, som sedan dessa tider uppkommit, och för vårt eget deribland. Utan att kanhända hafva uppnått hvad egentligen kunde böra

kallas dess *gyllene ålder*, skulle jag mycket bedragas af min urskillning, om det ej nyligen varit åtminstone på rätta vägen dertill. Men sådant svenska språket nu för tiden visar sig i hvad man hör kallas vår nyaste vitterhet, hvem igenkänner väl deri det språk, som skrifvits af *Kellgren*, *Lehnberg* och *Gyllenborg*? Skulle man ej säga, att detta språk skyndat till sin förskämning, redan långt före mognadens tid, och att det afvikit till nästan alla ett språks felaktigheter, innan det ännu hunnit äga, intill fullkomlighet, någon af dess äkta klassiska förtjenster? Anklagom icke derföre endast missbruket af dessa magra *bestämnings-ord*, af hvilkas upptinning pedanten prisar sig, men som *talangen* umbär och ersätter med ett målande drag. Lemnom någon uppmärksamhet äfven åt dessa olämpliga försvenskningar af ord, som blifvit genom ett allmänt behof alla språks egendom, och ej utan fara för osmak och missförstånd låta förvandla sig i andra hemgjorda; fästom den på en mängd släpande, mångstafviga ordfogningar, utan klarhet för tanken eller välljud för örat, hvarigenom språket icke riktas, men till sitt förderf belastas och vanprydes. Fästom den i synnerhet på hela denna nyare språkförbistring af särskilt slag, som sedan några år tillbaka begynt att hos oss utvecklas

för äkta skaldekonst; på dessa barbariska tillskapelser af uttryck och ordställningar, alstrade af nyhets-yran i skrifrummens ensamhet, och oförståndliga för hela den verkliga samhällsverlden: ordskapelser, dem ögat hopstafvar med förundran, och hvaråt ingen tunga skall någonsin skänka uttalets ära och gångbarheten. I sanning, min Herre, om *Tullius* och *Maro*, efter några seklers förlopp, skulle funnit skäl att beklaga sig öfver det romerska språkets märkbara försämring, hvad skola då vi säga, som, ännu lefvande, redan icke mer igenkänna i en mängd utkomna skrifter, hvarken det språk som i vårt land talas, eller det som vi läsa i våra bästa författares arbeten? Måtte deras efterdömen snart återtaga sitt rättvisa välde, och vårt språk derigenom föras tillbaka på den väg till sann odling, hvarifrån det begynt att så långt afvika! Se der, hvartill få lärda kunna i det mått bidraga, som Ni, min Herre, och hvartill Kongl. Akademien med nit uppmuntrar Eder. Men denna smakens och språkets fördel är ej den enda hon lofvar sig af Edra vidsträckta insigter, och deras förening med hennes egna bemödanden. I allt hvad som tillhör hennes yrken väntar hon sig af Eder ett likaså beredvilligt, som förvisso redbart biträde. Och då jag, å hennes vägnar, har den äran att tolka den fäg-

id, hvarmed hon emottager en ledamot af så ut-ärkt förtjenst, torde en redan tjuguårig vänskap h högaktning böra vara Er en borgen, min erre, äfven för det enskilta lifliga deltagande, varmed detta kall af mig uppfylles.

Försök att bestämma betydelsen af några ord, som i vårt språk uttrycka Sinnesgåfvor.

Det finnes vissa ord i alla språk af så närskyld bemärkelse, att man i bruket ofta förblandar dem. När dessa ord beteckna vissa egenskaper, som det i åtskilliga fall är godt och nyttigt att åtskilja, uppkomma deraf någon gång förvillelser, som väl i allmänhet kunna vara föga skadliga, men som tänkaren eller författaren alltid gör bättre att undvika. Af sådan natur äro i vårt, likasom i de flesta andra språk, nästan alla de ord, som uttrycka själens hvarjehanda tankeförmögenheter. Jag skall försöka att här åtskilja och bestämma deras bemärkelser.

Sundt förnuft. 1:o En till vanliga ämnen nödig grad af begrepp och urskillning. 2:o Förståndets realitet, i motsats af ordgräl och tomma klyftigheter. 3:o De populära förnuftsgrunderna, i motsats af de lärda och metafysiska.

Begrepp. Förmögenheten att inse sakers art och sammanhang, de må höra till tanke- eller bildningsgåfvan. Den som fattar ett filosofiskt resonement, följer en matematisk demonstration, inser en mekanisk sammansättning, träffas af en sann jemförelse o. s. v., har ett godt begrepp.

Ur-

Urskillning. Gåfvan att fatta med snarhet det, som upplyser sakers eller tillfällens olika beskaffenhet. Den som talar abstrakt förnuft i ett Hofsällskap, har ej urskillning. Den som jollrar, visar den.

Omdöme. Gåfvan att sluta af jemförda begrepp, vare sig i tankeämnen eller lefnadsvärf. Då det betraktas, icke såsom en enda akt, utan såsom en beständig egenskap, betyder det *öfvad urskillning.* En man af omdöme är den, som vant sig att med urskillning betrakta hvar sak till dess natur och förhållande. Den som med sin förtjenst jemför sina fordringar, och rättar dem derefter, visar omdöme. Den som svarar dumt och ovettigt på en anständig kritik, har ej omdöme; för tre orsaker. Först, för det han skrifver dumt; för det andra, för det han skrifver ovettigt; och för det tredje, för det han skrifver både dumt och ovettigt; af hvilka tvenne saker, dumhet och ovett, uppkommer likasom i kemiska blandningar ett tredje, som är en ofantlig löjlighet.

Förstånd. Skörd af omdöme. Samladt förråd af dess pröfningar, särdeles i ämnen, som höra till samhällslefnaden. Man säger icke: en man af förstånd i metafysiken, i astronomien, i geometrien. Man säger helt enkelt: en man af för-

stånd, och menar dermed en man af omdöme, som känner menniskan, sammanlefnaden, och de ämnen, som upplysa deras natur eller fördelar. Förstånd i konsterna (om annars detta uttryck kan verkligen brukas) betyder på samma grund omdömets erfarenhet af det, som gör ett arbetes väsendtliga värde.

Vishet. Högt förstånd om menniskans allmänna eller enskilta värde och väl.

Klokhet. Fint förstånd om det rådliga och fördelaktiga i allmänhet.

Slughet. Gömdt förstånd på utvägar.

Vett. Förståndet, lämpadt till sammanlefnaden och umgängets fordringar. Omdömets erfarenhet af hvad som tillhör anständighet, personligt värde, uppförandets klokhet, tänkesättens ädlare daning. Dess föremål är således det tillbörliga och det passande; dess grund, en urskillning, som förfinar sig ofta till en blott känsla; dess verkan på andra, bifall och en känsla af ädelt värde. Man kunde säga, att vett är förståndets smak, likasom smaken verkligen är snillets vett.

Inbillning. Gåfvan att i själen återkalla det sinnliga i naturen, former, färgor, ljud eller känslor, enkelt eller i förening, och att dermed omkläda sina egna tankeskapelser.

Uppfinning. Gåfvan att af inbillningens förråd göra nya sammansättningar, mer eller mindre ovanliga, dock rimliga; allt ifrån ett nytt uttryck, ända till ett nytt slag af sinnets nöjen, om det kunde gifvas.

Qvickhet. I sitt allmännaste begrepp: urskillningens, eller vettets, eller inbillningsgåfvans, eller uppfinningens hastighet. Om det vore möjligt, att med en fin gräns alltid åtskilja dess verkningar i förening med hvar särskilt af dessa egenskaper, så skulle jag säga, att qvickheten i urskillning gör en i sitt ämne skarpsinnig och klyftig man; qvickheten i vett, en fin, artig och anmärkningsrik; qvickheten i bildningsgåfva, när den är ensam, ofta blott en putsmakare eller så kalladt lustigt hufvud; när den åter är förenad med en hög grad af vett och smak, en intagande umgängesman eller författare; med ett ord, en homme d'esprit i sin rätta bemärkelse. — Frågas: är det ej ett och samma, att vara qvick och att gifva löje? Oftast; icke alltid. Gåfvan att gifva löje är i sig sjelf en särskilt egenskap, beror af en egen vändning i tankan, och kan förenas med mer och mindre qvickhet, någon gång med ingen. Den är egentligen intet annat, än ett slags konstgrepp eller fallenhet hos somliga sinnesarter, att oförmodadt upp-

den går till någon sällsynt höjd, verkande antingen i ämnen af stor vidd, eller i en stor mångfaldighet af ämnen. Men gemenligen verka hos hvart snille flera egenskaper i förening, hvarföre de särskilta slagen deraf bättre nämnas efter de ämnen hvari de yttra sig. Så uppkommer metafysiskt, matematiskt, poetiskt, musikaliskt snille, flera att förtiga. De som i sina tankeskapelser egentligen hafva skönheten till föremål, kallar man konstsnillen; ty fastän skönheten, egentligen att tala, icke existerar utan för ögat, så öfverföres den likväl på ett idealt sätt till alla de ämnen, som röra de öfriga sinnena, när de samma lagar af sammansättning, de samma proportioner eller harmoniska förhållanden dervid iakttagas, och den samma känsla af behag och vällust derigenom uppväckes, som vid den synbara skönhetens åskådande. Kanhända är skönheten i allmänhet, fast ej alltid den sinnliga, grunden och villkoret för allt snille. Kanhända är en stor ordning af abstrakta sanningar, sedda i deras vidd och inbördes beroende, sedda i deras tillämpning och verkan på menniskoslägtet, icke en mindre skönhet, än en stor harmoni af toner, af färgor eller bilder. Kanhända äga Lockes eller Kants lärobyggnader öfver menniskoförståndet, Linnés system om naturen, Newtons vidsträckt sammanbundna begrepp

om himlarnas rörelser, icke mindre denna skönhetens förtjenst af enhet i mångfaldighet och af harmonisk fullkomlighet, än hvilket helst af de mästerverk, hvaraf konstsnillet skryter. Vill ni göra prof på snillen? Märk om tänkaren öppnar för ert begrepp flera nya, ljusa, vigtiga utsigter, om han åtminstone ger er en klar, stark och liflig åsyn af det ämne han behandlar. Känn om talaren eller skalden underhåller hos er ädla, höga, lifligt rörande föreställningar. Hör ni en musik, ser ni en målning, läser ni ett poem, hvars exekution har ett försvarligt behag, utan att derföre sätta er utur den kallare sinnesförfattning, hvarmed ni gick dertill (då nemligen ni är gjord att kunna sättas derur), så kalla författarens egenskap *fallenhet, gåfva, skicklighet, talang,* som ni behagar, men nämn den ej snille. Man ser att snillet har tvenne föremål, *sanning* eller *skönhet,* särskilt eller sammantagne. Derifrån de särskilta slag deraf, som äro det genom tanke- eller bildningsgåfvans öfvervigt. Men det är alltid samma storhet i en af dessa egenskaper; samma lefvande, häftiga verksamhet, beständig eller för ögonblicket, som utgör dess kännetecken, och hvilken, då dess föremål varit skönheten för bildningsgåfvan eller behaget för känslorna, fått af de gamle namn af *Ingifvelse.*

Talang. I hög mening förstår man dermed snillets konstfullkomlighet i något af de så kallade vackra yrken. Sådan var Popes och Virgilii skaldekonst. I allmänhet begriper man dermed vissa smärre och inskränktare arter af snille, till exempel i vitterheten, behag, lätthet, lefvande uttryck, välljudande nummer och andra stilens egenskaper. Egentligen och i riktig metafysisk bemärkelse är talang blott en konstfärdighet, naturlig eller förvärfvad. Man finner, om man aktar dertill, att hvart yrke fordrar ett slags egen fallenhet, hvar mekanisk konst i sin utöfning en viss händighet, som den antingen ej dertill födde, eller ej dertill lärde, med all möda, ja äfven med all kännedom, förgäfves härmar. Så förhåller det sig ännu mer i alla de yrken, som hafva skönheten till föremål. De hafva, betraktade såsom konstyrken, äfvensom de förra, vissa mekaniska förhållanden, former, proportioner, öfvergångar, afvexlingar, som visserligen den teoretiska urskillningen kan lära att skarpsinnigt uträkna och afmäta; men som den ej ensam gör nog, för att lyckligt verkställa. Dertill fordras ännu derutöfver en viss naturens daning, en viss fin och lefvande känsla, ett visst harmoniskt sinne, med ett ord sagdt, ett visst *snille för sjelfva konsten,* som hastigt inser och omfattar alla dess hemligheter och finaste för-

hållanden. Talangen är således visserligen *snille*, och ofta *stort snille*, som hos Boileau; men likväl med en viss bestämd åtskillnad af föremål. *Snillet* i sin rätta bemärkelse och när det skall egentligen förtjena detta namn, måste vara vändt ifrån sig sjelf, på ämnen utom sig. Det heter *talang* när det böjes tillbaka på sig sjelf, på sitt sätt att verka efter ändamål af skönhet, och när det således har sjelfva konstens lagar till föremål. Corneilles styrka var *snillet;* hans svaga sida *talangen.* Likaså Crebillons. Virgilius, Pope, Racine, Voltaire äro mönster af talangens och snillets samfälta fullkomlighet. En metafysikus kan hafva stort snille, utan den ringaste talang. Hos en stor poet måste de förenas. I ett sådant arbete kan man aldrig med noggrannhet åtskilja dem, aldrig utmärka hvar den ena rätteligen slutar och den andra börjar, ehuru man kan (såsom nyss ofvanföre skett) i deras allmänna begrepp bestämma åtskillnaden. Skall någon gräns dem emellan i verkliga snillearbeten utmärkas, är det der, hvarest effekten blir så stor och märklig, att man glömmer konstens fullkomlighet, intagen endast af ämnet och föremålet. Då nämner man det, som förorsakar en sådan hänförelse, icke efter skickligheten af dess sammansättning, *talang,* utan efter styrkan af dess verkning, *geni.* På denna grund säger man också

hellre *geni för tragedien, geni för det höga,* än *talang* för något af dessa slag, och tvertom, hellre *talang för det naiva, det angenäma,* än *geni* derföre. Icke derföre, att i konsterna det förskräckande ju fordrar sin talang och det angenäma sitt geni, men derföre, att man i de mindre och kallare slag lättare märker till blotta skicklighetен, hvarifrån man bortvändes och hänföres af alla starkare sinnesrörelser.

Om Sjelfmord *).

Religionen fördömmer sjelfmord. Hvad gör då filosofien? Hon beklagar dem, svarar ni. — Nej, hon gör mer ännu. Hon bestraffar dem i allmänhet, likasom religionen, så snart hon ej återhålles, antingen af fruktan att möjligtvis begå en orättvisa, eller af den svagare fruktan att beskyllas för en viss andäktig klenmodighet.

Tänkesättet i detta ämne har, som i allt annat, varit ombytligt. Grekerne ogillade och straffade sjelfmord. I Rom ansågs det såsom ett prof af hjeltemodig sinnes-styrka. Kristendomen, som nyss sades, förbjuder det fullkomligen. Skulle det ej vara en orsak, hvarföre en stor del filosofer visat sig så benägne att försvara det?

Man har velat anse denna förtviflade utväg ur lifvets eländen för verkan af en feg räddhåga. Men man har väl sällan sagt något orimligare. Den som med berådt mod möter döden och evigheten, öfvervinner tvifvelsutan i detta ögonblick allt hvad menniskor vanligen mest frukta.

---

*) Denna uppsats hade författaren, troligen af glömska, utelemnat ur förteckningen af femte delens innehåll, hvarföre den här införes efter den äldre upplagan, tredje delen, pag. 453—456.

Visserligen fordras en icke liten styrka i sinnet, att bära olyckan, när hon öfverstiger en viss grad af tyngd; men behöfves derföre ej lika visst ett mer än vanligt mod, att frivilligt taga detta sista, så allmänt fruktade, så betänkeliga steg? Man låter med smärta utrycka flera tänder, då man plågas af tandvärk; man låter afsåga en arm, ett ben, då nöden tvingar dertill. Utan tvifvel söker man derigenom rädda sig från ett större ondt. Men bevisar det derföre en feg räddhåga? och fordras ej till att underkasta sig denna våldsamma hjelp, ett mod, en ståndaktighet, hvaröfver åskådaren ofta måste förundra sig?

Men ett sjelfmord må vara ett bevis på sinnets svaghet eller styrka, skulle det väl tillhöra samhälls-lagarne att beifra och straffa det? Stora tänkare hafva nekat dertill. — Ty först, säga de: äro ej hvarje medborgares pligter mot samhället grundade på de rättigheter han der åtnjuter, så länge han begär att der få vistas? och kan man tvinga honom att fortsätta dessa pligter, äfven utöfver den tiden han vill njuta de deremot svarande rättigheter, eller sedan han afsagt sig dem? En flyttning till ett främmande land, är den ej densamma för samhället, som en flyttning i grafven? Hvad straffa då lagarne i ett sjelfmord? Icke den utvertes följden, hvaröfver dem tillkommer

att dömma, utan det invertes moraliska brottet, som hvarken kan af dem urskiljas, eller synes höra under deras pröfning.

För det andra: är det väl något att befara för samhället af exemplen? och skulle väl sjelfmordet någonsin kunna blifva en sed, ett rådande tänkesätt, en hederspligt, såsom duellen länge varit? En oändelig olikhet åtskiljer dessa begge. Med ett ord sagdt: så gerna må man straffas för att utkasta sitt gods i sjönöd, på det att det ej må blifva en allmän vana bland seglare, att vräka laddningen i sjön. Har väl någon i dödligheten, då han sett en annan hänga, fått lust att hänga sig? Är ej kärleken för lifvet naturens kraftigaste drift hos alla varelser? Och om naturens mäktiga hand ej kan hålla sjelfspillingen tillbaka, är det troligt, att lagarnes skola göra det? Lagarne, hvilkas hämd icke träffar annat än hans liflösa stoft?

Men föreställningen af den nesa, som väntar hans minne? — Skall denna föreställning mycket verka hos en olycklig, som i detta grufliga ögonblick sätter sig öfver det kraftigaste af alla skäl, fasan för döden? Skall den mycket verka hos en man af någon historisk upplysning, som vet huru tänkesätten i allt äro föränderliga, och att man icke släpade Catos döda kropp på en bödels-

kärra, till ett rysligt skådespel för den åtföljande menigheten?

Sjelfspillingen känner ej den straffande medfart man emot honom utöfvar, men hans maka, hans barn, hans oskyldige anhöriga, om han äger sådana, känna det och vanhedras deraf. Denna olyckliga följd, svarar ni, träffar på lika sätt äfven deras anhöriga, som lefvande undergå offentliga kropps-straff. Det är sant. Men dessa straff grunda sig då på bevista brott emot samhället. Deras rättvisa ligger i deras nödvändighet.

Det är vid många tillfällen en stor åtskillnad mellan rättvisan af ett moraliskt ogillande, och rättvisan af borgerliga straff. Man har ofta förblandat dessa begge olika saker.

POETISKA STYCKEN.

SÅNG
öfver
äckningen af Konung Carl XIII:s Bildstod,
uppläst i Svenska Akademien, Högtidsdagen den 20 December 1825.

Redan Dagens gyllne sken,
Jorden sina färgor lånar;
Skandiens fanor fladdra re'n,
Vapnen blänka, malmen dånar;
Bland Cycladers gröna slägt,
Af dess böljor mellanskurna,
Mälarn, i sin silfverdrägt,
Dröjer, hvilad på sin urna:
Undransfull, vid förebud
Som han lärt att redan tyda,
Hvilken Hjelte eller Gud
Skall på nytt hans stränder pryda.

hastigt, som ur den fördelade skyn,
Gudagestalt blickar fram öfver jorden,
framstår i bronsen, för Svearnas syn,
i siste bland CARLAR som herrskat i Norden.
mera med åldrens förtynade drag;
i sådan han flög till de ljungande strider,

Och öfver sitt Folk, under stormiga tider,
Höll skölden mot farornas krossande slag.

Ja, det är Han, den Kung, som Norden än begråter,
Han, de förenta Rikens Far,
Som ej i blodigt arf från kufvande Despoter,
Men genom dygders rätt, FöreningsSpiran bar.
Var evigt nämd, O dag! bland Sverges Högtidsdar,
Som gjort vår stolthet nyss och gör vår glädje åter.
Skön gick du opp för CARL och strålande af hopp,
När åt en HjelteSon du gaf Hans Namn att bära;
Skön, rik af glans ännu, du på Hans mull går opp,
En Härold af Hans Minnes ära.

Verldstyranner! som Er storhet byggt
På den bäfvan J hos Folken väckten;
Som med stormens våld och stormens flygt
Öfversväfvat Jordens fordna slägten;
Edra blodspår på dess yta tryckt,
Edra bojor till dess gränsor sträckten;
Under hvilkas jernbesmidda fot
Menskorätten låg i kedjor slagen;
Inför hvilkas envåldsrytning Lagen
Nedsönk stum och skyddslös deremot;
Och för hvilkas hundra bilors hot
Sanningen försvann från Jordens klot,
Och hvar ädel tanke flydde dagen:

O!

O! från grymma andars mörka strand,
Om bland dem som släpat Edra band,
Eder anblick åter skulle bådas,
Med hvad skräck, med hvilka rop till skyn,
Skulle man ej fly så fruktad syn,
Eller med hvad hat den skulle skådas!
Sen tvertom de ädla anletsdrag,
Som en Folkets Fader fordom burit:
Hur vid blotta likhetens behag
Hjertat slår med höga glädjeslag;
Hur den kärlek vi åt Honom svurit
Lefver qvar, sen dödens lia skurit,
Lefver qvar, förökt med hvarje dag;
Sen de offer vi Hans Minne bära,
Hjertats offer FaderSkuggan kära;
Hören dessa tacksamhetens ljud,
Som Hans Namn till molnens grannskap föra;
Må de rättvist Er förtviflan göra,
Och i natten, hos Tenarens Gud,
Skalla, fåfängt flydda, i Ert öra!

Omväxlande Röster.

Mins hur, från böljans fält, Han kom i styrkans dar,
Med lagern kring de mörka håren.

Och hur, af bördan stolt, hon än i sena åren
Hans krönta silfverhjessa bar.

* * * * * *

Två gånger i sin grund vi kände Staten skaka;
Fall! röts ur molnets famn; en blink — och Sverge föll.
Två gånger ur sitt lugn CARL blänkte fram, och höll
Förstörings-Engelns arm tillbaka.

* * * * * *

Hvad bjuder Folkets rätt en hög och Kunglig själ?
Så blott Hans fria hjerta sporde;
Och tankens brutna band blef, under Hans befäl,
Det första ädla bruk Han af sitt välde gjorde.

* * * * * *

Beundrom hos en enda Man
Två Kungars värf och deras ära;
Ty tvenne gånger styrde Han,
Och tvenne Kronor fick Han bära.

* * * * * *

Icke Spirans glans i väldig hand
Fängslade Hans höga hjeltesinne:
Denna själ bar aldrig andra band,
Än af kärlek till sitt Fosterland,
Och begär till evigt älskadt Minne.

Alla tillhopa.

Dygden ger det; och hon gaf.
Nattens makter, Död och Graf!
Fåfängt från vår blick I skilden
Räddarn som vi hägnats af!
Minnet lefver; här står Bilden;
Sekler skola, liksom vi,
Skrida, rörda, den förbi.

Och Du, som våra stränder prydde
d denna ädla Vård af Sonlig tacksamhet!
; tackar en Nation, som lika lifligt vet,
ad hon är skyldig Dig, och Dem hon fordom
lydde.
Ärans fosterfamn, vid Seger-Gudens hand,
kom, en Bragdens Son, till hennes gamla land,
Att här en Kunglig Fader finna;
n, hvilken Son i Dig Han också gick att vinna!
d hvilken äras glans Du omgaf denna Far!
r varm, hur Sonlig vård Du egnade hans dar!
Och när, af dödens makt besviken,
såg blott grafvens ro af Honom återstå,
Till Minnesvård åt Honom då
Du sammanlade tvenne Riken,
h reste opp Hans Bild, för Seklerna, derpå.

Der, under Hjelte-Stodens öga,
Med Skandiens unga Hopp, som Du vid handen för,
I kretsen af Ditt Folk, i åsyn af det Höga,
O Konung, hvilken ed Ditt stora hjerta gör!
Ed, att för Skandien allting våga,
Till fräjd och sjelfbestånd att lyfta det igen:
O hvem, bland Nordens Stora Män,
Har dertill nånsin ägt mer hjeltestor förmåga,
Och hvilken blodig tid haft mer behof af den?

På dina fjäll, som molnen räcka,
Stig opp, O Svithiod! att din syn
Till jorden bortom böljan sträcka;
Och, vid de brott som den befläcka,
Lyft händerna med skräck till skyn!

Se'n Greklands haf af blodet svällde
Från Cadmi stålbevuxna slätt,
På mera ryslig menskoätt
Sin stråle Dagen aldrig fällde:
Despoten slagtar för sitt välde,
Nationerna för deras rätt.
Ifrån Bosphorens dubbla stränder,
Intill der Herkols stoder stått,
Och hvart sig ögat längre vänder,
Så vidt Europas kölar nått,
Allt höljs af blod och grus och bränder,

Och Oceanen delar blott
En rökande Tartar af Länder.

Hemsk nalkas hvarje framtids-stund,
Betäckt af Ödets mörka slöja;
Och medan än, på skakad grund,
I fallet gamla Välden dröja,
Sig nya Jätte-massor höja
Till skyn i hotande förbund.
Europas Furstar och Nationer!
Sen, Urnan skakas: veten J,
Af frihet eller slafveri,
Af brutna eller skonta thröner,
Hur lotten går att skiftad bli?

Men när från luftens hvalf Orkanens rytning skallar,
Då skakas Torn och Slott; och mången praktfull bygd
Förstörarns vilda spår i Sekler återkallar;
Men Fjället, än som förr, står krönt af sina tallar,
Och lugnet bor i deras skygd.
O! medan blod i strömmar flutit
På tvenne Hemisphèrers jord,
Var länge detta lugn af dig med ära njutit,
I dina böljors famn, du Skandiens gamla Nord;
Och hvilken skulle nu, med blott ett mäktigt ord,
Befalla det att vara brutit?

Nej, denna fruktan, Svenske män,
Skall med sin låga skräck ej isa Edra sinnen,
Inför en Konungs Bild, så upphöjd öfver den,
Och midt i denna krets af höga Hjelteminnen,
Som fylla skådarns bröst med gammal Storhet än.
Hur bör ej allt, tvertom, en ädel trygghet föda!
Sen, Fjällen famna ren en samfält Brödra-ätt,
Och dubbla krafters lif från enig styrka flöda;
Sen bergad på Er strand den fria Samfundsrätt,
För hvilken tjugu Folk med oviss framgång blöda;
Sen hafven mötas åt, att Edra murar bli
Mot det beherrskningsvåld som Folkens frihet
tvingar;
Och på Er Thron hvem skåden J?
Europas räddande Geni,
Som öfver Skandiens tjäll har utsträckt sina vingar!
Så uppstår, efter Seklers lopp,
Ett nytt förent och tryggadt Norden,
Starkt af sin jord, sin lag, sin dubbla kämpetropp,
Sin Konungs segerfrejd, och af ett framtids-hopp,
Som glänser mera skönt för intet Folk på jorden.

Svear! det Hoppet bär namn af OSCAR.
Färgad på kinden af vårlifvets dar,
Sen Honom, främst för de krigiska stålen,
Offra sin hyllning åt Farfar och Far,
Ridderligt skön på den skummande fålen.

O! hvilka dar, för två lyckliga Folk,
Skola Hans dygder ej en gång bereda!
Huru Hans mun skall bli rättvisans tolk!
Huru Hans mandom skall härarna leda!
Hur Han allt ädelt skall främja och freda!
Sådan till fägring och ungdomsbehag,
Sådan till manliga tankar och seder,
Var han och lyste för verlden en dag,
Denna *Marcellus*, Roms vällust och heder,
Skillrad i *Maro's* odödliga drag.

När fordom, Svenske män! Er undergång var nära,
Då trädde WASA fram och fräjdade Er Nord.
Om fräjd och sjelfbestånd ännu Er äro kära,
Då sen, och gifven Himlen ära,
En HjelteStam, som hans, står grön i Eder jord.
Till den, O! sluten Er med trohet in i döden;
Med den förvänten blott den högre glans af öden,
Som fordom följt Ert Namn, och skall det en gång äga;
Med den på stridens bana blöden;
I fredens gyllne dar med kärlek lyden den:
Då skall af lågans flod, som hvälfs i andra länder
Till molnets höjd från jordens bryn,
Blott återskenet nå Er syn;
Och Resen, på sitt fjäll, skall vörda Edra strändер;
Och Fädren, skyddande, se mer på Er från skyn.

Men, kalluа Edra bröst för ädla pligters minnen,
Men, misskäns otacksamt den räddning Himlen ger;
Och — funne Splitets orm en väg till Edra sinnen,
Då tron, att fallets stund har slagit ren för Er;
Då sjunken, utan kraft, i kufvarns kedja ner;
Och skåden bort med blygd från Edra Hjeltars Stoder,
Och sägen till den Jord som bar dem: Hölj dem, Moder
Ifrån ett Slägtes blick, som liknar dem ej mer!

Till Fru Grefvinnan RÅLAMB.

Den stund oss sällheten förlåter,
Dess bild ännu för tanken står:
Och ofta längst från flydda år
Man kallar skuggan deraf åter.

Jag såg Er. — Rosornas behag,
Och liljans glans som kinden prydde;
Ert välde öfver hjertan tydde;
Och hjerta hade äfven jag.

Jag hörde Er — och väldet öktes:
För smak och qvickhet allmänt spord,
Er bifalls-dom af snillet söktes,
Och skrattarn mindes Edra ord.

Men jag har följt Er, dit Ni sedan
Bland huslighetens skuggor flytt;
Här såg jag scenen skiftad redan,
Och Hofvets Dam i Engel bytt.

Med bildning af den fina flärden,
I hjertat bygdens enkla Vän,
Ni lefde här: ej glömd af verlden;
Men upplyst nog att glömma den.

Hur vaksam att med ömhet skydda
Den flock, som i Er lydnad stod!
Hur säll, då Ni, i tysthet god,
Smög hjelpen in i nödens hydda.

Låt allt af lyxen finnas på
Att stadens aftonstund försköna:
Vi ägde allt i Er berså
Med Er, och skämtet, och det gröna.

Än bland de ungas tidsfördrif
Man såg Er föra nöjets spira;
Än vinka Gracen fram att fira
Den gamla skaldens frälsta lif.

Till hvarje bröst Ni sällhet spridde;
Hvart bröst åt Er sitt offer bar;
Och kärleken och vördna'n stridde
Om hvilkens offerbörden var.

Så ha vi omkring Er, Grefvinna,
I landtlig glädje, jag och fler,
Sett sommarn som en dag försvinna,
Fördubbladt ljuf igenom Er.

Er vackra själ jag finna lärde
Mer skön med hvarje dags förlopp,
Och hvarje sol gick åter opp
Med nya strålar åt Ert värde.

Behagen, vettet, qvickheten,
Allt hvad vi ädla gåfvor kalla,
Allt fans hos Er, och lyste än;
Men tro mig: godheten var den,
Som fick vår dyrkan framför alla.

Till Fröken Clara Rålamb,

På *Claras* dag 1817.

Fast dagen ej den klarhet har,
Som mot det namn den bär med rätta borde svara,
Får den likväl sin glans af *Clara*,
Och blir af Hennes värde *klar*.
Om stjernan går en stund att sig bland molnen dölja,
I *Claras* unga blick hon lika vänligt ler:
Om blomman lutar tynad ner,
Och töcknets bäddar henne hölja,
På *Claras* unga kind man henne blomstra ser.
Kanske har Solen, denna dagen,
Tänkt så: hvartill behöfs att jag går fram igen,
Då Gracen *Clara* pryder den
Med alla förstlingsprof af snillet och behagen?
Nå väl! Må Gracen *Clara* då,
Vår lilla tolfårs Tjusarinna,
Hvart ögas hyllning redan få,
Hvart hjertas offer redan vinna!
Må Hennes sällhet bli, om tolf år till, så stor,
Som fägring och förstånd ge rättighet att hinna;
Och en af begge prydd, för begge prisad Mor,
Sig sjelf, allt mer och mer, i Henne återfinna.

Till Fröken Augusta Råland.

På *Augustas* dag 1817.

Det var i Labans tid en lära,
Som, om jag mins, gick ut derpå,
Att yngre Syster ej, i ära,
Må framför äldre Systern gå.
Jag gillar högligt denna lagen,
Helst när, till snillet och behagen,
De äro Gracer begge två.

Kalendern bryr sig ej om detta.
Men må den fritt, af slumpen ledd,
Framför *Augusta, Clara* sätta;
Vi andra sätta dem i bredd.
Och hvilken dag af dessa bådas,
Som följer eller föregår,
Den lika högt i värde står;
Med lika glada känslor skådas,
Och samma varma offer får.

Kom då att för *Augusta* tömma,
O Flora! dina skatters tal;
Om hellre Du, för en Rival,
Ej bör dem svartsjukt undangömma.

Men fåfäng vore denna harm,
Och fruktlöst detta svaga hinder,
Då oskulden, af ungdom varm,
Bland liljorna på Hennes kinder,
En ros af högre färgor binder,
Än Du kan ge åt Hennes barm.

Och Phebus! Du, hvars dubbla spira
Ger Ljusets lopp och Sången lag:
Bjud äfven Pindens röster fira
Vår älskade *Augustas* dag!
Mins, att Du lagern, som Dig kröner,
Från en af Hennes likar *) har:
Mins, ren i Hennes unga dar,
Hvad pris Din konst af Henne röner:
Mins, främst af allt, för Dina Söner
Hvad Hennes Ätt beständigt var!
Dock vill ej jag åt mig begära
Ett kall, som illa förestådt,
Från mig till andra händer gått;
Att åt Behagen offer bära
Är icke mer min sälla lott:
Hon hör med rätta, denna ära,
Till yngre, bättre lyror blott.

Må de, i dag, med bifall pröfva
Den konst Apollo lärt dem öfva;

*) Daphne.

Må någon Son med Faderns röst,
I ädla samljud för vårt öra,
Augustas namn så prisadt göra,
Som det är kärt för våra bröst.
Och om en Grace, vid Hennes sida
Ännu af samma namn han ser,
Hvars mun med lika godhet ler,
Hvars ögon lika strålar sprida,
Och som från Cynthus eller Ida
Tycks, liksom Hon, ha stigit ner:
Må samma gärd ej henne felas;
Må offret mellan begge delas,
I lika strofers harmoni;
Och hvarje Syster af Behagen,
Som firar högtiden af dagen,
Dess ämne i sin ordning bli.

Till den evigt Dyrkade *):

Försvunnet är mitt hopp, min ungdoms gyllne hopp,
Om Skaldens lagerpris och namn i Efterverlden;
Flydd och försvunnen hela flärden
Af ett åt mödan skänkt, och plågadt lefnadsslopp.
Vid gräfven der jag står, och mot hvars famn jag lutar,
Förtjenster, Lycka, Namn — allt är en dröm som slutar,
Och från hvars svek jag vaknar opp.
Blott *en* förtjenst jag hysa lärde;
Blott *en* lycksalighet af himlen skänktes mig;
(Men ock — han vittne det! — de högsta jag begärde:)
Förtjensten att förstå *Ditt* värde,
Och Sällheten att äga *Dig*.

*) Poemet är under denna titel skrifvet till Författarens Fru.

Till Mamsell Fredrica Bagge *).

Jag vill dö i gamla sanna tron;
Ej på knä för nya Gudar ligga;
Och i allt af Kellgrens religion,
Dyrkar jag, som han, den vackra *Frigga:*
Aldrig njöt jag hennes åsyn än;
Moses-Kellgren såg Gudomligheten;
Såg och tillbad; vi, som kommit sen,
Tro på Skrifterne och på Profeten.

*) Kellgren har tillegnat detta Fruntimmer det bekanta poemet: *Till Fredrica;* som finnes i dess Skrifter. Leopold gjorde ej hennes bekantskap, förrän han redan var blind.

Till en Dam, vid återsändandet af ett par handskar.

Man plär ju friheten förläna
De fångar man ur striden bragt,
Mot sträng paroll att icke tjena
I samma fejd mot samma Makt:
Jag dessa handskar återsänder,
Mot lika sträng paroll af Er,
Att för mitt öga aldrig mer
De dölja dessa vackra händer,
Som man tillfyllest aldrig ser.

P. S.

Så gift jag är, jag faller ner,
Och kysser deraf en i sender.

Till Auktorn af Poemerna: «Skaldekonsten, Handeln, Christina Gyllenstjerna, Gustaf Adolfs anträde till regeringen, Jordbrukaren,» m. fl.

Åt hvem, Apollo, Sångens Gud,
Åt hvem bland dina Svenska Söner,
Beskär du främst, för lyrans ljud,
Den lager hvarmed Minnet kröner?

Månn icke jag bör hoppas mest,
Som fyra tomer verlden gifvit,
Och spänner *Pegasus*, din häst,
För kärran, full med hvad jag skrifvit?

"Nej, den som skrifvit *minst* och *bäst*,
"Han är det, han (så skedde ordet),
"Som skall vid Minnets stora fest
"Gå främst bland Er till gudabordet.

"Kring templet, som på Pinden står,
"Är mången villostig belägen:
"I *Maros* och i *Flacci* spår
"Går man dit opp den rätta vägen.

"Gif akt, min Son, och hvem du ser
"Att jag med Latiens lager pryder,
"Hans namn skall lefva längst bland Er;
"För honom lägg ditt offer ner:"
Så talte Phebus — och jag lyder.

Till Herr LifMedicus och Riddaren af Pontin.

Lyckönskan till *Sylla,* från Galliskan tydd!
(God brygd på det halfgoda främmande maltet)
Vår scen skall deraf finnas upphöjd och prydd.
— — — Men Kina-saltet?

När versen har storhet och färgor och klang,
Hvad äro små fel? Blotta sandkorn mot Alltet.
Geniet, dem till trots, dock behåller sin rang.
— — — Men Kina-saltet?

Låt dagblads-kritiken stå uppnäsig fram,
Och gripa till träsvärd med ramslag om hjaltet *);
Mot Almlöf och Er skall den komma på skam.
— — — Men Kina-saltet?

Kort sagdt, hur Er Sylla må finnas bedömd
I *Post,* i *Komet* och på *Argiska* spaltet;
På scen skall han segra, besökt och berömd.
— — — Men Kina-saltet?

*) Fordom svärdfästet.

Stolt lågar den nordiske Sångarens håg,
Att sträcka sitt namn öfver östliga Saltet,
Sitt namn öfver vestliga Saltets våg;
Men äfven ett *Salt*, som vill kommas ihåg,
Är Kina-saltet.

Svenska Parnassens Klago- och SvaneSång

till

Pehr Enebom,

Etherns Son och ***Englars*** tillkommande ***Bröder,***
innars nu så länge Auktor till ***Kärleks-och ReligionsSånger,***

Poesi på prosa, tillegnad våra ädla Ynglingar *).

Melodi: *Sist när på ljuflig blomsterplan, etc.*

Pehr Enebom, Pehr Enebom,
Ack! skona oss, jag beder!

---

*) Anledningen till denna visa, först tryckt i N:o 25 af Tidningen Extra Posten för år 1795, var följande. Redaktörerne af Tidningen Stockholms-Posten (bland hvilka Kellgren då för tiden var den hufvudsakligaste) hade i N:o 280 för år 1794, utan att namngifva källan, låtit införa en ur *Den Danske Tilskuer* för den 11 Julii 1793 hämtad Artikel, kallad: *Protocoll hållit uti Parnassens Jakobiner-klubb,* hvilket börjar med ett Tal mot Vitterhetens Aristokrater af *Anacharsis Junior,* en ung 16-årig Sansculotte, som kallar klubbens Ledamöter: *Byxlöse Bröder.* Enbom, (såsom han rätteligen kallade sig) kanske redan förargad att ej se sig och sina poemer med ett enda ord omnämda i den då för tiden högst ansedda kritiska Jurnal, ansåg sig genom detta epitet indirekt angripen och för sin fattigdom skymfad, hvarpå hans ovilja utbröt uti N:ris 15 och 16 af Extra Posten för år 1795. Uti 8 tätt tryckta qvartsidor förehåller han der Stockholms-Postens Redaktörer ganska skarpt deras kitsliga, partiska, hjertlösa och öfvermodiga kritik, erkännande likväl Tidningens stora förtjenster. Kellgren, då döende, upplyste helt kort i tvenne särskilta numror af Stock-

Slå Svenska Pindens helgedom
Ej i din grymhet neder!
Pehr Enebom, om bön har rum,
Hör denna suckan bara:
Det är ej nog att vara dum;
Man bör ock nådig vara.

Pehr Enebom, Pehr Enebom,
Hvem kunde tro slikt om dig?
Till kryddbo'n fick du ren din dom;
Men fan i dej, du kom dig.
Pehr Enebom, du liknar nog
Den skepparen på skutan,
Af hvilken åskan hufv'et slog,
Men seglade sen utan.

---

holms-Posten för samma år, att Enboms poemer aldrig blifvit derstädes recenserade och att den öfverklagade artikeln vore öfversatt, hvadan ingen anledning funnits till Enboms oanständiga anfall; men Leopold, som redan före Enboms anfall mot Kellgren gjort sig lustig öfver den förre uti Extra Posten N:o 9 för samma år, der han under namn af *Egenkärleks- och ConfusionsSånger* löjligt härmade Enboms poesi på prosa, tog nu Kellgrens parti, och sökte genom denna visa, satt på en känd melodi, förlöjliga Enbom, hvilket också fullkomligt lyckades. Väl svarade Enbom i Extra-Posten derpå, men åtlöjet förblef likväl fästadt vid hans namn, och han hade den harmen, att i sällskap och på allmänna platser höra visan ständigt gnolas af både dem som kände och icke kände honom. Visan är här tryckt efter Författarens handskrift, som på några ställen skiljer sig från den tryckta texten.

Aj, gunstige *Pehr Enebom,*
Nå tvi den harm och skaden!
Mot tablaturen hvilken bom!
Der flög ett *som* ur raden!
Pehr Enebom, din gunst bete,
Var oss en blid magister;
Förlåt vår *ordbrist,* som vi le
Åt dina *tankebrister.*

Först qvad du stolt, *Pehr Enebom,*
Odödlighetens ära.
Nu skrålar du, i andanom,
Om *gudlighet* hos *kära.*
Pehr Enebom, jag säger dig,
Blir du, när Sången stannat,
Ej af Guds nåd odödelig,
Ej blir du genom annat.

Pehr Enebom, Pehr Enebom,
Dernäst vi nödgas lasta
Den gerningen, så föga from,
Att en som dör antasta.
Pehr Enebom, du veta må,
Det hårdaste af öden,
Är det att slåss mot kämpar två,
Mot en *skribler* och *döden.*

Pehr Enebom, Pehr Enebom,
Du har ej kärligt sinne.
Förstånd blef ej din rikedom,
Men kanske har du *minne:*
Pehr Enebom, du mins då nog,
Hur åsnan lopp att sparka
Det sjuka lejonet som dog,
Och skrek: *så gör den starkat*

Den gerningen, *Pehr Enebom,*
Som Gud dig tillge ville!
På religion är likså tom,
Som ditt poem på snille.
Pehr Enebom, som *Englars Bror,*
Får du ej bättre seder,
Gör du visst aldrig, som jag tror,
Familjen mycken heder.

Du hånas väl, *Pehr Enebom,*
Af hvarjom och af enom;
Men ej på en dag byggdes Rom:
Du slår dig nog igenom.
Pehr Enebom är ej en narr;
Han *qväder för de unga;*
Se här, *J ädle ynglingar!*
Också en stump att sjunga.

Julgrisen.

En Prestman — jag tror mest att det i Lappland var,
Men att det var för lång tid sedan
Som denna händelse begaf sig der, emedan
Man Lappska Kyrkans fond sen då förbättrat har. —
Nu, att ej tiden fåfängt spilla
Med gissningar, så lefde här
En Prestman, som just ej predikade så illa,
Men som var ganska slät i pastoralier.
Hvad, äro, frågar ni, då pastorater der
Så usla? Hade han, i sådant sitt elände,
Ej ens två, tre, minst ett prebende?
Han hade ej en gång, godt folk, ett pastorat.
Han lefde der, jag skall ej ljuga,
Trångt, ogift, slätt betjent och ofta slätt i mat.
En säng, ett rankigt bord, en gryta, två, tre fat,
En lurk om femton år, som sopade hans stuga
Och som i spisen sof — se der hans hela stat.
Men lyckan dock en gång till Jul på honom tänkte
Med något större öfverflöd.
En grannfru, lika from som skrynklig, honom skänkte
Ett stycke välgödd gris, två goda flaskor mjöd.
Nu, mera glad än förr, han mötte Juledagen

På hoppet om sin måltid stödd.
Fläsk, det är sant, förbjuds af gamla Juda-lagen,
Men sen på predikstoln man talt sig tom i magen,
Är visst en menlös gris, väl brunstekt och väl gödd,
En ganska löflig del af Julefröjds-behagen.
Ur bädden hoppar han, förr'n väckarn ännu knäppt,
Gör opp en herrlig eld, tar fram hvad han behöfver,
Hoc est — sitt spett och sitt concept,
Och sticker grisen på, i det han läser öfver.
Nu ringes — fort peruken på;
Hvarefter, och sen han, med dagens fröjd i sinnet,
I hatten litet läst, till Jöns han ordar så:
"Vänd steken flitigt, Jöns. Lägg dervid fast på minnet,
Att aldrig låta spettet stå.
Ty, om den grisen bräns och korrar sig i skinnet,
Så blir ditt eget skinn det första jag skall flå.
För öfrigt, sjung din psalm, och tag dig väl tillvara,
Att du ej dessa flaskor rör;
Det är förgift. Man deraf dör,
Fast gjorde man ej mer än drog ut korken bara."
Jöns var en lurk af dum natur;
Med bäfvan trodde han, och på en pall vid spisen
Tar han sin ferma positur,
Med handen vid sitt spett och ögat spändt på grisen.
Men sjunga, tänkte han, nog af i kyrkan sker.
Nu, som han sitter der, och midt i brasan ser,

Mol ensam — ledsnaden hans fruktan öfvermannar.
Hans ögon styfva bli — han gäspar — gäspar mer —
Och slumrar till — och steken stannar.
Så stannade på Josuas ord
Vårt arma klot för solens brasa,
Då Josua, upplyst man, men yr af stridens fasa,
Skrek till bakfram: *Stå Sol!* i stället för: *Stå Jord!*

Ett kol från spisen Jöns på högra handen sprakar.
Han vaknar, jemmern ser på Prestens gris, och tror,
Att för sin grofva synd (ty svedan kändes stor)
En smula helfvete han ren i förväg smakar.
Det var ej mer den samma gyllne svål,
Som sken lik en dukat, helt nyss från myntet tagen.
Bränd var han, torr som trä, till färgen svart som kol,
Och detta — detta mord var skedt på Juledagen!
Men kanske, tänkte Jöns, (af hemligt hopp förmådd)
Att han, fast litet bränd, ej deraf sämre blifver.
Han smakar; bit på bit han snart af svålen rifver.
Förr'n han ser till, är grisen flådd.
Nu börjar ängslan först att Jöns med kraft betunga.
Till svål fans intet tecken mer.
Hvad har jag gjort? skrek han. Jag frukten deraf ser,
Att Julda'n vända stek och icke psalmer sjunga.
Men, om jag satt mig ner, mån tro,
Att vända den på nytt så starkt sig göra låter,
Och sjöng med riktig ton mitt *dulci jubilo*,
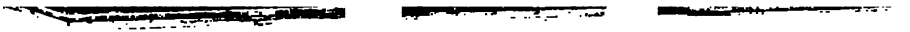
Mån då ej skinn och färg på Guds makt komme åter?
Jöns gör sin bästa flit, men lyckan var ej blid.
Allt sämre grisen blir ju mer han honom vänder.
Ren tror han se, i trots af pålyst jule-frid,
Magistern öfver sig med eldtång och med bränder.
Ur kyrkan rings. — O Gud! förbi är nu min tid,
Omöjligt är att fly Magisterns vreda händer;
Jag tar förgift: det blir dervid!
I ångsten grep han till en af de två buteljer,
Och tömde den med andlös drift.
Han finner ljuft likväl, rätt ljuft, att dö af gift.
Han Presten komma hör och andra flaskan sväljer.
Här föreställe sig en hvar,
Som någon Juledag predikat, mässat har,
I hvad förtviflan det Magistern borde sänka,
Att finna på sitt spett blott svarta skorpan qvar.
På gris-stek var ej mer att tänka.
Besatt, han spett och stek med begge händer tar:
"Dö för min hand, din bof!" skrek han, omenskligt bister.
Ack, ropte Jöns, ack spar mitt blod!
Jag dör nog utan stryk, Magister;
Ty jag har druckit ut allt giftet som här stod!